

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

NEO-LİBERAL GÜVENLİK ANLAYIŞI ÇERÇEVESİNDE KUZEY KUTUP BÖLGESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ece GÜNEN

EYLÜL - 2022

TRABZON

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

NEO-LİBERAL GÜVENLİK ANLAYIŞI ÇERÇEVESİNDE KUZEY KUTUP BÖLGESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ece GÜNEN

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Gökhan KOÇER

EYLÜL - 2022

TRABZON

ONAY

Ece GÜNEN tarafından hazırlanan “Neo-liberal Güvenlik Anlayışı Çerçevesinde Kuzey Kutup Bölgesi” adlı bu çalışma 21.10.2022 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı’nda **yüksek lisans tezi** olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyesi		Karar		İmza
Unvanı - Adı ve Soyadı	Görevi	Kabul	Ret	
Prof. Dr. Gökhan KOÇER	Başkan	☐	☐	
Doç. Dr. Ayça EMİNOĞLU	Üye	☐	☐	
Doç. Dr. Selim KURT	Üye	☐	☐	

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylarım.

Prof. Dr. Tülay İLHAN NAS
Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca KTÜ-Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzu'na uygun olarak hazırlanan bu Çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını aksinin ortaya çıkması durumunda her tür yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ediyorum.

Ece GÜNEN
03.09.2022

ÖNSÖZ

Kuzey Kutup Bölgesi, Uluslararası İlişkiler disiplini içerisinde ayrı bir başlık altında incelenen bölgesel çalışma konularından biridir. Küresel ısınmanın etki ettiği hassas bir doğaya sahip olan bu bölge, mevcut ve potansiyel doğal kaynakları neticesinde tüm insanlık için önem arz etmektedir. Bu nedenle yaşanan tüm coğrafi değişiklikler yalnızca bu bölge ile sınırlı kalmayıp Dünya’nın birçok konumunu etkisi altında bırakacaktır. Hâliyle Kuzey Kutup Bölgesi, bölgesel bir çalışma konusu olmasına rağmen küresel anlamda ele alınması gereken bir konudur. Ernest Hemingway’in “Güneş de Doğar” adlı kitabında “Nasıl iflas ettin?” sorusuna “Önce yavaş yavaş ve sonra birdenbire” yanıtını verdiği gibi Kuzey Kutup Bölgesi’nde de her ne kadar yavaşta olsa iklim değişiklikleri kendini göstermektedir bu nedenle bölgede çevre ve insan güvenliğinin sağlanması gerekmektedir. Aksi takdirde gelecekte birdenbire birçok olumsuz sonuçlara yol açacaktır. Resme geniş çerçeveden baktığımızda iflas etmek, ekonomik kayba uğramakla birlikte değersiz kılınmak, herhangi bir anlama sahip olmamak ile eşdeğerdir. Kuzey Kutup Bölgesi’nin de iflasa uğramaması, değersizleşmesi ve tüm insanlık için var olan anlamını yitirmemesi için korunmasına ihtiyaç vardır. Bölgenin güvenliğinin sağlanması için devletlerin iş birliği içerisinde önlem alması gerekmektedir.

“Neo-Liberal Güvenlik Anlayışı Çerçevesinde Kuzey Kutup Bölgesi” adlı bu tez çalışmasında, Kuzey Kutup Bölgesi’nin güvenliğinin sağlanmasında Neo-liberal Kurumsalcı anlayışın etkili olup olmadığının tespit edilmesi amaçlanmıştır. İlgili stratejik güvenlik belgeleri incelenerek devletlerin hem bireysel olarak Kuzey Kutup Bölgesi’nde iş birliğini destekleyici faaliyetlerde bulundukları ve hem de kurumsallaşma yoluyla bölgenin güvenliğini sağlama yolunda ortak bir şekilde ilerledikleri tespit edilmiştir.

Bu çalışmanın hazırlanmasına olanak tanıyan ve fikirleri ile çalışmama katkı sağlayan değerli tez danışmanım Prof. Dr. Gökhan KOÇER’e teşekkür etmeyi borç bilirim. Kıymetli fikirleri ile beni yönlendiren arkadaşım Onur ÇÖPOĞLU’na, gece gündüz yanımda olup bilgi ve birikimleri ile bana destek olan arkadaşım Onur DERYA’ya ve tüm eğitim hayatım boyunca her zaman beni koşulsuzca destekleyen, umutsuz olduğum zamanlarda bana her daim umut veren biricik annem Gülsevin GÜNEN ve biricik babam Levent GÜNEN ile canım kardeşim Levent Ege GÜNEN’e teşekkürlerimi ve şükranlarımı sunarım.

Eylül, 2022

Ece GÜNEN

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	IV
İÇİNDEKİLER	V
ÖZET.....	VIII
ABSTRACT.....	IX
TABLolar LİSTESİ.....	X
KISALTMALAR LİSTESİ.....	XI

GİRİŞ	1-4
-------------	-----

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GÜVENLİK VE NEO-LİBERALİZM.....	5-29
1.1. Tartışmalı Bir Kavram Olarak Güvenlik.....	5
1.2. Güvenliğin Tarihsel Gelişimi	7
1.3. Güvenlik Kavramına Dair Yaklaşımlar	8
1.3.1. Geleneksel Güvenlik Çalışmaları / Geleneksel Yaklaşım	8
1.3.2. Yeni Güvenlik Çalışmaları / Yeni Yaklaşım	9
1.4. Bir Paradigma Kayması Olarak Güvenlik.....	10
1.5. Güvenliğin Yeniden Kavramsallaştırılması	11
1.5.1. Çevre Güvenliği	11
1.5.2. İnsan Güvenliği.....	12
1.5.3. Toplumsal Güvenlik.....	12
1.5.4. Ekonomik Güvenlik	12
1.6. Güvenliğin Kapsamı	13
1.6.1. Birey Güvenliği.....	13
1.6.2. Bölgesel Güvenlik.....	13
1.6.3. Ulusal Güvenlik	14
1.6.4. Uluslararası Güvenlik	14
1.7. Neo-Liberalizm	15
1.7.1. Liberalizm	15
1.7.1.1. Liberalizm'in Tarihi Gelişimi	16
1.7.1.1.1. Yirminci Yüzyıl Öncesinde Liberalizm Anlayışı	16

1.7.1.1.2. Yirminci Yüzyılda Liberalizm Anlayışı	19
1.7.1.1.2.1. 1950’li ve 1960’lı Yıllarda Liberalizm	20
1.7.1.1.2.2. 1970’li ve 1980’li Yıllarda Liberalizm	21
1.8. Liberalizm’den Neo-liberalizm’e Geçiş.....	22
1.8.1. Karşılıklı Bağımlılık	26
1.8.2. Neo-liberal Kurumsalcılık	27
1.8.3. Neo-liberalizm ve Güvenlik.....	28

İKİNCİ BÖLÜM

2. KUZEY KUTUP BÖLGESİ.....	30-48
2.1. Coğrafi Konum	30
2.2. Coğrafi Bir Alan Olarak Arktik Topraklarının Keşfi.....	31
2.2.1. Küçük Buzul Çağı Dönemi	31
2.2.2. Soğuk Savaş Dönemi	33
2.3. Hidrokarbon Kaynakları.....	35
2.3.1. Petrol ve Gaz Rezervleri	35
2.3.2. Madeni Kaynaklar.....	36
2.3.3. Balıkçılık.....	37
2.3.4. Taşımacılık.....	38
2.3.4.1. Kuzeydoğu Geçidi- Kuzey Deniz Rotası (North Sea Route/ NSR).....	38
2.3.4.2. Kuzeybatı Geçidi (Northwest Passage/ NWP)	39
2.3.4.3. Kutup-Ötesi Deniz Yolu (Transpolar Sea Route/ TSR)	39
2.3.4.4. Arktika Köprüsü (Arctic Bridge Route/ ABR).....	39
2.3.5. Arktik Sınırları İçerisinde Yaşayan Yerli Halklar	40
2.3.5.1. Saami Halkı	40
2.3.5.2. Aleut Halkı	41
2.3.5.3. Inuk Halkı	41
2.3.5.4. Yupik Halkı	42
2.4. Arktik Konseyi.....	42
2.4.1. Arktik Konsey Başkanlıkları.....	45

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. ARKTİK DEVLETLERİNİN STRATEJİLERİ VE NEO-LİBERAL KURUMSALCI GÜVENLİK ANLAYIŞI.....	49-102
3.1. Arktik Devletleri ve Bölgeye Yönelik Yayınladıkları Ulusal Strateji Belgeleri	49

3.1.1. Kanada	50
3.1.1.1. Kanada'nın Kuzey Stratejisi 2009: Kuzeyimiz, Mirasımız, Geleceğimiz.....	51
3.1.1.2. Kanada'nın Arktik Dış Politika Beyanı 2010: Egemenlik Kurmak ve Kanada'nın Kuzey Stratejisini Teşvik Etmek	52
3.1.1.3. Kanada'nın Arktik ve Kuzey Politika Çerçevesi 2019	56
3.1.2. Danimarka.....	59
3.1.2.1. Ilulissat Bildirgesi (2008)	59
3.1.2.2. Danimarka, Grönland ve Faroe Adaları: Danimarka Krallığı'nın Arktik için Stratejisi 2011-2020	60
3.1.3. Norveç.....	62
3.1.3.1. Norveç Hükûmeti'nin Yüksek Kuzey Stratejisi 2006	63
3.1.3.2. Kuzey'de Yeni Yapı Taşları 2009	65
3.1.3.3. Norveç Hükûmeti'nin Arktik Politikası: İnsanlar, Fırsatlar ve Arktik Üzerindeki Norveç Çıkarları 2020	66
3.1.4. Amerika Birleşik Devletleri	68
3.1.4.1. Ulusal Güvenlik Başkanlık Direktifi 2009	69
3.1.4.2. Arktik Bölgesi'ne Yönelik Ulusal Strateji 2013	71
3.1.5. Rusya Federasyonu	72
3.1.5.1. 2020 ve Sonrasına Kadar Olan Dönemde Arktik'te Rusya Federasyonu'nun Devlet Politikasının Temelleri (2009)	73
3.1.5.2. Rusya Federasyonu'nun Arktik Bölgesi'nin Geliştirilmesi için 2013 Stratejisi ve 2020'ye Kadar Olan Dönem için Ulusal Güvenlik Çabaları	75
3.1.6. İzlanda.....	77
3.1.6.1. İzlanda'nın Arktik Politikası Hakkında Parlamento Önergesi 2011	78
3.1.6.2. İzlanda'nın Kuzey Kutbu Bölgesini İlgilendiren Konularda Politikası 2021	80
3.1.7. İsveç	82
3.1.7.1. Arktik Bölge için İsveç Stratejisi 2011	82
3.1.7.2. Arktik Bölge İçin İsveç Stratejisi 2020.....	85
3.1.8. Finlandiya	87
3.1.8.1. Finlandiya'nın Arktik Bölge Stratejisi 2010.....	88
3.1.8.2. Finlandiya'nın Arktik Politika için Stratejisi 2021	91
3.2. Arktik Stratejilerinin Neo-liberal Güvenlik Anlayışı Kapsamında Değerlendirilmesi	93
SONUÇ ve ÖNERİLER.....	103
KAYNAKÇA	108
ÖZGEÇMİŞ.....	120

ÖZET

Küreselleşme ile birlikte Soğuk Savaş sonrasında güvenlik olgusu yeni boyutlar kazanmıştır ve yeniden tanımlanmıştır. Bu bağlamda olmak üzere Uluslararası İlişkiler disiplininin önemli teorilerinden olan Neo-liberalizm'e göre güvenlik, uluslararası kurumların iş birliği içerisinde olması ve uluslararası hukuk kurallarına bağlı kalınması ile mümkün olmaktadır. Neo-liberal güvenlik anlayışı çerçevesinde, son yıllarda önemi artan Kuzey Kutup Bölgesi'ne yönelik güvenlik çalışmalarının yapılması da hız kazanmıştır. Soğuk Savaş dönemine tekabül eden yirminci yüzyılın son safhasında stratejik Kuzey Kutup Bölgesi, sahip olduğu doğal kaynaklardan dolayı devletlerin hatta ulusların varlıklarını sürdürebilmeleri için cazip bir coğrafyadır. İklim değişikliklerinin etkisiyle erişimin artması devletlerin dikkatini çekerek ticari, ekonomik, bilimsel vb. birçok alanda faaliyetlerde bulunmalarına sebep olmuştur.

Bu çalışmada Neo-liberal kurumsal güvenlik anlayışının Kuzey Kutup Bölgesi'nde mevcut olup olmadığına dair araştırma yapılmak istenmiştir. Neo-liberalizm'in öne sürdüğü uluslararası kurum ve kuruluşlar ile iş birliği içinde olmanın güvenliği sağlayacağı yönündeki savının Kuzey Kutup Bölgesi'nde uygulanabilirliğine bakılmıştır. Bunun için Arktik devletlerin iş birlikçi faaliyetler içerisinde olup olmadıkları sorgulanmıştır. Sosyal bilimlerde mevcut olan nitel araştırma yöntemi kullanılarak, bölge devletlerinin geçmişte yayınladıkları ilk ulusal strateji belgeleri ile güncel ulusal strateji belgeleri, uluslararası anlaşma belgeleri incelenmiştir. Söz konusu strateji belgeleri, güvenlik kavramının 1990'lı yıllar itibariyle uğradığı dönüşümde dikkate alınarak yumuşak güvenlik anlayışı dahilinde dört kapsamda incelenmiştir; çevre, toplum, iş birliği ve güvenlik. Bu inceleme esnasında ayrıca Neo-liberal politikalar temelinde iş birliği örgütlerinin bölgeye yönelik güvenliği sağlamada etkili olup olmadığının araştırılması da hedeflenmiştir. Ülkelerin ulusal ve uluslararası güvenlik arşivlerinin taranmasıyla bölgedeki ulusal çıkarların Kuzey Kutbu'na yönelik güvenlik politikalarını nasıl yönlendirdiğini değerlendiren çalışma, bu yönüyle Türkçe literatüre katkıda bulunmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Güvenlik, Neo-liberalizm, Neo-liberal Kurumsalcılık, İş birliği, Kuzey Kutup Bölgesi (Arktik)

ABSTRACT

Security is a concept that means “the absence of threats”; it contains the possibility of being protected from danger or feeling safe. Since it has no generally accepted meaning or definition, security is characterized as a controversial concept in the social sciences. After the World War I had finished, security studies was the main focus of the discipline of International Relations. Political events have led to the expansion of the concept of security by causing security to have a broad perspective ranging from the environment to the economy, from the economy to social security. According to Neo-liberalism, which is included in the theory of IR, security is possible by adhering to the rules of international law and being cooperation of international institutions. Within the framework of the Neo-liberal security’s understanding, the implementation of security studies for the Arctic region has also accelerated. At the end of the twentieth century, which is suitable to the Cold War period, the Arctic region is an attractive geography for states and even nations to maintain their existence due to the natural resources it has. The increase in access because of the effects of climate changes has attracted the attention of states and has caused states to engage in activities in many fields such as commercial, economic, scientific, etc.

In this study, it has been aimed to investigate whether the understanding of Neo-liberal institutional security is present in the Arctic Region. The applicability of Neo-liberalism’s argument that cooperation with international institutions and organizations will ensure security in the Arctic has been examined. For this reason, it has been questioned whether the Arctic states are engaged in cooperative activities. Using the qualitative research method available in social sciences, the first national strategy documents published by the regional states in the past, current national strategy documents and international agreement documents were examined. Taking into account the transformation of the concept of security in the 1990s, the strategy documents in question were examined in four areas within the framework of the soft security concept; environment, society, cooperation and security. During this review, it was also aimed to investigate whether cooperation organizations are effective in ensuring security for the region on the basis of Neo-liberal policies. The study, which evaluates how national interests in the region guide security policies towards the Arctic by scanning the national and international security archives of countries, is a first in the Turkish literature in this aspect and aims to contribute to the field.

Keywords: Security, Neo-liberalism, Neo-liberal Institutionalism, Cooperation, Arctic Region

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo Nr.	Tablo Adı	Sayfa Nr.
1	Arktik Konsey Yapısı-1	43
2	Arktik Konsey Yapısı-2.....	43

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ABR	: Arctic Bridge Route – Arktik Köprüsü
AC	: Arctic Council – Arktik Konseyi
ACAP	: Arctic Contaminants Action Program - Arktik Atık Eylem Programı
ACIA	: Arctic Climate Impact Assessment – Arktik İklim Etki Değerlendirme
AEC	: Arctic Economic Council – Arktik Ekonomi Konseyi
AEPS	: Arctic Environmental Protect Strategy - Arktik Çevre Koruma Stratejisi
AHDR	: Arctic Human Development Report – Arktik İnsani Gelişim Raporu
AMAP	: The Arctic Monitoring and Assesment Program - Arktik İzleme ve Değerlendirme Programı
BEAC	: Barents Euro-Arctic Council – Barents Avro-Arktik Konseyi
CAFF	: The Conservation of Arctic Flora and Fauna Program - Arktik Flora ve Faunanın Korunması Programı
CFC ALERT	: Canadian Forces Station Alert – Kanada Silahlı Kuvvetleri Alarm Merkezi İstasyonu
EPFR	: Emergency Prevention, Preparedness and Response - Acil Durum Önleme, Hazırlık ve Müdahâle
FAO	: Food and Agriculture Organization of the United Nations – Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü
ICAO	: International Civil Aviation Organization – Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü
ICC	: Inuit Circumpolar Council - Inuit Kutup Çevresi Konseyi
IMO	: International Maritime Organization – Uluslararası Denizcilik Örgütü
NATO	: Kuzey Atlantik İş birliği Örgütü
NGO	: Non-Governmental Organisations – Hükûmet-Dışı Kuruluşlar
NORAD	: North American Aerospace Defense Command – Kuzey Amerika Havacılık ve Uzay Savunma Komutanlığı
NORDREG	: The Northern. Canada Vessel Traffic Services Zone Regulations - Kuzey Kanada Gemi Trafik Servisi Bölgesi Düzenlemesi
NSIDC	: National Snow and Ice Data Center – Ulusal Buz ve Kar Merkezi

NSR	: North Sea Route - Kuzey Deniz Rotası (Kuzeydoğu Geçidi)
NWP	: Northwest Passage – Kuzeybatı Geçidi
PAME	: Protection of the Arctic Marine Environment - Arktik Okyanusu Deniz Çevresini Koruma
PFII	: United Nations Permanent Forum on Indigenous Issues - Birleşmiş Milletler Yerli Halklar Sorunları Daimi Forumu
SDWG	: Sustainable Development and Utilization - Sürdürülebilir Kalkınma ve Kullanım
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TSR	: Transpolar Sea Route - Kutup-Ötesi Deniz Yolu
UNDP	: United Nations Development Program – Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
ULCOS	: Ultra-Low CO2 Steelmaking
UNCLOS	: United Nations Convention on the Law of Sea – Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi
WTO	: World Trade Organization – Dünya Ticaret Örgütü

GİRİŞ

İnsanlık tarihi boyunca güvenlik, hayatın her anında varlığını gösteren bir kavram olmuştur. İnsan doğduğu andan itibaren kendi varlığını sürdürmek için hep bir çaba içerisindeydi. Varlığını keşfettikçe, çevresinde olup bitenleri algılamaya başladıkça kendini koruma içgüdüleriyle hayatına devam eder. Kendini koruma içgüdüleri sadece bireylere mahsus değildir. Bireyden ulusa, ulustan devlete kadar her düzlemde var olan bir olgudur. Uluslararası ilişkilerde güvenlik çalışmaları alanı son yıllarda önemli tartışmalara konu olmuştur. Alanın kapsamını, devletlere ve askeri çatışmalara geleneksel odağının ötesinde genişletme ve derinleştirme girişimleri, temel teorik ve pratik konuları gündeme getirmiştir. "Güvenlik" kavramının anlamı ve güvenlik çalışmalarının geleceği üzerine tartışmalar, alanın Soğuk Savaş sonrası gündeminin bir parçası haline gelmiştir. Güvenliğe dair yaşanan bu dönüşümden nasibini alan bölgelerden biri de Kuzey Kutup Bölgesi olmuştur. Kuzey Kutup Bölgesi, içerisinde Arktik Okyanusu'nu barındırmasından dolayı, yazında "Arktik bölgesi" olarak da adlandırılmaktadır. Bu nedenle bu çalışmada yer yer Arktik bölgesi adlandırması da yapılacaktır.

Uzun bir süre "terra nullius" olarak nitelenen ve yirminci yüzyılın başlarına kadar hakkında tam olarak bilgi sahibi olunmayan Arktik, önemli ölçüde yakın geleceğin jeopolitik mücadele alanı olarak görülmektedir (Erkan ve Eminoğlu, 2019: 155). Bugün Kuzey Kutup Bölgesi'ne verilen yoğun ilgi büyük ölçüde bölgedeki küresel ısınmanın sonucu yaşanan çevresel değişikliklerden kaynaklanmaktadır. Bölge üzerinde varlıklarını sürdüren devletler, yeni ulaşım ve turizm fırsatlarının yanı sıra bölgede erişilebilir hâle dönüşen mineral, fosil, petrol gibi doğal kaynaklar ve balıkçılık kaynakları ile de ilgilenmektedirler. Ancak bu ilginin kök nedenleri dönem dönem değişiklik göstermiştir. Bu ilginin nedenlerine bağlı olarak güvenlik anlayışları da değişiklik göstermiştir. 2000'li yılların öncesine gidildiğinde, İkinci Dünya Savaşı'nın yaşandığı yıllarda Kuzey Kutup Bölgesi, askeri ve stratejik açıdan önemli görülmüştür. 1940 yılında, Alman bir askeri geminin (orijinal adı "The Komet") Arktik Okyanusu üzerinden (Kuzeydoğu Geçidi vasıtası ile) Pasifik Okyanusu'na geçişi bölgeye yönelik güvenlik algısının sorgulanmasına yol açmıştır (Hasanoğlu ve Demirkılınç, 2016: 44). Böylelikle Kuzey Kutup Bölgesi'nde yer alan devletler, burada askeri varlıklarını bulundurmaya başlamışlardır. Yine 1900'lü yıllar içerisinde Soğuk Savaş'a tekabül eden dönemde Kuzey Kutup Bölgesi, Amerika önderliğinde NATO ile Rusya önderliğinde Varşova Paktı arasında önemli bir sınır bölgesi olarak görülmüştür. Bu dönemde her iki tarafta stratejik silahlarını, denizaltılarını ve askeri üslerini bölgeye yerleştirmiştir. O döneme hâkim olan geleneksel güvenlik anlayışı çerçevesinde, devletler sadece askeri tehditleri dikkate almışlardır. "Sert güvenlik (hard security)" olarak kavramsallaştırılan bu güvenlik politikalarının amacı, askeri tehditleri ortadan

kaldırmak ve savaşları önlemek üzerine olmuştur. 2000’li yıllara gelindiğinde ise bölgeye yönelik mevcut bir ilgi farklı alanlarda kendini göstermiştir.

İklim değişikliklerinden kaynaklı buzulların erimesi, navigasyon sistemlerinde yaşanan gelişmeler, zamanla Kuzey Kutup Bölgesi’nin rekabet edilebilir şartlar altında ulaşımına açılmasına imkân tanımıştır (Gümrükçü, 2016). Böylelikle bölgenin ekonomik potansiyeli artmaya başlamıştır. Kuzey Kutup Bölgesi’nin potansiyeli, sahip olduğu doğal kaynaklar ve yeni ulaşım yolları ile ilişkilidir. Bölgenin gelecekte Avrupa için önemli bir enerji rezervi ve ulaşım kanalı hâline gelebileceği yönünde tahminler mevcuttur. Bu durum Arktik üzerinde hak iddiasında bulunan devletlerle birlikte herhangi bir somut bağı bulunmayıp bölgeye bilimsel veya ticari olarak ilgi duyan devletlerin strateji gütmelerine sebebiyet vererek güvenlik politikalarını revize etmelerini sağlamıştır. Bir dönem askeri tehditler barındıran Kuzey Kutup Bölgesi, askeri tehditlerin yanında ekonomik, çevresel, toplumsal tehditleri de içermeye başlamıştır. Hâliyle tehdit algılarında yaşanan genişleme, güvenlik anlayışlarına da etki ederek politikalarda değişikliklere sebep olmuştur. Geleneksel güvenlik anlayışı yerine “yeni” bir güvenlik anlayışına bırakmıştır (bu nedenle modern güvenlik anlayışı olarak da adlandırılır).

Bu yeni güvenlik tehlikelerinin bölgesel, ulusal ve uluslararası güvenlik ile insan güvenliğine yönelik tehditler olarak algılanması bölge içerisinde güvenliğin yeniden kavramsallaştırılmasına neden olmuştur. Yeni güvenlik yaklaşımı ile gündeme eklenen yeni tehditler için “yumuşak güvenlik (soft security)” adlandırılması yapılmaktadır. Yumuşak güvenlik kavramı, devletlerin milli sınırları dışından kaynaklanan sert güvenlik yani askeri tehditler haricinde olan sorunları kapsamaktadır (Ekşi, 2014: 81). Askeri olmayan (non-military) konulardan (çevresel, toplumsal, ekonomik zorluklar vb.) kaynaklanan çok yönlü tehditlerin bulunmamasını ifade eder (Houssain, 2021: 27) Değişen güvenlik anlayışı doğrultusunda devletler de Kuzey Kutup Bölgesi’ne yönelik yaklaşımlarında değişikliklere gitmişlerdir.

Devletlerin yayınladıkları strateji belgeleri, ulusal çıkarları hakkında bilgi sahibi olmak için birer kılavuz niteliğindedir. Uygulanan her strateji, bir güvenlik anlayışını temsil etmektedir (Dedeoğlu, 2020: 147). Kuzey Kutup Bölgesi’ne karşı, devletlerce oluşturulan stratejiler mevcuttur. Kanada, Danimarka, Norveç, Rusya ve ABD Arktik Okyanusu’na kıyısı olan devletler olması nedeni ile “Arktik kıyı devletleri” olarak adlandırılırlar. Aynı zamanda “Arktik Beşlisi” tabiri de kullanılmaktadır. Bundan dolayı egemenliğe öncelik vermişlerdir. Kanada için öncelikli ulusal çıkarlar arasında en büyük ikinci karasal sınırlara sahip bir devlet olarak Kuzey sularında egemenlik ve Kuzeybatı Geçidi’ni kullanma yer almaktadır. Grönland bağlantısı ile birlikte Danimarka için öncelikli çıkarlar Grönland’ın güvenliğini sağlamak, Grönland’ın “özerk yönetim statüsü (home rule act)” nı desteklemek, Rusya’nın Arktik’te askeri faaliyetlerini gözetmektir. Norveç’in Arktik’te ulusal çıkarları açık denizlerde bulunan doğal kaynakları (offshore natural resources) geliştirmek, Arktik çevresinin korunmasını sağlamak ve ulusal istikrarı sürdürmek üzerinedir. ABD’nin ulusal

çıkarları ise Arktik bilincini oluşturmak, Arktik’e yönelik bölge operasyonlarını iyileştirmektir. Son olarak, Rusya’nın bölgedeki öncelik gördüğü çıkarları Arktik doğal kaynaklarının korunması, Kuzey Deniz Rotası’nın güvenliğinin sağlanması ve geliştirilmesi, çevrenin korunmasıdır. Egemenliğin sağlanmasına yönelik öncelik taşıyan söz konusu bu Arktik kıyı devletleri, koşullara bağlı olarak hem politika bazında hem de politik davranış bazında değişikliklere giderek bölgenin çevresinin korunması, yerli halkların varlıklarını sürdürmesi, enerji potansiyelinin olumlu yönde kullanılması gibi konularda iş birlikleri kurmaya başlayarak kendi önceliklerini değiştirme yoluna gitmektedirler. İzlanda, İsveç ve Finlandiya ise Arktik Okyanusu’na kıyısı olmayan ve bundan dolayı Arktik bölgesi ile coğrafi olarak doğrudan bağlantısı olmayan devletlerdir. Ancak Arktik Konseyi’ne üye devletler olması bakımıyla bölgeye yönelik faaliyetlere katılarak birer Arktik devleti statüsüne sahiptirler. Finlandiya için öncelikli ulusal çıkarlar arasında Arktik’te iş girişimi fırsatlarını geliştirmek, AR-GE yatırımlarını ve eğitim seviyesini artırmak ve Arktik ulaşım koridorunu geliştirmek vardır. İzlanda için Kuzey Kutup Bölgesi’nin Atlantik Okyanusu’na yaklaşan tarafının yaşam hizmetlerinin geliştirilmesi, Arktik Konseyi içerisindeki sorumluluklarını artırmak, savunma yeteneklerini ve bu doğrultuda iş birliklerini geliştirmek bölgeye yönelik çıkarlarıdır. İsveç’in çıkarları ise sürdürülebilir ekonomiyi geliştirme, barışı ve güvenliği sağlama, çevre koruma üzerinedir. “Arktik Üçlüsü” olarak da adlandırılan bu üç devlet, herhangi bir toprak iddiasında bulunmamakla birlikte bölgedeki nüfuzlarını artırmak ve mevcut kaynakları korumak, iş sektörlerine erişmek peşindedirler. Bu nedenle çok ulusluluğu (multinationalist) benimsedikleri söylenmektedir.

Arktik devletleri, bireysel faaliyetlerinin yanı sıra bölgenin atmosferinin, doğal kaynaklarının, toplumsal yapısının korunmasına yönelik iş birlikçi faaliyetler içerisindedirler. Bilimsel, çevresel, ekonomik, toplumsal vb. alanlarda ortak kararlar alarak geliştirici projeler yürütmektedirler. Arktik Konseyi, Barents Avro-Arktik Konseyi, Nordik Bakanlar Konseyi gibi farklı ülkelerinde katılımlarının sağlandığı hükümetler-arası kuruluşlar kurulmuştur. Söz konusu kurumlar ve altındaki oluşumlar aracılığı ile bölgenin güvenliğinin sağlanması yönünde adımlar atılmaktadır.

Yukarıdaki bilgiler ışığında bu çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde sırasıyla güvenliğ ve Neo-liberalizm kavramlarına değinilecektir. İlk olarak Uluslararası İlişkiler (Uİ) disiplini içerisinde güvenliğin ne ifade ettiği, geçmişten günümüze hangi koşullarda ve hangi yönlerden değişkenlik gösterdiği ve kapsamının neler olduğundan bahsedilecektir. Akabinde Uİ teorilerinden biri olan Neo-liberalizm’e değinilerek, devletlerin birbirleri ile karşılıklı bir bağımlılık içerisinde olduğunu savunan Neo-liberal düzen içerisinde güvenliğin nasıl yer edindiği anlatılacaktır. Neo-liberalizm yaklaşımının kökenleri Liberalizm’e dayandığı için Neo-liberalizm başlığı altında ilk olarak Liberalizm yaklaşımı anlatıldıktan sonra Neo-liberalizm ve öne sürdüğü Neo-liberal Kurumsalcılık anlayışından bahsedilecektir. Güvenlięin sağlanmasında devlet dışındaki aktörleri de sahnede bulunduran Neo-liberal kurumsal güvenliğ anlayışına göre, uluslararası siyasi kurumlar aracılığı ile devletlerin uluslararası ilişkilerde başarılı bir şekilde iř birliği yapabileceği varsayılmaktadır. Çalışmanın geneli söz konusu bu varsayımın vaka bölge olarak sečilken Kuzey

Kutup Bölgesi'nde uygulanıp uygulanmayacağının sorgulanması üzerinedir. Bu varsayımdan yola çıkarak ikinci bölümde, genel hatlarıyla Kuzey Kutup Bölgesi'ne değinilerek sahip olduğu kaynaklar, sunduğu fırsatlar ve yol açtığı zararlar anlatılacaktır. Üçüncü bölümde ise Kuzey Kutup Bölgesi'ndeki yer alan devletlerin bölgeye yönelik yayınladıkları strateji belgeleri çevresel, toplumsal, iş birliği ve güvenlik kapsamında ele alınarak incelenecek olup söz konusu politikalar doğrultusunda Neo-liberal bir güvenlik anlayışının mevcut olup olunmadığına bakılacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GÜVENLİK VE NEO-LİBERALİZM

1.1. Tartışmalı Bir Kavram Olarak Güvenlik

Güvenlik, insan toplulukları var olduğu sürece vardır. Zaman ve mekâna bağlı olarak insanlar için çok farklı şeyler ifade etmiştir (Rothschild, 1995). Güvenlik, özünde tartışmaya açık bir kavramdır. Patrick Morgan bu zorluğu “Güvenlik, tıpkı sağlık veya statü gibi tanım ve analize gelmeyen bir durumdur” diyerek ifade etmiştir (Morgan, 1992: 466). Anlam olarak muğlak bir kavramdır. Bunun nedeni, güvenliğin “türe(til)miş bir kavram (derivative concept)” olmasındandır çünkü güvenlik anlayışları, bireylerin ve toplumların politik ve ideolojik görüşlerinden türemektedir (Bilgin, 2010: 76). Kişiden kişiye, toplumdan topluma hatta ulustan ulusa farklılık gösteren görüşler sebebiyle güvenliğin sabit bir tanımı mevcut değildir. Bireylere, konulara, toplumsal âdetler ile değişen tarihsel şartlara ve durumlara uyarlanan temel bir kavramdır (Brauch, 2008: 2). Maslow’un ihtiyaçlar hiyerarşisine göre, güvenlik bir ihtiyaçtır; güvenlik ihtiyaçları, insan ortamındaki kaotik durumlardan, sosyal düzensizliklerden ve fiziksel tehlikelerden korunma ve hayatta kalma ile ilgilidir (Aruma ve Hanachor, 2017: 20). Hâliyle, güvenlik “bir kişinin mühim ihtiyaçlarının karşılandığı ve bu durumun istikrarlı kalmasının beklendiği bir durum” olarak tanımlanabilir (Tuncer ve Akdemir, 2021: 826).

Uluslararası İlişkiler (UI) disiplini içerisinde güvenlik tanımı yapılırken iki temel soru sorulmaktadır: Birincisi, “Güvenlik kim/kimler içindir”; ikinci ise “Neye karşı güvenlik sağlanır?” sorusudur. İlk soruya verilen yanıt güvenlik öznesini belirlerken, ikinci soruya verilen yanıt ise güvenlik tehditlerinin neler olduğuna ışık tutar. Çoğu akademisyen, değerlere yönelik tehditlerin hafifletilmesini içeren bir güvenlik tanımı yapmaktadır (William, 2008: 5). Bu şekilde tanımlanan güvenlik politiktir; yani dünya siyasetinde kimin ne zaman ve nasıl elde edeceğine karar vermede hayati bir rol oynar (Lasswell, 1936). Arnold Wolfers’e göre, güvenliğin tanımını öznel ve nesnel değerler bazında belirlenmiştir. Buna göre, güvenlik nesnel değerlere yönelik tehdit yokluğu; öznel değerlere yönelik saldırı korkusunun yokluğunun ölçütüdür (Wolfers, 1952: 485). Charles Schultze’ye göre güvenlik, net bir tanımı reddetmekle birlikte riskleri ve beklenmeyen durumları ele almaktadır (Schultze, 1973: 529). Ken Booth (2007) ise güvenliği "hayatta kalma artışı" olarak nitelendirmiştir. Güvenliği ve özgürlüğü, bir paranın iki yüzü olarak betimleyen Booth’a göre gerçek güvenliği özgürleştirme sağlayacaktır (Collins, 2016: 3). Peter Hough, bir meselenin güvenlik meselesi olarak görülmesini, insanların yaşamını tehdit eden bir faktörün varlığına ve buna karşılık

siyasi bir tepki verilmesine bağlar. Paul Williams iki güvenlik felsefesi tanımlamaktadır: İlk felsefe, güvenliği neredeyse güç birikimi ile eş anlamlı olarak görür. Bu perspektiften, güvenlik bir meta (aktörlerin güvende olmak için mülk, para, silahlar, ordular vb. gibi belirli şeylere sahip olması) olarak görülmektedir. Özellikle güç, güvenliğe giden yol olarak düşünülür: aktörler ne kadar fazla güç (özellikle askeri güç) biriktirebilirse, o kadar güvenli olacaktır. İkinci felsefe ise yukarıda anlatılanın aksidir; güvenliğin güçten geldiği fikrine karşı çıkar. Bunun yerine, güvenliğin adalet ve insan haklarının sağlanması yönünde görmektedir. Bu açıdan güvenlik, bir metadan ziyade farklı aktörler arasındaki bir ilişki olarak anlaşılmaktadır (Williams, 2008: 6). Güvenliği sadece amaç olarak değil aynı zamanda bir sonuç olarak tanımlamamız gerektiğini savunan Ullman’a göre güvenliğin ne olduğunu veya ne kadar önemli olduğunu güvenliği tanımladığımız unsurları kaybetme tehdidi altında olmadan anlayamayabiliriz. Bu yüzden güvenlik tehditler aracılığıyla tanımlanır ve önemi anlaşılır.” (Ullman, 1983: 133).

Türkçe literatürde güvenlik kavramını tanımlama şekillerine bakıldığında, Beril Dedeoğlu’na göre güvenlik kavramı; devletlerin, toplumların, grupların ve bireylerin varlıklarını koruma ve sürdürme yolundaki faaliyetleri ile bunları tehdit eden unsurların bertaraf edilmesine yönelik algıları, araçları ve politikaları kapsar (Dedeoğlu, 2004: 2). Uluslararası konjonktürün sürekli değişmesinden ötürü güvenlik algısı da değişkenlik gösterebilmektedir. Fikret Birdişli güvenlik kavramını ulusal ve uluslararası alan olarak iki şekilde tanımlamıştır; ulusal anlamda devletin var olma nedenlerinden biri olup uluslararası alanda ise aktörlerin karşılıklı ilişkilerini belirleyen temel referanslardan biridir (Birdişli, 2020: 236). Mustafa Aydın ise güvenliği, bireylerin varlıklarını sürdürebilmelerine yönelecek tehdit algılarından arı olma durumu olarak ifade etmektedir. Haldun Yalçınkaya ve Burak Tangöre, güvenlik yönetişimi çerçevesinde özel askeri şirketleri inceledikleri bir makalede güvenliği, toplum yaşamında yasal düzenin aksamadan yürüdüğü ve kişilerin korkusuzca yaşayabilmesi durumunu belirten bir kavram olarak tanımlamışlardır (Yalçınkaya ve Tangöre, 2010: 127).

Güvenlik kavramı, güvenlik meselelerine ilişkin araştırmalarda tanımsal sıkıntılara maruz kalmaktadır. Literatür kullanımına bakıldığında teorik çalışmalarda kullanımı yeterli görülmemektedir. Bundan dolayı kimi akademisyenler güvenliğin ihmal edilen bir kavram olduğunu iddia etmişlerdir (Baldwin 1997: 7). Barry Buzan, “İnsanlar, Devletler ve Korku” adlı çalışmasında güvenliği “az gelişmiş” bir kavram olarak tanımlar. 1970’lere kadar ekonomik ve çevresel kaygılar ön plana çıkana kadar, güvenliğin yalnızca belli aktörlerin menfaatlerine göre kullanıldığını vurgular (Buzan, 2015: 28). Buzan’a göre, güvenlik kavramı beş sebepten dolayı yeterli gelişmeyi gösterememiştir: İlk olarak, sosyal bilimlerdeki güç, adalet, eşitlik, barış gibi temel kavramlara kıyasla daha karmaşık bir yapıda görülmüştür. İkinci olarak, güç kavramı ile ilişkilendirilmiştir; güç mücadelesi içerisinde gücün bir yan ürünü olarak değer görmüştür. Üçüncüsü, 1950-1970 yılları arasında Uİ disiplini içerisinde Davranışçılar arasında yaşanan yöntemsel kargaşalardır. Davranışsalılıkta egemenlik fikri kabul gördüğü için güç ön planda olup, güvenlik geri plana atılmıştır. Dördüncü sebep ise, politika odaklı Stratejik Çalışmalar’ın doğasından

kaynaklanmaktadır. Güvenlik terimi çalışmalarda sık kullanılmasına rağmen Realist güç modelinin sınırları içerisinde varlık göstermekten kurtulamamıştır. Beşinci ve son nedeni ise, politika yapıcılarının ‘ulusal güvenlik’ belirsizliğini yararlı bulduklarıdır (Buzan, 2015: 32). 1975’te Richard Smoke, alanın ‘güvenliğin’ anlam yelpazesine oldukça yetersiz ilgi gösterdiğini gözlemlemiştir.

Güvenlik alanındaki ilk çalışmalar, güç kullanımı ve bu kullanımın devlet politikalarına yansımaları üzerinedir (Ural ve Shilibekova, 2016: 6). Uluslararası ilişkiler disiplininde ilk güvenlik çalışmalarının tarihi Thucydides’e kadar uzatılabilen Realizm ile ilk örnekleri Kant’ın çalışmaları sayılabilecek olan Liberalizm teorileri çerçevesinde oluşturulmuştur (Baylis ve Smith, 2001). Uluslararası İlişkiler disiplininin bir alt çalışma alanı olarak güvenlik çalışmalarının konusu, genellikle, İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra öne çıkan, nispeten yeni ve büyük ölçüde Anglo-Amerikanların girişimleri olarak düşünülür (Williams, 2008: 2). Amerika Birleşik Devletleri (ABD)’nde Ulusal Güvenlik Çalışmaları, Birleşik Krallık’ta ise Stratejik Çalışmalar olarak kullanılmıştır.

1.2. Güvenliğin Tarihsel Gelişimi

1815 yılında Viyana Konferansı’nda kabul gören “güçler dengesi politikası” ile kurulu mevcut uluslararası düzen, yirminci yüzyılın başlarında Birinci Dünya Savaşı’nın patlak vermesi ile bozulmuştur (Demiray ve İşcan, 2008: 145). Birinci Dünya Savaşı (1914-1918) sonrasında uluslararası düzene kolektif güvenlik anlayışı hâkim olmuştur. Kolektif güvenlik, savaşın yıkıcı etkisini ortadan kaldırmak ve barışı sağlamak için İdealistler tarafından ortaya atılan bir kavramdır (Bakan ve Şahin, 2018: 136). Kolektif güvenlik altında devletler istikrarı korumak ve gerektiğinde saldırganlığı durdurmak için bir araya gelmek için belirli norm ve kurallara uymayı kabul ederler. İstikrar -büyük savaşın olmaması- iş birliğinin ürünüdür (Kupchan ve Kupchan, 1995: 52-53). Kolektif güvenlik anlayışı iki ana unsur üzerine inşa edilmiştir: Birincisi, uluslararası güvenlik ve barış ihlali söz konusu olduğunda yaptırımlar aracılığı ile barışın yeniden tesisini sağlamak olup ikincisi, baskıcı ve önleyici tedbirler olarak barış ortamının devamlılığını sağlamaktır (Polat, 2016: 333). Kısacası kolektif güvenlik anlayışı saldırganlara karşı daha etkin bir dengeleme sağlayarak güven ve iş birliğini teşvik eder.

Kolektif güvenlik anlayışından yola çıkarak İdealizm, uluslararası kurumları önermesi (Milletler Cemiyeti gibi), evrensel normlara önem vermesi, yeni bir girişim başlatması ve uluslararası topluluk anlayışını benimsemesi bakımından uluslararası güvenlik eylemlerine kaynaklık yapmıştır (Dedeoğlu, 2020: 71). Dönemin ABD Başkanı Woodrow Wilson, Milletler Cemiyeti’nin kurulmasına önyak olarak yeni bir kurumsallaşmanın sinyalini vermiştir. Barış ve güvenliği birinci planda tutmak amacıyla uluslararası iş birliği ve uluslararası barış için 14 ilke yayınlamıştır (Bakan ve Şahin, 2018: 136). Böylelikle ulusal çıkarları doğrultusunda aksiyon alacak devletlerin daha küçük ölçekli ve görece zayıf devletlere saldırmasının önüne geçilmeye çalışılmıştır (Bozdağlıoğlu,

2007: 137). Sistemin kolektif güvenliğe (collective security) dayandırılması ile savaşların ortadan kalkacağı, barışçıl bir dünya düzeninin kurulacağı öngörülmüştür. Wilson'a göre, dünyanın güvenliği, ulusal çıkarların yerine yasal bir kavram olarak barışın savunulmasını gerektirmiştir (Kissenger, 1994: 222). İlerleyen yıllarda, 1929 Ekonomik Buhranı ve sonrası ABD'nin izolasyonist politikalarını sürdürmesi ve Adolf Hitler, Benito Mussolini gibi faşizm yanlısı iktidarların ortaya çıkması gibi nedenlerden dolayı İdealizm ve kolektif güvenlik sistemi geçerliliğini kaybetmeye başlayarak başarısızlığa uğramıştır (Elmas, 2013: 48). Barry Buzan bu dönemi "klasik güç dengesi (1648-1945)" olarak adlandırarak bu dönemde güvenlikleştirmenin ana özelliğinin büyük güçlerin birbiriyle karşı karşıya gelmesi olduğunu belirtmiştir (Buzan, 2008: 110).

Soğuk Savaş yılları içerisinde güvenlik çalışmaları, hâkim teori Realizm ve Neo-Realizm'in etkisi altında ortaya çıkmış ve şekillenmiştir (Sandıklı ve Emeklier, 2012: 5). Soğuk Savaş döneminde politika belirleyici olan realist düşünceye göre, uluslararası ilişkilerin doğası çatışma temeli üzerinedir (Weber, 2005: 16). Bu dönemde dünya güvenlik anlayışı "dar" tutulmuştur. Güvenliğin askerî hatta nükleer olmayan boyutları gündeme getiril(e)memiştir (Bilgin, 2010: 34). Güvenlik politikaları güçler dengesi ilkesi ile caydırıcı, dengeleyici ve engelleyici uygulamalarla ortaya konmuştur (Ural ve Shilibekova, 2016: 7). Soğuk Savaş'ın bitimi ile beraber küreselleşme olgusunun dünyanın işleyiş biçimini çarpıcı biçimde değiştirmesi sonucunda geleneksel güvenlik anlayışının bazı temel varsayımları sorgulanmaya başlamıştır. Askeri odaklı ve devlet merkezli dar olarak nitelendirilen güvenlik anlayışı yerini devlet dışı aktörlerin ve tehditlerin rolünü vurgulayan yeni bir güvenlik anlayışına bırakmıştır (Ağır ve Arman, 2014: 107). Söz konusu bu yeni güvenlik anlayışı daha geniş bir perspektiften güvenliğe işaret etmiştir.

1.3. Güvenlik Kavramına Dair Yaklaşımlar

1.3.1. Geleneksel Güvenlik Çalışmaları / Geleneksel Yaklaşım

Geleneksel güvenlik anlayışının savunucuları, yoksulluk, göç ve çevresel bozulma gibi konuların özünde güvenlik sorunları olmadığını savunmaktadırlar. Gelenekçi yaklaşım, güvenlik alanını yalnızca askeri gücün tehdidi, kullanımı ve kontrolü açısından tanımlamaktadır (Walt, 1991: 211-239). Geleneksel güvenlik çalışmalarında devlet, güvenliğin birincil başvuru nesnesi olarak görülür. Buna göre, devlet dünya politikasında temel aktördür ve güvenliğin sağlayıcısıdır (Bingöl, 2016: 19). Bu nedenle "devlet odaklı yaklaşım (statism)" olarak da adlandırılmaktadır. Devlet odaklı olan bu yaklaşımda, ulusal güvenlik önceliklendirilir. Ulusal güvenlik, öncelikli olarak ulusal hedefleri gerçekleştirmede kullanılan metotları kapsayan askeri kavramlarla ifade edilmektedir; bu nedenle ulusal güvenlik politikalarına realist teori hâkim olmuştur (Koçer, 2004: 111).

Klasik güvenlik anlayışının temel algısı, devletlerin bekalarına yönelik tehditlerle mücadele etmek amacıyla geliştirmeleri gereken askeri imkân, kabiliyet, kapasite ve stratejilerdir (Sandıklı ve

Emeklier, 2012: 11). Sözü edilen algıya verilebilecek en somut örnek ise Soğuk Savaş dönemidir (Şahin, 2020: 196). Soğuk Savaş döneminde hâkim teori realizm, yumuşama (detant) dönemine kadar dünyanın güvenlikten ziyade güvensizlik eğilimlerini hızlandırmıştır (Dedeoğlu, 2020: 72). Hatta bu dönemde iki kutuplu klasik güvenlik algısının askeri ve hatta nükleer olmayan boyutları hiçbir şekilde gündeme getiril(e)memiştir (Sandıklı ve Emeklier, 2012: 12). Bu nedenle güvenlik yaklaşımı dar ve sınırlı tutulmuştur.

Geleneksel güvenlik anlayışının dar ve sınırlı yapısı doğrultusunda klasik güvenlik, David Singer tarafından yarı matematik dilinde şu şekilde formüle edilmiştir: Tehdit Algısı = Tahmini Niyet x Tahmini Kapasite (Singer, 1958: 94). Buna göre, tehdit algısı, politika yapıcılarının her birinin diğerinin saldırgan planlar yürüttüğünü varsaydığı silahlı düşmanlık durumundan doğar. Her biri, diğerini ulusal güvenliğine yönelik bir tehdit olarak algılar ve bu algılama hem tahmini kapasitenin hem de tahmini niyetin bir işlevidir. Söz konusu parametrelerden birinin yokluğu tehdit algısını tamamen ortadan kaldıracaktır. Ancak bu formül, uluslararası güvenlik uygulamalarında sorunlara yol açmıştır. O dönemde sisteme realist paradigma hâkim olduğundan devletlerin niyetleri, çoğunlukla “kötü” olarak varsayıldığı için tehdit hesaplamaları salt kapasite üzerinden yapılmakta ve geleneksel güvenlik yaklaşımı, aktörleri ister istemez “güvensizlik sarmalına” götürmüştür. Bu nedenle Soğuk Savaş dönemi güvenlik paradigması, “güvende olma durumu” yerine “güvende olmama durumu” üzerine inşa edilmiş, diğer bir ifadeyle güvenlikten ziyade güvensizlik şeklinde var olmuştur (Sandıklı ve Emeklier, 2012: 12).

1.3.2. Yeni Güvenlik Çalışmaları / Yeni Yaklaşım

Soğuk Savaş’ın son yıllarından itibaren güvenlik çalışmalarında ortaya çıkan yeni yaklaşımlarla birlikte uluslararası politikada yaşanan dönüşümler hâkim paradigmalara açıklanamamaya başlayınca güvenlik anlayışında da değişiklikler yaşanmaya başlamıştır. Geleneksel güvenlik çalışmalarının dünya güvensizliklerini yansıtmakta ve çözüm önermekte yetersiz kaldığı anlaşıncaya sorulara başlanmıştır Realizm gibi güvenlik alanında uzun yıllar baskın kalmış yaklaşımların yetersiz kalması, eleştirel yaklaşımların doğuşunun önünü açmıştır. Böylelikle güvenliğin sadece askerî tehditlerin tespiti ve bertaraf edilmesinden ibaret olmadığını, güvenlik politikasının amacının da yalnızca savaşları önlemek değil aynı zamanda insanların mutluluk ve refahını sağlamak olması gerektiğini savunan “yeni güvenlik” anlayışı kabul görmüştür (Bilgin, 2010: 72). Bu bağlamda geleneksel güvenlik çalışmalarının dar kapsamlı güvenlik anlayışı, eleştirel güvenlik çalışmalarınca eleştirilmektedir.

Geleneksel güvenlik kuramından farklı olarak yeni güvenlik çalışmalarında yalnızca devlet merkeziliği yoktur. Devlet dışındaki aktörlerde güvenliğin sağlanması konusunda dikkate alınmaktadır. Yukarıda da bahsedildiği gibi, geleneksel güvenlik çalışmalarında güvenliğin analiz düzeyi, devlet düzleminde oluşturulmaktadır. Bu da güvenliğin gündeminin devletin tecrübelerinden

yola çıkılarak belirlenmesine neden olur. Güvenliğin özne ve nesnesi yalnızca devlettir. Buna göre, devletler hem güvensizliği tecrübe eden hem de buna karşı tedbirleri alacak güvenlik unsurlarını elinde bulunduran aktör olarak ön plana çıkarlar. Yeni güvenlik çalışmalarının bakış açısından değerlendirildiğinde, güvenlik bir bütündür. Askerî üstünlükler bütüncül bir siyasetin parçası olmadıklarında başarıya çevrilemeyebilirler hatta yeni güvensizliklere neden olabilirler (Bilgin, 2010: 75).

Eleştirel güvenlik çalışmaları kapsamında, güvenlik kavramı genişletilmiş ve yeni kavramlarla doyurulmuştur (Bilgiç, 2011: 339). Küreselleşen dünyada güvenlik kavramının çok boyutlu olarak genişlemesi, artan çeşitli risk ve tehdit unsurları ile doğru orantılı bir şekilde gerçekleşmiştir. Çevre sorunları, insan hakları, kitlesel göçler, mikro milliyetçilik, etnik çatışmalar, köktendincilik, uluslararası terörizm, ekonomik sorunlar, uyuşturucu ve silah kaçakçılığı, bulaşıcı hastalıklar, insan ticareti gibi sorunlar güvenlik kapsamında ele alınması zorunlu konular haline gelmiştir (Parlar ve Aslantürk, 2014: 71). Yeni güvenlik yaklaşımları, inşacı güvenlik çalışmalarından post-davranışsalcılığa kadar uzanan geniş bir yelpazede sıralanmaktadır (Bingöl, 2016: 18).

1.4. Bir Paradigma Kayması Olarak Güvenlik

Soğuk Savaş sonrası dönemin getirdiği yenilik, uluslararası ilişkiler literatürü üzerinde önemli bir etkide bulunan güvenliğin doğasına dair yeni bir yaklaşımlara zemin hazırlamıştır. Güvenliğin öznesi değişmiştir. Güvenlik yaklaşımları, geleneksel kökenlerinden sıyrılarak Soğuk Savaş sonrası dönemde ortaya çıkan yeni bakış açılarına kapı aralamıştır (Baylis, 2008: 71). Yirmi birinci yüzyılda, küreselleşme ile bilim ve teknoloji başta olmak üzere yaşanan gelişmeler güvenlikle ilgili yeni boyutlarının ortaya çıkmasına yol açmıştır (Şahin, 2020: 186). Güvenliğin öznesinin çeşitlenmesiyle beraber, güvenliği tehdit eden unsurlar ve bu unsurların tehdit etme yöntemleri de değişmiştir (Şahin, 2020: 195).

Dünya düzeninin iki kutuplu olduğu yıllarda düşmana dayandırılan askeri nitelikli güvenlik anlayışı yerini, kuralları henüz tam olarak belirlenmemiş olan bir güvenlik anlayışına bırakmıştır (Küçükşahin, 2006: 11). Güvenlikle ilgili yeni anlayış, dar odaklı askeri güvenlik anlayışının, etnik çatışmalar, doğal kaynakların yok olması, yolsuzluk, uluslararası uyuşturucu ve insan kaçakçılığı, mali suçlar ve çevre kirliliği gibi birçok tehdit ve risk konularını içine alacak biçiminde genişlemesi anlamını taşımaktadır (Yorulmaz, 2013: 292).

Küreselleşmeyle birlikte güvenliğin odak noktası, devlet/ülke güvenliği tanımlamasından uluslararası güvenlik şeklinde tanımlanan bölgesel ve küresel güvenlik anlayışına dönüşmüştür (Gül, 2016: 304). Çevre sorunları, insan hakları, salgın hastalıklar, kitlesel göçler, mikro milliyetçilik ve etnik çatışmalar, köktendincilik, terörizm, ekonomik sorunlar, uyuşturucu ve silah kaçakçılığı, insan ticareti, uluslararası güvenlikte yeni sorunlar olarak ortaya çıkmışlardır (Koçer, 2004: 110).

Uluslararası güvenlik anlayışının değişmesi ile dört unsur öne çıkmıştır: İlk olarak, iş birliğine dayalı askeri boyutta güvenlik düzenlemeleri yapılmıştır. Böylelikle çok taraflı ve kolektif savunma düzenlemeleri gelişmiştir (Koçer, 2004: 113). Bu durum Birinci Dünya Savaşı öncesi İdealistler tarafından öne atılan kolektif güvenlik kavramını yeniden gündeme getirmiştir. Çünkü Birleşmiş Milletler (BM), Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) gibi iş birliğine dayalı örgütler varlıklarını koruyarak daha aktif bir şekilde güvenlik işlevlerini yerine getirmeye devam etmektedir. İkinci bir unsur, devletlerarası ilişkilerin yoğunluğu, devletlerin istikrarsızlık yaşama potansiyelini artırmasıdır. Üçüncü olarak, ortak bir global birliktelik ihtiyacı doğmuştur. Çünkü sadece askeri nitelikli olmamakla birlikte ulusal güvenlik tehditlerinde artış yaşanmıştır. Dördüncü unsur ise, büyük güçlerin faaliyetlerinin önem kazanması ile ilgilidir. Söz konusu bu ülkelerin askeri politikaları, küresel çapta etki yaratmaya başlamıştır (Koçer, 2004: 113).

1.5. Güvenliğin Yeniden Kavramsallaştırılması

Yirmi birinci yüzyılda güvenliğin yeniden kavramsallaştırılması, Doğu-Batı çatışmasının sona ermesinden (1989–1991) sonra aşamalı olarak gelişmiş ve küreselleşme ve küresel çevresel değişim süreçlerinden etkilenmiştir (Brauch, 2008: 2).

1.5.1. Çevre Güvenliği

Çevre güvenliği, Soğuk Savaş sonrası güvenlik kavramının derinleştirilmesine ve genişletilmesine bağlı olarak yeni (geleneksel olmayan) güvenlik anlayışı çerçevesinde öne atılan bir kavramdır (Barnett, 2017: 191). Her ne kadar çevrenin bir güvenlik konusu olarak ele alınmasını tarihi 1950'lere kadar gidiyorsa da Soğuk Savaş'ın hâkim geleneksel güvenlik çevrelerinin askeri olmayan tehditleri geri planda bırakması nedeniyle uluslararası siyasi söylemde yerini alması 1990'lı yılları bulmuştur. Çevre güvenliği konusunun ilk kez 1977'de Lester R. Brown'in "Doğal kaynakların tükenmesi ve çevresel tahribat, uluslar için milli güvenliğin tekrar tanımlanmasını gerektirecek kadar önemli bir tehdit oluşturmaktadır" tezi ile gündeme geldiği söylenmektedir (Dikmen, 2004: 31). İnsanlarda çevre bilincinin artması, uluslararası nitelikteki hükûmet dışı örgütlerin çevre korumaya yönelik çalışmaları, ulusal güvenliğe yönelik çevresel risklerin üstesinden gelmede yetersiz kalınması çevre güvenliğinin, güvenlik çalışmalarında önemli bir kavram olarak ortaya çıkmasına neden olan gelişmeler olarak görülmektedir (Barnett, 2017: 191-195).

Çevre güvenliğinin uluslararası alanda dikkate alınması uluslararası kuruluşlar, uluslararası hükûmet-dışı kuruluşlar (Non-governmental organisations/NGO) aracılığıyla mümkün olmuştur. Örneğin Birleşmiş Milletler çatısı altında 1972 yılında Stockholm'de yapılan Birleşmiş Milletler İnsan Çevresi Konferansı sonucunda hazırlanan "İnsan Çevresi Bildirisi", çevresel düzenlemeler yapılması gerekliliğini ortaya koymuştur. Doğal Hayatı Koruma Derneği (World Wildlife Fund/WWF), Greenpeace (Yeşil Barış Örgütü), Doğayı Korumak İçin Uluslararası Birlik

(International Union for Conservation of Nature) gibi NGO’larda doğayı, biyolojik çeşitliliği korumayı, doğal kaynakların sürdürülebilirliğini sağlamak maksadıyla çevre güvenliği konusunda faaliyettedir. Çevre güvenliği, ulusların ve bireylerin güvenliğini tehdit eden çevre koşullarının birer “yüksek politik mesele” olmasını amaçlamaktadır. Uİ disiplinde de çevresel sorunların varlığı, devlete yönelik bir güvenlik tehdidi niteliğindedir (Atvur ve Rüma, 2019: 1).

1.5.2. İnsan Güvenliği

İnsan güvenliği kavramı, Mahbub ul Haq (Pakistan) tarafından 1994 yılı Birleşmiş Milletler İnsani Gelişme Raporu ile ortaya konmuş, İnsan Güvenliği Komisyonu tarafından geliştirilmiş ve Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) tarafından desteklenmiştir (Brauch, 2008: 22). Söz konusu kavram, devletler arası değil bir devletin sınırları içinde artan şiddete yönelik kullanılmıştır. Siyasi, ekonomik, çevresel ve toplumsal tehditleri dikkate alan ve referans nesnesi olarak devletler yerine bireyleri merkeze yerleştiren bir güvenlik anlayışıdır.

1.5.3. Toplumsal Güvenlik

Toplumsal güvenlik kavramı, bir kimliğin algılanan bir tehdide karşı savunulmasıdır ya da bir topluluğun kimliğine yönelik algılanan bir tehdide karşı savunulması olarak tanımlanmaktadır. İlk kez Barry Buzan tarafından “İnsanlar, Devletler ve Korku” adlı eserinde askeri, siyasi, ekonomik ve çevresel güvenlikle birlikte kullanılmıştır. Buna göre geleneksel dil, kültür, din ve ulusal kimlik türleri ile devlet geleneklerinin sürdürülebilir şekilde geliştirilmesini ifade etmektedir (Roe, 2017: 177).

Güvenlik çalışmaları içinde toplumsal güvenliğe dair araştırmalar, Soğuk Savaş sonrası dönemde etnik çatışmaların çoğalması ile hız kazanmıştır. Kavramın tanımı, uluslardan ziyade devletten bağımsız varlık gösterebilen kimlik gruplarına yönelik olmuştur. Bu nedenle “kimlik güvenliği” de denilmektedir (Waeber, 2008: 153-155). Kendi başına güvenliği bir referans nesnesi olarak ele alınmaktadır.

1.5.4. Ekonomik Güvenlik

Ekonomik güvenlik, Soğuk Savaş’ın sona ermesinden sonra ise yaşanan küresel finansal ve ekonomik krizler sonucunda ayrı bir güvenlik meselesi olarak ele alınan bir kavramdır. Soğuk Savaş’ın bitişinden itibaren siyasî-askerî güvenlik ile ekonomik güvenlik konularının sıklıkla birbiriyle örtüşmeye başladığı söylenmektedir (Rüma, 2019: 2). Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)’nün tanımına göre, ekonomik güvenlik eğitim, sağlık, barınma, bilgi edinme, sosyal koruma gibi temel sosyal güvenlik ve çalışma ile ilgili güvenlidir. Gary Shiffman, ekonomik güvenlik politikalarının oluşturulmasında, bireyin eylemlerinin niteliğini öne sürmektedir. Buna göre, politika

yapıcılar bir bireyin eylemlerini analiz ederek ekonomik araçları kullanabilirler. Burada amaç, karşılıklı fayda sağlayacak türden anlaşmalar yapmak, insanların yaşamlarını iyileştirmek üzerinedir (Shiffman, 2017: 220). Ulusal güvenlik ve ekonomik güvenliğin ilişkisini savunma harcamaları, ekonomik araçların uluslararası ilişkilerde çıkarlar doğrultusunda kullanılması, ekonomik araçların askeri stratejilere ve harcamalara imkân sağlaması gibi unsurlar üzerinden açıklamak mümkündür.

1.6. Güvenliğin Kapsamı

Geleneksel güvenlik çalışmaları ile yeni güvenlik çalışmaları, ulusal ve uluslararası güvenlik arasındaki ilişkiye de ışık tutmuştur. Prof. Dr. Beril Dedeoğlu'na göre, güvenliği sağlanacak olan özne değişip geliştikçe güvenlik arayışı ve algısı da onunla aynı oranda değişip gelişecektir (Dedeoğlu, 2020). Bu doğrultuda güvenlik kavramı, dört ayrı kapsamda değer görmektedir. Bunlar birey güvenliği, bölgesel güvenlik, ulusal güvenlik, uluslararası güvenliktir.

1.6.1. Birey Güvenliği

Birey güvenliği, genel olarak, bireylerin siyasi, sosyal ve ekonomik alanlarda baskı ve şiddet görmemeleri, fiziki varlıklarının zarar görmemesi anlamına gelmektedir (Dedeoğlu, 2020: 37). İlk kez, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP)'nın İnsani Kalkınma Raporu'nda (1994) ele alınmıştır. Rapor, güvenlik kavramının bölgesel güvenlik yerine insan güvenliği şeklinde tanımlanmasını önererek güvenliğin silah yoluyla değil kalkınma yoluyla sağlanabileceğini vurgulamıştır (BM Kalkınma Programı İnsani Gelişme Raporu, 1994: 11).

1.6.2. Bölgesel Güvenlik

“Bölge” terimi güvenlik ile ilişkilendirildiğinde; aralarında coğrafi bir bağ bulunan bir grup devlet arasındaki güvenlik ilişkilerini kapsamaktadır. Barry Buzan, bölgesel güvenliği tanımlarken, devletler arası dostluk ve düşmanlıkların güç ilişkilerine eklenmesi gerektiğini savunmuştur (Buzan, 2015: 160). Bu durumu “bölgesel güvenlik kompleksi (regional security complex)” adı ile adlandırmıştır. Buna göre, bir güvenlik kompleksi “ulusal güvenlikleri bir diğerinden ayrı düşünölemeyecek şekilde birbirine yakından bağlı devletler grubu” olarak tanımlanır (Buzan, 2015: 160). Güvenliğin bölgeselleşmesi (bölge olma sürecindeki devletler ve diğer aktörlerin) belli bir coğrafi alanda (bölge olma sürecindeki bir alanda) devletler ve diğer aktörlerin çatışma yaratıcı ulusal veya devletler arası ilişkileri, dayanışmacı dış ilişkiler (bölgesel) ve iç barışı (bölge-içi) sağlayan bir güvenlik kompleksine dönüştürmesidir (Hettne, 2008: 91-92). Uluslararası İlişkiler disiplinde bölgeselcilige olan ilgi, uluslararası örgütlerin gelişmesine bağlı olarak artmıştır (Birdişli, 2021).

1.6.3. Ulusal Güvenlik

Ulusal güvenlik, bir devletin siyasi bağımsızlığı ve toprak bütünlüğü gibi korunacak tüm değerlerine ilişkin bir kavramdır (Baldwin, 1997: 14). Bir devletin varlığını koruma ve sürdürme hatta genişletme eylemleri uğruna karşılaştığı sorunların tamamı o devletin ulusal güvenliği kapsamında ele alınır (Dedeoğlu, 2020: 85). Ulusal güvenlik sistemleri genellikle diğer devletlere yönelik geliştirilmiştir (Baldwin, 1997: 15); bu nedenle bir devlet, ulusal güvenliğini başka bir devlet tarafından gelen tehditten ötürü geliştirmektedir. Büyük ölçüde askerî açıdan tanımlanan ulusal güvenliğin ana ilgi alanı, devletlerin kendilerine yönelik tehditlerle mücadele etmek için geliştirmeleri gereken askeri imkân ve kabiliyetler üzerine eğilimleri oluşturmaktadır (Baylis, 2008: 73).

Bir kavram olarak ulusal güvenlik, İkinci Dünya Savaşı döneminde ABD’de “Amerika’nın dünyanın geri kalanıyla ilişkisini açıklamak için” ortaya atılmış olup Amerikan güvenlik sisteminin ya da ulusal güvenlik devletinin gelişmesiyle savaş döneminin temel kavramlarından biri olmuştur (Brauch, 2008: 169). Özetle, siyasi ve askeri boyutlara sahip olan ulusal güvenlik, bir devletin egemenlik ve toprak bütünlüğünü tehdit olarak gördüğü diğer devletlerden veya devlet dışı aktörlerden koruma anlayışıdır. Burada devletin egemenliği ve toprak bütünlüğü devletin risk altındaki değerlerini yansıtmakla birlikte diğer devletler ve devlet dışı aktörler ise birer tehdit kaynağıdır. Tehdit kaynakları, uluslararası ortamda zamana bağlı olarak çeşitlilik ve değişkenlik göstermektedir. Ayrıca, 24 Ağustos-11 Eylül 1987 tarihleri arasında düzenlenen Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından düzenlenen “Silahsızlanma ve Kalkınma Arasındaki İlişki Üzerine Uluslararası Konferans”ta benimsenen ve sonuç belgesinde yer verilen tanımda, "Ulusal güvenlik, askeri boyutuna ek olarak siyasal, ekonomik, sosyal, ekolojik ve insan haklarına ilişkin yönleri de bulunan bir kavram olarak nitelendirilmiştir (Küçükşahin, 2006: 10).

Buna paralel olarak güvenlik çalışmalarının ilgi alanı çeşitlenmiştir. Ulusal ve uluslararası güvenlik gündeminin değişip dönüşen yapısı, Joseph Nye’nin sert güç (hard power) ve yumuşak güç (soft power) ayrımına dayanan tipolojisinde görülebilmektedir. Nye’nin sert güç bileşenleri (askeri, siyasi ve ekonomik güç) kadar yumuşak güç bileşenlerine de (yaşam tarzı, evrensel ve kültürel değerler, siyasal-demokratik normlar, liberal kurum ve kurallar) değinmesi ve bu ögelere ayrı bir önem atfetmesi, güvenlik kavramının çok boyutlu niteliğini ortaya koymuştur.

1.6.4. Uluslararası Güvenlik

Ulusal güvenlik ile uluslararası güvenlik birbirini ile bağlantılı kavramlardır. Uluslararası güvenlik, ulus-devletlerin güvenliği ve uluslararası sistemin güvenliği olarak iki düzeyde incelenebilmektedir (Polat, 2016: 331). Buna göre bir ulus-devletin, içerisinde bulunduğu uluslararası sisteme karşı konumunu belirtmesi ve kendi ulusal güvenliğini sağlamaya çalışması

uluslararası güvenlik anlayışıdır. Ayrıca bir bütün olarak uluslararası sistemin kendisinin güvenliği de uluslararası güvenlik anlayışıdır (Özcan, 2011: 449).

Çok sayıda devletin aynı dönem içerisinde yaşadığı benzer sorunlar, uluslararası güvenlik kapsamında değerlendirilmektedir (Dedeoğlu, 2020: 85). Aslına bakılırsa devletler arasında güvenlik olarak uluslararası güvenlik kavramı yirminci yüzyıla aittir. Yirmi birinci yüzyılda tehditler artık öncelikli olarak devletlerden gelmemektedir. Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile uluslararası güvenlik çalışmalarında yeni bir dönemin habercisi olarak görülmektedir. Bu yeni dönemde büyük güçler arasında askeri bir çatışma meydana gelme olasılığı zayıf olarak değerlendirilmekte olup uluslararası güvenliğe yönelik tehditler çeşitlenerek önceki döneme kıyasla daha az öngörülebilmektedir (Sancak, 2013: 131). Modern uluslararası ilişkilerin temel kavramlarından biri olan güvenlik, artık sadece devletler arası tanımlanamayacak kadar çok-boyutluluk gösteren ve karmaşık bir niteliğe sahip olmakla birlikte, bireyden doğaya kadar genişleyen ilişkileri içermektedir (Keyman, 2006: 7).

1.7. Neo-Liberalizm

Neo-liberalizm, Liberalizm'in Uİ disiplininde dayanağını oluşturduğu teorilerden biridir. Neo-liberalizm, sözcük olarak Liberalizm'in yeni bir formunu ifade etmektedir (Freeman, çev. Topuzkanamış, 2016: 165). Zaman içerisinde Liberalizm'in ileri sürdüğü düşüncelere getirilen eleştiriler neticesinde Realizm ve Neo-realizm dönüşümünde olduğu gibi bir dönüşüm yaşanmış ve ortaya çıkan bu yeni yaklaşıma Neo-liberalizm adı verilmiştir (Sancak, 2015: 27). Bu nedenle Neo-liberalizm'i anlamak için öncelikle Liberalizm yaklaşımı hakkında bilgi sahibi olmak gerekmektedir. Çalışmanın bu kısmında ilk olarak Liberalizm yaklaşımı ele alınarak kavramın ana hatları ve zaman içerisindeki gelişimi incelenecektir, ardından Neo-liberalizm'e geçilecektir.

1.7.1. Liberalizm

Liberal sözcüğü Latince “liber” kökünden gelmekte ve özgür insanları nitelemek için kullanılmaktadır (Kıral, 2020: 149). Liberal teori belirli tercih türleri ve devlet davranışı üzerindeki etkilerinden dolayı üç dala ayrılarak tanımlanır: Klasik liberalizm, ticari liberalizm ve cumhuriyetçi liberal teoriler. İdeal liberal teoriler, devlet davranışlarını kültürel, politik, sosyo-ekonomik düzen biçimleri açısından bir araya getirerek inceler. Ticari liberal teoriler, ekonomik karşılıklı bağımlılığa odaklanırken; Cumhuriyetçi liberal teoriler ise yerel temsilci kurumların, seçkinlerin ve liderlerin yürütme-yasama ilişkilerinin rolünü vurgulamaktadır (Moravcsik, 2010). Bu kuram ilk kez Immanuel Kant, Adam Smith, John Stuart Mill, John Hobson, Woodrow Wilson gibi ileri görüşlü liberaller tarafından kullanılmıştır.

Liberal düşünce geleneği özünde adil (equitable) ve barışçıl (peaceful) bir dünya düzeninin nasıl sağlanabileceğine dair arayış içerisinde olan bir yaklaşımdır. Küresel aktörler arasında iş birliği

ihtimali ve yaşanılabilir barış dolu bir dünya için iyimser bir bakış açısına sahiptir (Morgan, 2017: 29). Hâliyle uluslararası politik alan içerisinde barış ve güvenlik elde edilmesi gereken nosyonlar olarak görülür. Ayrıca, devletler ve toplumlar arasında sınırsız ve kolaylıkla yapılabilecek iş birlikleri mevcuttur.

Liberal yaklaşımın altında yatan iki varsayım mevcuttur: Birincisi anarşi, ikincisi ise rasyonelliktir. Özellikle, devletler (veya diğer siyasi aktörler) anarşik bir ortamda var olurlar ve genellikle karar vermede geniş ölçüde rasyonel bir şekilde hareket ederler. Anarşi varsayımı, siyasi aktörlerin uluslararası siyasetin kendine özgü ortamında, dünya hükümeti veya meşru güç kullanımı konusunda tekel sahibi başka bir otorite olmadan var oldukları anlamına gelir. Rasyonellik varsayımı, devlet liderlerinin ve iç destekçilerinin, sınırları dışındaki aktörler tarafından sağlanan faydaları güvence altına almak (veya dayatılan maliyetlerden kaçınmak) için, araçsal amaç için, dış politikaya girmeleri ve bu tür hesaplamaları yaparken devletlerin amaçlarına (tercihlerine) ulaşmak için en uygun maliyetli araçları kullanmaya çalıştıkları anlamına gelir.

Liberal teoriler, Realizm gibi diğer rasyonalist teorilerden, dünya siyasetiyle ilgili iki varsayımla ayrılmaktadır: Devletler, görüşleri devlet tercihlerini oluşturan toplumsal grupları temsil eder (1); devlet tercihleri arasındaki karşılıklı bağımlılık, devlet politikasını etkiler (2) (Moravcsik, 2010). Liberal teorilerin paylaştığı ilk varsayımda anlatılmak istenen devletlerin görüşlerinin bulundukları toplumun yönelimlerinden oluştuğudur. Bir devlet ile içinde bulunduğu yerli toplum arasındaki ilişki, liberal teorinin merkezinde yer alır. Liberal teorilerin paylaştığı ikinci temel varsayım ise devlet tercihleri arasındaki karşılıklı bağımlılığın devlet davranışını etkilediğidir. Tercihlerdeki çeşitliliği ve bunun dünya siyaseti için önemini açıklamaya çalışırlar.

1.7.1.1. Liberalizm’in Tarihi Gelişimi

Liberalizm, özünde Orta Çağ içerisindeki hâkim yapının özgürlüklere doğru dönüşmesi ile ortaya çıkan bir anlayıştır. Orta Çağ düzenindeki yapının (Kilise) çözülmesi sonucu bireylerin oluşturduğu ulus-devlet yapılanması ile sosyal, siyasal ve ekonomik hayatını kısıtlayan, sınırlandıran ve bu alanlardaki özgürlüğünü yok eden her türlü olguya karşı bir mücadele olarak görülmektedir (Akçetin ve Akçetin, 2013: 16). Buradan hareketle Liberalizm anlatısının tarihi çok eskiye dayanmaktadır.

1.7.1.1.1. Yirminci Yüzyıl Öncesinde Liberalizm Anlayışı

Yirminci yüzyıl öncesinde Liberalizm aynı zamanda “Klasik Liberalizm” olarak bilinmektedir. Klasik Liberalizm’in çıkış noktasını birey ve bireyin özgürleşmesi fikri oluşturmaktadır (Bozdağlıoğlu, 2007: 154). Buna göre, bireyin doğuştan özgür olduğunu ve özgür kalması gerektiği savunulmuştur. Bireyin özgürlüğü hiçbir gerekçe ile ortadan kaldırılamaz (Arı, 2012: 29).

Liberalistler insan doğasının iyi olduğu ve koşulların uygun olması hâlinde eğitilebileceği görüşündedirler. Kökenleri on yedinci yüzyıl Grotiyan geleneğe, on sekizinci yüzyıl Avrupa Aydınlanması'na, on dokuzuncu yüzyıl siyasi ve ekonomik liberalizmine idealizmine dayanmaktadır (Çiçek, 2017: 45).

On yedinci yüzyıl Grotiyan geleneğinin kaynağı, Hugo Grotius (1583-1645)'a dayanmaktadır. Grotius'a göre, toplumun temeli insana dayanmaktadır. Yazdığı "Savaş ve Barış Hukuku Üzerine" adlı eserinde bu düşünceyi şöyle ifade etmiştir: "İnsan da şüphesiz, bir hayvandır; ancak, üstün bir hayvan...insanın, birbirinden ayırt edilemeyen tüm öteki hayvan türlerinden daha büyük bir üstünlüğü vardır." (Grotius, 1967: 6). İnsanın bahsedilen üstünlüğünün ayırt edici özelliklerinden biri "toplum içerisinde yaşama isteği (appetitus societatis)" dir ve bu istek, aklın erişebileceği ölçüde, düzenli ve barışçıldır (Grotius, 1967: 6). Grotius esasen bir doğal hukuk savunucusudur. Akla dayandırdığı doğal hukuk tanımını şöyle yapmaktadır: "Doğal hukuk (jus naturale) bir eylemin rasyonel ve toplum doğasına uygunluğu ya da aykırılığı bakımından gerekli olup olmadığını gösteren doğru aklın ilkeleridir" (Taşkın, 2014: 213). Uluslararası sistemin savaş üzerine kurulduğu düşüncesini reddeder; ona göre savaş, barışı sağlamaya yönelik bir girişimdir (Grotius, 1967: 17). Uluslararası sistemi ortak üst bir otoritenin yokluğundan ve ulus devletlerin varlığından dolayı anarşik olarak görmektedir (Bozdağlıoğlu, 2007: 156). Bundan dolayı uluslararası düzen bireylerin rasyonel davranışlardan kaynaklanmaktadır ve uluslararası ilişkilerde bir "toplumsallık hâli" mevcuttur (Yurdusev, 2005: 158). Hâliyle bireyler rasyonel olduğu için devletler de rasyoneldir; bireyler toplumsal oldukları için devletler de toplumsaldır (Bozdağlıoğlu, 2007: 157). Devlet ise, hukuku korumak ile sorumludur. Düzeni oluştururken hiçbir bireyin sahip olduğu haklara sınırlama yapamaz (Arı, 2012: 30).

Grotius'a göre güvenlik olgusu iki şekilde ele alınmaktadır: İlk olarak, devletin güvenliği uluslararası sistemin bütününe kapsayan güvenlik sistemleri ile ilişkilidir. Hâliyle uluslararası örgütler gibi oluşumlar aynı zamanda devletin güvenliğini de sağladığı için destek görmelidir. İkincisi ise, devletin dışardan gelebilecek tehlikelere karşı kendini savunma hâli ile güvenliğini sağlayabilir (Dedeoğlu, 2020: 59). Böylelikle Grotiyan gelenekte güvenlik ve savunma doğrudan ilişkili olmuştur. Güvenlik, bir devlete karşı saldırı hâlinde savunma önlemlerinin alınmasıdır.

On sekizinci yüzyıla gelindiğinde Liberalizm, Aydınlanma Çağı (1685-1815) içerisindeki düşünürlerin temel felsefesini oluşturmuştur (Arı, 2012: 29). Bu nedenle Aydınlanma Çağı'nın bir devamı niteliğinde olduğu söylenmektedir (Knutsen 2015: 207). "Akıl Çağı" olarak da adlandırılan bu dönemde, Avrupa'da otoriteler sorgulanmış; insanlığın rasyonel değişimler geçirerek geliştirilebileceği fikri benimsenmiştir. İç meselelerde meşruiyet sağlayacak olan ilkelerin uluslararası alana taşınması sayesinde insanlık tarihinde ilerlemenin ölçülebileceği inancındadırlar. Bu nedenle içeriden dışarıya doğru bir yaklaşım benimsemişlerdir (Burchill vd., 2013: 87). Böylelikle dışarıdan içeriye yaklaşımını benimseyen realistler ile fikir ayrılığına düşmüşlerdir.

İçeriden dışarıya doğru yaklaşım fikrini ilk ortaya atan kişi Immanuel Kant (1724-1804)'tır. 1795'te yayınladığı “Ebedi Barış: Felsefi Bir Taslak (Perpetual Peace: A Philosophical Sketch)” adlı eserinde, kendi içerisinde barış sağlayan toplumların uluslararası alanda da bir barış hâli içerisinde olabileceklerini anlatmıştır. Bu nedenle söz konusu barış hâlini “ebedi barış” olarak adlandırmıştır. Birlik içerisinde yaşayan insanların doğal hâli (status naturalis) bir barış hâli olmamakla birlikte aynı zamanda her an çatışmaya yol açabilecek bir savaş hâlidir (Kant, 1960: 17). Bu nedenle, ebedi barışı inşa edebilecek türde ve her durum için geçerli evrensel ilkeleri bulmanın gerekliliğine vurguda bulunarak (cumhuriyetçi) sivil anayasa yapmanın önemini ve özgür devletlerden oluşan bir federasyona ait devletler hukukunun gerekliliğini ileri sürer (Duva, 2014: 323). Kant’a göre ebedi barışın sağlanabilmesi için iki aşama söz konusudur: İlk aşama, savaşa yol açacak her türlü durumdan kaçınma hâlidir. Buna göre, savaşa yol açabilecek maddeler barındıran antlaşmalar barış antlaşması niteliğinde sayılmaz (1); hiçbir bağımsız devlet, herhangi bir devletin hâkimiyeti altına girmemelidir (2); daimî orduların varlığına son verilmelidir (3); devletler çıkarları uğruna borçlanmamalıdır (4); hiçbir devlet, başka bir devletin anayasasına veya hükûmetine müdahalede bulunmamalıdır (5); savaş esnasında veya sonrasında iki devlet arasındaki güven zedeleyici eylemlerden kaçınılmalıdır (6) (Kant, 1960). İlk aşamanın gerçekleştirilebilmesinin yolu, akla sahip özgür bir varlık olan bireyden geçer. Esas olan değer bireye yöneliktir, devlet varlığı gerçeklik taşımamaktadır (Bozdağlıoğlu, 2007: 157). Ancak özgür bireylerin akıl yetilerini kullanabilmeleri için Kant’a göre evrensel bir toplumun varlığı gerekmektedir. Tüm yurttaşların katılımı ile oluşturulacak toplumsal bir sözleşmenin varlığı bireylere bir hak olarak tanınmalıdır (Duva, 2014: 323). Bu noktada Kant’ın gerekli gördüğü ikinci aşama devreye girer: Her devletin sivil anayasası cumhuriyetçi olmalı (1); ulusların hukuku özgür devletler federasyonu üzerine inşa edilmeli (2); dünya vatandaşlığı hukuku evrensel misafirlik ilkesi koşullarıyla sınırlandırılmalıdır (3) (Yanık, 2015: 37). Ebedi barış, insan akli ve cumhuriyetçi sivil bir toplum tarafından dönüşüme uğramadıkça, eğitilmedikçe ve özgürleştirilmedikçe gerçekleştirilemeyecektir (Knutsen, 2015: 198).

On dokuzuncu yüzyılda ise siyasi ve ekonomik liberalizmin temelleri İngiliz filozof John Locke’un (1632-1704) “liberal bireycilik” ve “liberal ticaret” anlayışlarına dayanmaktadır. Esasen liberal bireycilik anlayışı, On yedinci yüzyılda varlığını göstermekle birlikte hukukun üstünlüğü ve mülkiyet hakkını savunan özgür bireylerin yönetimidir (Doyle ve Ikenberry, 2015: 11). Locke, insanın herhangi bir yönetime tabii olmadığı bir doğa durumundan söz eder. Bu doğa durumunda sürdürülebilir toplumsal bir yaşam mümkündür. Dolayısıyla doğa durumu güvensizlik durumu değil özgürlük durumudur ve devletin ana amacı, özgürlüğü güvence altına almaktadır (Arı, 2012: 30). Herhangi siyasi iktidarın oluşmasından bağımsız bir şekilde tüm bireyler yaşamak, özgürlük ve mülkiyet haklarına sahiptir (Kuyurtar, 2004: 250). Locke söz konusu bu hakları bir eşitlik anlayışı üzerine şekillendirmiştir.

“Ekonomik Liberalizm” veya “Ticari Liberalizm” serbest piyasa ekonomilerinin, yaygın küresel ticaretin ve yatırımların varlık göstermesi gerektiğini savunmaktadır. Ticari liberalizmde

ulus-ötesi akışlara getirilen sınırlamalardan kaçınılmaktadır (Morgan, 2017: 30). Buna göre, refahın sağlanabilmesi için ekonomik faaliyetler piyasanın mevcut sınırları etrafında özel aktörler tarafından gerçekleştirilmelidir. Siyasi Liberalizm ise belirli menfaatlere ve değerlere odaklanan politika odaklı bir yaklaşımdır.

Liberalizm özel mülkiyet, iş birlikleri, insan hakları ve demokrasi konularına önem veren bir teoridir. Liberalizmin esasları dört kavram etrafında belirlenmiştir: eşitlik, rasyonalite, özgürlük ve mülkiyet. Eşitlik kavramının liberalizm ile bağlantısı Locke'un felsefesinin altında yatar. Buna göre, tüm insanlar doğarken eşit yaratılmışlardır ve bazı dokunulmaz haklara (yaşama hakkı, özgür olma hakkı gibi) sahiptir (Arı, 2020: 314). Rasyonalite, bireyin doğal ihtiyaçlarını rasyonel yollarla karşılama ve isteme kapasitesine sahipliği anlamına gelir. Özgürlük, birey özgürlüğüdür. Liberal düşünürlere göre, bireye daha fazla özgürlük tanıyan toplumlar en iyi toplumdur (Arı, 2012: 29). Mülkiyet kavramı ise özel mülkiyettir. Özel mülkiyet sayesinde birey, şahsi amaçlarına ulaşabilir. Bireysel ihtiyaçlarını karşılayarak doyuma ulaşan bir birey aynı zamanda toplumun zenginleşmesine de neden olmaktadır (Arı, 2012: 30).

Dünya politikasını "vahşi bir orman" olarak gören görüşü reddeden Liberaller, savaş hâlini barışın mümkün olma ihtimali ile birleştiren işlenebilir "bahçe"nin bir parçası niteliğindedirler (Doyle ve Ikenberry, 2015: 12). Ayrıca demokrasinin aristokrasiye, serbest ticaretin de kapalı ekonomiye tercih edilmesinin savaş ihtimaline son vereceğini belirtmişlerdir (Burchill, 2013: 89). Liberal düşünce geleneğine göre, barış mümkündür. Liberallere göre, savaş için gereken koşul, sosyal baskıların bir veya daha fazla "saldırgan" devleti, diğer devletlerin boyun eğmek istemediği kadar aşırı veya riski kabul eden "revizyonist" tercihlere sahip olmasına yol açmasıdır (Moravcsik, 2010).

1.7.1.1.2. Yirminci Yüzyılda Liberalizm Anlayışı

Yirminci yüzyılın başında Uluslararası İlişkiler (Uİ) disiplininin gelişimi ile, liberal anlayışta gelişmiştir. Birinci Dünya Savaşı sonrasında yeni bir dünya düzeni kurma çabalarının bir sonucu olarak ortaya çıkan liberalizm, kimine göre bir Uİ teorisi olarak değer görmeye başlamıştır (Bozdağlıoğlu, 2007: 158). "Uluslararası Liberal Teori" olarak da adlandırılan Liberalizm, bu dönem içerisindeki temel özelliği, klasik liberalizmin insan unsuru ve birey odaklı yaklaşımını temel alarak Uİ'de iş birliği ve barışı incelemesi olmuştur. Bir teori olarak değer gördüğü gibi, kimine göre de teoriden ziyade bir kavramsallaştırmadır. Patrick Morgan (2013)'a göre, Liberalizm teorik çerçeve çizmiş olmasına rağmen bir teori değildir; geniş kapsamda analitik bir yaklaşımdır. Liberalizm, günümüz koşullarında küresel siyasette hâkim bir kavramsallaştırmadan ibarettir.

Liberalizm, günümüz uluslararası ilişkiler disiplinde pek çok teorisinin çıkış noktasını oluşturmuştur. Örneğin, idealizm, karşılıklı bağımlılık, ulus-aşırıılık, liberal uluslararasıılık, liberal

barış teorisi, Neo-liberal Kurumsalcılık ve dünya toplumu yaklaşımları liberalizmin birer türevidirler. Mevcut liberal teoriler arasında bazı farklılıkların bulunmasına rağmen, hepsi Liberalizm'in temel varsayımlarını kabul etmektedirler (Uluslararası İlişkiler Teorileri (2.04.2020), <http://politikaakademisi.org/2020/04/02/uluslararasi-iliskiler-teorileri/>). Liberalistler, iş birliğini yaygınlaştırmak ve uluslararası güvenliği artırmak için uluslararası örgütleri araç olarak kullanmışlardır. Uluslararası örgütlerin gelişiminde aynı zamanda uluslararası rejimler ve uluslararası sivil toplumların etkili olduğunu savunmuşlardır (Morgan, 2017: 32).

Amerikalı akademisyen Robert Keohane, klasik liberal teoriyi üç ayrı çizgide değerlendirmektedir: Birincisi ticaretin barışçıl etkilerini öne süren ticari liberalizm; ikincisi cumhuriyet hükümetinin barışçıl etkilerini öne süren demokratik liberalizm (birim analiz düzeyinde); ve üçüncüsü ülkeler arasındaki ilişkileri etkilemede kuralların ve kurumların önemini öne süren düzenleyici liberalizmdir. Ayrıca ulus ötesi temasların ve koalisyonların ulusal tutumlar ve çıkar tanımları üzerindeki dönüştürücü etkisini öne süren sosyolojik liberalizmi de dördüncü çizgi olarak öne sürer (Keohane, 161).

1.7.1.1.2.1. 1950'li ve 1960'lı Yıllarda Liberalizm

İkinci Dünya Savaşı (1939-1945) sonrasında Avrupa entegrasyonunun başlaması ile Liberalizm, Uİ disiplini içerisinde yeniden bir canlılık kazanmıştır. Avrupa entegrasyonu esasen Avrupa'nın birleştirilmesi amacı ile coğrafi, ekonomik ve siyasi boyutların entegrasyonunu sağlamaktır (Mor, 2010: 502). Böylelikle Avrupa'da; ekonomik kalkınma ve refaha kavuşma, sosyo-kültürel birliktelik, barışı yeniden tesis etme adına adımlar atılmaya başlamıştır. David Mitrany (1888-1975), Avrupa'da barışın nasıl yeniden tesis edilebileceğine dair yaptığı çalışmalarla literatüre "işlevsel barış" kavramını kazandırmıştır. İşlevsel barış, tüm ulusları bir arada tutabilecek bir barışın sağlanmasını nitelemektedir (Mitrany, 1943). Buna göre bütün devletler barış için menfaatlerini sürdüreceklerdir (Yanık, 2015: 40). "İşleyen Bir Barış Sistemi" adlı çalışmasında bir uluslararası topluluk oluşturmaya yönelik ülkeler arası girişimlere dikkat çeken Mitrany, ülkeler arasındaki çatışmaları öne çıkartan bir uluslararası politika anlayışı yerine ülkeler arasında iş birliğini öne çıkartan bir uluslararası politika anlayışını ortaya koymuştur (Büyükçiçek, 2019: 10). Mitrany, aynı zamanda uluslararası örgütlenmelerle ilgili fikirlerini 3 başlık altında incelemiştir: Milletler Cemiyeti ve Birleşmiş Milletler gibi genel ve oldukça gevşek bir birlik (1) federal bir sistem (2) ve işlevsel düzenlemeler (3) (Mitrany, 1948: 351). İkinci Dünya Savaşı sonrası artan bağımsız devletlerin varlığı, küresel anlamda iş birliklerini gerekli kılmıştır. Mitrany, iş birliği konusunda en iyi seçeneğin "işlevsel düzenlemeler" olduğunu ifade etmiştir. İşlevsel düzenlemeler egemen olan güçten ziyade ihtiyaçların ön plana alındığı ve bu ortak ihtiyaçlardan oluşan iş birliğinin uluslararası bir hükümete doğru dönüşebileceğini içermektedir (Yanık, 2015: 41).

Ernest Haas (1924-2003), işlevsel düzenlemeler yaklaşımını destekleyici düşünceler barındırmakla birlikte birkaç açıdan ondan ayrılmaktadır. David Mitrany tarafından geliştirilen işlevselci yaklaşım yayılma (spill-over) etkisi taşımaktadır, böylelikle ihtiyaçtan doğan iş birliğinin diğer alanlara da yayılması ile işlerlik kazanacaktır. Kendi düşüncelerini de katarak işlevselcilik yaklaşımını “yeni-işlevselcilik (Neo-functionalism)” adı ile geliştirmiştir. Haas iki tür yayılmayı (spill-over) vurgulamıştır. Birincisi, işlevsel yayılmadır; ekonominin (veya toplumun) belirli sektörlerindeki iş birliğinin, bitişik sektörlerde iş birliği için teknokratik bir baskı oluşturmaları ve böylece entegrasyonu ilerletmesi durumunda ortaya çıkar. İkincisi ise siyasi yayılmadır; belirli alanlarda devam eden iş birliğinin uluslar üstü yetkilileri diğer alanlarda gayri resmi siyasi girişimci olarak hareket etmeye zorlamasıyla ortaya çıkar. Karmaşık teknokratik meseleleri daha etkin bir şekilde yönetebilmek için, ulusal hükümetler uzmanlara, hakimlere ve bürokratlara takdir yetkisi vermeli ve böylece iş birliğine ilgi duyan güçlü yeni uluslar üstü aktörler yaratmalıdır (Moravcsik, 2005: 352). Siyasal ve teknik konuların iç içe geçirilerek karmaşık şekilde birbirine bağlanmasından kaynaklanan sorunları çözmek için kurumlara ihtiyaç duyulduğunu savunur (Yanık, 2015: 41).

1.7.1.1.2.2. 1970’li ve 1980’li Yıllarda Liberalizm

1970’lerden itibaren ulaşım, bilişim ve iletişim teknolojisindeki devrim niteliğindeki yenilikler sayesinde yaşanan mal, sermaye, birey, emek ve fikir hareketlilikleri tüm dünyayı etkilemiştir. Bu nedenle sınır aşırı iletişimde yaşanan hızlı artışlar küreselleşmenin belirgin işareti olarak görülür (Çelik, 2012: 68). 1980’li yılların başından itibaren dünya ekonomisi üzerinde birçok değişim yaşanmıştır. Çok uluslu ve üretimle küresel ölçekte bütünleşen dev şirketlerin önemi artmış; ulusal sermaye piyasaları birleşerek global sermaye piyasası ortaya çıkarılmıştır (Brown ve Ainley, 2013: 198). 1990’lı yıllarda sosyal bilimlerin içinde yer almaya başlayan küreselleşme olgusu, devletin oluşumundan bu yana yaşadığı dönüşümün bugünkü tarihsel bağlamıdır (Kaygusuz, 2014: 44). Batılı güçler, küresel ekonomiyi birleştirme amacıyla Neo-liberal politikalar uygulamışlardır (Kaygusuz, 2014: 44). Aynı zamanda o dönemde üretim faaliyetleri, finans, hizmet ve sanayi sektörü küresel bir nitelik kazanarak dönüşüme uğramıştır. Yaşanan tüm bu gelişmeleri değerlendirmede askeri güç ve strateji odaklı realist bakış açısı yetersiz kalmıştır.

Liberaller, dünya siyasetinin ana koşulunun küreselleşme olduğunu savunmaktadırlar. Devletler, sınırlar arasında ekonomik, sosyal ve kültürel etkileşim için teşvikler yaratan iç ve ulus-ötesi bir topluma gömülüdür ve her zaman olmuştur. Devlet politikası bu tür etkileşimleri kolaylaştırabilmekte veya engelleyebilmektedir (Moravcsik, 2010). Küreselleşme ile ekonomiye duyulan önem daha da artmaya başlamıştır. Devletler arası askeri güce dayalı eylemler son bularak askeri mücadeleler, toprakları daha geniş kılmak maksadı ile edilen rekabetler yerlerini karşılıklı ticaret ve iş birliklerine bırakmıştır. Vietnam Savaşı, Bretton Woods Sistemi’nin çöküşü, Arap ülkelerinin petrol ambargoları, Sovyetler Birliği’nde yaşanan kuraklık ve gıda stoklarının azalması gibi küresel çapta etkiler yaratan olaylar neticesinde küresel ekonomiden bağımsız olarak hiçbir

devletin hareket edemeyeceği anlaşılmıştır. Böylelikle geleneksel devlet anlayışı olarak kabul gören “güçlü olan askeri devlettir” yaklaşımı yerini “güçlü olan ticari yönü kuvvetli olan, tüccar olan devlettir” anlayışına bırakmıştır (Çelik, 2012).

Bu dönemde “ulus-aşırılık (transnational)” ve “karmaşık karşılıklı bağımlılık (complex interdependence)” kavramları ortaya çıkarılmıştır. Ulus-aşırı ilişkiler ve karşılıklı bağımlılık üzerine yapılan çalışmalar, ulusal çıkarların nasıl öğrenildiği ve değiştirildiği hakkındaki kavramları genişletmiştir (Nye, 1988: 240). “Ulus-aşırılık” kavramı Joseph Nye ve Robert Keohane tarafından literatüre kazandırılan bir kavramdır. 1970’li yıllardan itibaren devletler arası ilişkiler yalnızca devletler tarafından yürütülmemiş; devlet dışı aktörlerde uluslararası sahnede kendini göstermeye başlamıştır. Sisteme çoğulcu (plüralist) bir yapı hâkim olmuştur. Plüralist yapı, kısmen devlet odaklı olmakla birlikte çok uluslu şirketler, sendikalar gibi devlet dışı aktörleri de işleyişe dahil eder. Nye ve Keohane tarafından yazılan “Ulus-ötesi İlişkiler ve Dünya Politikası” adlı çalışmada devletler arası etkileşimlerin yerini ulus-ötesi etkileşimlere ve ulus-aşırı örgütlere bıraktığı vurgulanmıştır (Nye ve Keohane, 1971). Bu durum devlet dışı aktörlerin varlığının kâbulünün bir göstergesidir. Söz konusu bu gelişmeler, Neo-liberal teorinin gelişim ayaklarını oluşturmuştur.

1.8. Liberalizm’den Neo-liberalizm’e Geçiş

Neo-liberalizm, 1960’ların başında birçok teorisyenin realist anlayışa tepki göstermeye başlaması ile ortaya çıkmış bir teoridir. Soğuk Savaş boyunca devletlerin birbirlerine artan bağımlılıklarının bu teorinin şekillenmesinde etkili olduğu söylenir. Bu nedenle Neo-liberalizm aynı zamanda “Neo-liberal Kurumsalcılık” adını da taşımaktadır (Serdar, 2015: 22). Yaşanan bazı uluslararası gelişmeler, Realizm’in öne sürdüğü savları sekteye uğratarak Neo-liberal teorinin açığa çıkmasına neden olmuştur. Bu gelişmelerden biri Vietnam Savaşı’dır. ABD ve Vietnam arasında yaşanan ve zayıf devletin güçlü devlete karşı galip gelmesi ile sonuçlanan bu savaş sonrasında güç dengelerinin değişebileceği yönünde görüşler ortaya çıkmıştır. Neo-liberalizm’in kurucularından Joseph Nye (1937) bu durumu poker oynamaya benzetmektedir. Pokerde kişinin elindeki kartlar iyi olsa bile kayıplara yol açabilmektedir. Vietnam Savaşı’nda da ABD’nin mevcut kaynaklarının kuvvetli olması ona bir kazanç sağlamamıştır (Nye, 2020: 22). Ayrıca Vietnam Savaşı sonrası hâkim olan caydırıcılık, nükleer rekabetin önemini azaltmaya başlamıştır. Yine aynı şekilde, 1962 yılında yaşanan Küba Füze Krizi ile dış politikada devletlerin ve karar alıcı aktörlerin ulusal çıkar güderek aksiyon almadıkları ortaya koyulmuştur (Çelik, 2012). Aynı zamanda, uluslararası ticaretin artış göstermesi ile ulus-ötesi şirketler sadece uluslararası üretim kalıplarını geliştirmekle kalmayıp siyasi rollerde üstlenmeye başlamıştır (Nye, 1988: 235). Böylelikle devletler arası ilişkilerde sadece güce (güçten kasıt askeri güçtür) öncelik veren teorilere karşı tepkiler verilmeye başlamıştır. Sadece gücü ön planda tutan teorilerde, ulus-devletlerin doğası savaşları süreklilik hâline getirmektedir. Bu durum sisteme kaosun hâkim olduğunu gösterir. Liberalizm ve türevleri, bu düşünceye karşı çıkararak daha iyimser bir yaklaşım içerisindedirler. Realizm ve Neo-realizm’in devletleri kilit oyuncu olarak

gördükleri düşünceye karşı çıkmazlar ancak devlet-dışı aktörleri ve uluslararası kurumları da sistem içerisine dahil ederler. Neo-liberalizm, bu yönüyle Liberalizm'in güncelleştirilmiş bir versiyonu olarak ele alınabilmektedir.

Neo-liberalizm'in kurucularından Robert Keohane (1941), liberal ve realist yaklaşımların özünde kendi çıkarlarını takip eden eylem birimlerinin davranışlarını açıklamaya çalıştıklarını ancak farklılıklar gösterdiklerini belirtmiştir (Zenginkuzucu, 2020: 55). Buna göre, her iki yaklaşımda askeri gücün önemine dikkat çekmekle birlikte Liberalizm, çatışmalardan kaçınmak adına gücün öteki boyutlarına da önem verir. Yine her iki yaklaşım bir aktör olarak varlık gösteren devlete önem vermekle birlikte Liberalizm, toplumsal grup ve uluslararası şirketlerin devletlerle birlikte ulusal ve ulus-aşırı eylemlerine de odaklanmaktadır. Aralarındaki bir diğer farklılık ise Neo-liberalizm'in uluslararası rejimlerin ve kurumların önemine değinerek ortaya çıktıkları ve devam ettikleri koşulların sürekli araştırılmasını önceliklendiren bir yaklaşım olmasıdır. Bu doğrultuda, Neo-liberaller rejimlerin ve kurumların iş birliklerini kolaylaştırdığı düşüncesinin savunucusudurlar. Patrick Morgan, bu durumu şöyle örneklemiştir: devletler, iş birliği ile çözülmesi beklenen problemler hakkında az bilgi sahibi olmalarından dolayı iş birliklerini gerçekleştirerek anlaşma sağlayamayabilirler. Böylesi durumlarda uluslararası örgütler veya kurumlar, bilgi ihtiyacını karşılayabilmektedirler. Devletin anlaşma yapması aşamasında karşı tarafa duyulan güvensizliğini ortadan kaldırmak için bir denetim mekanizması görevi görerek anlaşmalara uyulmasını sağlayabilmektedirler. Beleşçiliği ve aldatmayı engelleme bakımından anlaşmalara uyulmasını denetleyebilirler, anlaşmazlıkların çözümü için prosedürler sağlayabilirler (Morgan, 2017: 33).

Neo-liberalizm'in başlıca özelliklerinden biri, savunucularının uluslararası sistemi anarşik olarak kabul etmeleri (bu yönüyle Neo-realistler'in sistemdeki anarşi hakkında söylediklerini kabul ederler) ve iş birliğine ulaşmada bu durumun bir engel teşkil etmediklerini savunmaları üzerinedir. Devletlerin arasındaki iş birliklerinin, kurallara uyulması için yaptırım uygulayacak bir hegemonun yokluğunda bile geliştirilebileceğini savunurlar (Burchill, 2013: 98). Onlara göre, devletler kendi aralarında -özellikle ekonomik konularda- "karşılıklı bağımlılıklarını (interdependence)" artırmaktadırlar ve gücün askeri boyutundan ziyade ekonomik boyutuna önem verirler. Bundan dolayı ekonomik iş birlikleri kurma çabası içindedirler (Bozdağlıoğlu ve Özen, 2004: 69). Bundandır ki Liberalizm siyasi bir felsefe olarak anılırken Neo-liberalizm ekonomik bir felsefe olarak anılmaktadır. Ayrıca uluslararası sistemin anarşik yapısından dolayı devletleri rasyonel aktörler olarak gördükleri için daha devlet merkezli bir görüşe sahiptirler (İpek, 2017: 49).

Neo-liberal akım, klasik liberal yaklaşımın temel savlarını veri olarak kabul etmektedir. Örneğin, Liberalizm'in temel ilkesi olan demokrasi, Neo-liberalizm'in de temel ilkesi olmaya devam etmektedir (Arı, 2010: 311). Bu ortak benzerliği hareket noktası olarak kabul eden Neo-liberaller'e göre, demokratik rejim yanlısı devletler arasında iş birliği mümkündür. Savaşın kaçınılmaz olduğu inancını taşımazlar ve şiddet içermeyen yöntemlere başvururlar. İş birliği yapmak, şiddet içermeyen

bir yöntemdir. Devletleri karşılıklı olarak iş birliğine razı edecek çok sayıda faktör bulunmaktadır. Rızaya dayalı bu iş birliğinin temel bileşenleri ise uluslararası örgütler, uluslararası hukuk, devletlerin rasyonel davranması (devletlerin görece kazançlar yerine mutlak kazançlar ile ilgilenmesi) vb. gibi unsurlardır. Demokratik Barış Teorisi de bu zemine dayandırılarak ortaya çıkmıştır. Demokratik Barış Teorisi'ne göre, modern liberal demokratik devletler hiçbir zaman birbiri ile savaşımlazlar. Barışı politik düzen ile ilişkilendiren Micheal Doyle'a göre, demokrasinin yer ettiğı bir toplumda savaşların yaşanması mümkün olmamaktadır (Doyle, 1986: 1151). Teorinin güvenliğe dair savları da bu şekildedir. Buna göre, dünyada demokrasi rejimi ne kadar fazla ülkede benimsenirse o kadar güvenli bir ortam oluşacaktır (Oğuz, 2013: 92). Liberal kurumların teşvik edilmesi çatışma ve rekabet ortamını engelleyecektir. Demokratik Barış Teorisi'nde Immanuel Kant'ın "barışçı federasyon" kavramına da atıf yapılmaktadır. Kant'a göre, ebedi barışın sağlanması için uluslararası hukuka dayalı devletler üstü bir federasyon kurulmalı ve devletlerin bu federasyona zor kullanmadan katılımı sağlanmalıdır. Söz konusu bu federasyon "barışçı federasyon" olarak adlandırılmaktadır. Barışçı federasyon, Cumhuriyetçi anayasaları benimsemiş devletlerin artış göstermesi ile kurulabilmektedir (Burchill, 2013: 91). Demokratik devletler kendi içlerinde bir barış hâlinde olmalarına rağmen otoriter devletler ile bir çatışma hâlinde olunmasına da karşı koymamaktadırlar (Doyle, 1986). Kısacası, devletler arasında savaşların son bulmasının en ideal yolu, Demokratik Barış Teorisi savucularına göre liberal-demokratik rejimlerin dünya çapında yayılması ile gerçekleşecektir (Burchill, 2013: 91).

Neo-liberalizm'in Klasik Liberalizm'in temel savlarını veri olarak kabul ettiğine yönelik bir diğer örnek, uluslararası kurum ve kuruluşlara atfedilen öneme ilişkindir. Liberalizm, uluslararası kurum ve kuruluşların etkilerini vurgulama eğiliminde olan bir yaklaşımdır. Uluslararası sistemde devletin tek başına boy göstermediğı; ulus-ötesi şirketlerin, uluslararası kurum ve kuruluşların, bireylerin de varlık gösterdiği bir düzeni savunmaktadırlar. Aynı şekilde Neo-liberal yaklaşımda bu görüşü savunmaktadır. Sadece Liberalizm'e kıyasla, dünya barışının sağlanmasındaki rolleri gereğı uluslararası kurumların fonksiyonu Neo-liberalizm'de daha belirgin bir şekilde ortaya konmuştur (Oğuz, 2013: 94). Sistemin güvenliğinin sağlanması da kabul gören aktör çeşitliliğine istinaden, iş birliğine bağlanmıştır. Uluslararası iş birliklerinin geliştirilmesi ile ekonomik refahın artacağına ve böylelikle dünya düzeni ile istikrarın ve sosyal ilerlemenin sağlanacağına inanılmaktadır (Manafli, 2021: 6).

Neo-liberalizm'in diğer bir özelliğı devlet-dışı aktörlere (non-state actors) atfettiğı önemden kaynaklanmaktadır. Bunlar hükümetlerarası örgütler (inter-governmental organisations/ IGO) ve hükümet dışı örgütler (non-governmental organisations/ NGO) olarak iki şekilde değerlendirilir. Hükümetlerin temsil edildiğı örgütler, hükümetlerarası örgütler olarak ifade edilmektedir. Hükümetlerin temsil ediliş biçimlerine göre bir ayırım söz konusudur. Diplomat, daimî temsilci gibi öznelerin yer aldığı (delege yoluyla temsil esası) Birleşmiş Milletler, Avrupa Konseyi gibi örgütler; devlet başkanları, bakanlar gibi öznelerin doğrudan yer aldığı (doğrudan temsil esası) İslam İş birliği

Teşkilatı gibi örgütler birer hükûmetlerarası örgüt sayılırlar (Dedeoğlu, 1998: 23). Hükümet dışı örgütlenmeler ise çıkar, inanç, düşünce gibi ortak niteliklere sahip olan insanların belirli bir amacı gerçekleştirmek için gönüllü olarak bir araya gelerek ekonomik ve idari olarak devlete bağımlı olmadan (özerk) ve kâr amacı gütmeyen oluşturdukları yapılar olarak ele alınırlar (Tuncel, 2014: 42). Bu tür örgütlenmeler hukuki bir kişi olarak tanınmayıp sistemde birer aktör olarak yer alırlar (Dedeoğlu, 1998: 23). Dünya Sağlık Örgütü, Dünya Ticaret örgütü gibi kuruluşlar örne gösterilebilir. Hükümetlerarası örgütlerin ulus-devletler tarafından oluşturulmuş olmasına karşın NGO'ların ulus-devletler ile yasal olarak bir ilişkisi yoktur. NGO'ların sayılarının birdenbire artması ve uluslararası planda daha etkin hale gelmeleri ise 1980'li yılların sonlarından itibaren başlamıştır.

Neo-liberalizm'de güç, salt olarak askeri güç anlamına gelmemektedir çünkü Neo-liberalizm'de ekonomi, sosyal ve kültürel zenginlikler, eğitim ve teknoloji de güç kavramına dâhildir. Bu bağlamda da Neo-realistler'den farklılık göstermektedirler. Neorealistler'in savunduğu gibi artık coğrafya, nüfus ve hammaddeler güç kavramı içerisindeki yerlerini kaybetmiş durumdadırlar (Nye, 1990: 179). Neo-liberaller, Realistlerde olduğu gibi askeri ve ekonomik unsurlardan oluşan sert güç (hard power) araçlarının aksine, içinde kültürel, siyasi ve benzeri motifleri barındıran yumuşak güç (soft power) unsurlarını ön plana çıkarmaktadırlar (Sancak, 2015: 28). Yumuşak güç kaynakları ikna etme eylemi ile ilişkilendirilirken sert güç kaynakları komut verme eylemi ile ilişkilidir (Nye, 2020: 27). Nye'a göre, yumuşak güç bir devletin kültürüne, siyasi değerlerine ve dış politikaları doğrultusunda varlık gösterebilmektedir. Aynı zamanda kurumların varlığı da yumuşak güç potansiyeline etki etmektedir. Eğer bir ülke gücünü diğerlerinin perspektifinden meşru kılmışsa, isteklerini gerçekleştirmesi daha kolaydır. Bu meşru kılma eylemi için kurumlar faydalı birer aracı işlevi görmektedirler. Bundan dolayı yumuşak güç ile Neo-liberal teorinin birbiriyle bağlantılı olduğu yorumu yapılabilir. Neo-liberalizm'in kendisine tepki olarak ortaya çıktığı Realizm'den önemli farkı Neo-realistler'in, Realistlerden farklı olarak "devletlerin uluslararası ilişkilerin tek aktörü olmasa bile en önemli aktörü olmaya devam ettiklerini" düşünmeleridir (Arı, 2010: 306). Neo-liberalizm'e göre devletler rasyonel aktörlerdir. Ancak Neo-liberaller devletten başka aktörlerin de varlığını kabul etmektedirler. Neo-liberaller'in uluslararası ilişkilerde devletler dışında kabul etikleri diğer aktörler ise birey, uluslararası örgütler, baskı grupları vb. diğer gruplardır (Serdar, 2015: 21).

Güç bağlamında bakıldığında Neo-liberaller için güç, "karşılıklı bağımlılık" kavramıyla ilişkilendirilmiştir. Birbirinden tamamen bağımsız hareket edilemeyeceği için mutlak anlamda kontrolü elinde bulunduran güçlü bir devletten söz edilemez (Özdemir, 2008: 131). Bu durumu Nye ve Keohane, "asimetrik karşılıklı bağımlılık" kavramı olarak adlandırmışlardır. Buna göre asimetrik karşılıklı bağımlılık, tercihler arasındaki karşılıklı bağımlılıktan kaynaklanmaktadır. Diğer her şey eşitse, bir devlet ne kadar bağımlıysa, belirli bir sonuç için tercihi ne kadar yoğunsa, diğerlerinin potansiyel olarak onun üzerinde o kadar fazla gücü vardır; bir devlet bir şeyi ne kadar az isterse, sonuçlarla ne kadar az ilgilenirse, tercihlerinin yoğunluğu düşük, diğerlerinin onun üzerinde o kadar

az gücü olur. Örneğin ticaret müzakerelerinde, daha küçük ve daha fakir ülkeler genellikle ticarete daha bağımlıdır ve bu nedenle serbest ticaretten daha fazla yararlanır ve bu nedenle daha zayıf bir konuma sahip olma ve müzakereler sırasında daha fazla taviz verme eğilimindedir (Moravcsik, 2010). Gücün bu yansımasından dolayı Neo-liberaller, Realistler'e göre farklılık göstermektedirler. Tüm aktörler konulara göre değişen miktarlarda ve değişik oranlarda birbirlerine bağımlıdır. Daha az bağımlı olan aktör, çıktılarını etkilemek için daha fazla siyasal etkiye sahip olmalıdır (Özdemir, 2008: 131).

1.8.1. Karşılıklı Bağımlılık

Neo-liberalizmin önemli temsilcilerinden Robert Keohane ve Joseph Nye tarafından hazırlanan “Güç ve Karşılıklı Bağımlılık” adlı çalışmada, her ülkenin birbirine ihtiyacı olduğu ve uzmanlaşma ile birbirlerine ekonomik alanda karşılıklı olarak fayda sağlayabildikleri; kazan-kazan ilişkisi çerçevesinde iş birliği alanları yarattıkları ve böylelikle birbirlerine karşılıklı olarak bağımlı hale geldikleri ifade edilmiştir (Çepel, 2020: 36). Burada devletler arasında artan ve gitgide karmaşık bir hâl alan karşılıklı bağımlılık oluştuğunun altı çizilmiştir (Çelik, 2012). Dünya siyasetinde karşılıklı bağımlılık, ülkeler arasında veya farklı ülkelerdeki aktörler arasında karşılıklı etkilerle karakterize edilen durumları ifade eder. Yani devletler ve toplumlar arasında çok sayıda etkileşim kanalının yarattığı bağlantı ve ilişkilerin, belirli bir hiyerarşik gündemden yoksun olan uluslararası sistemde neden olduğu karmaşık koşullar bütünüdür. Bu etkiler genellikle uluslararası işlemlerden kaynaklanır (Eroğlu ve Yeter, 2017: 71).

Serbest ticaret ve ticaretin önündeki engellerin kaldırılması, modern anlamda karşılıklı bağımlılık teorisinin temelini oluşturmaktadır (Burchill, 2013: 96). Buna göre, devletler barışı sağlamak için ortak davranışlarda bulunabilirler. Joseph Nye ve David Welch tarafından yazılan “Küreselleşme ve Karşılıklı Bağımlılık” adlı eserde, birbirine bağımlı olmak “karşılıklı bağımlılık” olarak tanımlanmıştır (Nye ve Welch, 2017: 411). Buna göre, devletlerin silahlarını geliştirerek askeri rekabetten doğan birbirlerine karşı duydukları askeri bağımlılıkları mevcuttur. Ancak bu bağımlılığı herhangi bir politika veya algı değişimi azaltabilmektedir. Bu nedenle karşılıklı askeri bağımlılık devletler arasında iki yanlıdır. Karşılıklı askeri bağımlılık kabul gördüğü gibi karşılıklı ekonomik bağımlılık, karşılıklı ekolojik bağımlılık olarak ayrımlarda mevcuttur.

Karşılıklı bağımlılığın faydaları bazen sıfır toplamı bazen ise sıfır toplamı olmayan şeklindedir (Nye ve Welch, 2017: 413). Bir tarafın kazancının diğer tarafın kaybı olduğu durumlar sıfır toplamı; birbirlerine rakip olmakla beraber, her iki tarafın da kârlı olabileceği denge durumları ise sıfır toplamı olmayan modeller olarak adlandırılır. Neo-liberalizm bu noktada Oyun Teorisi ile ele alınabilir. Küreselleşme olgusu dünyada karşılıklı bağımlılığı artırdıkça iş birliğinin artacağına inanan kimi liberalistler, bu düşünceden yola çıkarak ortak kazançlar yaratan karşılıklı bağımlılığın iş birliğini teşvik ettiğini vurgularlar. Ancak ortak kazançlar kimi zaman ortak kazançtan ziyade

görece olarak bir diğerrinin daha fazla kazanç görmesi –görece kazanç- anlamına gelir. Karşılıklı ekonomik bağımlılıkta devletler mutlak kazançları kadar diğerr ülkelere kıyasla elde ettikleri kazançlarla da ilgilenirler (Nye ve Welch, 2017: 415).

Robert Keohane'ye göre, karmaşık karşılıklı bağımlılık dünya siyasetindeki beklentilerin ve sözleşmelerin rolünü örnekleyen kavramdır. Neo-realizm'in ise dünya siyasetinin kurumsal özelliklerindeki farklılıklar hakkında teorileştirmede başarısız olduğunu iddia ederek yeterince tanımlanmadığını dile getirir.

1.8.2. Neo-liberal Kurumsalcılık

Neo-liberal Kurumsalcılığı anlamak için öncelikle âdem-i merkeziyetçilik (decentralization) ve kurumsalcılık (institutionalization) kavramlarına dair zihinde bir temel oturtmak gerekmektedir. “Kurumsalcılık (Institutionalism)” sosyal bilimlerde kurumların rollerine vurgu yapan bir kavramdır. Robert Keohane'ye göre kurumsalcılık, belirlenen anlaşmaları, normları ve kuralları yansıtmaktadır. Bu nedenle kurumsalcılık, devletlerin davranışları üzerinde etkili olmaktadır. Devlet davranışları önemli ölçüde, müzakereler için bilgi akışı ve fırsatlarını etkileyen geçerli kurumsal düzenlemelere, hükümetlerin diğerrlerinin uyumunu izleme ve kendi taahhütlerini yerine getirme yeteneğine, uluslararası anlaşmaların sağlamlığına ilişkin geçerli beklentilere bağlıdır (Keohane 158). Kurumlar, devletlerin aksi takdirde sonuçları felakete yol açabilecek olan eylemlerini önleme konusunda birer aracı görevi görebilirler. Aynı zamanda, şahsi çıkarlar ve motivasyonlar hakkında varsayımlara sahip olan devlet liderlerinin rollerine ilişkin anlayışları da etkileyebilirler. Bu nedenle kurucu (constitutive) ve düzenleyici (regulative) yönleri sahiptir (Keohane, 159).

Neo-liberal Kurumsalcılığa göre, devletler uluslararası kuruluşlar tarafından her zaman sınırlandırılmamaktadır. Ancak aynı şekilde uluslararası kuruluşların güç veya refah üzerine etkileri de devletlerce göz ardı edilmemektedir Robert Keohane'ye göre, Neo-liberal Kurumsalcılık, uluslararası bir sistem için ancak iki temel koşul söz konusu olduğunda geçerlidir: Birincisi aktörler ortak çıkarlara sahip olmalıdır ve söz konusu bu çıkarlar, potansiyel iş birliklerinden kazanılmalıdır; ikincisi ise kurumsallaşma seviyesinde farklılaşmanın olmasına dairdir. Farklılıklar, devlet davranışları üzerinde önemli etkiler yaratmaktadır. Küresel anlamda kurumsallaşmalar herkes için sabit olsa idi aktör davranışları üzerindeki değişimleri değerlendirmek için kurumsal farklılıkları vurgulamak anlamsız olurdu (Keohane, 158).

Neo-liberal kurumsalcılar, Neo-realistler ile ortak bazı bağlılıklara sahiptir. Neo-realistler gibi, âdem-i merkeziyetçi uluslararası sistemin doğasını inceleyerek davranış kalıplarını açıklamaya çalışırlar. Her iki yaklaşımda uluslararası sistemi âdem-i merkeziyetçi -merkezi olmayan- olarak görmekte ve devletin gücünü ciddiye almaktadır (Keohane, 160).

1.8.3. Neo-liberalizm ve Güvenlik

Neo-liberalizm'in güvenlik anlatısı, uluslararası barışı hâkim kılmak ve iş birliklerine gidilmesi yönündedir. Bu bağlamda Liberalizm ile ortak bir özelliğe sahiptir. Liberal anlatıda güvenlik analizi için özne birey olarak tercih edilirken Neo-liberalizm'de ise analiz öznesi birey ile sınırlandırılmamıştır, Neo-liberalizm daha çoğulcu bir yapıya sahiptir. Dolayısı ile plüralist bir yapı içerisinde olma özelliği güvenlik yaklaşımında da kendini göstermektedir.

Neo-liberaller, uluslararası örgüt ve kurumların, uluslararası sistemde iş birliği içinde hareket ederek güven ortamının oluşmasına katkı sağladıklarını ileri sürmektedirler (Bakan ve Şahin, 2018: 143). Söz konusu bu güven ortamı, karşılıklı ilişkileri içerisinde iş birlikleri yolu ile oluşmaktadır. Neo-liberalizm, uluslararası sistemin anarşik durumunu kabul etmekle birlikte, güvenlik ikileminin uluslararası kurum ve kuruluşların kurulmasıyla düzenlenebileceğini ve dolayısıyla sınırlandırılabilirliğini savunmaktadır. Buna göre, uluslararası bir kurumun kuralları ve kurum içerisinde yer alan devletlerin paylaştıkları normlar çerçevesinde, çıkar çatışmaları barışçıl yollarla çözülebilecektir. Neo-liberalizm, anarşik bir ortamın mutlaka sıfır toplamli oyunlarla sınırlı olmadığını, bunun yerine devlet aktörleri onları aramayı seçerse karşılıklı kazanç ve iş birliği fırsatları olduğunu göstermeye çalışır (Koschut, 2014: 515). Bu da karşılıklı karşılıklı bağımlılığa dayalı devletler arasında barışçıl etkileşimlere yol açabilecektir.

Neo-liberalizm'in güvenlik anlayışının temelinde uluslararası barışın sağlanması ve sürdürülebilir kılınması yatmaktadır. Soğuk Savaş'ın sona ermesinin akabinde iletişim, toplumsal değişimler, demokrasinin yayılması gibi insanların yaşam koşullarını yükselten gelişmeler yaşanmıştır. Ayrıca bilimsel, teknolojik, ekonomik ve insan hakları alanında sosyal meseleler gündeme gelmiştir. Neo-liberallere göre, küreselleşen dünyada devletler, sadece diğer devletlerle değil devlet dışı aktörlerle de ekonomik, toplumsal ve çevresel çıkarları doğrultusunda ilişkiler kurmak durumundadırlar. Bu devlet dışı aktörler (çok uluslu ve ulus-aşırı şirketler, hükûmet dışı örgütler gibi) iş birlikleri kapsamında önemli rol oynamaktadırlar (Zenginkuzucu, 2020: 66). Uluslararası aktörlerin çoğalmasının, kaynaklarda bir artışa ve toplumun sosyal yapısına ve insanlığın varlığına yönelik tehdit çeşitliliğinde artışa yol açacağını öne süren Neo-liberaller yeni bir güvenlik sistemi oluşturulması gerekliliğini vurgularlar. Buna göre, tüm ülkelerin katılabileceği geniş bir güvenlik topluluğu oluşturulmalıdır. Bu noktada, Karl Deutsch'un öne sürdüğü "güvenlik topluluğu (security community)" kavramından yararlandıkları söylenebilir. İkinci Dünya Savaşı sonrasında adını duyurmaya başlayan bu kavram, uluslararası sistemde oluşturulan güvenli alanları açıklamada kullanılmaktadır.

Neo-liberaller, devletler arasında, özellikle ekonomik konularda karşılıklı bağımlılığın arttığını ve devletlerin gücün askeri boyutundan ziyade ekonomik boyutuna önem vermeye başladığını savunurlar (Bozdağlıoğlu ve Özen, 2004: 63). Bu nedenle güvenliğin sağlanması kapsamında

ekonomik iş birliklerine gidilmesi gerektiği yönünde adımlar atmaktadırlar. Liberal ve Neo-liberal teoriler, uluslararası silahlı çatışmanın, uluslararası kuramsal eksiklikten doğduğunu belirtip, uluslararası hukuk, uluslararası örgütler ve ekonomik ve toplumsal bütünleşme ile demokratikleşmeye yoğunlaşmaktadır (Yılmaz, 2012: 154).

İKİNCİ BÖLÜM

2. KUZEY KUTUP BÖLGESİ

2.1. Coğrafi Konum

Kuzey Kutup Bölgesi, eksen eğikliği açısını doksan dereceye tamamlayan 66° 33' Kuzey enleminin geçtiği Kuzey Kutup Dairesi üzerindeki yaklaşık olarak 27 m²'lik bir alana verilen addır. Yeryüzünün neredeyse %8'ini kaplayan Kuzey Kutbu, buzullarla kaplı Arktik Okyanusu'nu ve etrafındaki birçok ada ve takımadalarını (Spohr v.d., 2013: 11) ve Kuzey Amerika, Asya ve Avrupa kıtaları topraklarının kuzey kısımlarını içine alacak genişliktedir (Nuttall, 2005). Arktik Okyanusu ile bağlantısından dolayı, literatürde bölgeye aynı zamanda “Arktik Bölge”, “Arktika Bölgesi” gibi adlandırmalar da yapılmaktadır.

“Arktik” kelimesi, “ayının yanında” anlamına gelen Yunan kökenli *artikos* kelimesinden türetilmiştir. Ancak burada bahsi geçen ayı, bir canlıdan ziyade gök bilimsel bir terime yapılan bir atıftır. Buna göre, bu terim ile son iki yıldızı Kuzey Yıldızı'nı işaret eden ve yalnızca Kuzey Yarımküre'de görülebilen Büyükayı Takımyıldızı'na gönderme yapıldığı söylenmektedir (Marshall, 2018: 270).

Bir bölge olarak Arktik Bölgesi'nin tanımlanması ekolojik, coğrafi, politik, kültürel ve bilimsel bakış açılarından değişkenlik göstermektedir. Bu nedenle bölgenin nasıl tanımlanması gerektiği konusunda tartışmalar mevcuttur. Örneğin bazı bilim insanları, 60 derece Kuzey enleminin kuzeyindeki bölgelerin tamamının birer Arktik bölgesi olduğu görüşüne katılmazlar. Bunun yerine Güney Grönland ve Güney Alaska gibi bazı toprakları yarı Arktik bölgesi (Sub-Arctic) olarak değerlendirirler (Nuttall, 2005). Bu doğrultuda bölgesel farklılıklar dikkate alınarak Yüksek Arktik Bölgesi (High Arctic), Yarı Arktik Bölgesi (Sub-Arctic) gibi kavramlar kullanılması, bölgenin jeopolitik olarak sınırlarının çizilmesinde karışıklıklara yol açmaktadır. Aynı şekilde, Kuzey Kutup Bölgesi hazırlanan birçok bilimsel çalışma içerisinde “Arktik/Arctic”, “Circumpolar North/ Kuzey Kutup Dairesi”, “Kuzey bölgeleri/The Northern areas” ve “Kuzey/The North” gibi kavramlar birbirinin yerine kullanıldığı için sınırların net olarak tanımlanması mümkün olmamaktadır. Kimileri Arktik için “Yüksek Kuzey (High North)” tanımlaması yaparken kimileri bunu kabul etmeyerek her iki kavramında birbirinden farklı olduğunu savunmaktadır. “Arktik” ismi -kıyasla- daha coğrafi bir terimdir. Norveç, bölgeye yönelik stratejilerini oluştururken “Yüksek Kuzey” olarak değerlendirir. Yüksek Kuzey terimi Norveççe “nordområdene” demektir. Hem coğrafi hem de politik olarak

geniş bir kavramdır. Coğrafi açıdan, Norveç'in Nordland ilçesinin güney sınırından kuzeye, Grönland Denizi'nden doğuya, Barents Denizi'ne ve Pechora Denizi'ne uzanan adalar ve takımadalar da dahil olmak üzere denizi ve karayı kapsar. Siyasi açıdan, Barents İşbirliği'nin bir parçası olan Norveç, İsveç, Finlandiya ve Rusya'daki idari kuruluşları içerir (Skagestad, 2010: 6).

Kuzey Kutbu'nun en büyük kara alanları Rusya, Kanada, Grönland, Alaska, Fennoscandia ve Svalbard'dadır. Coğrafi olarak Arktik bölgesi, sekiz tane bağımsız devletin en kuzey kısımlarını içermektedir ve bu ülkelerin başkentleri Arktik olarak kabul edilen yerin dışındadır. Bu ülkelerden yalnızca 5 tanesi kuzey kıyılarını Arktik Okyanusu ile paylaşmaktadır. Bu bağlamda bölge, standart uluslararası ilişkiler tanımlarına uymamaktadır. Kuzey Kutup bölgesi sınırları içerisinde yer alan devletler, kendilerini “Kutup ülkesi” veya “Kutup milleti” olarak adlandırırlar. Kanada, kendini “Kuzey ulusu” olarak tanımlayarak 2010 Stratejisi'nde, bir Kuzey ulusu olarak Arktik'te egemenliğini sürdürmenin başlıca dış politika önceliklerinden biri olduğunu belirtmiştir. Kuzey, Kanada'nın ulusal kimliğinin bir parçası olarak görülür ve bu noktada özellikle Kuzey yerlileri ile olan diyaloglara önem vermiştir (DFAIT, 2010). Danimarka, Kuzey Atlantik'teki Faroe Adaları'nı ve Grönland'ı da içine alarak Krallığı, Kuzey Kutbu'nda küresel aktör olarak tanımlar ve bu statüyü güçlendirme amacı içerisindedir (Ministry of Foreign Affairs, 2011). Danimarka Dışişleri Bakanlığı, dünya haritasında Kuzey'in giderek daha kolay ulaşılabilir hâle geldiğine dair açıklamalarda bulunmuştur. Norveç, bölgeyi “Yüksek Kuzey” olarak değerlendirerek Yüksek Kuzey Stratejisi'ni yayımlamıştır ve en önemli stratejik alanı olarak gördüğünü belirtmiştir. Buna göre, Yüksek Kuzey Svalbard'da dahil olmak üzere Barents Denizi ve çevresi olarak sınırlandırılmıştır. Ancak Norveç, bu coğrafi alanın daha da geniş olduğunu ileri sürerek buranın geliştirilme ihtiyacı içerisinde olduğunu savunmuştur ve politikalarını bu doğrultuda yönlendirmiştir (Norwegian Ministry of Foreign Affairs, 2006). ABD, Arktik bölgeyi “sorunlar matrixi” olarak nitelendirmiştir (Heininen, 2012: 27). Rusya, Arktik Okyanusu'na kıyısı olan beş kıyı devletinin Kuzey Kutbu'nu oluşturduğunu iddia ederek kendini “önde gelen bir Arktik gücü” olarak tanımlamıştır (Heininen, 2012: 18). İzlanda, kendini kıyı devleti olarak varsaymaktadır bu nedenle eylemleri, varsaydığı bu konumu güvence altına alma amacı taşır. İsveç, Kuzey Kutbu ile tarihsel, ekonomik, kültürel ve çevresel anlamda bağları olduğunu belirterek kendini bir Kutup ülkesi olarak değerlendirir (Ministry of Foreign Affairs of Sweden, 2011). Finlandiya bölgeye yönelik doğal bir ilgisi olduğunu vurgulayarak kendini Arktik bölgesinde yer alan doğal bir aktör olarak tanımlar (Prime Minister's Office, 2010).

2.2. Coğrafi Bir Alan Olarak Arktik Topraklarının Keşfi

2.2.1. Küçük Buzul Çağı Dönemi

Avrupalılar tarafından yapılan keşifler, on beşinci yüzyıl sonu ile on altıncı yüzyıl başı itibarıyla başlamıştır: 1490'lı yıllarda İtalyan kâşif Giovanni Caboto; 1535 yılında Fransız denizci Jacques Cartier; 1576 yılında İngiliz denizci Martin Frobisher; 1590'lı yıllarda Hollandalı denizci

Willem Barents ve 1600'lü yıllar arasında yine İngiliz bir kâşif Henry Hudson Kuzeybatı Geçidi'ni aramak için çeşitli seferler düzenlemişlerdir (Gümrükçü ve Ersoy, 2017: 26). İklim koşullarının elverişsizliğinden dolayı seferler başarısız olmasına rağmen Kuzey coğrafyası hakkında önemli bilgiler elde edilmiştir. Örneğin, yukarıda bahsi geçen William Barents, çıkmış olduğu bir seferde günümüzde önemli bir konuma sahip olan Spitzbergen/ Svalbard Takımadaları'nın bulunduğu coğrafya hakkında bilgi sahibi olmuştur. Yine aynı şekilde, İngiliz kâşif Henry Hudson, düzenlemiş olduğu bir seferde Grönland'ın ve Spitzbergen/Svalbard Takımadaları'nın doğu sahillerine ulaşmıştır. Raffety ve Jackson'ın 2016 yılında "Küçük Buz Çağı" adı altında Kuzey Yarım Küre'deki sıcaklık değişimini inceledikleri bir çalışmada, iklimin bölgesel ölçekte bozulduğu ve bu durumdan Kuzey Yarım Küre'nin yüksek enlemlerinin etkilendiğini ortaya koymuşlardır (Rafferty ve Jackson, 2016). Sonuç olarak, Küçük Buzul Çağı Yüksek Kuzey'e düzenlenen seferleri geçici olarak engellemiştir.

On yedinci yüzyıl sonlarına doğru, Yüksek Kuzey'e yeniden keşif gezileri düzenlenmeye başlamıştır. Yeni aktörlerin ortaya çıkması ile Yüksek Kuzey'e olan ilginin artış göstermiştir. Avrupa dışındaki ülkelerde bölgeye yönelik keşif gezileri düzenlemeye başlamıştır. Bu ülkelerden biri, Çarlık Rusya'dır. Çarlık Rusya, o dönemde kara ve deniz yolu ile gerçekleştirilecek olan Büyük Kuzey Seferleri'ni düzenlemiştir. Büyük Kuzey Seferleri'nin amacının Sibirya'nın doğu kısımları, Kuzey Amerika'nın batı kıyıları (Great Northern Expedition, 2022) ve Kuzey Doğu Geçidi'ni bulmak olduğu söylenir (Lightfoot, 2003: 15). Danimarka uyruklu Vitus Bering adında bir kişiyi görevlendirerek Amerika kıtası ile arasındaki deniz yolu bağlantısını bulmayı kendine amaç edinmiştir. Yapmış olduğu seferler sonucunda Bering Boğazı ve Aleutian Takımadaları'nı keşfetmiştir. Çarlık Rusya'nın Yüksek Kuzey'e olan ilgisinin, aynı dönemde yeni ticaret yollarını keşfeden İspanya, Portekiz gibi devletlerden geri kalmamak adına olduğu yorumu da yapılabilmektedir. Yapılan seferler sayesinde Çarlık Rusya, Arktik Okyanusu içerisindeki akımları ve deniz buzlarını inceleyerek Arktik Bölgesi'ni haritalandırmayı denemiştir. Yüksek Kuzey'e ilgi gösteren ülkelerden bir diğeri de Büyük Britanya'dır. James Cook adlı bir kâşif yeni topraklar keşfedilmesi amacıyla İmparatorluk tarafından görevlendirilmiştir. Bu sayede Antarktika'ya doğru yol alarak Güney Kutbu hakkında coğrafi bilgiler edinmeye çalışmıştır. Ancak iklim koşulları buna izin vermediğinden rotasını Kuzey'e doğru çevirmiştir. 1700'lü yıllarda Alaska'ya ulaşarak İngiliz kültürünü Kuzey bölgelerine yaymaya başlamıştır. 1800'lü yıllara gelindiğinde ise İmparatorluk'un, Kuzeybatı Geçidi'ni keşfetmek amacı ile Kuzey'e otuzu aşkın seferler düzenlediği söylenmektedir (Gümrükçü ve Ersoy, 2017: 31). 1800'lü yıllar, özellikle Büyük Britanya'nın Kuzey'i keşfi için oldukça verimli yıllardır. İskoç David Buchan, İngiliz William Parry, İngiliz John Ross, İngiliz John Franklin gibi birçok araştırmacı Kuzeybatı Geçidi'ne ulaşmak için yola koyulmuştur. Buchan, Grönland etrafında araştırmalar yapmış; Ross, Lancaster Boğazı üzerinden Kuzeybatı Geçidi'ne doğru keşifler yapmış; Parry, ilk kez Arktik Bölgesi'nde kışı geçirerek Parry Kanalı'nı keşfetmiş hatta Spitzbergen/Svalbard Takımadaları üzerinden Arktik'in –o döneme kadar gidilen- en kuzeyine ulaşmıştır. Büyük Britanya'nın Kuzey'e yönelik ilgisi Amerika'yı ve Norveç'i de harekete geçirerek

Yüksek Kuzey'e yönelik bilimsel araştırmalar yapılmasına neden olmuştur. 1880'li yıllarda Amerikalılar, birden fazla Yüksek Kuzey'e seferler düzenlemişlerdir. Amerikalı George Washington DeLong, 1879 yılında Arktik Seferi'ne çıkmıştır. Grönland'ın ada olduğu bu seferler sayesinde öğrenilmiştir. 1906 yılında Norveçli kâşif Roald Amundsen ise Bering Boğazı'nı geçerek Kuzey Kutbu'nu keşfetme sürecinde bir fark yaratarak Kuzeybatı Geçidi'ne ulaşan ilk kâşif olarak anılmaktadır.

Sonuç olarak, Kuzey Kutbu'nu keşfetme süreci, M.Ö. 330'lu yıllardan başlayarak bugün bile hâlen süren bir eylem olmaya devam etmektedir. Coğrafi Keşifler ile birlikte ilgi toplamaya başlayan bu coğrafya, özellikle küresel ısınma nedeniyle buzulların erimesi sonucunda yeni ticaret yolları arayışının başlaması ile ayrı bir önem kazanmıştır. Bu süreçte, Yüksek Kuzey'in keşfinin tek bir kişiye atfedilmesinden çok birçok kişinin farklı dönemlerde elde ettiği bilgilerin harmanlanmasının bir sonucu olduğu söylenmektedir. Britanya, Norveç, Amerika, Çarlık Rusya gibi Kuzey ile bağlantısı olan ülkeler düzenledikleri seferler aracılığı ile birçok bilimsel anlamda bilgilere erişmişlerdir.

2.2.2. Soğuk Savaş Dönemi

“Arktika Çağı” kavramı ile yeni bir çağ başladığına dair söylemde bulunan ilk kişi Amerikalı siyaset bilimci Oran R. Young olmuştur. Young, Arktik'i özellikle 1980'li yıllarda her iki süper güç içinde (Sovyetler Birliği ve ABD) hayati öneme sahip stratejik bir arena olarak görmektedir (Young, 1985: 160). Bölgenin endüstriyel anlamda gelişimi ve devletlerin askeri teknolojilerini geliştirmeleri, bölgenin dönüşüme uğramasına yol açmıştır. Denizaltılardaki gücü artırılmış buz kırıcılar ve daha uzun menzile sahip füzeler aracılığı ile stratejik silah yerleştirme merkezi olarak Arktik Okyanusu cazibeli bir hâle dönmüştür (Gümrükçü, 2016: 6). 1987 yılında Murmansk'ta düzenlenen bir konferansta Mikhail Gorbaçov'un Kuzey Kutbu'nu “bir barış bölgesi” kılma çağrısı ile Kuzey Kutbu bölgesinde uluslararası iş birliği için siyasi bir alan açılmıştır.

Arktik Bölgesi, kronolojik olarak 1940-1990 yılları arasında askerileştirilerek güvenliğin sağlandığı, 1991-2007 yılları arasında ise çeşitli iş birliklerinin yapıldığı coğrafi bir bölgedir. İkinci Dünya Savaşı'nın yaşandığı yıllarda Arktik Bölgesi askeri ve stratejik açıdan önemli bir bölge olarak görülmüştür. Almanya'ya karşı Sovyetler Birliği ve müttefikler, bölgeyi koridor vazifesinde kullanarak birbirleri ile yardımlaşmışlardır. Savaşın bitmesi ile yaşanan küresel değişiklikler uluslararası politikalara da etki ederek “yeni alanların” ortaya çıkmasına ve “yeni görüşlerin” dile getirilmesine neden olmuştur (Gümrükçü, 2016: 5).

Kuzey Kutbu'nun siyasi anlamda keşfi, Soğuk Savaş'ın başladığı yıllardan itibaren söz konusu olmuştur. Kutup devletlerinin çoğu, Soğuk Savaş zamanında birbirleri ile çatışma hâlinde olmuşlardır. Bir tarafta Sovyet Sosyalist Cumhuriyetle Birliği (SSCB) ve Finlandiya; diğer tarafta Kanada, Danimarka, İzlanda, Norveç ve Amerika Birleşik Devletleri (ABD) dâhil olmak üzere

NATO ülkeleri yer aldığı bu çatışmalarda, taraflar birbirlerine karşı caydırıcı politikalar uygulamışlardır. Bu noktada, birbirlerinin eylemlerini izleyebilecekleri müsait bir ortam, geniş Kuzey coğrafyasıdır. Bundan dolayı bölge, çatışmanın odak noktası hâline gelmiştir. Caydırıcı politikaların başarısız olması durumunda Kuzey coğrafyası, ABD ile SSCB arasında devam eden füze saldırılarının geçiş noktası olacaktır. Bu nedenle, konumu gereği nükleer silah alışverişinde koridor bölge rolüyle, birbirine düşman süper güçler arasında stratejik olarak önemli bir bölge olmuştur (Tamnes ve Offerdal, 2014: 13). Soğuk Savaş sonrası dönemde ise küresel devletler, bölgenin çatışmalardan arınması doğrultusunda hareket etmişlerdir. Dünyanın başka coğrafyalarında birbirleriyle çatışma içerisinde olsalar bile, Arktik Bölgesi'nin çatışmasız kalmasını önceliklendirmişlerdir (Gjorv ve Hodgson, 2019: 6). İş birliklerini sağlama yönünde atılan adımlar bu önceliklendirmenin kanıtıdır. Bunlardan biri 1991 yılında, 8 Arktik devletin hükümetlerinin temsilcileri tarafından imzalanan “Arktik Çevre Koruma Stratejisi (Arctic Environmental Protect Strategy/ AEPS)” olmuştur. AEPS, Arktik çevrenin korunması ile ilgili bölgesel iş birliğinin ilk aşaması olarak kabul edilmiştir (Dal, 2022: 15). Yine 1996 yılında oluşturulan AC'de hükümetler arası iş birliğinin kurumsallaştığının göstergesidir. Arktik devletleri ve burada yaşayan yerel halkın da katılımı ile iş birliği ve etkileşimi desteklemek için bir araç niteliğinde olan Arktik Konseyi, üst düzey hükümetler arası bir forumdur (Gjorv ve Hodgson, 2019: 6).

Teemu Palosaari (2011), Arktik üzerinde gerçekleşen çatışmaları ve iş birliklerini incelediği bir çalışmada, devletlerin Kuzey Kutbu'ndaki varlıklarının ne yönde olduğunu iki döneme (O'nun tabiriyle “dalga”) ayırıştırarak incelemiştir. Buna göre, ilk kutup dalgası, Soğuk Savaş sonrası dönemde 1990'lı yılları; ikinci kutup dalgası ise 2000'li yılları içerir. 1990'lı yıllar askeri olmayan konularda iş birliklerinin geliştirildiği yıllardır. Çevre meselelerine dikkat çekilerek çevre güvenliğine önem atfedilmeye başlandı. Rovaniemi süreci (1989) ve akabinde hazırlanan Arktik Çevre Koruma Stratejisi (1991); Ottawa Deklarasyonu (1996) çevresel güvenlik konusunda uluslararası iş birlikleri olarak örnek gösterilebilir. 2000'li yıllar ise iş birliğinden ziyade çatışmalar barındırır. Küresel ısınmanın yarattığı endişeler, siyasi gündemin temeline oturarak “politik bir sorun” olarak değerlendirilmeye başlamıştır (Buzan vd., 1998: 72). Aynı zamanda yeni ticaret yollarının ortaya çıkması ile doğal kaynaklara olan ilgi, bölge dışı aktörler tarafından da gösterilmeye başladığı için Kuzey Kutbu “küreselleşmeye” daha fazla maruz kalmıştır. Çin, Japonya, Almanya, Polonya gibi Kuzey Kutup dışı aktörler de bölgeye yönelik birtakım faaliyetler içerisinde olmaya başlamıştır. Örneğin, Kuzey Denizi Rotası, Rotterdam (Hollanda) ile Yokohama (Japonya) arasındaki yelken mesafesini 11.200 deniz milinden yalnızca 6.500 deniz miline düşürecektir; benzer şekilde, Kuzeybatı Geçidi'nde Seattle'dan Rotterdam'a olan yolculuğu 2.000 deniz mili kısaltacaktır ve böylelikle Panama Kanalı üzerinden olan mevcut rota yaklaşık yüzde 25 daha kısa olacaktır (Borgerson, 2008: 65). Hâliyle küresel ticarete aktif rol oynayan ancak Kuzey Kutbu sınırları içerisinde yer almayan devletler de söz konusu bu yeni ticari yolların getirilerinden faydalanmak maksadıyla Kuzey Kutbu'na ilgi duymaktadırlar. Benzer şekilde, Natala Jegorova (2013) Kuzey Kutbu'nun bölgesel güvenliğini incelediği bir çalışmada Kuzey Kutbu'ndaki gelişmeleri iki

dönemde incelemiştir. Buna göre ilk dalgalanmayı, Kuzey Kutbu'na yönelik artan çevresel kaygılar ve bu doğrultuda yapılan uluslararası iş birlikleri oluşturmuştur. Söz konusu iş birliklerine Spitsbergen/ Svalbard Takımadaları Antlaşması (1920), Arktik Konseyi (1996), Barents Avro-Arktik Konseyi (1993) oluşumları örnek gösterilebilir. İkinci dalgalanmayı ise, Kuzey Kutbu'na yönelik artan ilginin küresel bir eğilime dönüşmesi sonucunda Arktik kıyı devletleri harici diğer devletlerin bölgeye yönelik artan ilgisi oluşturmuştur (Jegorova, 2013: 3).

2.3. Hidrokarbon Kaynakları

2.3.1. Petrol ve Gaz Rezervleri

2008 yılında Amerika Birleşik Devletleri Jeoloji Araştırmaları çatısı altında bilim insanları tarafından, dünya üzerinde keşfedilmeyi bekleyen potansiyel petrol ve gaz rezervleri araştırılmıştır. Kuzey Kutup Bölgesi'ni de kapsayan bu araştırmanın sonucunda, Kuzey Kutup Dairesi (Arctic Circle)'nin kuzeyinde 400'den fazla petrol ve gaz sahası keşfedilmiştir. Söz konusu bu alanlar, dünyanın bilinen konvansiyonel petrol kaynaklarının neredeyse %10'una tekabül eden, yaklaşık olarak 240 milyar varillik petrol ve doğal gazın var olduğunun kanıtı olarak değerlendirilir. Yine de araştırmacılar Kuzey Kutbu'nun çoğunluğunun petrol açısından halen tam olarak keşfedilmediği yönünde açıklamalarda bulunmuştur (United States Geologic Survey (2008), <https://pubs.usgs.gov/fs/2008/3049/fs2008-3049.pdf>).

Kuzey Kutup Bölgesi sınırları içerisindeki Grönland, büyük miktarda petrol ve doğal gaz kaynaklarına sahiptir. Ancak altyapı yetersizliği ve yüksek maliyetler nedeniyle, kaynakların çıkarılıp aktif olarak kullanılamamaktadır. Alaska, konumu gereği Beafort Denizi ve Chukchi Denizi'ne olan bağlantısından dolayı fazla miktarda petrol ve doğal gaz kaynaklarına sahip olmaktadır. Tahminlere göre, Beafort ve Chukchi denizlerinin dış kıta sahanlığında, yaklaşık 22 milyar varil petrol ve 108 trilyon fit küpe yakın doğal gaz bulunmaktadır (İlbuğa, 2016: 83). Petrol ve doğal gaz kaynaklarının vazgeçilmez unsurlar olarak görüldüğü Kanada'da, 1964'ten bu yana 90 tane büyük açık deniz petrol ve doğal gaz keşfi yapıldığı söylenmektedir (Stephen, 2012). Kanadalı petrol şirketleri hem ham petrol hem de doğal gaz geliştirme alanında faaliyetler göstermektedir. İngiliz petrol şirketi olan BP istatistiklerine göre, 2020 yılı itibariyle Kanada'nın görünür petrol rezervleri 169,7 milyon varildir (BP Statistical Review of World Energy (2020), <https://www.bp.com/content/dam/bp/business-sites/en/global/corporate/pdfs/energy-economics/statistical-review/bp-stats-review-2020-full-report.pdf>). Ek olarak, 2020 yılı itibariyle Kanada'nın görünür doğal gaz kaynakları 70,1 trilyon fit küptür. Rusya'nın keşfedilmiş gaz rezervlerinin yarısından çoğu Arktik Bölgesi'nde yer almakla birlikte ülke, bu bölgede keşfedilmemiş büyük rezervlere de sahiptir. Petrol ve doğal gaz kaynaklarının maddi getirileri, Rusya bütçesinin neredeyse yarısını oluşturmaktadır. Dünyanın en büyük offshore gaz yataklarından biri olan Shtokman, Yamal, onshore ve diğer offshore gaz yatakları burada bulunmaktadır. Rusya, sahip olduğu bu kaynakları

geliştirmek için çeşitli çalışmalar yürütmektedir. Sovyetler Birliği döneminde petrol ve gaz üretimi genellikle karada yapıldığı için Rusya, onshore üretim bilgisine sahip olmasına rağmen, keşfedilen yeni kaynakların çoğunun deniz içerisinde olması Rusya'nın iş birliklerine yönelmesini gerektirmiştir (Overland, 2011). Bundan dolayı, kurucusu olduğu Gazprom (doğal gaz şirketi) ve Rosneft (petrol şirketi) şirketlerine uluslararası işbirlikçi partnerler arayışı içinde olmuştur. Bunun sonucunda, Arktik'e kıyıdaş devletlerden biri olan Norveç ile 2012 yılında iş birliği içerisinde girerek, Statoil şirketi ile offshore üretime yönelik 2,5 milyar dolarlık anlaşma yapmıştır. Rusya, Arktik bölgesine yönelik çalışmalarını yalnızca bu bölge ile coğrafi bağı olan devletlerle sınırlı tutmayarak örneğin Çin'e ait Çin Ulusal Petrol İş birliği (China National Petroleum Corporation) ile üç offshore petrol sahasında keşif yapmak için anlaşma imzalamıştır (İlbuğa,2016: 75). Norveç, petrol endüstrisine birincil derecede önem veren ülkelerden biridir, çünkü petrol sektörü, ihracat hacmini artıran ve devlet bütçesine katkı sağlayan bir sektördür. Bu nedenle yeni petrol yataklarının ve hatta gaz yataklarının araştırılması, ülkede politika olarak benimsenmiştir (2009 yılında hazırlanan belge). Barent Denizi'nin Norveç'in kıta sahanlığında bulunmasından dolayı, ülkede petrol çıkarma çalışmaları yapılmaktadır. Bu yönde, Norveç'e özgü şirket olan Statoil aktif rol almaktadır. Barents Denizi, Kuzey Kutup Dairesi içerisinde yer almasından ötürü Norveç'in Arktik üzerindeki yetkinliği açısından stratejik olarak önemli bir yerdir.

2.3.2. Madeni Kaynaklar

Arktik Bölgesi, içerisinde bulundurduğu petrol ve doğalgaz kaynaklarına ek olarak, aynı zamanda madeni kaynaklar bakımından da zengin bir bölgedir. Kuzey Kutup Bölgesi'nde madenciliğin ortaya çıkması, on altıncı yüzyılın sonlarına doğru dayandırılmaktadır. Bu dönemde, Svalbard Takımadaları üzerinde Hollandalılar ve İngilizler tarafından kurulan balina avcılığı istasyonlarında gemilerde kömür kullanılmaya başlamıştır. Kömürün kullanımı, bölgede hâkim kömür yataklarının geniş çaplı araştırılmaya başlanmasına sebebiyet vermiştir. Bununla birlikte, on dokuzuncu yüzyılda Norveç ve İsveç'in kuzey kesimlerinde metal cevher madenciliği önem kazanmıştır. Yirminci yüzyıla gelindiğinde, Kuzey Kutbu'nun birçok bölgesinde madencilik önemli bir endüstri haline gelmiştir.

Kuzey Kutup Bölgesi sınırları içerisinde yer alan Grönland, dünyanın bilinen nadir toprak elementleri rezervlerinin yaklaşık %25'ini barındırmaktadır. Günümüzde, nadir toprak elementleri gerek teknolojik gerek askeri alanlarda birçok araştırma geliştirme çalışmalarında öneme sahiptir. Örneğin Grönland'da "lantanit" adı verilen bir maden keşfedilmiştir ve bu maden, ileri teknoloji ürünlerin üretiminde kullanılan nadir toprak elementlerinden biridir. Aynı zamanda, bahsi geçen bu madenin rezervlerinin büyük bir kısmı Çin'de mevcuttur ve Grönland'daki bu keşfin, Çin'in lantanit rezervleri üzerindeki konumunu sarsıntıya uğratacağı söylenmektedir. Sonuç olarak, Grönland sahip olduğu bu doğal kaynaklardan dolayı madencilik yapma konusunda çekici bir yer haline gelmektedir. ABD'nin en büyük eyaleti olan Alaska, Kuzey Kutup Bölgesi sınırlarında yer alan bir yer olmakla

birlikte, madencilik konusunda uzun bir geçmişe sahip değildir. Ancak Red Dog ve Pebble gibi birinci sınıf maden yatakları vardır. Kanada, petrole ve doğal gazla sahipliği gibi madeni kaynaklar bakımından da zengin bir ülkedir. Maden keşifleri daha çok petrol endüstrisine mensup şirketler tarafından yapılmaktadır. Kuzey Kanada topraklarında yer alan ve geleneksel olarak madencilik yapıldığı ilk alanlardan biri olan Yukon bölgesi, Kanada'nın sahip olduğu toplam mineral kaynaklarının yaklaşık olarak dörtte birini barındıran bölgedir (Burgess, 1983). Yine Kuzey Kanada topraklarındaki Nunavut bölgesi, madencilikte umut vaat eden bölgelerden biridir. Kuzey Kutbu Bölgesi'nin iklim temelli zorlu koşullarından dolayı, bölgede yalnızca büyük madeni şirketlerin çalışmalar yaptığı söylenmektedir. Nunavut Hükûmeti'nin 2010 yılında paylaştığı verilere göre, bölge altın, uranyum, elmas, demir cevheri, çinko gibi birçok madeni kaynak içermektedir (Ljunggren ve Rocha, 2011) ve Kanada, buna bağlı olarak Nunavut topraklarında madencilik alanında çok sayıda proje üretmiştir. Rusya, bir Kuzey ülkesi olarak çok çeşitli mineral kaynaklarına sahiptir: %99 oranında elmas üreticisi, %98 platin grubu metallerinin (palladyum, rodyum, iridyum gibi) üreticisi, %80'in üzerinde nikel üreticisi, %90 üzerinde krom ve manganez üreticisi, %40 altın üreticisi konumundadır (Dobretsov ve Pokhilenko, 2010). Bu nedenle Arktik kaynaklarını geliştirmek Rusya için önemli olmaktadır. Madencilik, Norveç için ihracata katkı sağlayan en eski sektörlerden biri olarak kabul görmektedir. Petrol ve gaz kaynaklarının ardından özellikle demir, bakır ve gümüş ihracatında önemli bir konumda yer almaktadır. Aynı zamanda nikel, hidrolik çimento, beyaz mermer, kireç taşı, kuvarz gibi elementlerin de üreticisidir. Petrol ve gaz rezervleri nedeniyle dünyanın en zengin ülkelerinden biri olan Norveç, son dönemde yeşil teknolojilerde yüksek talep gören bakır, çinko ve diğer metaller için derin deniz madencilikine geçiş yapmak için çalışmalara başlamıştır. Norveç Petrol ve Enerji Bakanlığı tarafından yapılmış olan bir açıklamaya göre, 2023 yılına kadar Norveç, deniz dibinde maden arama ve keşfetme konusunda şirketlere lisans verebilecektir (Adomaitis, 2021). Norveç, Kautokeino kasabasında "Bidjovagge Altın-Bakır Projesi" adlı bir proje yürütmektedir. Bidjovagge yatağı, ilk olarak İsveç'e ait bir maden şirketi olan Boliden tarafından keşfedilip ilerleyen yıllarda Norveç şirketleri tarafından geliştirilmiştir. Altın cevheri maden şirketi olan Arctic Minerals tarafından, bölgenin üretim kapasitesi incelenerek etrafındaki potansiyel maden kaynakları araştırılmıştır (The Bidjovagge mine Project (t.y.), <https://www.arcticminerals.se/en/projects/norway/>).

2.3.3. Balıkçılık

Kuzey Kutup Bölgesi, içinde barındırdığı doğal kaynaklar ve canlı çeşitliliği bakımından zengin bir bölgedir. Kanada'nın kuzeyinde yer alan Barents Denizi üzerinde yapılan araştırmalara göre, 200'den fazla balık türüne rastlanılmıştır. 2004 yılından bu yana, Norveç balık ticaretinde dünyanın Çin'den sonra ikinci büyük ihracatçısı konumundadır (FAO, 2020).

Dünya üzerinde kişi başına düşen balık tüketimi, 1961'de 9,0 kilogramdan 2015 yılında 20,2 kilografa, yılda ortalama yüzde 1,5 oranında büyümüştür. 2016 ve 2017 için yapılan ön tahminler,

sırasıyla yaklaşık 20,3 ve 20,5 kilografa kadar daha fazla büyümeye işaret ediyor (FAO, 2018). Tüketimdeki genişleme sadece üretimin artmasıyla değil, aynı zamanda nüfus artışı, artan gelirler ve kentleşme ile bağlantılı azalan israf, daha iyi kullanım, gelişmiş dağıtım kanalları ve artan talep gibi diğer birçok faktörün bir araya gelmesiyle de tetiklenmiştir. Bu nedenle, artan nüfusa yönelik talepleri karşılamak için balıkçılar yeni teknikler geliştirerek, avlanma alanlarını genişletmişlerdir.

Dünya üzerinde canlı deniz kaynaklarının üretimi ve tüketimi konusunda talep artarken, küresel ısınmadan dolayı su sıcaklıklarındaki değişimler, deniz canlılarının popülasyonlarını da etkilemektedir (Oasthagen, 2020). Okyanusların ısınmasına ve daha değişken bir çevreye yol açan iklim değişikliği yaşamının temellerini değiştirmektedir. Deniz canlılarının dağılımında yaşanan farklılıklar, Kuzey Kutbu devletlerini de yakından ilgilendirmektedir. Bazı Kuzey Kutbu devletleri-veya ilgili Kuzey Kutbu bölgeleri- ekonomik zenginlik ve gıda güvenliği kaynağı olarak balıkçılığa büyük ölçüde bağımlıdır. Bu nedenle devletler, ekonomik bölgelerinde egemenlik haklarını korumak için büyük çaba sarf etmeye isteklidirler. Kuzey Kutup bölgesi, devletlerin anlaşmazlıklara karıştığı deniz alanı ve kaynaklarının tanımlanması ve kullanılmasıyla ilgili sorunlarla karşı karşıyadır. Bu tür uyuşmazlıklarda yer alan aktörler uluslararası hukuk, kaynak yönetimi ve dağıtım ilkeleri konusunda farklı görüşlere sahip olabilirler. Bilim adamları, iklim değişikliğinin balık stokları üzerindeki etkisinin giderek daha belirgin hale gelmesiyle küresel iş birliğinin başarısızlığında bir artış öngörmektedir (Cheung vd., 2017; Pinsky vd., 2018).

2.3.4. Taşımacılık

Küresel ısınmadan kaynaklı Kuzey Buz Denizi'nde buzulların erimesi, gemilerin bu suları bir nakliye rotası hâline çevirerek kullanmalarına sebep olmuştur. Uydu gözlemlerinden elde edilen bilgiler doğrultusunda, Kuzey Buz Denizi'nde buzullar, her eylül ayında minimum seviyededir. 1981'den 2010'a kadar her on yılda %13 oranında azalış gösteren buzullar nedeniyle, Kuzey Kutbu'nda sıcaklıklar yaklaşık 2°C daha artış göstermektedir (Roebeling vd., 2021). ABD Ulusal Kar ve Buz Veri Merkezi'nin (NSIDC) bildirdiğine göre, Arktik deniz buzu 2021 yılı içinde minimum sınırını aşarak 16 Eylül'de 4,72 milyon km² daralmıştır.

Kuzey Kutbu güzergâhı, Asya, Kuzey Amerika ve Avrupa arasında taşımacılık konusunda gereken mesafeyi 4.000 deniz miline kadar kısaltıp nakliye süresini iki haftaya düşürerek önemli ekonomik ve stratejik avantajlar sağlar. Ek olarak, Arktik kaynaklarını (petrol, gaz ve mineraller) Kuzey'den Güney'e taşımak için uygun maliyetli bir alternatiftir.

2.3.4.1. Kuzeydoğu Geçidi- Kuzey Deniz Rotası (North Sea Route/ NSR)

Avrupa ve Asya arası taşımacılık için bir kısa yolu temsil eder ve bu nedenle nakliye şirketleri için önemli maliyet tasarrufu sağlar. Bu deniz yolunun rotası, Rusya'nın Arktik Okyanusu

kıyılarından geçmektedir. Dünyanın en büyük deniz yollarından biri olan Kuzeydoğu Geçidi, Ruslar tarafından “Kuzey Deniz Rotası (The Northern Sea Route) adı ile anılmaktadır (Genç, 2021: 42). Japonya’dan Avrupa’ya yolculuk Ümit Burnu üzerinden yaklaşık 29 gün, Süveyş Kanalı üzerinden 22 gün sürerken, Arktik Okyanusu üzerinden sadece 10 gün sürmektedir (Humpert, 2011).

2.3.4.2. Kuzeybatı Geçidi (Northwest Passage/ NWP)

Kuzeybatı Geçidi, Kanada’nın Baffin Adası’nın kuzeyindeki Kuzey Atlantik’ten ABD’nin Alaska eyaletinin kuzeyindeki Beaufort Denizi’ne yaklaşık 900 mil kadar uzanır. Doğu Asya ve Batı Avrupa arasını, Panama Kanalı üzerinden 24.000 km’den buzların erimesi ile yaklaşık 14.000 km’ye indirecektir (Helvacıköylü, 2021: 116). Kuzeybatı Geçidi’nin aktif olarak kullanılmasının faydalar sağlayacağı ifade edilir. Buna göre, Avrupa’dan Doğu Asya’ya giden gemi güzergâhları 4.000 kilometre (2.500 mil) daha kısa olacaktır. Alaska’dan çıkan bir petrol gemisi ABD’nin doğu limanlarına hızlıca hareket edebilecektir. Kanada’nın kuzeyinde bulunan maden kaynaklarının geliştirilmesi ve pazara sunulması daha kolay ve ekonomik olacaktır (King, t.y.).

2.3.4.3. Kutup-Ötesi Deniz Yolu (Transpolar Sea Route/ TSR)

Yaklaşık 2.100 deniz mili uzunluğuyla Kutup-Ötesi Deniz Yolu, üç Arktik nakliye rotasından en kısa olanıdır. NSR ve NWP kıyı rotaları olarak kabul edilirken, TSR Kuzey Kutbu boyunca bir okyanus ortası yolunu temsil etmektedir (Humpert ve Raspotnik, 2012: 284). Rusya’nın Murmansk bölgesi ile Bering Boğazı bu yol sayesinde birbirine bağlanmaktadır. Ancak TSR, buzlanmanın yüksek olması nedeniyle şu anda aktif kullanılamamaktadır.

2.3.4.4. Arktika Köprüsü (Arctic Bridge Route/ ABR)

Tahıl ürünlerinin daha kolay taşınmasını sağlayacak olan bu hattın Rusya’nın Murmansk, Norveç’in Norvik ve Kanada’nın Churchill limanlarını birbirine bağlaması hedeflenmiştir (Helvacıköylü, 2021: 116). Batı Avrupa ile Kuzeybatı Amerika’yı birbirine bağladığı için diğer deniz yollarından ayrılır.

Arktik deniz taşımacılığı bir yandan küresel ticaret için ekonomik fırsatlar yaratırken diğer yandan da çevre için ciddi riskler içermektedir. Buzlar üzerindeki petrol sızıntılarını temizlemek için kullanılan teknolojiler yetersiz olmakla birlikte, sert iklim koşulları Kuzey Kutbu’nda kazaların meydana gelme olasılığını yükseltmektedir.

2.3.5. Arktik Sınırları İçerisinde Yaşayan Yerli Halklar

Yerli halklar, kendilerini sınırlarında bulundukları devletlerden ayrı bir tarihsel varoluşa ve kimliğe sahip olarak görürler. Belirli bir coğrafi bölgede yer alan topraklar, tarih ve kimliklerinde merkezi bir unsur oluşturur. Kuzey Kutbu, kırkı aşkın etnik kökenli insan topluluklarını içerisinde barındırmaktadır. Yaşayan yerli halkın nüfus oranı, Kuzey kutbu sınırlarındaki toplam nüfusun yaklaşık yüzde 10'una tekabül eder (Prime Minister's Office Finland, 2010: 30). Kuzey Kutbu yerli halkları arasında Finlandiya, İsveç, Norveç ve Kuzeybatı Rusya'nın circumpolar bölgelerinde Saami, Rusya'da Nenets, Khanty, Evenk ve Chukchi, Alaska'da Aleut, Yupik ve Inuit (İñupiat), Kanada'da Inuit (Inuvialuit) ve Grönland'da Inuit (Kalaallit) bulunmaktadır. İzlanda dışındaki bahsi geçen ülkelerin hepsi, Kuzey Kutbu topraklarında yaşayan yerli halklara ev sahipliği yapmaktadır. Her bir halkın kendine has tarihi, sosyo- kültürel, ekonomik geçmişi vardır. Genel olarak, yerli halkın yaşadıkları topraklarla belirli bir bağlantısı vardır. Sanayileşme, toplumsal değişim ve iklim değişikliği gibi çevresel sorunlar ise geleneksel geçim kaynaklarının ve kültürün sürekliliğine tehdit oluşturmaktadır.

1950'lerde ve 1960'larda, Kuzey Kutbu halkının sayısı, yerli nüfusa yönelik iyileştirilmiş sağlık hizmetleri ve zengin doğal kaynakların keşfi nedeniyle hızla artmaya başlamıştır.

2.3.5.1. Saami Halkı

Saami (Sami), Avrupa Birliği'nde yaşayan tek yerli halktır. Genellikle Finlandiya, İsveç ve Norveç'in kuzey bölgelerinde ve Rusya'nın kuzeybatısındaki Kola Yarımadası'nda yaşamaktadırlar. Sami nüfusu, tahminlere göre, 70.000 ile 100.000 arasında değişmektedir (Prime Minister's Office Finland, 2010: 30). Sami halkı, Norveç'te "yerli halk" statüsündedir. Norveç genelinde Sami kurumları tarafından desteklenen dilsel ve kültürel topluluklar sayesinde dil, Sámi halkının kendi kaderini tayin hakkının en önemli belirteçlerinden biri haline gelmiştir (Greaves, 2016: 471).

Sami halkı için iki önemli konu, ren geyiği sürüsü alanlarını etkileyen arazi kullanımı ve Sami halkı dili ve kültürünün korunması ile ilgili çatışmalardır. Güvenlikleri çevrenin korunması, yerli kimlik ve kültürel uygulamalar, bağımsızlık ve kendi kaderini tayin çerçevesinde sağlanmaktadır. Kuzey Norveç'te özerk kurumların kurulması, Sami halkının siyasi haklarının tehlikeye atılmasını engellemektedir (Melas, 2019: 149). Ren geyiği yetiştiriciliği, Sami kimliğinin önemli bir sembolüdür; Norveç ve İsveç'te Sami halkının özel hakkı sayılmaktadır (Melas, 2019: 147). Kanadalı bir uzman, Kuzey Kutup Bölgesi içerisinde Kuzey Amerika'ya yakın taraf ile Barents Denizi'ne yakın taraf arasında yerli halklar arasında farklılaşmaya dikkat çekmiştir (Melas, 2019: 148). Bu farklılaşma eğitim ve kültür seviyesine dayalıdır. Örneğin Sami halkı, Alaska ve Kanada yerli halklarına göre, Kanada nüfusu içerisinde daha az sayıdadır; eğitim ve kültür seviyesi yüksek

olmasına rağmen daha az güce sahiptirler. Aynı şekilde Sami halkı, Norveç halkı ile de kolayca bütünleşmiştir.

2.3.5.2. Aleut Halkı

Aleutlar (“Unanganlar” olarak da bilinirler), Aleut Adaları ve Alaska Yarımadası’nın etrafında yaşayan Kuzey yerli halklarından bir tanesidir. Tarihçilere göre, 1700’lü yılların başında Aleut nüfusu 18.000 civarında iken Rus ve Avrupalı denizcilerle karşılaşmaları sonucu bu sayı giderek azalmıştır. Yaşanan çatışmalar, açlık ve salgın hastalıklar Aleut nüfus sayısını azaltmıştır (Wolak ve Klauk (t.y.), https://serc.carleton.edu/research_education/nativelands/pribilofs/culture.html). Alaska’nın 1867’de ABD tarafından satın alınmasıyla birlikte Aleutlar, “Kızılderililer” olarak sınıflandırılmışlar ve Rus egemenliği altında sahip oldukları hakların çoğunu kaybetmişlerdir. İkinci Dünya Savaşı sonrasında ABD, kuzeyden gelebilecek herhangi bir tehlikeye karşı Alaska’nın belli yerlerinde askeri üs kurmak amacıyla bazı toplulukları göçe zorlamıştır.

2.3.5.3. Inuk Halkı

Inuk halkı (Inuitler), “Kanada’nın kuzeyinde yer alan, Grönland’ın ve Alaska’nın bazı bölgelerinde varlığını sürdüren yerel halkın üyeleri” olarak tanımlanmaktadır. Her ne kadar "Eskimo" ismi Alaska’da dünyadaki Inuk ve Yupik halkına atıfta bulunmak için yaygın olarak kullanılsa da bu kullanım artık yerli olmayan insanlar tarafından dayatılan sömürgeci bir isim olduğu için Alaska Yerlilerinin çoğu tarafından kabul edilemez görülmektedir (Kaplan). “Inuit” kelimesi, Inuktitut dilinde çoğul bir anlam taşır ve Türkçe’de “insanlar, insan topluluğu” anlamına gelir. Tekil anlamda kullanımı ise “Inuk”tur ve dilimizde “kişi” anlamına gelir. Inuitler, geçimini çoğunlukla balina avcılığı yaparak sağlar. Ancak sertleşen iklim koşullarından olumsuz yönde etkilenmektedirler. Yüksek enlemlerde deniz buzlarının artışından dolayı balinaların Arktik sularına erişememesi, yerli halkın ekonomik geçim kaynağını sağlayamamasına yol açtığı için onları göçe zorlamıştır. Inuitler’in Avrupa kültürüyle karşılaşması on altıncı yüzyılın sonuna denk gelmiştir. On sekizinci ve on dokuzuncu yüzyıllarda Avrupalı tüccarlar, balıkçılar ve balina avcıları geniş bölgede yazlık mevkiler kurmak için rutin geziler yapmaya başlamaları sonucunda Avrupalılar ve Inuitler arasında canlı bir kürk ticareti gelişmiştir. Ancak kürk ticaretinin sona ermesi ve balinalar gibi önemli okyanus kaynaklarının tükenmesiyle birlikte, birçok Inuit topluluğunun gelişmesi olumsuz yönde etkilenmiştir. Inuitler’in büyük çoğunluğu Kanada sınırları içerisinde yaşamaktadır. 1940’larda Kanada Hükûmeti tarafından Inuitler kalıcı topluluklara yerleştirilmiştir. Böylelikle geleneksel yollardan bağımsız bir şekilde Batı’ya adaptasyonu sağlanarak eğitim, sağlık ve diğer hizmetler için Hükûmet’e bağımlı hale getirilmiştir (Facing History and Ourselves, 2018).

1970’lerden itibaren Inuitler bulundukları devletler içerisinde öz yönetim hakkı (self-government) ve bölgesel özerklik hakkı kazanmışlardır. Örneğin 1979 yılında Grönland Özerk

Bölgesi kurulması, 1999 yılında Kanada’da Nunavut Bölgesel Yönetim’in oluşturulması örnek teşkil etmektedir (Uysal, 2017: 117). Inuk halkının yaşadığı alanlar; Rusya’nın Chukchi Yarımadası’nda Çukotka Özerk Okrug; Alaska’nın kuzeyi; Kanada’nın kuzeybatı toprakları (Inuvialuit) ile Nunavut, Nunavik (Kuzey Quebec) ve Nunatsiavut (Labrador) bölgeleri; Grönland’ın güneydoğu kıyılarıdır (Uysal, 2017: 116). 1977 yılında “Inuit Kutup Çevresi Konseyi (Inuit Circumpolar Council/ ICC)”, söz konusu alanlarda bulunan Inuitler’in ortak sorunlarını ve iş birliği fırsatlarını ifade edebilmeleri için oluşturulan hükûmet dışı uluslararası bir örgüttür.

2.3.5.4. Yupik Halkı

Yupikler, geleneksel olarak Sibirya’da, St. Lawrence Adası’nda, Bering Denizi ve Bering Boğazı’ndaki Diomedede Adaları’nda ve Alaska’da yaşayan yerli Kuzey Kutbu halklarından biridir. “Yupik” kelimesi tekil olmakla birlikte “insan” anlamına gelirken “Yupiit” kelimesi ise “insanlar” anlamında kullanılır. Bu bakımdan Inuitler’in adlandırılması ile benzerlik göstermektedir. Rusya Federasyonu içerisindeki Yupikler “Sibirya Yupikleri” olarak anılırken merkezi Alaska’da olanlar ise “Alaska Yupikleri” olarak adlandırılır. Akademik çalışmalarda genellikle Yupikler denildiğinde Alaska Yupikleri’nden bahsedilmektedir. Yupiklerin geleneksel yaşam biçimi, mevsim değişikliklerinden dolayı yarı göçebe olmuştur. Geleneksel ekonomik faaliyetleri, deniz memelilerinin avlanmasıdır. Ayrıca komşu ren geyiği yetiştiriciliği de yaparlar. Ruslarla ticareti geliştirmişlerdir.

2.4. Arktik Konseyi

Arktik Konseyi, Arktik devletleri arasında iş birliği ve koordinasyonu sağlamaya yardımcı olmayı amaçlayan bölge üzerindeki en üst seviyedeki hükûmetler arası forumdur. Konsey, kendi bünyesinde sekiz tane üye devlet (member-state); altı tane daimî katılımcı (permanent participation); altı tane çalışma grubu (working groups) ve otuz sekiz tane gözlemci (observers) barındırmaktadır. Gözlemci kapsamında on üç tane ülke olduğu gibi sivil toplum örgütleri ve hükûmet ile parlamentolar arası kuruluşlarda yer almaktadır. Bu nedenle ayrı bir tabloda gösterilecektir.

Üye devletler birer “Arktik devleti” sayılırlar; Kuzey Kutup Bölgesi içerisinde topraklara sahiptirler. Arktik Okyanusu ve onu çevreleyen topraklar, söz konusu bu devletlerin ulusal yargı yetkileri ve uluslararası hukuk tarafından yönetilir. *Daimî Katılımcılar*, Konsey’in müzakere ve kararlarıyla bağlantılı olarak tam danışma haklarına sahiptirler ve her alanda faaliyetlere katkı sağlarlar. Kuzey Kutbu’nun toplam 4 milyon sakininden yaklaşık 500.000’i yerli halklardan ibarettir. *Çalışma grupları*, Arktik Konseyi Bakanları’nın toplantılarda görevlendirdiği program ve projeleri yürütmek ile sorumludurlar. Çalışma gruplarının çalışmaları, iklim değişikliğinden acil müdahaleye kadar geniş bir konu alanını kapsamaktadır. Her bir çalışma grubu yetkiye, birer sandalyeye, Yönetim Kurulu veya Yönlendirme Komitesi ve destek sağlayan Sekreteryaya birimine sahiptir. Arktik

Konseyi’nde her düzeydeki kararlar, daimî katılımcıların katılımıyla sekiz tane Arktik üye devletin sorumluluğundadır. *Gözlemcilerin* birincil rolü Arktik Konseyi’nin çalışmalarını gözlemlemektir ve bunu gerçekleştirirken çalışma grupları düzeyinde katılımlarda bulunurlar. Gözlemci devletler, bir Arktik devleti veya daimî bir katılımcı aracılığıyla projeler önerebilirler. Gözlemciler, Konsey Başkanı’nın opsiyonuna bağlı olarak, Arktik ülkeleri ve daimî katılımcılardan sonra açıklama yapabilir, yazılı beyanlarda bulunabilir, ilgili belgeleri sunabilir ve tartışılan konular hakkında görüş bildirebilirler. Hatta Bakanlık toplantılarında yazılı beyanda bulunabilirler.

Tablo 1: Arktik Konsey Yapısı-1

ÜYELER	DAİMÎ KATILIMCILAR
• Kanada • Danimarka Krallığı • Finlandiya • İzlanda • Norveç • Rusya Federasyonu • İsveç • Amerika Birleşik Devletleri	• Uluslararası Aleut Derneği (AIA) • Arktik Athabaskan Konseyi (AAC) • Uluslararası Gwich Konseyi (GCI) • Inuit Kutup Konseyi (ICC) • Kuzey’in Yerli İnsanlarının Rus Derneği (RAIPON) • Saami Konseyi (SC)
ÇALIŞMA GRUPLARI	GÖZLEMCİLER
• Arktik Atık Eylem Programı (ACAP) • Arktik Gözlem ve Değerlendirme Programı (AMAP) • Arktik Flora ve Fauna Koruma (CAFF) • Acil Önlem, Hazırlık ve Müdahale (EPPR) • Arktik Okyanusu Deniz Çevresini Koruma (PAME) • Sürdürülebilir Kalkınma Çalışma Grubu (SDWG)	• Gözlemci Ülkeler • Hükûmet ve Parlamentolar Arası Kuruluşlar • Sivil Toplum Kuruluşları

Tablo 2: Arktik Konsey Yapısı-2

GÖZLEMCİLER		
Gözlemci Ülkeler	Hükûmet ve Parlamentolar Arası Kuruluşlar	Sivil Toplum Kuruluşları
• Fransa • Almanya • İtalya • Japonya • Hollanda • Çin • Polonya • Hindistan • Kore • İspanya • Singapur • İsviçre • Birleşik Krallık	• Uluslararası Deniz Keşfi Konseyi (ICES) • Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Teşkilatları Federasyonu (IFRC) • Uluslararası Denizcilik Örgütü (IMO) • Uluslararası Doğayı Koruma Birliği (IUCN) • İskandinav Bakanlar Konseyi (NCM) • İskandinav Çevre Finans Kurumu (NEFCO) • Kuzey Atlantik Deniz Memelileri Komisyonu (NAMMCO) • OSPAR Komisyonu (Kuzey Doğu Atlantik’te Deniz Çevresini Koruma Sözleşmesi) • Arktik Bölgesi Parlamenterler Konferansı Daimî Komitesi (SCPAR) • Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) • Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) • Dünya Meteoroloji Örgütü (WMO) • Batı İskandinav Konseyi (WNC)	• Deniz Koruma Danışma Komitesi (ACOPS) • Kuzey Amerika Arktik Enstitüsü (AINA) • Dünya Ren Geyiği Çobanları Derneği (AWRH) • Çevresel Koruma Birliği (CCU) • Uluslararası Arktik Bilim Komitesi (IASC) • Uluslararası Arktik Sosyal Bilimler Derneği (IASSA) • Uluslararası Circumpolar Sağlığı Birliği (IUCH) • Yerli İşleri Uluslararası Çalışma Grubu (IWGIA) • Kuzey Forumu (NF) • Oceana • Arktik Üniversitesi (UArctic) • Dünya Doğayı Koruma Vakfı (WWF)

Arktik Konseyi'nin oluşum süreci, global çevre bilincinin hükûmetler arasında uyanmaya başladığı 1980'li yılların sonları ve 1990'lı yılların başlarına kadar geri götürülebilir. Sovyetler Birliği Genel Sekreteri Mihail Gorbaçov'un 1987 yılında yaptığı bölgeye yönelik bir "barış çağrısı" niteliğindeki tarihi "Murmansk Konuşması" ve sonraki yıllarda Finlandiya ve Kanada tarafından başlatılan işbirlikçi girişimler Arktik Konseyi'ne giden sürecin belirleyicisi olmuştur (Çıtak: 2021: 5445). Gorbaçov konuşmasında; Arktik'in yalnızca buzlarla kaplı bir okyanus olmadığını, aynı zamanda Asya, Kuzey Amerika ve Avrupa topraklarının da burada bulunduğunu vurgulayarak bölgenin askeri kaynaklardan arındırılarak bir "barış bölgesi" hâline gelmesi gerektiğini savunmuştur (Limon, 2020: 126). Bu nedenle, Kuzey'e yönelik ilgiyi uluslararası bir şekilde artıran ve çeşitli iş birliği kuruluşlarının oluşmasına neden olan bu süreçte, Murmansk konuşması önem arz eder. Soğuk Savaş'ın yol açtığı saldırganlıkların yerine bölgesel ve küresel düzeyde iş birliklerini getirdiği yorumu yapılabilir (Heininen, 2010: 209). Murmansk konuşması, Arktik Konseyi'nin temellerinin atılmasında etkili bir olaydır.

1989 yılına gelindiğinde sekiz Arktik ülkesi (Kanada, Danimarka, Finlandiya, İzlanda, Norveç, İsveç, Rusya ve ABD) 1989'da Finlandiya'nın Rovaniemi kentinde tamamen Kuzey Kutbu odaklı ilk toplantısını gerçekleştirmiştir. Toplantının konusu hassas ve kırılgan Arktik ortamına karşılık ortak çaba gösterme potansiyeline yöneliktir. İlk kez Finlandiya'nın öncülüğünde 1991 yılında uygulama aşamasına geçirilen Arktik Çevre Koruma Stratejisi (AEPS) ile başlayan "Rovaniemi Ruhu" (Dal, 2021: 15) konsey oluşumunun ikinci bir ayağını oluşturur. Bu toplantı ile kabul edilen Arktik Çevre Koruma Stratejisi (AEPS), hukuki bağlayıcılığı olmayıp çevre korumaya yönelik bir sözleşmedir. Daha çok flora ve faunanın korunması, acil durumlara hazırlık ve müdahâle, deniz ortamının korunması, tehlikeli maddelerin (radyoaktif gibi) yerli halkların geçim kaynaklarına verdiği zararın temizlenmesine yönelik konulara odaklanılmıştır ve bu doğrultuda, çalışma programları oluşturulmuştur (Exner-Pirot, 2012: 225). Bu programlar şunlardır: Arktik İzleme ve Değerlendirme Programı (The Arctic Monitoring and Assessment Program/AMAP), Arktik Flora ve Faunanın Korunması Programı (The Conservation of Arctic Flora and Fauna Program/CAFF), Arktik Okyanusu Deniz Çevresini Koruma (Protection of the Arctic Marine Environment/PAME), Acil Durum Önleme, Hazırlık ve Müdahâle (Emergency Prevention, Preparedness and Response/EPPR), Sürdürülebilir Kalkınma ve Kullanım (Sustainable Development and Utilization/SDU). AEPS çerçevesinde bölgeye yönelik yapılan toplantılar (Bakanlar Konferansı olarak anılmıştır) Arktik Konseyi'nin oluşumuna temel hazırlamıştır.

Arktik Konseyi'nin oluşum süreci 1996 yılının eylül ayında Ottawa'da bir deklarasyon imzalanması ile tamamlanmıştır. Deklarasyon ile Arktik devletleri bölge sakinlerinin ve yerel halkının refahını ve haklarını savunacaklarını, bölgedeki sosyal, ekonomik, kültürel gelişimi ve sürdürülebilir kalkınmayı sağlayacaklarını, çevreyi ve biyoçeşitliliği koruyacaklarını, doğal kaynakları koruyacaklarını ve sürdürülebilir şekilde kullanacaklarını, bölgeyle ilgili sorunlarda iş birliği yürüteceklerini ve yerel halkı bu süreçlere dâhil edeceklerini taahhüt altına almışlardır (Çıtak,

2020: 5445). Deklarasyon açıkça Arktik Konseyi'nin askeri güvenlikle ilgili konularla ilgilenmediğini vurgulamıştır (Arctic Council, 1996). Faaliyetleri dikkate alındığında, Konsey'in hedeflediği üç değerden bahsetmek mümkündür: Arktik devletleri için bir ortaklık, Arktik bölgesi için bir yönetici ve gelişmiş bir güvenlik aktörü (Dal, 2022: 17).

Ortaya çıkan sorunları tespit etme, bunları politika oluşturma süreçlerinde değerlendirmek üzere çerçeveleme ve politika gündemine getirme konusunda Arktik Konseyi başarılar göstermiştir. Ancak Konsey, yasal olarak bağlayıcı olmayan bir bakanlık beyanına dayanmaktadır. Diğer birçok hükümetlerarası organdan (örneğin, Antarktika Antlaşması Sistemi, IMO, Dünya Ticaret Örgütü (WTO), Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FDO) farklı olarak Konsey, üyelerini bağlayıcı kararlar almak için yasal yetkiden yoksundur (Young, 2016: 108). Arktik Konseyi bir forum olduğundan Konsey'in hiçbir programlama bütçesi bulunmamaktadır. Tüm projeler veya inisiyatifler bir veya daha fazla Arktik devleti tarafından desteklenmektedir (Limon, 2021: 317).

Diğer birçok hükümetler arası kuruluşlarda Kuzey Kutbu ile ilgili sorunları kapsayan yetkiler mevcuttur. Örneğin, Uluslararası Denizcilik Örgütü (International Maritime Organization/ IMO) Kuzey Kutbu'ndaki ticari nakliye için geçerli olan Kutup Kodu'nu oluşturacak yasal olarak bağlayıcı kuralları kabul etme ve yayımlama yetkisine sahiptir. Ancak benzer rolleri oynayabilecek ve oynayabilecek başka uluslararası kuruluşlar da var. Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO), Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü ve Dünya Ticaret Örgütü gibi kuruluşlarda Kuzey Kutbu'ndaki yönelik faaliyetler içerisindedir. Arktik Konsey'in diğer hükümetler arası kuruluşlarla arasındaki ilişkilere bakıldığında, daha geniş uluslararası rejimlerin Kuzey Kutbu'nda hüküm süren belirli koşullara uyarlanması mevcuttur (Young, 2016: 112). Örneğin, 2011 yılında imzalanan Arktik Arama ve Kurtarma Anlaşması, IMO bünyesinde denizlerde can güvenliğini sağlamaya yönelik sözleşmesinin daha geniş çerçevesine yerleştirilmek üzere hazırlanmıştır. Bu durum, Arktik Konseyi diğer kuruluşların yetkisine bağlı hâle getirdiğinden dolayı eleştirilmiştir. Ancak Kuzey Kutbu'nda hüküm süren koşullar, dünyanın diğer bölgelerinde hüküm sürenlerden önemli ölçüde farklıdır. Bu nedenle sorunların ele alınmasında koşullara iyi uyan düzenleyici önlemler almak çok önemlidir (Young, 2016: 112).

2.4.1. Arktik Konsey Başkanlıkları

Arktik Konseyi her üye devletin iki yıl boyunca başkan olarak görev yaptığı bir dönem başkanlığına sahiptir, "Konsey Başkanlığı" olarak isimlendirilir. Buna göre, iki yılda bir Konsey ile ilgili konularda koordinasyonu sağlamak için "Bakanlık toplantıları" adı altında toplanılarak yeni dönem Konsey Başkanlığı'nda hangi devletin yer alacağı belirlenmektedir. Konsey Başkanlığı'na ek olarak AC bünyesinde Sekretery'a da mevcuttur. Sekretery'a'nın amacı, AC'nin faaliyetlerine idari, kurumsal, iletişim, ulaşılabilirlik vb. konularda genel destek sağlamaktır (Limon, 2021: 316). Konsey

Başkanlığı ve Sekreteryası farklı görev tanımlarını içermektedir, bu nedenle birbirlerinden ayrılmaktadırlar.

Konseye ilk başkanlık eden ülke, 1996-1998 yılları arasında Kanada olmuştur. Ardından her iki yılda bir sırasıyla ABD, Finlandiya, İzlanda, Rusya, Norveç, Danimarka ve İsveç bu makama gelmiştir. 2013 yılına gelindiğinde, 2013-2015 yılları arasında, Kanada “Kanada’nın Kuzey (Canadian North)’i” adlı yeni bir başkanlık vizyonu ile ikinci kez AC Başkanlığı’nda yer almıştır. 2013 yılı itibari ile Konsey Başkanlığı döngüsü yeniden başa sarmıştır. Nunavutlu bir Inuit kadını Leona Aglukkaq başkanlığında hazırlanan iki yıllık program doğal kaynaklar, güvenilir taşımacılık ve sürdürülebilir toplumlar açısından Kuzeyliler’in kalkınmasına yöneliktir (Government of Canada, 2013). Buna göre, ekonomik kalkınmayı teşvik etmek amacıyla bir “Kutup İş Forumu (Circumpolar Business Forum)” kurulacaktır. Petrol kaynaklı çevre ve deniz kirliliğinin engellenmesine dair çalışmalar başlatılacaktır. IMO’nun Arktik Okyanusu için zorunlu bir kutup kodu geliştirme çabaları teşvik edilecektir. Ayrıca AC, Kuzeylilerin güvendiği göçmen kuşların korunmasını desteklemek için Arktik ve Arktik dışındaki ülkeler arasında iş birliğini sürdürmeye devam edecektir. Ayrıca geleneksel ve yerel bilgiye önem veren AC, bunları kendi bilgi birikimine dahil etmek için tavsiyeler geliştirecektir. Çünkü bu bilgiler, Kuzey Kutbu sakinlerinin bin yıl boyunca zorlu çevre koşullarında hayatta kalmalarını sağlamıştır.

2015-2017 yılları arasında ABD, “Tek bir Kuzey Kutbu: Paylaşılan Değerler, Zorluklar ve Sorumluluklar (One Arctic: Shared Opportunities, Challenges and Responsibilities)” adı ile iş birliği temalı yeni bir Başkanlık programı hazırlayarak Kuzey Kutbu’na bağlılığını ortaya koymuştur. Başkanlık programı, diğer Arktik devletleri ve daimî katılımcılarla ortaklaşa bir şekilde Arktik Okyanusu çevresinin ve biyoçeşitliliğinin korunması, Arktik toplumlarındaki koşulların iyileştirilmesi ve Arktik’te hızla değişen iklimi ele almak için geniş kapsamlı çalışmalar başlatılmasına yönelik eylemler içermektedir (The Bureau of Public Affairs U.S. Department of State: 2015). Konsey’in iş birliklerini ve gözlemci statüsündeki ülkelerle ilişkilerini güçlendirmesi gerekliliği öne sürülmüştür. ABD, Konsey Başkanlığı görevi esnasında Konsey Sekreteryası’nın güçlendirilmesini öncelik olarak belirlemiştir. Okyanus asitlenmesini acil önlem alınması gereken bir konu olarak belirterek Konsey’in izleme yeteneğini geliştirmeye yönelik araştırmaları destekleyeceği vurgulanmıştır. ABD, program kataloğunda “Arktik farkındalığı (Arctic awareness)” terimini kullanarak bölgenin okyanus ve iklim sistemlerindeki rolüne dikkat çekmiştir. Bu konuda, tüm insanlara küresel anlamda eğitim verilmesi gerektiğini öne sürmüştür.

2017-2019 yılları arasında ise AC Başkanlığı Finlandiya’ya verilmiştir. İkinci kez bu makama gelen ülke, 64 sayfalık bir program kataloğu yayınlamıştır. Detaylı olarak bilgilendirme yaptığı bu katalogta sırasıyla kendi önceliklerinden, Konsey’in çalışma alanlarından ve Arktik iş birliğinin güçlendirilmesinden bahsetmiştir. Birleşmiş Milletler tarafından 2015 yılında kabul edilen 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi (2030 Agenda for Sustainable Development)’ne atıfta bulunarak

Arktik iş birliğinin insan ve doğa yararına nasıl kullanılabileceğini araştırmayı önermiştir (Ministry for Foreign Affairs of Finland, 2017). Finlandiya'nın öncelikleri arasında -çevre koruma, telekomünikasyon altyapısını geliştirme, meteorolojik iş birlikleri, modern teknoloji ile donatılmış eğitim yer almaktadır. Çevre koruma ve iklim, denizler, insanlar Konsey'in çalışma alanları olarak belirtilmektedir. Çevre koruma kapsamında Finlandiya, Circumpolar Biyoçeşitlilik İzleme Programı aracılığıyla Arktik biyoçeşitliliğinin izlenmesini ve raporlanmasını, Arktik İstilacı Yabancı Türler Stratejisi ve Eylem Planı'nın uygulanmasını ve Arktik Göçmen Kuşlar Girişimi'nin devamını teşvik ettiğini beyan etmiştir (Ministry for Foreign Affairs of Finland, 2017). Ayrıca Arktik tatlı suyuna da dikkat çekmiştir. Finlandiya, çalışma gruplarına önem verdiğini de program kataloğunda belirttiği faaliyetler göstermiştir. Örneğin, Arktik Okyanusu Deniz Çevresini Koruma (PAME) adlı çalışma grubunun deniz koruma alanları ve iklim değişikliği konusunda faaliyetlerini memnuniyetle karşıladığını belirtmiştir. Yine, Arktik Deniz İş birliği Görev Gücü (Task Force on Arctic Marine Cooperation)'nün çalışmalarına katılmaya hazır olduğunu belirtmiştir. Finlandiya ayrıca Arktik Konseyi'nin çalışmalarına yerli halkların güçlü katılımını desteklediğini de belirtmektedir.

2019-2021 dönemi ise İzlanda'nın Konsey Başkanlığı'nı yürüttüğü dönemdir. İzlanda, "Sürdürülebilir Arktik için Birliktelik (Together Towards A Sustainable Arctic)" adıyla program kataloğunu yayınlarak devletler ve halklar arasında yakın iş birliklerinin gerekliliğini belirtmiştir. Sürdürülebilir kalkınma teması ile dört önceliğini açıklamıştır: Arktik deniz ortamı, iklim ve yeşil enerji çözümleri, insanlar ve Arktik toplulukları, daha güçlü bir Arktik Konsey varlığı. Başkanlığı sırasında İzlanda, Arktik deniz ortamındaki plastik kirliliğini vurgulamıştır. Buna göre AC, mikro plastikler de dahil olmak üzere deniz çöpünü azaltmak için Bölgesel Eylem Planının geliştirecek ve bunun etkilerini izleme ve sınırlamaya yönelik faaliyetler gerçekleştirecektir. Program kataloğunda sürdürülebilir kalkınma kapsamında ayrıca İzlanda'nın önderlik yaptığı mavi biyoekonomi projesi, cinsiyet eşitliği, telekomünikasyon gelişimi, yeşil enerji (yenilenebilir) gibi konuların önemine de değinilmiştir. İzlanda AC ve Arktik Ekonomik Konseyi (AEC) arasındaki iş birliğini güçlendirmek istemektedir ve faaliyetlerini de bu amaç dahilinde gerçekleştirmektedir.

2021-2023 dönemi Konsey Başkanlığı Rusya Federasyonu'na aittir. "Sürdürülebilir Arktik için Sorumlu Yönetim (Responsible Responsible Governance for a Sustainable Arctic)" Rusya, yerli halklar da dahil olmak üzere Arktik sakinlerinin refahını, sağlığını ve yaşam kalitesini iyileştirmeyi ve bölgede sürdürülebilir ekonomik kalkınmaya dayalı büyümeyi sağlamayı amaçlayan çalışmalara öncelik vermiştir. Diğer program içeriklerine kıyasla gerek sayfa sayısı gerek içerik başlıkları bakımından daha geniştir. Arktik toplumu ele alınırken genç nüfus ayrı başlık altında değerlendirilmiştir. Aynı şekilde Arktik iş birliği ele alınırken bilimsel işbirliği de ayrı olarak değerlendirilmiştir. Bilimsel faaliyetlerin verimliliği ve Kuzey Kutbu'ndaki pratik uygulanabilirliğin artırılması hedeflenmiştir. Bu doğrultuda, Uluslararası Arktik Bilimsel İşbirliğinin Geliştirilmesine İlişkin Anlaşma'ya atıfta bulunularak uygulanması kapsamında söylemlerde bulunulmuştur. Rusya, Konsey Başkanlığı ile bölgeye yönelik dört önceliğini açıklamıştır. Buna göre, yerli halklar da dahil

olmak üzere Kuzey Kutbu insanları, İklim değışikliğı dahil olmak üzere çevrenin korunması, bölgedeki sosyo-ekonomik gelişmeler ve AC'nin güçlendirilmesi öncelikleridir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. ARKTİK DEVLETLERİNİN STRATEJİLERİ VE NEO-LİBERAL KURUMSALCI GÜVENLİK ANLAYIŞI

3.1. Arktik Devletleri ve Bölgeye Yönelik Yayınladıkları Ulusal Strateji Belgeleri

Devletlerin yayınladıkları strateji belgeleri, ulusal çıkarları hakkında bilgi sahibi olmak için birer kılavuz niteliğindedir. Uygulanan her strateji, bir güvenlik anlayışını temsil etmektedir (Dedeoğlu, 2020: 147). Kuzey Kutup Bölgesi'ne karşı, devletlerce oluşturulan stratejiler mevcuttur. Kanada, Danimarka, Norveç, ABD ve Rusya Federasyonu Arktik Okyanusu'na kıyısı olan devletler olması nedeni ile “Arktik kıyı devletleri (Arctic coastal states)” olarak adlandırılırlar. Aynı zamanda “Arktik Beşlisi” tabiri de kullanılmaktadır. Bundan dolayı egemenliğe öncelik vermişlerdir. Kanada için öncelikli ulusal çıkarlar arasında en büyük ikinci karasal sınırlara sahip bir devlet olarak Kuzey sularında egemenlik ve Kuzeybatı Geçidi'ni kullanma yer almaktadır. Grönland bağlantısı ile Danimarka için öncelikli çıkarlar Grönland'ın güvenliğini sağlamak, Grönland'ın “özerk yönetim statüsü (home rule act)” nı desteklemek, Rusya'nın Arktik'te askeri faaliyetlerini gözetmektir. Norveç'in Arktik'te ulusal çıkarları açık denizlerde bulunan doğal kaynakları (offshore natural resources) geliştirmek, Arktik çevresinin korunmasını sağlamak ve ulusal istikrarı sürdürmek üzerinedir. ABD'nin ulusal çıkarları ise Arktik bilincini oluşturmak, Arktik'e yönelik bölge operasyonlarını iyileştirmektir. Son olarak, Rusya'nın bölgedeki öncelik gördüğü çıkarları Arktik doğal kaynaklarının korunması, Kuzey Deniz Rotası'nın güvenliğinin sağlanması ve geliştirilmesi, çevrenin korunmasıdır.

İzlanda, İsveç ve Finlandiya ise Arktik Okyanusu'na kıyısı olmayan ve bundan dolayı Arktik bölgesi ile coğrafi olarak doğrudan bağlantısı olmayan devletlerdir. Ancak Arktik Konseyi'ne üye devletler olması bakımıyla bölgeye yönelik faaliyetlere katılarak birer Arktik devleti statüsüne sahiptirler. Finlandiya için öncelikli ulusal çıkarlar arasında Arktik'te iş girişimi fırsatlarını geliştirmek, AR-GE yatırımlarını ve eğitim seviyesini artırmak ve Arktik ulaşım koridorunu geliştirmek vardır. İsveç'in çıkarları sürdürülebilir ekonomiyi geliştirme, barışı ve güvenliği sağlama, çevre koruma üzerinedir. İzlanda için ise Kuzey Kutup Bölgesi'nin Atlantik Okyanusu'na yaklaşan tarafının yaşam hizmetlerinin geliştirilmesi, Arktik Konseyi içerisindeki sorumluluklarını artırmak, savunma yeteneklerini ve bu doğrultuda iş birliklerini geliştirmek bölgeye yönelik İzlanda çıkarlarıdır. “Arktik Üçlüsü” olarak da adlandırılan bu üç devlet, herhangi bir toprak iddiasında bulunmamakla birlikte bölgedeki nüfuzlarını artırmak ve mevcut kaynakları korumak, iş sektörlerine

erişmek peşindedirler. Bu nedenle çok ulusluluğu (multinationalist) benimsedikleri söylenmektedir. Bu çalışma, Arktik Okyanusu'na kıyısı bulunan devletlerin Kuzey Kutbu'nda yaşanan değişimi bölgeye yönelik stratejilerine nasıl yansıttıklarına ve güvenlik politikalarını hangi temeller üzerine kurduklarına odaklanmaktadır.

2000'li yılların başlarından itibaren, Arktik Bölgesi'ne dair meseleler üzerinde Arktik devletleri tarafından çeşitli devlet politikaları ve ulusal stratejiler oluşturulmaya başlamıştır. Bu bölümde Soğuk Savaş sonrası dönem içerisinde, Arktik devletlerin yayınlamış oldukları bölgeye dair ilgilerini, hedeflerini ve eylemlerini içeren ulusal strateji belgeleri incelenecektir. İlgili kurum tarafından yayınlanan her bir strateji belgesinin orjinal hâlleri temel alınarak çevresel, iş birliği, toplumsal ve güvenlik boyutları değerlendirilecektir. Bu doğrultuda, her bir Arktik devletin Kuzey'e dair yaklaşımlarının neler olduğu ve zaman içerisinde ne yönde değişiklik gösterdiği, bölgenin güvenliğinin sağlanmasına yönelik yaklaşımların tek taraflı mı yoksa iş birliğine mi dayalı olduğu sorularına yanıt aranacaktır.

3.1.1. Kanada

Kuzey Kutup Bölgesi, Kanada Hükûmeti için uzun zamandır politik bir öncelik olmuştur. Kanada'nın "Kuzey" olarak gördüğü alan, üç bölgeyi (Yukon Toprakları, Kuzeybatı Toprakları ve Nunavut) içine alan ve Kuzey Kutbu (Dünya'nın en kuzey noktası)'na kadar uzanan geniş bir alan olarak değerlendirilmektedir. Söz konusu coğrafi alan, literatürde "Canadian North/ Kanada'nın Kuzey'i" kavramıyla karşılık görmektedir. Bölge seyrek nüfuslu olmasına rağmen, çoğunluk Kanada'nın yerli halklarının yaşadığı topluluklardan meydana gelmektedir. Bu topluluklar, Kanada'nın kimliğinin ayrılmaz bir parçasını oluşturmuştur (Lackenbauer, 2019: 13).

Soğuk Savaş'ın sona erdiği yıllarda, Kanada Hükûmeti (Ottawa), Arktik Konseyi'nin oluşumunu teşvik etme, insan güvenliği ve sürdürülebilir gelişimi sağlama gibi Kuzey meseleleriyle ilgilenmeye başlamıştır. Aslına bakılırsa, Kanada'nın Kuzey'e olan ilgisi, ilk olarak Soğuk Savaş sonrası dönemde ortaya çıkmamıştır. Soğuk Savaş yılları içerisinde, bölgeye yönelik olarak Sovyet tehdidi yüzünden güvenlik odaklı bir yaklaşım benimsenmiştir. Soğuk Savaş sonrası dönemde iklim değişikliklerinin etkisi ile Kanada Kuzey Kutup Bölgesi'ne yönelik daha farklı bir politika geliştirmiştir.

2000 yılında Kanada Dışişleri ve Uluslararası Ticaret Bakanlığı, "Kanada Dış Politikasının Kuzey Boyutu (The Northern Dimension of Canada's Foreign Policy)" adlı bir makale yayınlamaya Kuzey'e verdiği önemi göstermiştir. Bu makale aracılığıyla Kanada, Kuzey'e olan ilgisini "Kuzey Boyutu" adı altında belirtmiştir. Buna göre, Kanada'nın Kuzey Boyutu'nun dört temel hedefi vardır: Kanadalılar'ın, -özellikle Kuzeylilerin ve Aborijin toplulukların- güvenliğini ve refahını artırmak, Kanada'nın Kuzey topraklarında egemenliğini savunmak ve korumak, Kutup çevresinde kalan

toprakları kurallara dayalı ve uluslararası sistemle bütünleşmiş olarak görmek, Kuzey Kutup Bölgesi'nin sürdürülebilir gelişimini ve Kuzeylilerin insani güvenliğini sağlamaktır (Canada Department of Foreign Affairs and International Trade [DFAIT], 2000: 2).

Kanada, 1996-1998 ve 2013-2015 yılları arasında iki kez Arktik Konsey Başkanlığı yapmıştır. Kanada'nın Arktik Bölgesi'ne yönelik kapsamlı olarak yayınlamış olduğu üç strateji belgesi vardır: 2009 tarihli Kanada'nın Kuzey Stratejisi, 2010 tarihli Kanada'nın Arktik Dış Politika Beyanı ve 2019 tarihli Kanada'nın Arktik ve Kuzey Politika Çerçevesi. Söz konusu üç belgenin haricinde, Ottawa tarafından yayınlanan başka belgeler de mevcuttur. Ne var ki her bir belge, özünde, yukarıda bahsedilen üç ana belgenin oluşumuna aracılık etmiştir. Bu başlık altında, ilk olarak Kanada'nın Kuzey Kutup Bölgesi'ne yönelik yaklaşımlarının yer aldığı 2009 tarihli “Kuzey Stratejisi (Canada's Northern Strategy)” adlı belge -ilk strateji belgesi- incelenecektir; ardından Kanada'nın, Kuzey'e yönelik bakış açısının dış politika yaklaşımında yer edinebilmesi amacıyla oluşturduğu, 2010 tarihli “Arktik Dış Politikası (Canada's Arctic Foreign Policy)” belgesi incelenecektir. Oluşturulma nedeni bakımından her iki belge de birbirinin tamamlayıcısı olarak görüldüğü için, bu başlık içeriğinde ağırlıklı olarak ortak yönler değinilmiştir. Son olarak, Kanada'nın Kuzey'e dair yaklaşımlarında değişikliğe gittiğinin habercisi niteliğindeki 2019 tarihli “Arktik ve Kuzey Politika Çerçevesi (Canada's Arctic and Northern Policy)” adlı belge, incelenmiştir.

3.1.1.1. Kanada'nın Kuzey Stratejisi 2009: Kuzeyimiz, Mirasımız, Geleceğimiz

Kanada, ilk Arktik strateji belgesini “Kanada'nın Kuzey Stratejisi: Kuzeyimiz, Mirasımız, Geleceğimiz (Canada's Northern Strategy: Our North, Our Heritage, Our Future)” adıyla 2009 yılında yayınlamıştır (Minister of Indian Affairs and Northern Development and Federal Interlocutor for Métis and Non-Status Indians [INAC], 2009). Kuzey Stratejisi (Bundan sonraki kısımlarda kısaca “2009 Stratejisi” olarak belirtilecektir) ile Kanada, öncelikli alanların neler olduğunu belirleyerek Kuzey vizyonunu ortaya koymuştur. Buna göre, dört öncelikli alanı belirtilmiştir: Kanada'nın Arktik egemenliğinin oluşturulması; sosyal ve ekonomik kalkınmanın sağlanması, Kuzey'in çevresel mirasının korunması, Kuzey yönetişiminin iyileştirilmesi ve devredilmesidir (INAC, 2009: 2).

2009 Stratejisi'nde Kanada kendini “Kuzey Ulusu (Northern Nation)” olarak tanımlamıştır. Kuzey'i kendi ulusal kimliğinin bir parçası olarak görerek bölgenin geleceğini güvence altına almak için ne yapılması gerekiyorsa yapacağını beyan etmiştir. 2009 Stratejisi, ayrıca iki alanda (iklim değişikliğinin etkileri ve insan sağlığı), ev sahipliğini yaptığı “Uluslararası Kutup Yılı (International Polar Year)” adlı bilimsel programı ve Arktik bilimi üzerine yapılan çalışmaları vurgulamıştır.

3.1.1.2. Kanada'nın Arktik Dış Politika Beyanı 2010: Egemenlik Kurmak ve Kanada'nın Kuzey Stratejisini Teşvik Etmek

2010 yılına gelindiğinde Ottawa Hükûmeti, yukarıda bahsi geçen 2009 Stratejisi'ne ek olarak, “Kanada'nın Arktik Dış Politika Beyanı: Egemenlik Kurmak ve Kanada'nın Kuzey Stratejisini Teşvik Etmek (The Statement on Canada's Arctic Foreign Policy: Exercising Sovereignty and Promoting Canada's Northern Strategy Abroad)” adlı belgeyi yayınlamıştır (Department of Foreign Affairs and International Trade [DFAIT], 2010). 2009 Stratejisi ile ortaya konulan Kuzey vizyonu, 2010 Dış Politika Beyanı'nda da aynı şekilde tanımlanmıştır.

2010 Dış Politika Beyanı, 2009 Stratejisi'nde yer alan konuları, uluslararası seviyede rayına oturtmak için tasarlanmıştır (Heininen vd., 2020: 29). Kanada, Kuzey'e ilişkin olarak dış politikasındaki önceliklerinin her birini dikkate alacağını belirtirken bölgedeki egemenlik haklarını ve yargı yetkisini tam anlamıyla kullanmaya kararlı olduğunu da ifade etmiştir (DFAIT, 2010: 4). Ayrıca Kuzey yaşam koşullarının iyileştirilmesi, Kuzeylilerin refahı, ticaret ve çevresel kaygıların ele alınması ve birtakım uluslararası yönetim meseleleri gibi konuları kapsayan on üç ilave konuyu, Arktik gündemini kolaylaştırmak amacıyla ele almıştır (Heininen vd., 2020: 30).

Çevresel açıdan değerlendirildiğinde, Kuzey'e yönelik tüm politikalarda sürdürülebilir kalkınmanın öncelik hâline getirildiği görülmüştür. Sürdürülebilir kalkınma için güçlü bir çevre korunmasına ihtiyaç olduğu vurgulayan Kanada, Kuzey Kutup Bölgesi'nin doğasını kırılgan ve eşsiz olarak nitelendirilmiştir (INAC, 2009: 24; DFAIT, 2010: 16). 2009 Stratejisi'nde Hükûmet, “çevreyi öngörülebilir, etkili ve verimli bir şekilde korumak için önlemler aldığını” ifade etmiştir. Bu doğrultuda, örneğin 2010 Beyanı'nda, deniz çevresinin korunması için 1970 yılında yürürlüğe konulan “Arktik Suları Kirliliği Önleme Yasası”na yönelik uygulamanın 100 deniz milinden 200 deniz miline uzatıldığı belirtilmiştir (Heininen vd., 2020: 33).

Toplumsal açıdan değerlendirildiğinde, Kanada, yerli halklar ile iş birliği içerisinde Kuzey'e yönelik çevre koruma faaliyetleri içerisinde. Bu doğrultuda, 2010 Beyanı, Kanada'nın yaklaşık 400.000 kilometre karelik 80 tane korunan alan belirlediğini ve buraların korunması konusunda önemli ilerleme kaydettiğinden bahsetmiştir (DFAIT, 2010: 19). Çevre koruma faaliyetleri, nesli tükenmekte olan hayvanlara yönelik koruma taahhütlerini de kapsamıştır. Kuzey Kutup Bölgesi'nin Kanada tarafı ve ABD'nin Alaska eyaletindeki kutup ayısı sayısının azalması ile Mayıs 2008'de, iki ülke arasında ortak kutup ayısı popülasyonlarının korunması ve yönetimi için bir uzlaşma belgesi imzalanmıştır.

İş birliği açısından değerlendirildiğinde, Kanada'nın Kuzey'e olan yaklaşımı aynı zamanda iş birliğine dayalı olmuştur. Arktik Konseyi'ne, Birleşmiş Milletlere ve diğer Arktik çevresindeki güçlerle olan çok uluslu ortaklıklara verdiği önemi, yayınlamış olduğu belgelerle ortaya koymuştur.

Hükûmet, 2009 Kuzey Stratejisi'nde, Kuzeyli komşularıyla iş birliği içinde olması gerektiğini şu şekilde belirtmiştir:

Kanada Kuzey Stratejisi'nin uluslararası boyutu, sorumlu bir Arktik ülkesi olarak bizim rolümüzü ilerletmek ve Kanada'nın çıkarlarını uluslararası düzeyde desteklemek için Kuzeyli komşularımızla güçlü bir çalışma geçmişine sahiptir. Kanada, Kuzey Stratejisi'nde belirttiği dört önceliğinin uluslararası boyutunu bir Arktik dış politikası aracılığıyla destekliyor, uluslararası ortaklarla ilişki kuruyor ve Kanada'nın önceliklerini iki taraflı, çok taraflı ve Arktik Konseyi aracılığıyla ilerletiyor (INAC, 2009: 33).

Benzer şekilde, 2010 Arktik Dış Politikası'nda Kanada, Arktik Konseyi (Sekiz Arktik devleti arasındaki iş birliği için birincil forum) aracılığıyla diğer Arktik devletleriyle birlikte çalışacağını ifade etmiştir (DFAIT, 2010: 9). Arktik Konseyi, Arktik meselelerinde ilgili devletlerin ortaklaşa adımlar atabilmesini sağlayan ve aynı zamanda, Kuzey Kutbu'nun küresel algılanışına derinlik kazandıran önemli bir oluşum olmuştur. Kanada da bu oluşumun temellerini atmış bir ülke olarak uluslararası platformda, Arktik konusunda her zaman aktif olmuştur (İlbuğa, 2016: 80). Kanada, Arktik Konseyi'nin ilk Başkanı olmuştur ve tüm çalışma gruplarında aktif rol almıştır.

Güvenlik açısından değerlendirildiğinde; egemenliği savunma ve devam ettirme, güvenlik bağlamında sürekli olarak vurgulanan bir kavramdır. Kısacası, güvenlik ile egemenlik birbiriyle ilişkilendirilmiştir. Kuzey, Kanada'nın ulusal kimliğinin önemli bir parçası olarak görülmektedir. Kuzey'e ilişkin yaklaşımlara resmiyet kazandırmak için yayınlanan strateji belgeleri, Kanada'nın Kuzey'deki egemenliğine ne kadar çok önem verdiğini göstermektedir. Hakimiyet rolünün artırılması ile güvenliğin sağlanabileceği yönünde açıklamalar mevcuttur. Buna göre Hükûmet, “ulusal egemenliğin ve sınırların bütünlüğünün korunması, bir ulusal hükûmetin ilk ve en önemli sorumluluğudur” diye açıklamada bulunarak varlık gösterdiği Arktik sınırları içerisinde Kanada egemenliğini korumaya kararlı olduğunu vurgulamıştır (DFAIT, 2010: 10). 2010 Arktik Dış Politikası, güvenliğin sivil yönünün tanınması açısından 2009 Stratejisi'nden farklıdır. Kuzey Kutbu'ndaki yaşam koşullarının iyileştirilmesi, Kuzeylilerin refahı, ticaret, çevresel kaygıların ele alınması ve birtakım uluslararası yönetim meselesi gibi konuları kapsayan on üç ilave konu güvenlik kapsamında ele alınmıştır. Bu nedenle, hükûmetin “acil durum müdahalesi, arama ve kurtarma kapasitesi gibi konular ile acil durumlar (çevre dahil), organize suç ve uyuşturucu ve insan kaçakçılığı ile ilgili gelecekteki olası sorunlara nasıl yanıt vereceğini düşünmesi gerektiği belirtilmiştir (DFAIT, 2010: 9).

Kanada'nın bölge üzerinde egemenliği sağlamaya yönelik hareketleri, güvenlik stratejileri hakkında ışık tutmaktadır. Bu nedenle egemenliğini sağlamak için neler yaptığına bakmak gerekmektedir. Bu doğrultuda, her iki belgede Kanada'nın bölgedeki egemenlik haklarını ön planda tuttuğunu ve bunun altını önemle çizeceğini gösterdiği önemli adımlar olarak değerlendirilebilir.

2010 Beyanı'nda "ulusal egemenliği ve sınırların bütünlüğünü koruma, Kanada Hükûmeti'nin ilk ve en önemli sorumluluğu olarak" belirtilmiştir (DFAIT, 2010: 10). Bu doğrultuda Ottawa Hükûmeti, egemenliğin kalıcılığını ve Kuzey'in güvenliğini sağlamayı ön planda tutan birtakım girişimlerde bulunmuştur. Örneğin, hem 2009 Stratejisi'nde hem 2010 Beyanı'nda "Kanada sularında artan denizcilik faaliyetlerinin yakından izlenebilmesi için Arktik Okyanusu ve çevresinde sürekli olarak faaliyet gösterecek yeni devriye gemilerine yatırımlar yapıldığı" dile getirilmiştir (INAC, 2009: 10; DFAIT, 2010: 6). Diğer bir girişim, Kanada Silahlı Kuvvetleri'nin rolünün artırılmasına ilişkindir. 2009 Stratejisi, diğer federal departmanlar ve kurumlarla iş birliği içindeki Kanada Silahlı Kuvvetleri hakkında şöyle bir ifade içermektedir:

Kanada Silahlı Kuvvetleri; NANOOK operasyonu gibi Kuzey'deki operasyonları üstlenmeye, gözetim ve güvenlik amacıyla düzenli devriyeler gerçekleştirmeye, Kuzey Amerika Havacılık ve Uzay Savunma Komutanlığı'nın (North American Aerospace Defense Command/ NORAD) bir parçası olarak Kuzey hava sahasını izlemeye ve kontrol etmeye ve Kanada Silahlı Kuvvetleri Alarm Merkezi İstasyonu (Canadian Forces Station Alert/ CFC ALERT) üzerinde sinyal istihbarat tesisini tutmaya devam edecektir (INAC, 2009: 11).

Resolute Körfezi'nde yeni bir "Kanada Silahlı Kuvvetleri Arktik Eğitim Merkezi (The Canadian Forces Arctic Training Centre)" kurulması da Kanada'nın Arktik'te mevcut askeri varlığına hız kazandıracak ve buna bağlı olarak söz konusu bölgede egemenliğinin kalıcılığını sağlayacak olan girişimlerden biridir. Söz konusu tesisin temelleri, ilk kez 2007 yılında Kanada Başbakanı Stephen Harper tarafından, askeri eğitim için çok amaçlı bir merkezin tasarlanması gerekliliğiyle atılmıştır (CBC News, 2011). Kanada Silahlı Kuvvetleri Arktik Eğitim Merkezi, Kanada'nın Kuzey Kutbu'nda kalıcı bir ayak izi sağlayabilmesinde önemli bir yatırım olmuştur. Milli Savunma Bakanı Rob Nicholson (2013) "Kuzey'de Silahlı Kuvvetleri'nin varlığının Kanada Silahlı Kuvvetleri Arktik Eğitim Merkezi ile pekişeceği ve bu merkezin, aynı zamanda sivil makamlara destek sağlayacağı" görüşünde olduğunu belirtmiştir. Kanada Silahlı Kuvvetler Komutanı Korgeneral Marquis Hainse (2013), "Kuzey'de operasyonlar ve tatbikatlar yapılmasında kararlı olduğu ve bu nedenle, Kanada Silahlı Kuvvetleri Arktik Eğitim Merkezi'nin gelişmiş teknolojiyle donatıldığı" vurgusunu yapmıştır. Böylelikle merkez içerisinde yapılan eğitim tatbikatları ve operasyonlar aracılığıyla Kanada'nın askeri yeteneklerinin korunmasına ve geliştirilmesine olanak tanınmaktadır. Bu merkez, aynı zamanda, sivil makamları destekleyen ve afetle mücadele ile acil durum operasyonları için bir komuta yeri olarak hizmet edebilmektedir. Arktik üzerindeki kontrolünü artırmaya yönelik bir başka girişim, Ağustos 2008'de Kanada Sahil Güvenlik Kuzey Raporlama Sistemi'nin (NORDREG), Kuzey'de tüm gemiler için zorunlu hale getirilmesi olmuştur (Huebert vd. 2012: 28).

Kuzeybatı Geçidi'nin (The Northwest Passage) statüsü de ele alınan önemli konulardan biridir. Bahsi geçen strateji belgelerinde Kanada, "Kuzeybatı Geçidi"nin adını "Kanada Kuzeybatı Geçidi"

olarak değiştirerek bu konudaki hassasiyetini göstermiştir (İlbuğa, 2016: 81). Kuzeybatı Geçidi olarak ifade edilen yol, Arktik Okyanusu'ndan Büyük Okyanus'a, Kuzey Amerika'nın kuzey kıyıları aracılığıyla ulaşan ve Kanada Arktik Adaları üzerindeki su yollarından oluşan deniz yolu rotasıdır (Vardar ve Arpalier, 2020: 34). Kanada ve ABD (Alaska) kıyılarından geçen hattın 2020'li yıllarla birlikte önemli bir alternatif deniz yolu olması beklenmektedir (Kavas, 2019 :29). Kanada, Kuzeybatı Geçidi'nin kendi iç suları olduğunu; bundan dolayı Kuzeybatı Geçidi'nin Kanada egemenliğine tabii olduğunu iddia etmektedir (Huebert vd. 2012: 27). Ancak Kanada'nın bu iddiası hem ABD hem de Avrupa Birliği'nin önde gelen birçok ülkesi tarafından geçerli sayılmamaktadır. Söz konusu devletler, Arktik Takımadaları'nı çevreleyen bu suyun “uluslararası bir boğaz” oluşturduğunu iddia etmektedirler (Gibson, 2011: 43). Başka hiçbir devlet, Arktik Takımadaları'nı çevreleyen suları, Kanada'nın iç suları olarak tanımamaktadır. Bu durumu kendi egemenliğine aykırı görmekte olan Kanada, söz konusu devletlerle anlaşmazlıklar yaşamaktadır.

2009 Stratejisi, Arktik toprakları ve Arktik Takımadaları üzerinde Kanada'nın tartışmasız egemenliğini vurgulayarak yukarıda bahsi geçen anlaşmazlıklara değinmiştir. Buna göre, 2009 Stratejisi'nde, Danimarka'nın iddia ettiği Hans Adası dışında, Kanada'nın tüm Kuzey Kutbu toprakları ve adaları üzerindeki egemenliğinin tartışılmaz olduğu belirtilmiştir (INAC, 2009: 13). Hans Adası ile ilgili anlaşmazlığın diplomatik bir yolla çözüme kavuşturulacağı, 2005 yılının Eylül ayında Kanada ve Danimarka'nın yaptığı ortak bir açıklamada belirtilmiştir (Canada and Denmark Issue Statement on Hans Island, <https://www.canada.ca/en/news/archive/2005/09/canada-denmark-issue-statement-hans-island.html>). 2009 Stratejisi'nde Kanada ve Amerika Birleşik Devletleri arasındaki Beaufort Denizi'nde deniz sınırı anlaşmazlığına; Kanada ve Danimarka arasındaki Lincoln Denizi'nin bir kısmına yönelik deniz sınırı anlaşmazlığına değinilmiştir. Ayrıca Kanada, Kuzeybatı Geçidi'nin yasal statüsü konusunda ABD ile hemfikir olmadığını da vurgulamıştır (INAC, 2009: 13). ABD, Kuzeybatı Geçidi üzerinde Kanada'nın haklarını tanımamakla birlikte sivil ve askeri gemilerini 1969 yılından beri Kanada'nın izni olmaksızın Kuzeybatı Geçidi'nde faaliyette bulundurmaktadır (Vardar ve Arpalier, 2020: 46). Kanada, tüm bu anlaşmazlıkların egemenlik veya savunma sorunları oluşturmadığını belirterek gelecekte söz konusu anlaşmazlıkları uluslararası hukuka uygun olarak çözmeye çalışacağını söylemiştir (INAC, 2009: 13). Benzer söylemler, 2010 Beyanı'nda da yer almaktadır.

Sonuç olarak, 2010 Dış Politika Beyanı, 2009 Stratejisi'nin bir nevi “uluslararası nitelik” kazanmış hâlidir; değinilen konular temelde aynı olmakla birlikte, içerik bakımından daha da genişletilmiştir. Farklı olarak -2009 Stratejisi'nin aksine- NATO'nun rolüne de değinilmiştir (Heininen vd., 2020: 36). Buna göre NATO'nun Arktik'e olan ilgisi, “buzulların erimesi sonucu erişilebilirliğin artmasıyla bölgenin bir mücadele alanına dönüşebilme” algısından kaynaklanmaktadır (DFAIT, 2010: 26).

3.1.1.3. Kanada'nın Arktik ve Kuzey Politika Çerçevesi 2019

Kanada, 2017 yılında, Kuzey Kutbu'na dair yaklaşımında yeniliklere gideceğinin sinyalini vermiştir. Hükûmet, “Kanada'nın Arktik Dış Politika Çerçevesi: Tartışma Kılavuzu (Canada's Arctic Foreign Policy Framework: Discussion Guide)” adlı belgeyi yayınlamıştır (INAC, 2017). Bu belge Kanada'nın, yeni bir Arktik politikası oluşturma sürecinde olduğunun göstergesidir. Aynı zamanda, Kanada'nın Arktik yaklaşımlarını içerecek ve 2019 yılında yayınlanacak olan, asıl çerçeve belgesinin bir taslağı olarak işlev görür. Bu nedenle Kanada'nın Arktik ve Kuzey Politika Çerçevesi 2019 anlatılmadan önce, 2017 Tartışma Kılavuzu'na kısaca değinilecektir. İçerisinde yer alan ‘Küresel Bağlamda Arktik’ adlı kısım, Kanada'nın egemenlik vurgusuna değindiği ve -bu çalışmanın ana odağı olan- güvenlik hakkında bilgiler içerdiği için önemlidir. 2017 Tartışma Kılavuzu, Ottawa tarafından oluşturulacak asıl çerçeve belgesi hakkında bir rehber niteliği taşımaktadır. Kılavuz, altı önemli alanı tanımlamıştır: Kapsamlı Arktik altyapısı; güçlü Arktik insanları ve toplulukları; güçlü, sürdürülebilir ve çeşitli Arktik ekonomileri; Arktik bilimi ve yerel bilgi; çevre koruma ve Arktik biyoçeşitliliğinin muhafazası; küresel bağlamda Arktik (INAC, 2017).

Dönemin Başbakanı Justin Trudeau, değişen Arktik doğası ve bunun yarattığı fırsatlar hakkında Amerika Birleşik Devletleri ile düzenlediği 2016 tarihli bir toplantıda, mevcut Arktik politikasında yeniliklere gideceğini, “Bugün Kanada, Kanada'nın Kuzey Stratejisi'nin yerini alacak ve İlk Milletler (First Nations), Inuit ile Métis Halkı ve Kuzeyliler ile Bölgesel ve Eyalet hükümetleri aracılığıyla yeni bir Arktik Politika Çerçevesi geliştirmeyi taahhüt ediyor” diyerek ifade etmiştir. Ottawa, Kanada'nın Arktik bölgesindeki geleceğini etkileyen politikalarda Arktik sakinlerinin görüşlerinin de dikkate alınacağını sözünü vererek, oluşturulacak olan yeni çerçevede iş birliğine dayalı bir yaklaşımı benimseyeceğini belirtmiştir. Kanada'nın Arktik politikasında değişime gitmesinin nedenini hükûmette yaşanan siyasi değişikliklere bağlamak yanlış olmamaktadır. Şöyle ki; Kanada'nın Arktik politikasının temel unsurları, 1970'lerden beri Muhafazakâr hükûmetlere dayanmaktaydı. 2015'te Trudeau'nun öncüsü olduğu Liberal Parti'nin başa geçmesiyle, hükûmetin bakış açısında çeşitli değişiklikler yaşandı. Bunlardan biri de Kanada'nın Arktik'e yönelik politikalarında yaşanan değişiklikler idi. Trudeau Hükûmeti ile Kanada, Arktik meselelerine yeni bir siyasi söylem getirmiştir. Yeni Hükûmet ile, Yerli Halklar ile Kanada'nın ilişkileri saygı, iş birliği ve ortaklığa dayalı bir şekilde yenilenmiştir. Inuit lideri Mary Simon'un 2016'da Yerli Halklarla İlişkiler Bakanı Carolyn Bennett'in özel temsilcisi olarak atanması bu duruma bir örnektir (Lackenbauer, 2019: 16).

Önceki belgelere kıyasla, 2017 Tartışma Kılavuzu'nda Kanada'nın “Kuzey” tanımında değişiklik yaşanmıştır. Kanada yeni bir Arktik politikası oluşturma kapsamında Kuzey tanımının sınırlarını genişleterek daha da netleştirmiştir. 2009 Stratejisi üç bölgeye (Yukon, Kuzeybatı bölgeleri ve Nunavut) uygulanırken, 2010 Dış Politika Beyanı bu bölgeleri tanımlamıştır ve ayrıca “birçok Kanada eyaletinin Kuzey kısımlarından” bahsetmiştir; ancak hangi eyaletin hangi

bölümlerinin dahil edildiğine dair net bir tanım vermemiştir (Everett, 2018). 2017 Tartışma Kılavuzu ise bu üç bölgeyi ve ek olarak Manitoba'nın kuzey kısmını içermekte ve aynı zamanda, Nunavut dışındaki Inuit bölgelerini de (Inuvialuit (Yukon), Nunavik (Quebec), Nunatsiavut (Labrador)) açıkça tanımlamaktadır (INAC, 2017). Kanada'nın, Inuit Nunangat bölgesini de Kuzey tanımının içine alması, Kuzeybatı Geçidi üzerindeki egemenlik iddiasıyla ilişkilidir. Arktik buzulları ve sularından oluşan Inuit Nunangat bölgesinin ana politika çerçevesine dahil edilecek olması ile Kanada, Inuitler'in varlığına dayanarak Kuzeybatı Geçidi üzerindeki egemenlik iddiasını koruyabilecektir (Everett, 2018). Ottawa'nın Inuit Nunangat bölgesine odaklanarak oluşturacağı yeni politika çerçevesinin Kuzey tanımına bu bölgeyi de dahil etmesi, Kanada'nın 2009 Stratejisi'nden saptığının göstergesidir. Diğer belgelerden farklı olarak, 2017 Tartışma Kılavuzu'nda Kanada'nın egemenlik eylemlerinden (örneğin Kanada Silahlı Kuvvetleri'nin ve Sahil Güvenlik'in varlığı ve operasyonları aracılığıyla Arktik çevresinin ve Kanada'nın güvenliğini sağlama) bahsedilmesine rağmen "egemenlik" kelimesi kullanılmamıştır.

Kanada'nın yeni Arktik politikası üzerine asıl çerçeve belgesi ise 2019 yılında "Kanada'nın Arktik ve Kuzey Politika Çerçevesi (Canada's Arctic and Northern Policy Framework)" başlığıyla (Bundan sonraki kısımlarda, kısaca "2019 Çerçevesi" olarak belirtilecektir) yayınlanmıştır (Canada's Arctic and Northern Policy Framework (18.11.2018), <https://www.rcaanc-cirnac.gc.ca/eng/1560523306861/1560523330587>). Kuzey'deki zorluklar ve ortaya çıkan fırsatlar Kuzeyliler, yerel hükûmetler ve kuruluşlarla birlikte değerlendirilmiştir. Kanada'nın bu yeni yaklaşımı, söz konusu aktörlere danışmanın yeterli olmadığı temeline dayanmaktadır. Bu durum, Bakanlık (2019) tarafından şöyle dile getirilmiştir:

Danışma, Arktik ve Kuzey'deki zorluklarla başa çıkmak ve ortaya çıkan fırsatları kullanmak için yeterli değildi. Önemli bir değişim olarak, Federal hükümet, Yerli halklar, Inuit, İlk Milletler ve Métis halkı, 6 bölgesel ve yerel yönetim (Yukon, Kuzeybatı Toprakları, Nunavut, Newfoundland ve Labrador, Quebec, Manitoba) bu çerçeveye birlikte katkıda bulundu.

Çevresel açıdan değerlendirildiğinde; bölgede iklim değişikliği araştırmalarına işbirlikçi bir yaklaşım sürdürüldüğü beyan edilmekte olup Inuit halkını, Kuzey topluluklarını, federal ve eyalet kurumlarını ve özel sektörü bir araya getirmek amaçlanmıştır (Government of Canada, 2019). Böylelikle iklim değişikliğinin toplulukları ve biyoçeşitliliği nasıl etkileyeceği konusunda bilgi sahibi olunabilecektir ve yerli toplumların iklim değişikliği karşısında bilinçli olmaları sağlanabilecektir. Bu doğrultuda hava durumu, su, buz ile ilgili bilgi ve uyarı hizmetlerinden toplanan çevresel veriler, durumsal farkındalık için önemli bir temel olarak görülür ve değişen çevresel koşulların etkilerini ve risklerini daha iyi anlamak için kullanılabileceği öne sürülür.

2019 Çerçevesi'nde iklim değişikliğinden kirleticilere kadar Kanada'nın Kuzeyi'ni etkileyen en acil çevre sorunlarının bir kısmının çevre bölgelerden kaynaklandığı ve bundan dolayı tek başına

iç eylemlerle müdahale edilemeyeceğinin altı çizilmiştir (Government of Canada, 2019). Bu nedenle çevresel konulara müdahâle için Kanada'nın uluslararası eylemlerde liderlik rolü üstleneceği belirtilmiştir.

Toplumsal açıdan değerlendirildiğinde; önceki Arktik politikalarının aksine, 2019 Çerçevesi Kanada'nın mevcut ulusal ve uluslararası politika hedeflerini yerli halkların ve Kuzeylilerin öncelikleriyle daha iyi uyumlu hale getirmeyi hedeflediğini beyan etmektedir (Government of Canada, 2019).

İş birliği açısından değerlendirildiğinde; Hükûmet tarafından 'Ottawa'nın tek taraflı yapmış olduğu' politikaların başarılı olmadığı kabul edilerek, 2019 Çerçevesinin uygulanması için işbirlikçi yaklaşımın gerekliliği kabul edilmiştir. Bu durum, Kanada'nın Arktik yaklaşımında çok önemli bir dönüşüm yaşandığının göstergesidir. Yeni yaklaşım, Kuzey'in geleceğini orada yaşayan insanların eline bırakmayı öngörmektedir. Çerçevenin birliktelik içerisinde geliştirilmesi ile Kanada, Inuit, İlk Uluslar ve Métis halkı ile olan ilişkilerinin yenileneceği ve bu sayede uzlaşmanın sağlanacağı inancı içerisine girmiştir.

2019 Çerçevesi ile oluşturulan yeni politikanın diğerlerinden farkı, Kuzeylilerin daha fazla söz sahibi olabilmelerine yöneliktir. Daha önce yayımlanan belgelerde ele alınan konular, aynı şekilde, bu belgede de yer almıştır. Ancak artık Hükûmet, Kuzey'e ilişkin politikalarında Kuzeylilere fikir danışmakla kalmayıp, onların da somut olarak katkıda bulunmalarının sağlayıcısı konumuna girmiştir. Ulusal güvenlik ve kamu güvenliği hedeflerine ulaşmak için Kanada'nın Kuzeyi'nde mevcut faaliyetlerin diğer federal hükûmetler, bölgesel ve yerel birimlerle ortaklık içinde yürütüleceği belirtilerek, 2019 Çerçevesi'nde "bütüncül bir devlet" yaklaşımı benimsendiği gösterilmektedir.

2019 Çerçevesi, Arktik Konseyi'ni "Arktik iş birliği için seçkin bir forum" olarak onaylamıştır. Ayrıca Kanada, Arktik devletlerin yanı sıra Arktik sahasında bulunmayan devletlerin ve kuruluşların da bölgeye yönelik artan ilgisini kabul ederek, bu aktörlerle de güvenlik konusunda ortak çıkarlar geliştirmeye yönelik iş birliği içerisinde olacağını taahhüt etmiştir.

Güvenlik açısından değerlendirildiğinde; 2019 Çerçevesi, "Emniyet, Güvenlik ve Savunma" başlığı altında Kanada'nın Kuzey'e ve Arktik'e olan bağlılığının ve kalıcı egemenlik isteğinin göstergesi olarak, 2030'a dek sürdüreceği faaliyetler ile hedefleri ortaya koymuştur ve Kuzey'in güvenlik ortamı ele alınmıştır. Buna göre, stratejik konumunun gereği olarak ve sahip olduğu doğal kaynakların çeşitliliğinden dolayı Kanada'nın Kuzey'ine (Kanada'nın Arktik toprakları) uluslararası alanda artan bir ilgi vardır. İklim değişikliği ile bölgeye olan erişilebilirliğin kolaylaşması, birçok devletin ilgisini buraya yöneltmiştir. Kanada'nın Kuzey'i tarihsel olarak bir istikrar ve barış bölgesi olmaya devam ederken, artan rekabet, Kanada'nın yanıt vermeye hazır olması gereken emniyet ve

güvenlik zorluklarını beraberinde getirmiştir (Safety, Security and Defence (10.09.2019), <https://www.rcaanccirnac.gc.ca/eng/1562939617400/1562939658000>). Ayrıca Kanada, bölgede güvenlik örgütlerinin daha fazla varlık göstermesi ve mevcut askeri kapasitesinin daha çok geliştirilmesi gerektiğini savunmaktadır. Bu doğrultuda, örneğin Kuzey’de ortak istihbarat, gözetleme ve keşif ihtiyaçlarını karşılamak için Kanada Kraliyet Hava Kuvvetleri tarafından farklı görevleri yerine getirebilecek uçaklar kullanılmaya başlanmıştır (Lackenbauer ve Kikkert, 2019: 30).

2019 Çerçevesi ile, Kuzey’in güvenliğini sağlamak için çok yönlü bir yaklaşımın gerekliliği savunulmuştur. Kanada Arktik’in gözetimine ve kontrolüne odaklanarak, bunu geliştirmek için Amerika Birleşik Devletleri, Norveç ve Danimarka dahil olmak üzere seçkin Arktik ortaklarla yakın iş birliği içerisinde olacağının vurgusunu yapmıştır (Lackenbauer, 2019: 31). Böylelikle her düzeydeki hükûmetler, yerli halklar ve yerel toplulukların yanı sıra güvenilir uluslararası ortaklar arasındaki iş birliğine de önem verildiği gösterilmiştir.

3.1.2. Danimarka

Kuzey Bölgesi sınırları içerisinde yer alan devletlerden biri de Danimarka Krallığı’dır. Söz konusu krallık Danimarka’yı, Grönland’ı ve Faroe Adaları’nı içine alan bir coğrafyadır. Danimarka Krallığı, Kuzey üzerinde oldukça aktif bir rol almıştır. Ancak Kuzey ile bağlantıyı sağlayan asıl unsur Danimarka sınırları içerisinde bulunan Grönland’dır. Sadece Grönland coğrafî olarak Kuzey Kutbu’na yerleştirilmiştir; bu nedenle Grönland ve Danimarka arasındaki ilişkiyi anlamak önemlidir. 1953 yılında kabul gören Krallık Anayasası öncesinde, Grönland hem anayasal hem de uluslararası hukuka göre bir koloniydi. Ancak 1953 Anayasası ile Grönland’ın statüsü, Danimarka Krallığı’nın bir varlığı olarak değiştirildi.

Danimarkalı politika yapıcılar, 2007’de Rus bayrağının Kuzey sularına yerleştirilmesinden sonra Kuzey Kutbu meselelerine daha fazla ilgi göstermeye başlamışlardır. 2007 öncesi, Danimarka Kuzey Kutbu politikası neredeyse tamamen Grönland ile ikili ilişkiye odaklı olmuştur ancak Rus bayrağı dikilmesi Danimarkalı politika yapıcıların daha güçlü bölgesel ilişkiler kurmanın önemini fark etmelerine neden olmuştur (Rahbek-Clemmensen 2016: 347). Bu bağlamda, Ilulissat Deklarasyonu önem taşımaktadır. Danimarka Dış İşleri Bakanlığı ve Grönland’ın Başbakanı’nın daveti üzerine 2008 yılının mayıs ayında beş kıyı devleti Ilulissat, Grönland’da toplanmışlardır. Bu buluşma sonrasında Ilulissat Bildirgesi adlı bir bildirge deklare edilmiştir.

3.1.2.1. Ilulissat Bildirgesi (2008)

Ilulissat Bildirgesi, Arktik Okyanusu üzerinde uluslararası yasal bir çerçevenin geçerli olduğunun, katılım sağlayan 5 kıyı devleti tarafından kabul edildiğini gösteren bir bildirgedir. Söz konusu devletler, Bildirge’de kendilerinin “Arktik Okyanusu’nun geniş alanlarındaki egemenlik

hakları ve yetki alanları nedeniyle, gelecekteki olasılıkları ve zorlukları ele almak için eşsiz bir konumda” olduklarını vurgulamışlardır (Ilulissat Declaration, 2008).

Ilulissat Bildirgesi temelinde 2007 yılında Oslo’da üst düzey yöneticiler arasında gerçekleşmiş olan görüşmeye dayanmaktadır. İklim değişikliklerinden dolayı Arktik Okyanusu üzerindeki eriyen buzullar hem coğrafi hem de toplumsal anlamda bölgenin yaşam koşullarını zora sokmaktadır. Kıyı devletleri, söz konusu bu hassas Arktik ekosistemine dikkat çekerek bölgeyi iş birliği içerisinde koruyacaklarının sinyalini vermiştir. Ayrıca, Kuzey Kutbu’nun uluslararası hukuka uygun olarak geliştirilmesinde iş birliği içerisinde olacaklarını taahhüt etmişlerdir. İş birliği deniz kurtarma, kıta sahanlığı talepleri ve çevre koruma gibi alanları kapsamaktadır.

Danimarka, 2009-2011 yılları arasında bir kez Arktik Konsey Başkanlığı yapmıştır. Danimarka’nın Arktik Bölgesi’ne yönelik kapsamlı olarak yayınlamış olduğu iki strateji belgesi vardır: 2008 yılında yayınlanan -resmi olmayan adı ile- “Arktik Faaliyetleri için Taslak Strateji (Draft Strategy for Activities in the Arctic)” adlı belge ile “Danimarka, Grönland ve Faroe Adaları: 2011-2020 Danimarka Krallığı’nın Arktik için Stratejisi” adlı belgedir (Heininen vd., 2020: 60).

2011-2020 Arktik Stratejisi’nin yayınlanmasından sonra söz konusu bölge, Danimarka dış politikası için kilit bir konu hâline gelmiştir. 2011-2020 Arktik Stratejisi ile Hükûmet, Grönland’ın büyük petrol ve gaz yataklarının çıkarılması sonucunda Grönlandlılara gereken özenin gösterilmesini gerektirdiğini kabul etmiştir. Ayrıca Grönland’ın petrol ve gaz çıkarımı için hangi çevresel hususların uygulanması gerektiğine kendisinin karar vermesi gerektiğini vurgular (Breum, 2011).

3.1.2.2. Danimarka, Grönland ve Faroe Adaları: Danimarka Krallığı’nın Arktik için Stratejisi 2011-2020

Danimarka, Grönland ve Faroe Adaları ile ortak bir şekilde yayınlamış olduğu “Danimarka, Grönland ve Faroe Adaları: Danimarka Krallığı’nın Arktik için Stratejisi 2011-2020 / Denmark, Greenland and the Faroe Islands: Kingdom of Denmark Strategy for the Arctic 2011–2020” adlı strateji kitabı aracılığıyla (devamında “2011 Stratejisi” olarak belirtilecektir) Kuzey Bölgesi’nde sürdürülebilirliğe dikkat çekmiştir. Bölge doğasının korunmasını, yaşam koşullarının iyileştirilmesini, bölgenin ekonomik ve kalkınma potansiyelinin gelişmesini sürdürülebilir bir şekilde teşvik etmeyi hedeflediğini vurgulamıştır.

2011 Stratejisi’nde Kuzey Bölgesi sınırları içerisinde yaşayan yerel halkların yaşam koşullarına ve bölgenin doğasına zarar vermeden alınacak aksiyonlar belirtilmiştir. Danimarka’nın 2011 Stratejisi’nin ilk ve öncelikli koşulunun “Arktik sakinlerinin menfaatini korumak” olduğunu söylenmiştir. 2011 Stratejisi dört ana başlık altında Danimarka Krallığı’nın Kuzey Bölgesi’nde önceliklendirilmesini istediği konuları içerir: barışçıl, güçlü ve güvenli Arktik (1), sürdürülebilir

büyüme ve gelişim (2), Arktik'in hassas iklim yapısı ve doğasını koruma konusunda gelişmeler (3), uluslararası iş birliği (4) (Ministry of Foreign Affairs, 2011: 11).

Çevresel açıdan değerlendirildiğinde; doğal kaynakların kullanımına dair ekosistem tabanlı bir yönetim yapısı uygulanacağı belirtilmiştir; buna göre madencilik, enerji sektörleri gibi bölgesel ekonomik faaliyetler çevreyi olumsuz etkilemektedir ve buna önlem alınmalıdır. 2011 Stratejisi, “kaynakların yönetimi ve kullanımı ve çevrenin korunması ile ilgili kararların uluslararası yükümlülüklerle uygun olarak alındığını ve en iyi sonuçlara dayandığını açıklamaktadır.

Toplumsal açıdan değerlendirildiğinde; sürdürülebilir büyüme ve gelişim başlığı altında maden kaynaklarının en yüksek uluslararası standartlar ışığında keşfedileceği, yenilenebilir enerji kaynakları kullanımının artırılacağı, deniz canlılarının toplanarak bilimsel olarak inceleneceğinden bahsedilmiştir. Böylelikle Kuzey'in sunduğu fırsatlardan yararlanarak ticari, ekonomik, eğitim vb. alanlara yatırımlar yapılması sağlanacaktır. Kuzey'e yönelik yapılan araştırmaların toplumun gelişimini de etkileyeceği iddiası ile Krallık sürdürülebilirlik konusunda Kuzey Kutbu'nda iş birliğini teşvik edeceğini vurgulamıştır. Arktik Konsey'in çalışma grupları gibi ilgili uluslararası forumlara katılımın sağlanması gerektiği belirtilmiştir.

İş birliği açısından değerlendirildiğinde; uluslararası iş birliğini destekleyici argümanlar 2011 Stratejisi'nde 3 madde hâlinde belirtilmiştir. Buna göre; Danimarka Krallığı, Arktik doğanın ve çevrenin korunması, yasal yollarla deniz taşımacılığı yapılması, Arktik yerlilerinin haklarının tanınması kapsamında küresel iş birliklerini öncelikli kılmalıdır. Arktik Konseyi içerisindeki iş birlikleri geliştirilmelidir. Arktik Bölgesi üzerindeki çıkarların korunmasını sağlamak için Krallık hem mevcut hem de yeni ortaklarla ikili iş birliğini ve diyalogu geliştirmelidir (2011 Strategy, 49). Örneğin, küresel ısınma tehlikesinden dolayı bir iklim politikası oluşturulmuştur. Amaç, BM İklim Değişikliği Sözleşmesi temelinde, atmosferde bulunan sera gazlarının salınımını minimum seviyeye indirmektir. Danimarka, AB'nin toplam küresel sera gazı emisyonlarını 2050'de -1990'a göre- en az %50 azaltma hedefindedir (2011 Strategy, 50). Grönland, 2013-2020 yılları arasında sera gazı emisyonlarını %5 azaltmayı, Faroe ise iklim politikası gereği 2020 yılına kadar en az %20 emisyon azaltılmasını hedeflemiştir.

Uluslararası iş birliği teşviklerinin haricinde, Grönland'ın öne çıkan rolüne de değinilmiştir. Grönland'ın sahip olduğu petrol ve doğal gaz kaynaklarının araştırılması ve açığa çıkarılması için 1 Ocak 2011 itibari ile 20 aktif lisans (NUNAOIL (Grönland), DONG (Danimarka), Maersk Oil (Danimarka), Exxon Mobil (ABD), Chevron (ABD) gibi) mevcuttur (2011 Strategy, 27). Bu kapsamda çevresel risklerin mümkün olduğunca tespit edilmesi ve azaltılması için aksiyonlar alınması gerektiğinden bahsedilmiştir. Grönland sahip olduğu doğal kaynaklardan dolayı yabancı yatırımcıların dikkatini çekme potansiyeline sahip bir bölgedir. Bundan dolayı Grönland Hükûmeti gelecekte de varlığını sürdürebilmek için kendine bu doğrultuda hedefler belirlemiştir. Yeni ticari

fırsatlar ekonominin çeşitlenmesine katkı sağlayarak toplumun refaha kavuşmasının önünü açabilecektir.

Güvenlik açısından değerlendirildiğinde; 2011 Stratejisi'nde iş birliğine vurgu yapılırken aynı başlık altında “egemenlik ve gözetim” konusuna da değinilmiştir. Bu doğrultuda, Danimarka Silahlı Kuvvetleri'nin Kuzey Kutbu'ndaki görevlerine daha güçlü bir şekilde odaklanması gerektiği yönünde birtakım faaliyetler belirtilmiştir. Buna göre, Grönland Komutanlığı ve Faroe Komutanlığı'nın “Ortak Arktik Komutanlığı (joint Arctic command)” çatısı altında birleştirilmesiyle Kuzey Atlantik Silahlı Kuvvetler Komutanlığı'nın yapısı kolaylaştırılacaktır. Yine Silahlı Kuvvetler'in Arktik ortamında operasyonlar yürütme kabiliyeti, bir Arktik Müdahâle Gücü (Arctic Response Force)'nün kurulmasıyla güçlendirilecektir. Bu noktada, Krallık müdahâle gücünün kalıcı olarak kurulmayacağını, Kuzey'in geliştirebilecek potansiyele sahip mevcut silahlı kuvvetler ve acil durum hazırlık birimlerinden belirleneceği yönünde açıklamalarda bulunmuştur. Ayrıca, 2014'e doğru, Silahlı Kuvvetler'in gelecekte Kuzey'e yönelik görevlerinin kapsamlı bir analizi yapılacaktır ve bunun için diğer Arktik kıyı devletleri ile iş birliği içerisinde olunacaktır. Bu bağlamda, Thule Hava Üssü'nün önemine odaklanılmıştır. Danimarka Silahlı Kuvvetleri diğer ortak ülkelerle iş birliği içinde, Grönland ve çevresinde gerçekleştirilen görevler konusunda Thule Hava Üssü'nün etkin bir rol oynayıp oynamayacağını incelemiştir. Kuzey Kutbu'nun barışçıl, güvenli ve işbirlikçi bir yapıya bürünmesi için uluslararası hukuk ilkeleri temelinde yönetilmesi gerektiği belirtilmiştir.

Krallık, seyrüsefer güvenliği gibi deniz politikası konularında diğer Kuzey Kutbu devletleri ve deniz çıkarları olan diğer kilit ülkelerle iş birliğini teşvik edeceğini belirtmiştir. Özellikle Grönland sularında güvenliği artırmak için IMO tarafından kabul edilmesi gereken zorunlu bir Kutup kodunun (The Polar Code) varlığından söz etmiştir.

3.1.3. Norveç

Norveç, küresel siyasette büyük bir devlet olmamasına rağmen Kuzey siyasetinde sahip olduğu kaynaklar nedeni ile önemlidir. Birçok denizi sınırları içerisinde barındırdığından büyük bir Arktik ekonomisine sahiptir. Barents Denizi, Norveç Denizi, Kuzey Denizi ve Skagerrak Boğazı ile çevrilmiştir. Kuzey Kutbu'nun Norveççe tanımı, Kuzey Kutup Dairesi'nin (66°34') kuzeyindeki her şeyi içerir. Üniter bir devlet yapısı olan Norveç'te buna Nordland ilçesi, Troms ve Finnmark ilçesi, Svalbard takımadaları ve Jan Mayen adası dahildir (Østhagen, 2021: 75).

Kuzey Kutbu Bölgesi'nde yer alan devletler arasında, diğerlerine kıyasla daha gelişmiş Kuzey politikalarına sahip olan devletin Norveç olduğu söylenmektedir. Kuzey'e yönelik girişimler ve hak iddiaları, 2005 yılında Soria Moria Deklarasyonu ile hız kazanmıştır. Dönemin Dışişleri Bakanı Jonas Gahr Støre, Norveç halkını “kuzeye bakmaya” çağırmıştır (Bennett, 2017). Deklarasyon ile

Norveç özellikle Kuzey'i ekonomik, siyasi ve güvenlik çıkarları gereği stratejik hedef alanı olarak belirlemiştir (Yorulmaz, 2020: 5264).

Norveç, 2006-2009 yılları arasında bir kez Arktik Konsey Başkanlığı yapmıştır. 2003-2005 yılları arasında Arktik Bölgesi'ne dair kalkınma potansiyeli vurgulayan bir dizi çalışma, Norveç politika oluşum sürecinde önceliklendirilmiştir. 2005'ten önce ve 2005'ten 2007'ye kadar, Arktik politikalarında Norveç'in geleneksel güvenlik yönleri büyük ölçüde olmamıştır. Genel olarak Norveç dış politikasında ve özellikle Yüksek Kuzey politikasında iş birliği vurgulanmaya devam edilmiştir. Ancak 2007 ve 2008 yılları Norveç güvenlik ve savunma politikasında (ve daha sonra bir dereceye kadar Yüksek Kuzey politikasında) net bir değişim yaşanmıştır. Rusya'nın Arktik'e ilgisini artırması ile Yüksek Kuzey odaklı güvenlik politikaları artırılmıştır.

3.1.3.1. Norveç Hükûmeti'nin Yüksek Kuzey Stratejisi 2006

Norveç'in Kuzey Kutbu Bölgesi'ne yönelik politikaları, ilk olarak 1 Aralık 2006 yılında Dışişleri Bakanlığı tarafından "Norveç Hükûmeti'nin Yüksek Kuzey Stratejisi (The Norwegian Government's High North Strategy 2006)" (2006 Stratejisi olarak devam edilecektir) adı ile yayınlanan strateji belgesinde tanımlanmıştır. Jens Stoltenberg Hükûmeti tarafından başlatılan 2006 Stratejisi'nde, Yüksek Kuzey (High North) Norveç'in birincil stratejik kaygısı olarak nitelendirilir.

2006 Stratejisi genel hatları ile Norveç'in Arktik bölgesinde varlık göstermesi, bilgi temelli aksiyonlar alınması ve spesifik olarak Rusya ile iş birliğinin güçlendirilmesi üzerinedir. Norveç, Rusya'ya odaklanarak bölgesel güvenlik, ekonomik büyüme ve çevre yönetimi açısından ilişkilerin önemini açıkça tanımlamıştır (Bailes ve Heininen, 2012: 31-32). Eylül 2010'da Norveç ve Rusya'nın Arktik'te Varangerfjord deniz sınırlarının belirlenmesi anlaşmaya varmış olmaları, ikili ilişkinin gelişmesi açısından önemli bir örnektir.

Dışişleri Bakanı Støre ve Başbakan Stoltenberg hem dış hem de iç medyada bölgenin iş birliği alanı olarak benzersizliğini sık sık vurgulamışlardır (Østhagen, 2021: 80). 2006 Stratejisi aynı zamanda, gelecekte yayınlanan diğer belgeler için de bir referans noktası olarak görülmüştür. Toplam dokuz bölümden oluşmaktadır: Norveç dış politikasının yeni yönleri (1), bilgi üretimi ve yetkinlik inşası (2), yerli insanlarla ilişkin meseleler (3), Kuzey'de toplumsal iş birliği (4), çevre (5), deniz kaynaklarının yönetimi ve kullanımı (6), petrol (7), deniz taşımacılığı (8), iş geliştirme (9) (Norwegian Ministry of Foreign Affairs, 2006).

2006 Stratejisi, Norveç dış politikasının yeni yönlerini içermektedir. Bu doğrultuda enerji ve çevreye daha güçlü bir şekilde odaklanılması ve bölgesel forumlara katılım sağlanması gerektiğinden bahsedilmiştir. Belgede, "Yüksek Kuzey" terimi, Norveç'e bağlı Nordland'ın güney sınırından kuzeyine doğru ve Grönland Denizi'nden doğuya doğru Barents Denizi ve Pechora Denizi'ne kadar

uzanan geniş bir coğrafi alanı kapsar (Norwegian Ministry of Foreign Affairs, 2006: 13). Siyasi açıdan değerlendirildiğinde Yüksek Kuzey, Barents Avro-Arktik Konseyi (BEAC)'nin üyeleri olan Norveç, İsveç, Finlandiya ve Rusya'daki idari kuruluşları içerir. 2006 Stratejisi, Yüksek Kuzey'i Norveç Hükûmeti'nin odak noktası olarak tanımlamaktadır. Bu doğrultuda Hükûmet, "Kuzey'de otoritesini güvenilir ve tutarlı bir şekilde kullanacağını" belirterek egemenliğin kullanılmasına odaklanır.

Çevre koruma açısından değerlendirildiğinde, iklim sorunlarının dış politikaya ve kalkınma politikalarına da yansması gerekliliği savunularak çevre ve iklim araştırma merkezi olarak Svalbard'a dikkat çekilmiştir. Svalbard, uzmanlara iklim değişikliği ve çevre hakkında bilgi edinebilmeleri için önemli bir alandır. Bu nedenle Norveç, kendine özgü Svalbard politikasına sahiptir. Bu politika kapsamında, Svalbard takım adalarındaki Norveç yerleşimlerinin korunması, bölgede barış ve istikrarın sürdürülmesi, Spitsbergen Antlaşması'na uyulması ve anlaşmaya uygunluğun sağlanması için kontrol sağlanacaktır.

Yüksek Kuzey'i yeni bir "petrol eyaleti" olarak vurgulamıştır (Ministry of Foreign Affairs, 2006: 14). Norveç Petrol Müdürlüğü'ne göre, Norveç kıta sahanlığındaki keşfedilmemiş kaynakların üçte ikisinden fazlası Norveç Denizi ve Barents Denizi'nde bulunmaktadır. Kuzey'de potansiyel olarak bulunan kaynaklar, enerjiyi kilit bir konu hâline getirmiştir. Bu bağlamda Norveç Dışişleri Bakanlığı, Petrol ve Enerji Bakanlığı ile yakın iş birliği içerisinde enerji konusunu ele alacağını taahhüt etmiştir. Ayrıca, iklim değişikliği ve çevre kirliliği konusundaki farkındalığın artması ile Norveç Hükûmeti Arktik doğasının uluslararası olarak izlenme ihtiyacını ortaya koymuştur. Bu bağlamda, Dışişleri Bakanlığı ve Çevre Bakanlığı, Norveç'in Kyoto Protokolü kapsamındaki taahhütlerini yerine getireceğini ve 2012'den sonraki dönem için daha iddialı bir iklim anlaşması sağlanması için aktif rol alacağını belirterek iş birliğini yoğunlaştıracığını vurgulamıştır (Ministry of Foreign Affairs, 2006: 14).

Toplumsal açıdan değerlendirildiğinde, Kuzey yerli halkları ve özellikle kültürleri ve geçim kaynakları ile ilgili konular başlıca öncelikler arasındadır. Burada "yerli halklar" terimi, "Saami" terimi ile kullanılmıştır.

İş birliği açısından değerlendirildiğinde; Norveç'in dış politikada uygulayacak olduğu yeniliklerden biri de Yüksek Kuzey'de Rusya ile iş birliğini artırması olmuştur. Rusya, Norveç'in Barents Denizi'ni paylaştığı aynı zamanda komşu olduğu bir Kuzey ülkesidir. 2006 Stratejisi, Rusya ile ilişkilerin bölgesel güvenlik, ekonomik büyüme ve çevre yönetimi açısından önemini açıkça tanımlamaktadır (Heininen, 2012: 37). Örneğin, Barents Denizi'nde kaynakların sürdürülebilir kullanımı ve çevre yönetiminin ancak Rusya'nın katılımı ve Norveç-Rusya iş birliğiyle sağlanabileceği belirtilmiştir (Ministry of Foreign Affairs, 2006: 18). Bu nedenle Hükûmet, Barents Denizi'nin ekosisteme dayalı yönetimi konusunda Rusya ile iş birliğini güçlendirmeyi amaçlamıştır.

Bu iş birliği, yasadışı, bildirilmemiş ve düzenlenmemiş balıkçılıkla mücadele tedbirlerini de içermektedir. Ayrıca, Barents Denizi'ndeki petrol kaynaklarının açığa çıkarılması konusunda da Rusya ile iş birliği içerisine girilmesi planlanmıştır. Bu bağlamda Hükûmet, 2006 Stratejisi'nde, Yüksek Kuzey'in sınır bölgelerinde hem Norveç hem de Rus topraklarını içerecek bir ekonomik ve endüstriyel iş birliği bölgesi için bir öneri hazırlayacağını belirtmiştir. Sınır bölgeleri, Barents Denizi'ndeki muhtemel petrol faaliyetleriyle ilgili Norveç-Rusya iş birliğinin geliştirilmesinde rol oynayacaktır. Kısacası, Rusya deniz güvenliği, petrol sızıntısına müdahale ve acil durum ve kurtarma hizmetleri konularında mevcut iş birliğinin daha da geliştirileceği 2006 Stratejisi aracılığı ile vurgulanmıştır. Ayrıca Hükûmet, Rus öğrenciler için bir değişim programı önererek iş birliğini artırma için girişimde bulunmuştur.

Ayrıca Yüksek Kuzey politikası, Norveç dış politikasındaki Kuzey Boyutu aracılığıyla Avrupa Birliği ile olan ilişkiler, Arktik Konseyi aracılığıyla Kanada ve ABD ile ilişkiler gibi diğer iş birliklerini de etkilemektedir. Bu nedenle bölgesel forumlara katılımın sağlanması önceliklendirilmiştir. Hükûmet, Yüksek Kuzey stratejisini Norveç'in çıkarlarına daha fazla dikkat çekmek ve bunların farklı forumlarda nasıl sunulduğunun daha iyi koordinasyonunu sağlamak için planlamıştır (Ministry of Foreign Affairs, 2006: 14). İskandinav ülkelerinin her biriyle diyalogların sürdürülmesi gerektiği işaret edilmiştir. Ayrıca, Avrupa Birliği gibi Avrupa'ya özgü kurumlarda Yüksek Kuzey politikasına dikkat çekilmek istenmiştir.

Güvenlik açısından değerlendirildiğinde; Kuzey'deki değişiklikler Norveç Silahlı Kuvvetleri'nin rolünü de etkilemiştir. Yüksek Kuzey'deki güvenlik zorluklarının sivil ve askeri otoriteler arasında yakın iş birliği gerektirdiğini savunan Hükûmet, Silahlı Kuvvetlere özel bir önem atfeder. Hem Norveç'in egemenliğini ve otoritesini kullanmasını sağlamak hem de kaynak yönetimindeki rolünü sürdürebilmesi için Norveç Silahlı Kuvvetleri'nin Yüksek Kuzey'de varlığını sürdürmesi gerekmektedir. Silahlı Kuvvetler'in öncelikli görevlerinden biri, güncel gözetim ve istihbarat yoluyla ulusal karar alma için arka plan bilgisi sağlamak olmuştur (Ministry of Foreign Affairs, 2006: 20).

3.1.3.2. Kuzey'de Yeni Yapı Taşları 2009

2009 yılına gelindiğinde 2006 Stratejisi, "Kuzey'de Yeni Yapı Taşları: Yüksek Kuzey Stratejisi'nin Bir Sonraki Adımı" adlı Hükûmet tarafından yayınlanan belge ile güncellenmiştir. Kuzey'de iletişime, taşıma güzergâhlarına ve limanlara daha fazla yatırım yapılması ve Tromsø'da çevre ve iklim değişikliği konularına ilişkin uluslararası bir araştırma merkezinin kurulması gerektiği vurgulanmıştır. 2009 Stratejisi, politika özelliklerini büyük ölçüde sürdürmüş olmakla birlikte iş geliştirme, bilgi ve çevreye odaklılığı artırmıştır.

2009 Stratejisi, tüm circumpolar Arktik'i içerecek şekilde tanımlanan Yüksek Kuzey'e daha geniş bir bakış açısı getirmiştir. Bundan dolayı, Yüksek Kuzey'in net bir tanımı yoktur. 2006 stratejisinde Yüksek Kuzey, Barents Denizi ve Svalbard da dahil olmak üzere hem coğrafi hem de politik olarak geniş bir kavram olarak tanımlanmışken; 2009 Stratejisi'nde ise Yüksek Kuzey'in kesin bir tanımı olmadığını ancak terimin Norveç'e ait Kuzey'den ve Svalbard'dan daha geniş olduğu belirtilmiştir. Norveç Hükûmeti stratejisinin güncellenmiş bir versiyonunu "Kuzey'e Doğru (Towards The North)" adı ile kısa bir süre içinde sunmayı planlamaktadır.

3.1.3.3. Norveç Hükûmeti'nin Arktik Politikası: İnsanlar, Fırsatlar ve Arktik Üzerindeki Norveç Çıkarları 2020

Norveç'in Kuzey Kutbu politikaları, temelde uluslararası iş birliği yoluyla Norveç'in Kuzey'deki çıkarlarını korumak olmuştur. Bu doğrultuda hem Barents Bölgesi'ndeki komşu ülkelerle ilişkilere hem de Kuzey Norveç'in gelişimine odaklanılmıştır. Kuzey Norveç'in dinamik, üstün ve yetkin bir bölge olarak daha da geliştirilmesi maksadı ile Hükûmet, 2020 yılında "Beyaz Kitap" olarak da nitelendirdiği Arktik politikasını yayınlamıştır. 2020 Stratejisi (yer yer "Beyaz Kitap" olarak da adlandırılacaktır), Kuzey'i uluslararası hukuk, güvenlik, iklim ve çevre, toplumsal hayat, değer yaratımı, taşımacılık ve sivil savunma boyutları ile inceleyerek Norveç'in temel hedeflerini içermektedir. Hükûmet'in Arktik politikası kapsamında temel 2020 hedefleri şunlardır: Barış, istikrar ve öngörülebilirlik (1), uluslararası iş birliği ve uluslararası hukuk düzeni (2), ekosistem tabanlı yönetime dahil olma (3), iş yaratma ve değer yaratma artırımı (4), iş sektörü ve bilgi kurumları arasında daha yakın iş birliği (5), etkili refah planları ve Kuzey Norveç'in yaşamak için cazip bir yer olmasını sağlamak (6) (Norwegian Ministry, 2020: 6).

Beyaz Kitap içerisinde "Arktik", "Yüksek Kuzey" ve "Kuzey Norveç" tanımlamaları yapılmıştır. Buna göre, 66°33' kuzey enlemleri arasındaki Arktik Dairesi veya Kuzey Kutup Dairesi (the Arctic Circle) ile Kuzey Kutup noktası arasındaki deniz ve kara alanlarını ifade etmek için "Arktik" tanımlaması yapılmıştır. "Yüksek Kuzey" için coğrafi olarak batıdan Grönland Denizi ve güneyde Helgeland ile doğuda Pechora Denizi arasında kalan kara ve deniz alanları kastedilmiştir. Kuzey Norveç" ise Norveç'in en kuzeyi olarak görülmeyip hem Arktik'in hem de Yüksek Kuzey'in bir parçası olarak tanımlanmıştır.

Çevresel açıdan değerlendirildiğinde; ortak iş birliği çerçevesinde çevrenin korunmasına yönelik adımlar atılmıştır. Kuzey Norveç'te çevrenin ekosistem tabanlı yönetimini sağlamak için bilgi ağı oluşturulması, Kuzey denizlerinin iklim değişikliğine karşı izlenebilirliğini artırma, deniz koruma alanlarının oluşturulmasına yönelik çalışmaları sürdürme gibi teknoloji ve bilgi temelli stratejiler oluşturulmuştur. Bu doğrultuda Norveç, Kuzey Kutbu'nda çevresel bir tehdit oluşturan sera gazı emisyonlarını ve tehlikeli maddelerin salınımlarını sınırlamaya yönelik hem bölgesel hem küresel çabalarda öncü rol oynama hedefindedir (Norwegian Ministry, 2020: 28).

Toplumsal açıdan değerlendirildiğinde; Norveç'in Kuzey politikalarında yerli topluluklar ayrı bir önem arz etmektedir. Hükûmet, küçük şehirler ve kent merkezleri için ulusal strateji çalışmaları başlatarak ülke genelinde insanların yaşam kalitelerini artırıcı adımlar atmıştır. Önceki stratejilerde de belirtilen ulusal yerli toplulukların kimliğinin ve kültürünün korunması, 2020 Beyaz Kitap'ta da vurgulanmıştır. Bu doğrultuda, Sami halkı ve Kvenler'den bahsedilmiştir. Kvenler yani Norveç Finleri, Kuzey Kutbu tarihini etkileyen topluluklardır.

İş birliği açısından değerlendirildiğinde; 2020 Beyaz Kitabı'nda NATO, AB, BEAC gibi çok taraflı iş birlikleri ile ikili iş birliklerine değinilmiştir. Söz konusu ikili iş birlikleri sadece Arktik devletleri ile sınırlandırılmamış olup Çin gibi gözlemci devletleri de kapsamaktadır. Buna göre, NATO, Norveç'in güvenliğinin temel taşı olarak nitelendirilmiştir çünkü İttifak'ın sorumluluk alanı Kuzey Kutbu'na kadar uzanmaktadır (Norwegian Ministry, 2020: 18). Ayrıca farklı yaklaşımlar ve önceliklere sahip olursa da tüm İskandinav ülkeleri ile bilgiye dayalı bir Kuzey Kutbu politikası izlemenin önemli olduğu vurgulanmıştır. Bu nedenle İskandinav Bakanlar Konseyi, AC, BEAC gibi bölgesel iş birliği forumlarında Norveç'in aktif ve yapıcı bir rol alması gerektiği belirtilmiştir. Kuzey Kutbu'nda barışı ve istikrarı korumak, sürdürülebilir kalkınmayı, araştırmayı ve uluslararası hukuka saygıyı teşvik etmek gibi konularda Norveç'in Avrupa Birliği ile de iş birliği içerisinde olduğu belirtilmektedir. Buna göre AB, Kuzey Kutbu'ndaki balıkçılık, araştırma ve çevre iş birliğinde Norveç için önemli bir ortaktır.

Güvenlik açısından değerlendirildiğinde; Norveç Hükûmeti, savunma kapasitesini güçlendirmeyi kendine bir görev edindiğini Beyaz Kitap'ta belirtmiştir. Bunun sebebi ise, Arktik'e erişilebilirliğin artmasıyla ülkelerin politikalarını bu yöne çevirmesi, bölgedeki güvenlik ve savunma ihtiyacının daha da artması olmuştur. Söz konusu bu artan uluslararası ilgi, çıkarlar için adımlar atılması eğilimine yol açtığından ötürü Norveç araştırma ve bilgi topluluklarının da önem kazanmasına sebep olmuştur. Buna göre, karmaşık tehditlere karşı koyabilmek için, sektörler arasında iyi bir koordinasyona ve bilgi alışverişine ihtiyaç vardır (Norwegian Ministry, 2020: 17). Ulusal nitelikli kurumlara bölgeye yönelik güvenliğin sağlanmasında birincil rol düşürülerek bölgenin güvenliği sağlanmaya çalışılmıştır. Örneğin, Beyaz Kitap aracılığı ile Norveç'te tehdit oluşturabilecek aktörlere odaklanılarak, ulusal tehditleri takip etme konusunda Norveç Polis Güvenlik Teşkilatı'nın birincil sorumluluğa sahip olduğu vurgulanmıştır. Ayrıca Norveç Ulusal Güvenlik Kurumu'nun Norveç'in ulusal güvenlik çıkarlarını korumak için almada önemli bir rolü olduğunun da altı çizilmiştir (Norwegian Ministry, 2020: 17-18).

Beyaz Kitap, diğerlerinden farklı olarak, sadece Kuzey Kutbu ile ilgili siyasi girişimlerden bahsetmemiştir. Arktik politikalarının temelinde Kuzey Norveç'in gelişimi söz konusu olduğundan, 2020 Beyaz Kitap ile Kuzey'de eğitim, sağlık, spor, gıda, teknoloji gibi diğer sektörlerin gelişimlerinin de teşvik edileceği belirtilmiştir. Örneğin yayınlandığı yıl, küresel çapta yaşanan corona virüs salgını nedeni ile hem ekonomik hem de sağlık alanında krizler yaşanmıştır. Bundan

dolayı ekonominin yeniden yapılandırılma sürecini hızlandırma gereğinin altı çizilmiştir. Kuzey Norveç'in cazip bir şekilde yaşanılabilir bir yer olması için spor sektörünü, gıda sektörünü (balıkçılık gibi) geliştirme çabalarına girilmiştir.

3.1.4. Amerika Birleşik Devletleri

1867 yılında Alaska'nın Amerika Birleşik Devletleri (ABD) tarafından Rusya İmparatorluğu'ndan satın alınmasıyla beraber, ABD Arktik devletlerinden biri olarak kabul görmektedir. ABD'nin Alaska üzerinden yaklaşık 1000 millik bir Arktik sınırına sahipliği nedeniyle (Ateş, 2017: 76) Alaska'da yer alan petrol ve gaz rezervleri, ABD için son derece önemlidir. Tahminlere göre, Beaufort ve Chukchi denizlerinin dış kıta sahanlığından yirmi üç milyar veril petrol ve yüz sekiz trilyon kübik feet doğal gaz bulunmaktadır (İlbuğa, 2016: 83).

Tarihsel olarak bakıldığında, ABD Alaska'nın satın alınmasından önce Kuzey'e dair jeopolitik bir söylemi olmamıştır. Amerikalılar, Kuzey'i ulusal bir sınırdan ziyade yabancı bir yer, dünyanın uçlarıyla eş anlamlı ıssız bir yer olarak görme eğilimi içerisinde olmuşlardır (Heininen ve Nicol, 2007: 150). Ancak Soğuk Savaş'ın beraberinde getirmiş olduğu iki kutuplu uluslararası sistem, ABD'nin Kuzey Kutbu'na yönelik tutumunu da etkileyerek ABD-Arktik ilişkilerini değiştirmiştir. 1958 yılında Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi tarafından "Arktik Bölgesi'ne sürpriz bir saldırı riskinin azaltılması" önerisi getirilmiştir. Bu önerinin Sovyetler Birliği tarafından reddedilmesi ile ABD ve NATO Kuzey üzerinde askeri üsler kurmaya başlamış olup (Conley vd., 2012: 31) Arktik Bölgesi'nin militarizasyonuna yol açmışlardır. Diğer bir deyişle, Soğuk Savaş boyunca hem bölgenin coğrafyası hem de mevcut silah sistemlerinin teknolojisi nedeniyle, Kuzey Kutup Bölgesi çatışmanın odak noktası haline gelmiştir. Bu dönemde Kuzey Kutbu'nun güvenlik eksenini, bölge aktörlerinin askeri kapasitelerini artırmasıyla şekillenmiştir. Ancak Soğuk Savaş'ın bitimiyle birlikte, söz konusu güvenlik ekseninde kaymalar görülmüştür. Devletler artık askeri kapasitelerini azaltma yoluna giderek çevre meselelerinde iş birliği yapmaya başlamışlardır.

ABD, 1998-2000 ve 2015-2017 yılları arasında iki kez Arktik Konsey Başkanlığı yapmıştır. ABD' nin Arktik Bölgesi'ne dair oluşturduğu stratejiler, 1970'lerden beri süregelmektedir ancak ulusal niteliklidir. 1991 yılında Arktik Çevre Koruma Stratejisi Anlaşması'nı imzalayana kadar uluslararası alanda herhangi bir atılımda bulunmamıştır. 1971 yılında ABD Başkanı Richard Nixon, Kuzey Kutbu'na yönelik tutumunu ele almak için Ulusal Güvenlik Kararı Memorandumu 144 (National Security Decision Memorandum 144)'ü yayınlamıştır. Böylelikle, üç alana odaklanılmıştır: çevreye yönelik olumsuz riskleri en aza indirmek (1); Kuzey Kutbu'nda karşılıklı yarar sağlayan uluslararası iş birliğini teşvik etmek (2); bölgedeki güvenlik çıkarlarının- denizlerin serbestliği ilkesi ve hava sahasının korunumu dahil olmak üzere- korunmasını sağlamak (3) (National Security Council, 1971). 1984 yılında ise ABD Kongresi, bölgenin ulusal savunmasını sağlamak,

ticari balıkçılık çabalarını geliştirmek ve bölgedeki çevre ve iklim araştırmalarını finanse etmek için "Arktik ve Politika Yasası"nı kabul etmiştir.

Bu bölümde, ilk olarak George Bush döneminde ABD'nin Kuzey politikalarını yansıttığı "Ulusal Güvenlik Başkanlık Direktifi 2009 (National Security Presidential Directive)" adlı belge, ardından da 2013 yılında Barack Obama döneminde yayınlanan "Arktik Bölgesi'ne Yönelik Ulusal Strateji 2013 (National Strategy for The Arctic Region)" adlı belge incelenecektir. Söz konusu belgeler, ABD'nin Kuzey politikalarının uluslararası alana taşınmış hâlleri olduğu için önemlidir.

3.1.4.1. Ulusal Güvenlik Başkanlık Direktifi 2009

George Bush döneminde, 2009 yılında yayınlanan "Ulusal Güvenlik Başkanlık Direktifi (National Security Presidential Directive)" (devamında "2009 Direktifi" olarak adlandırılacaktır) ABD'nin Arktik Bölgesi'ne yönelik politikalarını içermektedir. Buna göre, ABD'nin Arktik Bölgesi'ne yönelik politikaları, 2009 Direktifi'nde altı madde halinde sıralanmıştır: Arktik Bölgesi'ne yönelik ulusal ve iç güvenlik ihtiyaçlarını sağlamak (1), Arktik biyoçeşitliliğini korumak ve bölgenin biyolojik kaynaklarını muhafaza etmek (2), bölgedeki doğal kaynak yönetiminin ve ekonomik kalkınmanın çevresel olarak sürdürülebilirliğini sağlamak (3), sekiz Arktik ülkesi (Amerika Birleşik Devletleri, Kanada, Danimarka, Finlandiya, İzlanda, Norveç, Rusya Federasyonu ve İsveç) arasında iş birliğini sağlayacak kurumları güçlendirmek (4), Arktik yerli topluluklarının, onları etkileyecek olan kararlara katılımını sağlamak (5), Arktik ile ilgili yerel, bölgesel ve küresel çevre sorunlarının bilimsel olarak izlenmesini ve araştırılmasını geliştirmek (6) (The White House [TWH], 2009: 2). Söz konusu belgedeki her bir bölüm başlığı, ABD'nin Arktik Bölgesi'ne yönelik politika önceliklerini oluşturmaktadır.

2009 Direktifi, ABD'yi "bölgede değişken ve etkili çıkarlara sahip bir Arktik ülkesi" olarak tanımlamasından dolayı önemlidir (TWH, 2009: 1). Böyle bir rol tanımlaması ilk kez yapılmıştır. 1990'lı yıllarda bölge, Clinton yönetimi zamanında, Soğuk Savaş sonrası ulusal güvenlik ihtiyacının karşılanması amacı ile siyasileştirilmiş hatta bölgeye yönelik bir strateji belgesi hazırlanmıştır ancak yayınlanmamıştır. 21. yüzyılda gelindiğinde Amerika, kendini "Arktik ulusu" olarak nitelendirme ihtiyacı hissederek çeşitli girişimlerde bulunmuştur. Bu girişimler, yukarıda bahsi geçen 2009 Direktifi aracılığı ile ortaya çıkarılmıştır (Bailes ve Heininen, 2012: 53).

Çevresel açıdan değerlendirildiğinde; 2009 Direktifi, Arktik bölgesinde iklim değişikliklerinin yarattığı etkilere ve artan insan faaliyetlerine vurgu yapmaktadır. Bu noktada insan faaliyetlerinin artışlarından dolayı muhtemel sorunların ele alınması için geliştirilmiş uluslararası düzenlemelere dikkat çekilmiştir. Örneğin Avrupa Birliği Kutup Konsorsiyumu, İskandinav Konseyi gibi platformlar aracılığıyla Kuzey'e yönelik işbirlikçi araştırmaları desteklenmiştir (TWH, 2009).

Ayrıca 2009 Direktifi, Arktik topluluklarının iklim değişikliğine uyum sağlamanın ABD için önemini vurgulamaktadır.

Toplumsal açıdan değerlendirildiğinde; 2009 Direktifi Hükûmet'in yerli halklarla ilişkilerini müzakereler aracılığıyla geliştirilmesi gerektiğini belirtmektedir. Ayrıca iklim değişikliklerinin ve hatta enerji gelişiminin yerli halklar için tehlike olduğunun altını çizmiştir (TWH, 2009: 11). Ayrıca, yerli halklarla ilişkilerin geliştirilmesi yönünde Arktik Konsey'in varlığının fayda sağladığı belirtilmiştir.

İş birliği açısından değerlendirildiğinde, iş birliği mekanizmalarının geliştirilmesi yönünde kararlar alınmıştır. Bilinen Arktik petrol ve gaz kaynaklarının çoğu, ABD'nin yetki alanı dışındadır. 2009 Direktifi'nde ABD bu durumu kâbul ederek doğal kaynakların kötüye kullanımına dair ortak endişeleri gidermek için bölgede faaliyet gösteren ülkelerle iş birliği mekanizmaların oluşturulması gerektiğini vurgular (TWH, 2009: 12). Kuzey Kutup Bölgesi'ndeki anlaşmazlıkların barışçıl çözümünü teşvik edilmiştir (TWH, 2009: 3). Etkili arama ve kurtarma faaliyetleri geliştirilmesi gereken alan olarak belirlenerek yerel, eyalet, federal, kabile, ticari, gönüllü, bilimsel ve çok uluslu iş birliklerinin gerekliliği belirtilmiştir (Heininen vd., 2020). Ayrıca gemi takibi ve gemi rotaları dahil olmak üzere Arktik su yolları yönetim biçimlerinin iş birliği çerçevesinde daha da geliştirileceğinin altı çizilmiştir.

Güvenlik açısından değerlendirildiğinde, ABD, Arktik Bölgesi'nde askeri mevcudiyetin artırılması yoluyla ulusal güvenliğin ve -özellikle- denizlerin özgürlüğünün (freedom of seas) sağlanması gerekliliğini 2009 Direktifi ile vurgulamaktadır. Buna göre, ABD Arktik Bölgesi üzerinde temel ulusal güvenlik çıkarlarına sahiptir ve bu çıkarları korumak için her koşulda (bireysel veya diğer devletler ile iş birliği içerisinde olarak) çalışmaya hazırdır (TWH, 2009: 3). Burada temel ulusal güvenlik çıkarları olarak füze savunması ve erken uyarı; stratejik caydırıcılık, deniz güvenliği operasyonları için deniz ve hava sistemlerinin oluşturulması; navigasyon/seyrüsefer ve uçuş özgürlüğü yer almaktadır. ABD ordusu içinde Hava Kuvvetleri, hem Alaska hem de Grönland'daki varlıkları ile Kuzey Kutup Bölgesi'nde en geniş varlığa sahip birimdir (Kurt, 2021: 70). Kuzey Kutbu bölgesindeki hava ve karada gerçekleştirilecek tatbikatlara ve eğitimlere ağırlık vermektedir. Bu nedenle, Arktik Bölgesi ile ilgili ABD'nin güvenlik ihtiyaçlarının karşılanması önemlidir. Aynı zamanda, ABD denizlerin özgürlüğünü en önemli ulusal öncelik olarak gördüğünü vurgulamıştır. Bu nedenle, kolluk kuvvetleri de dahil olmak üzere denizcilik alanlarıyla ilgili politikalarını devam ettirmektedir. Böylelikle bölgede daha aktif ve etkili bir biçimde varlığını göstererek deniz gücünü yansıtmayı amaçlamaktadır (TWH, 2009: 3).

Arktik bölgesinin güvenliğinden Amerika Birleşik Devletleri Kuvvetleri – Kuzey Komutanlığı sorumludur (Bailes ve Heininen, 2012: 54). 2009 Direktifi aynı zamanda bölgeye yönelik olabilecek

terör saldırılarının önlenmesine de değinmektedir (TWH, 2009: 2). Bölgede gerçekleştirilen en kritik görevin füze ikaz sistemi olduğuna işaret edilmektedir (Kurt, 2021: 70).

3.1.4.2. Arktik Bölgesi'ne Yönelik Ulusal Strateji 2013

Barack Obama döneminde, 2013 yılında yayınlanan “Arktik Bölgesi'ne Yönelik Ulusal Strateji (National Strategy for the Arctic Reagon 2013)” (devamında 2013 Stratejisi olarak belirtilecek) Amerika Birleşik Devletleri'nin Arktik Bölgesi için stratejik önceliklerini ortaya koymaktadır. Söz konusu belgenin ilk cümlesinde ABD, kendini “bir Arktik ülkesi” olarak tanımlayarak bölgede etkin bir aktör olduğunu göstermeye çalışmıştır. Buna göre, ABD ulusal güvenlik ihtiyaçlarını karşılamayı, çevreyi korumayı, kaynaklarını verimli bir şekilde yönetmeyi, yerli toplulukları da içine alan uluslararası iş birliğini güçlendirmeyi ve bilimsel araştırmaları desteklemeyi amaçlayan bir Arktik ülkesi konumundadır (TWH, 2010: 50).

Bölgedeki ABD ulusal güvenlik çıkarlarının neler olduğu tanımlanarak, -iş birliğine dayalı bir şekilde- öncelikli olarak ne tür eylemler de bulunulacağı belirlenmiştir. Bu amaçla, 2013 Stratejisi üç eylem üzerine kuruludur: Arktik Bölgesi'nde ABD çıkarlarının geliştirilmesi (1), sorumlu bir Arktik Bölgesi yönetiminin oluşturulması (2), ikili veya çoklu ilişkiler aracılığı ile uluslararası iş birliğinin güçlendirilmesi (3) (TWH, 2013). Bundan dolayı 2013 Stratejisi, ABD'nin Arktik Bölgesi'ne yönelik kapsamlı bir ulusal yaklaşım oluşturduğunu gözler önüne sermektedir.

Çevresel açıdan değerlendirildiğinde, iklim değişikliklerinin ekonomik faydalar sağlayabileceği kabul edilmiştir. Buna göre, Kuzey Kutup Bölgesi'nde buzulların erimesi küresel iklim ve ekosistemlerin yanı sıra küresel nakliye, enerji piyasaları ve diğer ticari çıkarları dönüştürme potansiyeline sahiptir (TWH, 2013: 11). İklim değişikliklerinden dolayı ayrıca enerji güvenliğini sağlamaya yönelik faaliyetlere ağırlık verilmesi gerektiği belirtilmiştir.

Toplumsal açıdan değerlendirildiğinde; 2013 Stratejisi yerli halklara yönelik politikalarında bir değişikliğe gitmemiştir. 2009 Direktifi'nde olduğu gibi, Arktik Konsey yerli halklarla ilişkilerde ve iş birliklerinde faydalı bir platform olarak değerlendirilmiştir. Küresel toplumun bir üyesi olarak ABD, yerli toplulukların ihtiyaçlarına saygı duyacağını 2013 Stratejisi ile ortaya koymuştur (TWH, 2013: 9).

İş birliği açısından değerlendirildiğinde, 2013 Stratejisi, Arktik Konseyi'nin bölge üzerindeki güvenliği sağlama konusunda rolüne de dikkat çekmektedir. “2011 Arktik Arama ve Kurtarma Anlaşması” ile “2013 Arktik Deniz Petrol Kirliliğine Hazırlık ve Müdahale Anlaşması” örnek gösterilerek, Konsey'in kamu güvenliğini sağlama ve çevreyi koruma konularında başarılarına yer verilmiştir. 2009 Direktifi bu anlaşmalar yürürlüğe girmeden önce hazırlanmış olduğundan benzer konulara yer vermiş olmasına rağmen 2013 Stratejisi'nde belirtildiği kadar Arktik Konseyi'ne yer

vermemektedir. Daha çok Arktik doğasında kirliliğin önlenmesine yönelik çalışmaların ilerletileceği; gerekli lojistik ve temel destek ihtiyaçlarının (buz kırma yetenekleri gibi) belirleneceği; arama ve kurtarma planların hazırlanacağı konusunda adımlar atılacağı belirtilmiştir. ABD, Arktik devletleri tarafından imzalanan Arama ve Kurtarma Anlaşması gibi faaliyetlerin uygulanmasını desteklemek için çaba göstereceğini vurgulamıştır. Bu çabalar için Alaska Eyaleti, yerel halk ve kabile yetkilileri ile kamu ve özel sektör ortaklarıyla iş birliği içinde çalışacağını ve böylelikle, kendi sorumluluklarını yerine getirme kapasitesini de geliştireceğini belirtmektedir (TWH, 2013). Bu noktada 2009 Direktifi ile benzerlik göstermiştir.

Güvenlik açısından değerlendirildiğinde, 2013 Stratejisi'ne göre ABD'nin bölgeye yönelik güvenlik algısı, güvenli ticari ve bilimsel operasyonları destekleyenlerden ulusal savunmaya kadar uzanan geniş bir faaliyet alanı kapsamaktadır. ABD, ulusların karşılıklı güven ve iş birliği içerisinde olduğu istikrarlı ve çatışmasız bir Arktik Bölgesi arayışında olduğunu ifade etmektedir (TWH, 2013). Arktik doğasına ve burada yaşayan yerli halkların çıkarlarına ve kültürlerine saygıyla hareket edilmesi ve aynı zamanda, sürdürülebilir bir şekilde enerji kaynaklarının geliştirilmesi gerektiğini savunmaktadır. Özellikle enerji kaynaklarına erişilebilirlik açısından Arktik Bölgesi kilit bir alandır. ABD'nin enerji ihtiyaçlarını karşılayacak potansiyele sahip bir alan olmasından dolayı, "enerji güvenliği" ulusal güvenlik stratejisinin temel bileşenlerinden biri olarak görülmektedir. 2013 Stratejisi, 2009 Direktifi'ne kıyasla enerji güvenliğine daha fazla ağırlık vermiştir (Heininen vd., 2020). Daha kapsamlı olan bu enerji güvenliği stratejisi bağlamında, enerji kaynağı tabanının keşfedilmesi, en iyi uygulamaların geliştirilmesi ve bu süreç içerisindeki deneyimlerin diğer Arktik devletlerle birlikte çalışarak paylaşılması ABD tarafından taahhüt edilmiştir (TWH, 2013). ABD Arktik Bölgesi'ne yönelik stratejilerinde, gelecekte olabilecek her türlü olumsuzluk karşısında önceden hazırlıklı olunması gerekliliği vurgulanmaktadır. Değişen bölgesel koşulları ele alma ve ABD çıkarlarını koruma konusunda disiplinsiz yaklaşımların yol açacağı zararlardan dolayı, stratejiler oluştururken bilime dayalı kararlar alıp uygulamayı tercih etmektedir (TWH, 2013: 8).

3.1.5. Rusya Federasyonu

Kuzey Kutup Bölgesi sınırları içerisinde, diğer Arktik Konseyi üye ülkelerine nazaran, en geniş coğrafi alana sahip ülke Rusya'dır. Doğal şartlardan kaynaklanan bu coğrafi ayrıcalık, Rus Kuzey Kutbu'nu (Rusya, Kuzey Kutbu sınırları içinde dahil olduğu alanı böyle adlandırmıştır) yoğun bir endüstriyel faaliyet alanına dönüştürmüştür (Pelyasov, 2013). Rusya'nın Kuzey Kutbu'na yönelik ilgisi, sahip olduğu kaynakların tükenmeye başlamasından kaynaklanmaktadır. Dünyada en fazla gaz rezervlerine sahip olan Rusya, aynı zamanda Suudi Arabistan'dan sonra gelen ikinci büyük petrol ihracatçısıdır. Bundan dolayı, Arktik ülkelerinin ekonomileri baz alındığında Rusya'nın en güçlü kaynağa sahip olduğu söylenmektedir (Pelyasov, 2013). Ancak Rusya Doğal Kaynaklar ve Çevre Bakanlığı'nın araştırmalarına göre, 2010 sonrası gaz ve petrol rezervlerin düşüşe geçeceği ve hatta 2030'a kadar ülke içerisinde mevcut petrol rezervlerinin tamamen tüeneceği tahmin edilmektedir

(The Coming Conflict, 2007: 3). Bundan dolayı, Rusya yeni kaynak arayışları içindedir. Bu noktada, Kuzey Kutbu sahip olduğu keşfedilmiş ve keşfedilmemiş kaynaklar bakımından önem teşkil eder. 1960'lı yıllarda Sibiry petrolünün keşfinden bu yana Rus ekonomine önemli katkısı olmuştur.

Rusya'nın Arktik politikaları, her biri Rus devlet mekanizmasının çeşitli organları tarafından öne sürülen farklı resmî belgelere dayandığı için karmaşıktır. Soğuk Savaş'ın bitiminden itibaren mevcut öğretilerin sık sık revizyonları söz konusudur. Sovyetler Birliği dağılmadan önce son lider Mikhail Gorbachev, 1987 yılında Murmansk'ta yaptığı konuşmasında Arktik için hükümetler arası iş birliğinin ilk sinyallerini vererek önemli jeopolitik değişimlere yol açmıştır (Heininen, 2012). 2000 yılında Rusya Devlet Başkanı makamına Vladimir Putin'in gelmesi ile Rusya Federasyonu Arktik bölgesi üzerindeki devlet politikasını ortaya çıkarmıştır. 2008 Stratejisi'nin bir taslağı niteliğini taşıyan bu politika, Kuzey Kutbu'ndaki tüm faaliyetlerin "Rusya'nın savunma ve güvenlik çıkarlarına" bağlı olması gerekliliğini vurgular. Askeri meselelere -diğer belgelere kıyasla- daha fazla odaklanılmıştır. Örneğin, deniz tabanlı nükleer kuvvetlerin işleyişine öncelik verilerek Arktik üzerinde Rusya'ya veya müttefiklerine yönelik tehditlerin caydırılması amaçlanmıştır. Ulusal güvenliğini sağlamak ve Kuzey sınırını korumak için askeri yeteneklerini modernleştirerek Arktik'te faaliyet gösterebilecek silahlı kuvvetler yaratmayı planladığını vurgulamıştır. Aynı zamanda Arktik'i "barışçıl bir iş birliği bölgesi" olarak da değerlendirmiştir.

Rusya Federasyonu şu anki Arktik Konsey Başkanlığı makamına gelen devlettir. 2023 yılına kadar bu görevini devam ettirecektir. Geçmişte Rusya Federasyonu 2004-2006 yılları arasında Arktik Konseyi'ne başkanlık yapmıştır. Salekhard Deklarasyonu (2006)'nu yayınlamıştır.

3.1.5.1. 2020 ve Sonrasına Kadar Olan Dönemde Arktik'te Rusya Federasyonu'nun Devlet Politikasının Temelleri (2009)

Rusya Federasyonu'nun resmi anlamda ilk Kuzey Kutbu politikası "2020 ve Sonrasına Kadar Olan Dönemde Arktik'te Rusya Federasyonu'nun Devlet Politikasının Temelleri " adı ile (2009 Stratejisi adı ile devam edilecektir) Eylül 2008'de Cumhurbaşkanı Dmitry Medvedev tarafından kabul edilmiş olup 2009'da kamuoyuna açıklanmıştır. Rusya, kendine "önde gelen bir Arktik gücü" rolünü biçerek politikalarını bu doğrultuda şekillendirmektedir. 2009 Stratejisi ile Arktik'in barışçıl bir alan olarak korunması, çevre tahribatının önlenmesi ve Rusya'nın ulusal çıkarlarına yönelik taahhütler ortaya koyulmuştur.

Arktik bölgesi, Rusya'nın sosyo-ekonomik kalkınmasına yardımcı olacak stratejik bir üs olarak değerlendirilmiştir (Buchanan, 2020). Sosyo-ekonomik kalkınmada amaç, Arktik bölgesinde açık deniz yataklarının işletilebilir maden rezervlerinde artış sağlamaktır. 2016-2020 döneminde Rusya Federasyonu, Kuzey Kutbu Bölgesini Rusya'da lider bir stratejik kaynak üssüne dönüştürme hedefindedir (Østreng, 2010).

2009 Stratejisi'nin stratejik öncelikleri şu şekildedir: Bölgesel oluşumlar vasıtası ile ikili güçlü ilişkiler kurmak veya var olan ilişkileri güçlendirmek (Arktik Konseyi gibi); Arktik'in sosyo-ekonomik kalkınmasını geliştirmek (bilimsel araştırmalar için verilen destekleri artırmak gibi); arama ve kurtarma çalışmalarını geliştirmek (beşerî kaynaklı kazaları önlemek maksadı ile birliktelikler oluşturmak); Arktik ulaşım sisteminin gelişimi ile bağlantılı altyapı sorunlarını iyileştirmek.

Çevresel açıdan değerlendirildiğinde; bölgenin ekolojik istikrarının zayıf olduğunu ve iklimin bölgede oldukça yoğun hissedildiği Rusya tarafından kabul edilmiştir (Heininen vd., 2020: 85). Kuzey veya Kuzey Kutbu gibi terimler yerine “Arktik” terimi kullanılmıştır. Arktik çevreyi korumayı amaçlayan “çevresel güvenlik” teriminden açıkça bahsedilmiştir (Burgess, 2010); buna göre, Arktik doğanın “artan ekonomik kalkınma ve iklim değişikliklerinin ekolojik sonuçlarına” karşı korunarak çevresel güvenliği sağlanacaktır (Østreng, 2010).

Hükûmet, başta hidrokarbon kaynaklarının geliştirilmesi olmak üzere bölgede faaliyet gösteren kuruluşları desteklemede aktif olacağını beyan etmiştir. Burada temel amaç, Rusya'nın petrol ve gaz ve diğer kaynaklara olan ihtiyaçlarını büyük ölçüde karşılayabilecek olan Kuzey Kutbu Bölgesi'nin kaynak kapasitesini genişletmektir.

Toplumsal açıdan değerlendirildiğinde; sosyal ve ekonomik faaliyetlerin artırılması ile yerli halkın yaşam koşullarının iyileştirileceğine dair açıklamalar mevcuttur. Arktik Bölgesi'nin yerli nüfusu için eğitim programlarının iyileştirilmesi (eğitim enstitüleri ve uzak yerleşim yerlerinde uzaktan eğitim için araçlar), özellikle çocukların doğal koşullar altında yaşam becerilerini geliştirebilecekleri modern bir toplum inşası amaçlanmıştır (Burgess, 2010).

İş birliği açısından değerlendirildiğinde; Kuzey Kutbu'nun “barış ve iş birliği bölgesi” olması için Arktik devletleri ile Rusya arasındaki uluslararası anlaşmalar ve Rusya Federasyonu'nun dış ekonomik faaliyetlerinin etkinliğini artırdığı anlaşmaların gerekliliği belirtilmiştir (Heininen vd., 2020: 86). Bu doğrultuda, 2009 Stratejisi deniz alanlarının uluslararası hukuk normları temelinde sınırlandırılması amacıyla Rusya Federasyonu'nun diğer Arktik devletleriyle, Rusya Federasyonu'nun ulusal çıkarlarını göz önünde bulunduran karşılıklı düzenlemeler yapılması ihtiyacına dikkat çekmiştir. Ayrıca Kuzey Kutbu sorunları için oluşturulan uluslararası forumların çalışmalarına Rus resmî kurumlarının ve kamu kuruluşlarının katılımının artırılması vurgulanmıştır. Rusya AC ve BEAC ile ilişkilerini güçlendirmeyi ulusal çıkar yararına görmektedir (Østreng, 2010).

Güvenlik açısından değerlendirildiğinde; Rusya, Arktik'te sınırlarını koruma güdüsü ile Silahlı Kuvvetler aracılığıyla askeri güvenlik sağlama ve savunma faaliyetleri içerisindedir. Örneğin Rus askeri güçleri, Rusya ve müttefiklerine yönelik tehditleri caydırmak amacı ile denizde kullanılan nükleer silahların güvenilir bir şekilde işleyişine öncelik vermiştir (Devyatkin, 2018). 2009

Stratejisi'ne göre, Silahlı Kuvvetler Arktik'te Rusya'nın etkili bir rejim sürmesini sağlayacaktır. Bölgedeki tüm askeri oluşumların birlik içerisinde hareket etmesi gerekmektedir. Ayrıca, Rusya'nın stratejik önceliklerinden birinin "Arktik Okyanusu'nda deniz alanlarının sınırlandırılması ve Spitsbergen Takımadaları'nda varlık gösterebilmesi" olduğu belirtilmiştir. Bu amaçlar doğrultusunda, Rusya Federasyonu'nun devlet sınırları üzerindeki kontrol noktalarında sınır kontrolleri yapılmasının gerekliliği ve ayrıca Kuzey Denizi Rotası güzergâhında teknik kontrol cihazlarının gerekliliği vurgulanmıştır (Heininen, 2020). Genel olarak amaç, Kuzey Kutup Bölgesi içinde Rusya'nın ulusal güvenliği için kritik alanları hem doğal risklere hem de "teknolojik acil durum risklerine" karşı korumak için entegre bir güvenlik sistemi oluşturmak üzerinedir (Østreng, 2010).

2009 Stratejisi, ayrıca arama kurtarma yeteneklerinin geliştirilmesi ile Kuzey Denizi Rotası üzerinden güvenli deniz taşımacılığından bahseder. Buna göre, Arktik devletleri tek bir bölgesel arama ve kurtarma sistemi oluşturmalıdır ve iş birliği içerisinde hareket etmelidir. Buzulların erimesiyle erişilebilirliği kolaylaşan Kuzey Deniz Rotası, Avrupa ve Asya arasında mesafeyi daha da azaltarak daha hızlı erişim fırsatı sunmaktadır. Bu durum, Rusya'nın da bu güzergâhı aktif olarak kullanacağını gösterir. Rusya devlet politikalarının Kuzey Kutup Bölgesi sınırları içerisinde nasıl geliştirilmesi gerektiği çeşitli dokümanlarla desteklenmiştir: 2001 Rusya Deniz Doktrini, Rusya Federasyonu Dış Politika Konsepti, 2020 Rusya Güvenlik Stratejisi (Heininen, 2012).

3.1.5.2. Rusya Federasyonu'nun Arktik Bölgesi'nin Geliştirilmesi için 2013 Stratejisi ve 2020'ye Kadar Olan Dönem için Ulusal Güvenlik Çabaları

2013 Stratejisi, güvenlik tehditlerini tanımlayıp Rusya Federasyonu'nun bu tehditlere karşı korunması için önlemler öneren Rus güvenlik politikasını kapsamaktadır. Bu doğrultuda, Rusya Federasyonu'nun Kuzey Kutbu'nda mevcut sosyal ve ekonomik gelişme durumunun barındırdığı risk ve tehditleri belirtmiştir. Buna göre Kuzey'de sosyal alanda yetersiz temiz içme suyu temini, konut problemleri, olumsuz nüfus eğilimleri, vasıflı insanların yurtdışına gidişi, emek arzı ve talebi arasındaki dengesizlik, mesleği eğitimden yoksun insan kitlesi, yerli halkların düşük yaşam kalitesi gibi tehditler; ekonomik alanda ise enerji sisteminin gelişmemesi, Arktik faaliyetlerinin yabancı fon kaynaklarına bağlılığı, temel ulaşım altyapısının azgelişmişliği (eskiyen buzkıran filosu, küçük uçak eksikliği gibi), modern telekomünikasyon altyapı eksikliği, navigasyonun yetersiz gelişimi, yüksek enerji tüketimine bağlı düşük verimlilik gibi riskler ve tehditler mevcuttur (The Government of the Russian Federation, 2013). Bu risk ve tehditler doğrultusunda Rusya, 2013 Stratejisi ile Arktik üzerinde altı öncelikten bahsetmektedir: Arktik Bölgesi'nin sosyo-ekonomik gelişimi (1), bilim ve teknolojinin gelişimi (2), modern bilgi ve telekomünikasyon altyapısının kurulması (3), çevre güvenliği (4), uluslararası iş birliği (5), devlet sınırlarının korunması ve askeri güvenlik (6) (The Government of the Russian Federation, 2013: 3).

2013 Stratejisi, Rusya'nın Arktik hedeflerinin, önceliklerinin ve uygulamalarının daha kapsamlı hâlidir. Rusya Federasyonu'nun Arktik bölgesindeki egemenliğini ve ulusal çıkarlarını uygulamayı amaçlar. Belge, tüm Kuzey Kutup Bölgesi'ni kapsamayıp Kuzey Kutbu'nun yalnızca Rusya'nın sınırlarına dahil olan kısımlarına ithafen hazırlanmıştır (Pelyasov, 2013). Rus Kuzey Kutbu bölgesi Rusya'nın münhasır ekonomik bölgesini ifade etmektedir.

Çevresel açıdan değerlendirildiğinde; 2013 Stratejisi, çevreyi korumanın önemine değinmiştir. Buna göre, Rus Kuzey Kutbu'ndaki çevrenin zarar gördüğünü kabul ederek, zararı sınırlamak için özellikle kaynak endüstrisindeki teknolojilerin kullanılması önerilmiştir (Heininen vd., 2020: 87). Çevre yönetimi alanında yeni tekniklerin ve teknolojilerin geliştirilmesi ve uygulanması konusunda 2013 Stratejisi aracılığı ile Rusya çağrıda bulunmaktadır. Kuzey Kutbu'ndaki geçmiş dönemde ekonomik, askeri ve diğer faaliyetlerden kaynaklanan çevresel zararların giderilmesi yönünde ve denizlerin kirliliğinin önlenmesi yönünde çalışmalar yapılacağı vurgulanmıştır (The Government of the Russian Federation, 2013: 7). Rusya Federasyonu, mevcut ekonomik ve diğer faaliyetler nedeniyle Arktik bölgesinin çevresi üzerindeki olumsuz insan etkisini en aza indirmek için bazı önlemler alınması gerektiğinden bahsetmiştir. Buna göre, devlet çevre kontrolleri için denetim mekanizmasını daha da geliştirmelidir. Ayrıca çevresel riskleri azaltan yeni teknolojiler üretilmelidir.

Toplumsal açıdan değerlendirildiğinde; 2013 Stratejisi yerli halklara yönelik daha geniş olanaklar tanımaktadır. Bu olanaklar eğitim, sağlık, kültür temellidir. Buna göre, eğitim kurumları erişilemez alanlara bile eğitim verebilmelidir. Arktik bölgesi için eğitim programlarının iyileştirilmesi gerekmektedir çünkü Rusya için gelecekte başarılı olmanın yolu eğitimden geçmektedir (Heininen vd., 2020: 65).

Enerji güvenliği ve verimlilik ise Rusya'nın Arktik Stratejisi'nde önem verdiği ve kapsamlı olarak ele aldığı bir konudur. 2009 yılında kabul edilen enerji stratejisi, Arktik sınırları içerisindeki denizleri -özellikle Barents Denizi, Pechora Denizi ve Karadeniz'i- vurgulamıştır. Ayrıca Yamal Yarımadası, Rusya'nın petrol ve gaz endüstrisinin geleceği için en önemli bölge olarak belirtilmiştir (Klimenko, 2014). Enerji tasarrufu ve verimliliğine yönelik ulusal ve uluslararası projelerin gerçekleştirilmesi dahil olmak üzere, uzak ve küçük yerleşim yerleri için enerji bağımsızlığının sağlanması; uzak bölgelerde kömür, petrol ve petrol ürünleri tedariğinin sağlanması ve yerel enerji ile ısı kaynaklarının geliştirilmesi konusunda aksiyonlar alınacağı belirtilmiştir (Pelyasov, 2013).

İş birliği açısından değerlendirildiğinde; uluslararası iş birlikleri Rusya Federasyonu'nun Arktik önceliklerinden biri olarak belirtilmiştir. Birçok alanda iş birlikleri yapılması yönünde hedeflerinin altını çizmiştir. Örneğin, çevre hakkında düzenli bilgi alışverişinin uygulanması, uzaydan da dahil olmak üzere Kuzey Kutbu ikliminde meteorolojik gözlemler için sistemlerin iyileştirilmesinde uluslararası iş birlikleri geliştirilecektir (The Government of the Russian Federation, 2013: 8). Ayrıca dış ekonomik faaliyetlerin etkinliğini artırmakta olduğu uluslararası

anlaşmalar temelinde Rusya Federasyonu ile Arktik ülkeleri arasında karşılıklı yarar sağlayan ikili ve çok taraflı iş birliği sağlamanın gerekliliğine dikkat çekilmiştir. Buna göre doğal kaynakların etkin yönetimi, araştırma projeleri için keşif faaliyetlerinin geliştirilmesi, yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımının artırılması, enerji tasarrufu ve verimliliği alanında projelerin geliştirilmesi konularında ekonomik, bilimsel, teknik ve kültürel iş birliklerine gidileceğinin sinyalleri verilmiştir (The Government of the Russian Federation, 2013: 6-8).

Güvenlik açısından incelendiğinde, Kuzey Kutbu'ndaki Rus çıkarların ve ulusal sınırların korunma ihtiyacının mevcut olduğu görülmektedir. Bu niyetle, Hükûmet, Arktik üzerinde güvenlik sisteminin geliştirilmesi gerektiğini savunmuştur. Askeri güvenliği sağlayıcı gerekliliklerden bahseder. Buna göre, Rusya olası bir saldırı anına, seferberliğe hazırlık düzeyini sağlamalıdır. Barış zamanında askeri tehditleri etkisiz hâle getirmeli, stratejik caydırıcılığı sağlamalı; çatışma durumunda kendi çıkarları gereği saldırganlığı az seviyeye indirgemelidir. Ayrıca Arktik Bölgesi'nin güvenliği ve sürdürülebilir kalkınması için çift kullanım teknoloji (dual use technology) ve kontrollü hava sahası sisteminin geliştirilmesine ihtiyaç duyulduğunu da vurgulamıştır. Kısacası, 2013 Stratejisi ile Rusya askeri güvenlik sistemlerini geliştirerek Arktik'te etkili rejim sürdürebilmeyi amaçlamıştır. Bu amaç doğrultusunda ulusal devlet sınırlarını koruma, askeri güvenliği sağlama (Rus Silahlı Kuvvetleri) ve savunma faaliyetleri içerisindedir (Heininen v.d., 2020).

Ayrıca 2013 Stratejisi, deniz taşımacılığı ile ilgili olmak üzere, güvenlik alanında iyileştirilmesi gereken birkaç alan tanımlamaktadır; buzkıran filosunun güçlendirilmesi, arama ve kurtarma birimlerinin geliştirilmesi, deniz buzlarının haritalandırılması, iletişim ve uydu yetenekleri, güvenilir hava durumu bilgileri (Heininen vd., 2020: 89). Arktik topraklarının ve sularının yabancı sermaye kaynaklarına bağımlılığının kalıcı bir yer gözetim mekanizmasından yoksunluğu, karşılaşılan bir zorluk olarak vurgulanmıştır.

3.1.6. İzlanda

İzlanda Atlas Okyanusu'nun kuzeyinde, Grönland'ın güneydoğusu ile Norveç ve Britanya Adaları'nın arasında yer alan küçük bir ada ve aynı zamanda bir Avrupa ülkesidir. İkinci Dünya Savaşı'nda deniz savaşının, Soğuk Savaş zamanı da deniz stratejilerinin merkezinde yer almıştır (Bailes ve Heininen, 2012: 72). 1980'li ve 1990'lı yıllarda ise Kuzey'deki denizlerde nükleer güvenliğin sağlanmasında özel bir role sahip olmuştur. Ayrıca Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin geliştirilmesinde katkısı olan bir ülkedir. 2006 yılında İzlanda Dışişleri Bakanlığı'nın "Kuzey, Kuzey ile buluşuyor" söylemi ile bir yıl sonra, Arktik deniz taşımacılığı ve gelişimi üzerine düzenlenen uluslararası konferansa İzlanda'nın katılımı, Kuzey Kutbu'na duyulan ilginin sinyallerini vermiştir. Söz konusu bu konferansta, İzlanda'nın Kuzey Atlantik'in ortasındaki konumu nedeniyle bir Trans-Arktik Rotası'nın açılmasında rol oynayabileceği vurgulanmıştır.

İzlanda Dışışleri Bakanı'nın İzlanda Parlamentosu'na Arktik strateji ilkelerini önermesi ile 2011 yılında, ilk resmi politika belgesi üzerinde çalışmalara başlanmıştır. Aslına bakılırsa, söz konusu strateji belgesi, 2009 yılında yayınlanan ve İzlanda'nın Kuzey Kutbu'ndaki konumu ve statüsüne ilişkin bilgiler veren taslak niteliğindeki raporun resmileştirilmiş hâlidir. Rapor, "Yüksek Kuzey'de İzlanda (Iceland in High North 2009)" adı ile Dışışleri Bakanlığı tarafından yayınlanmıştır. Böylelikle İzlanda, Yüksek Kuzey'e ilişkin meselelerde politikalar geliştirmeyi amaç edindiğini beyan etmiştir. Rapora göre İzlanda, Arktik Bölge'de coğrafi olarak tamamı yer alan tek ülke konumundadır ve bu nedenle geleceği, Arktik Bölgesi'nde mevcut doğal kaynakların sürdürülebilirliğine bağlıdır (Heininen, 2012).

Yüksek Kuzey ile ilgili İzlanda'nın 2006 Raporu'nda altı konunun altı çizilmiştir: uluslararası iş birliği (1); uluslararası iş birliği aracılığıyla güvenlik (2); kaynakların gelişimi ve çevrenin korunması (3); ulaşım (4); insanlar ve kültürler (5); araştırma ve izlemeye uluslararası iş birliği (6). Raporda belirtilen konulara kısaca değinmek gerekirse ilk olarak, uluslararası iş birliklerinin yapılması İzlanda'nın Arktik'te güvenlik ve istikrarı sağlamasına yardımcı olacağı yönündedir. Aynı zamanda Yüksek Kuzey'in askeri mevcudiyetlerden arınması da uluslararası iş birlikleri mümkün olacağından güvenliği sağlamada iş birliği yapılmasının altı çizilmiştir. Yüksek Kuzey sahip olduğu doğal kaynak potansiyelinden dolayı İzlanda'da geniş bir sektör olan balıkçılık için de stratejik bir alandır. Hem geçim kaynağı hem de uluslararası ticaret kaynağı olan balıkçılık sektörü için Yüksek Kuzey kaynaklarının gelişimi ve sürdürülebilirliği önemlidir. Raporda belirtilen konulardan biri de ulaşım'dır. Ulaşım konusunda İzlanda, Trans-Arktik Rotası'nı (yukarıda "Kutup-Ötesi Deniz Yolu" başlığı altında bilgi verilmiştir) yakın gelecekte kullanma hedefinde olduğunu belirtmiştir (Heininen, 2012). Bu hedef, 2007 yılında uluslararası alanda yapılan Arktik'e yönelik konferansın bir çıktısı olarak nitelendirilebilir.

İzlanda, Arktik Bölgesi'nin giderek artan uluslararası önemini kabul eden ve askerileşmeye yol açmadan politikalarını yürüten bir devlet olmayı amaçlamıştır. İzlanda, 2002-2004 ve 2019-2021 yılları arasında iki kez Arktik Konseyi Başkanlığı yapmıştır.

3.1.6.1. İzlanda'nın Arktik Politikası Hakkında Parlamento Önergesi 2011

İzlanda'nın Kuzey Kutbu meselelerine yönelik ilk resmi politika belgesi, İzlanda Parlamentosu (Althingi) tarafından 2011 yılında oybirliğiyle kabul edilen ve on iki öncelikli alanı belirten (Government of Iceland, (t.y.), <https://www.government.is/topics/foreign-affairs/arctic-region/>) bir strateji belgesidir. Bu alanlar şunlardır: Arktik Konseyi'nin güçlendirilmesi ve teşvik edilmesi (1); İzlanda'nın bir kıyı devleti olarak konumunu güvence altına almak (2); Arktik Bölgesi'nin tanımlanması (3); anlaşmazlıkların çözümü için UNCLOS kullanılması (4); Faroe Adaları ve Grönland ile işbirliğinin güçlendirilmesi ve arttırılması (5); Arktik yerli halklarının haklarını desteklemek (6); anlaşmalar yapmayı ve işbirliğini teşvik etmek (7); insan kaynaklı iklim

değişikliğini önlemek (8); Arktik'te geniş tanımlı güvenlik çıkarlarının korunması (9); Arktik Bölgesi'nde bulunan devletler arasında daha fazla ticari ilişkilerin geliştirilmesi (10); İzlandalılar'ın Arktik meseleleri hakkındaki bilgilerini geliştirmek ve İzlanda'yı yurtdışında tanıtmak (11); yerel düzeyde artan müzakereler ve işbirliği (12) (Heininen vd., 2020: 55). Politikaların gelişimi için İzlanda Parlamentosu tarafından Dışişleri Bakanlığı görevlendirilmiştir. Bu doğrultuda, Bakanlık diğer ilgili bakanlıklarla ve Arktik meseleleri üzerinde çalışan kurum ve kuruluşlarla iş birliği içindedir.

İzlanda'nın Arktik Bölgesi'ne yönelik temelde ulusal amacı, İzlanda'nın bir kıyı devleti olarak konumunu garantilemektedir. Böylelikle beş kıyı devleti ile aynı statüyü elde edecektir. Dışişleri Bakanlığı ve Parlamento, Kuzey Kutbu'nun "dar bir coğrafi tanımla sınırlı kalmaması gerektiği; ekolojik, ekonomik, politik ve güvenlik meseleleri söz konusu olduğundan geniş bir alan olarak görülmesi gerektiği" görüşünü desteklemektedir (Bailes ve Heininen, 2012: 76). 2011 Stratejisi'nde İzlanda'nın coğrafi olarak Kuzey Kutup Dairesi içerisinde yer aldığı ve bu nedenle Arktik Bölge içerisinde olduğu belirtilmiştir (Heininen vd., 2020: 54).

Çevresel açıdan değerlendirildiğinde, 2011 Stratejisi İzlanda'nın çevre meselelerini birincil planda gösterdiği bir belge olarak görülmektedir. Buna göre Arktik'in kırılgan doğasının korunması İzlanda'nın önceliğidir. Bu doğrultuda 2011 Stratejisi, çevrenin korunmasının ekonomik faaliyetlerle geliştirilebileceği gibi güvenlik odaklı iş birliklerinin yapılması ile de mümkün olacağını ileri sürmektedir. Çevre kirliliği güvenlik kaygısı olarak nitelendirilmiştir. Belgede çevre kirleticisi olarak sadece sera gazlarından bahsedilmektedir ve bu kirlilikten denizcilik sektörünün sorumlu olduğu iddia edilmiştir (Heininen vd., 2020: 57). Konsey Başkanlığı sırasında İzlanda, "Arktik İklim Etki Değerlendirmesi (Arctic Climate Impact Assessment/ACIA)" ve "Arktik İnsani Gelişim Raporu (Arctic Human Development Report/AHDR)" adlı iki tane çalışma düzenlemiştir.

Toplumsal açıdan değerlendirildiğinde; İzlanda, Arktik Yerli halklarının haklarını desteklemekte olup siyasi, sosyal, kültürel, ekonomik veya çevresel konularla ilgili tüm toplulukları etkileyen konularda karar alma süreçlerine katılmalarını teşvik etmektedir.

İş birliği açısından değerlendirildiğinde, 2011 Stratejisi'nde Arktik meselelerinde yerel yönetimler, akademik topluluk, endüstriler, sivil toplum kuruluşlarının katılımı dahil olmak üzere yerel düzeyde görüşmeler yapılacağını altı çizilmiştir. Böylece İzlanda, yönetişimde iş birliğine önem verdiğini göstermiştir. Arktik kıyı devletlerinin kendi içinde Arktik meselelerine yönelik görüşmeler yapmalarını (2008 Ilulissat ve 2010 Chelsea Görüşmeleri) eleştirerek bu durumun sekiz Arktik devleti arasındaki dayanışmayı bozacağını hatta Arktik Konseyi'ni zayıflatacağını iddia etmiştir (Heininen vd., 2020: 56). Ayrıca Faroe Adaları ve Grönland ile iş birliğinin artırılması yönünde adımlar atmıştır.

İzlanda, Arktik Bölgesi'nin giderek artan uluslararası önemini kabul eden ve askerileşmeye yol açmadan politikalarını yürüten bir devlet olmayı amaçlamıştır. Barents Avro-Arktik Konseyi, Baltık Denizi Devletleri Konseyi ve AB'nin Kuzey Boyutu da dahil olmak üzere bölgesel işbirliklerinin geliştirilmesi, İzlanda'nın dış politikasının önemli bir kısmını oluşturmaktadır.

Güvenlik açısından değerlendirildiğinde, 2011 Stratejisi Arktik devletleri arasındaki barışçıl iş birliğinin altını çizmektedir. Arktik'te genel güvenliğin güçlendirilmesi ve bölgenin askerleştirilmesinin önlenmesi gerektiği belirtilmiştir. Bu doğrultuda İzlanda İskandinav iş birliğinin, Amerika Birleşik Devletleri ile savunma iş birliğinin, Norveç, Danimarka ve Kanada ile bölgesel savunma ve güvenlik iş birliğinin, Arktik Konseyi'ndeki diğer yedi Kuzey Kutbu Devleti ile iş birliğinin, Avrupa Birliği ile ilişkilerin önemini vurgulamaktadır (Heininen vd., 2020: 57). İş birlikleri ortak güvenlik konuları üzerinedir; özellikle çevre kirlilikleri, deniz kazaları ve petrol çıkarma gibi kaynak kullanımıyla bağlantılı denizcilik faaliyetleri. 2011 Stratejisi ayrıca Arktik güvenliğine katkıda bulunan üç yapıyı tanımlamaktadır: Arktik Konseyi ve onun yasal bağlayıcı anlaşması "Arama ve Kurtarma Anlaşması"; arama ve kurtarma çalışmalarına katkılarından dolayı NATO; deniz taşımacılığına yönelik faaliyetlerinden dolayı IMO (Heininen vd., 2020: 58).

İzlanda'nın Arktik stratejisi, Kuzey Kutbu jeopolitiğinin yanı sıra İzlanda dış politikası ve iç politikasındaki olaylardan da etkilenerek zaman içerisinde değişikliklere uğramıştır (Ingimundars, 2015). İlk olarak, her iki belge de çevre korumaya benzer yaklaşımlar benimsemektedir. Ekonomik faaliyetler çevreyi olumsuz etkileyebileceğinden, balık stoklarının korunmasını da garanti eden sürdürülebilir bir ekonominin olması gerekmektedir. İkincisi, her iki belge de ulaşım altyapısını ve nakliyyeyi ele almaktadır. 2009 Stratejisi İzlanda'nın bir hava geçiş merkezi olabileceğini belirtirken, 2011 Stratejisi İzlanda ile Grönland arasındaki hava hizmetlerinin arttığını belirtmektedir. Belge, NATO gibi güvenlik örgütlerinin ve ayrıca Kuzey Kutbu Konseyi'nin ilişkiler kurma ve sürdürme yeri olarak rolünü tartışarak bu fikirleri daha da geliştiriyor. Ayrıca belgede NATO'ya kirliliğe yardımcı olabilecek bir aktör olarak atıfta bulunuluyor. İkincisi, kirlilik ve iklim değişikliği sadece 2011 belgesinde ele alınmaktadır.

3.1.6.2. İzlanda'nın Kuzey Kutbu Bölgesini İlgilendiren Konularda Politikası 2021

Ani ve hızlı çevresel değişiklikler nedeniyle, Arktik Bölgesi'nin uluslararası gündemde olması İzlanda'yı harekete geçirerek Arktik politikalarını gözden geçirmesine sebep olmuştur. Bu amaçla bir komite atanarak Arktik Bölgesi'ni ilgilendiren tüm konularda, (ekoloji, ekonomi, politika ve güvenlik konuları da dahil olmak üzere) geniş perspektiften bakış açıları ile adımlar atılmıştır. İzlanda, yayınladığı tüm belgelerde "Arktik" terimini kendi perspektifinden açıklamaya çalışmıştır. 2021 Stratejisi'nde de Arktik'in evrensel bir tanımı olmadığını kabul edip yine de Arktik sınırlarının içerisinde konumlandığını kabul etmiştir (Government of Iceland, 2021).

Çevresel olarak değerlendirildiğinde, 2021 Stratejisi 2011 Stratejisi'ndeki gibi küresel ısınma tehdidinin Arktik üzerindeki etkilerine değinmiştir. Bu doğrultuda alınan önlemler arasında Arktik bölgesinin çevre ve ekosistemleri üzerindeki okyanus asitlenmesi ve diğer olumsuz etkileri durdurmak için sera gazı emisyonlarını önemli ölçüde azaltmak, politika geliştirme ve karar vermek için izlenebilirlik ve bilimsel araştırma güçlendirmek yer almaktadır (Government of Iceland, 2021: 15).

İzlanda balıkçılık yönetimi ve deniz kaynaklarının sürdürülebilir kullanımına ilişkin faaliyetlerin önemini de vurgulamıştır. Balık avının en kuzeydeki deniz sularında gerçekleşmesi durumunda, İzlanda'nın çıkarları korunmalı ve bu alanlardaki ekosistemler özellikle savunmasız olduğundan bu kullanımda özen gösterilmelidir. İzleme, seyir haritalarının oluşturulması, telekomünikasyon ve uydu navigasyon sistemleri gibi çevre ve ulaşım güvenliğini ilgilendiren konularda dikkate alınmıştır.

Toplumsal açıdan değerlendirildiğinde; İzlanda Kuzey Kutbu'ndaki toplulukların altyapısını güçlendirme ve ekonomik kalkınmayı ve refahı destekleme çabası içerisinde olduğunu belirtmiştir. Bölgede cinsiyet eşitliğine yönelik Arktik Konseyi aracılığı ile proje geliştirmiştir, aynı zamanda izole topluluklarda sürdürülebilir enerji hakkında bilgi paylaşımlarında bulunabileceği projeler geliştirmiştir (Government of Iceland, 2021: 24). Kuzey Kutbu bölgesi sakinlerinin varlığını tanıyarak geçimlerini sağlayabilmelerinde çeşitli yardımı olmuştur. Dijital iletişim, eğitim ve sağlık hizmetlerine erişimlerini sağlamıştır. İzlanda yerli halkların haklarını, kültürlerini ve dillerini koruyan bir devlettir.

İş birliği açısından değerlendirildiğinde; 2021 Politikası, İzlanda'nın eylemleri ve kararları ile Arktik'i ilgilendiren konularda katılım gösterdiği uluslararası iş birliklerinin iyi yönde ilerlediğinden bahsetmektedir. Bu nedenle Arktik bölgesini ilgilendiren konularda uluslararası iş birliğine aktif olarak katılmaya devam edileceğinin altı çizilmektedir. İzlanda, 2021 Stratejisi'nde iş birliği amaçlı kurulan örgütlerin içerisindeki çalışma gruplarını da ön plana çıkarmıştır. Bölgenin sürdürülebilir kalkınmaya yönelik gelişimlerinin araştırılmasında ve değerlendirilmesinde katkıları mevcuttur. Üye devletlerin ortak çıkarlara ilişkin konularda yasal olarak yaptıkları üç bağlayıcı anlaşmaya değinmiştir: Kuzey Kutbu'ndaki Havacılık ve Deniz Arama Kurtarma İş birliği Anlaşması (2011), Kuzey Kutbu'ndaki Deniz Petrol Kirliliğine Hazırlık ve Müdahale İş birliği Anlaşması (2013) ve Uluslararası Kuzey Kutbu Bilimsel İş birliğini Geliştirme Anlaşması (2017). Ayrıca Paris İklim Değişikliği Anlaşması kapsamındaki yükümlülüklerin yerine getirilmesi gerektiğini vurgulayarak geniş bir uluslararası iş birliği çağrısında bulunmuştur. Barış, demokrasi, insan hakları ve eşitlik de dahil olmak üzere İzlanda dış politikasına yön veren değerlere dayanarak Kuzey Kutbu bölgesini ilgilendiren konularda uluslararası iş birliğine aktif olarak katılım göstermek hedeflenmiştir.

2021 Stratejisi, Kutup Kanunu (Polar Code)'na da değinmiştir. 2017 yılında yürürlüğe giren Kutup Kanunu, Kutup bölgelerinde denizlerde gezinen, güvenliği ve çevre korumasını artırmayı amaçlayan gemilerle ilgili özel kuralları içermektedir.

Güvenlik açısından değerlendirildiğinde; Arktik politikaları İzlanda'nın ulusal güvenlik politikasına dayanmaktadır. Sivil bir şekilde güvenlik çıkarlarının korunması, diğer İskandinav ülkeleri ve NATO müttefikleri ile iş birliği içinde güvenlik gelişmelerini takip etmek, militarizasyona karşı çıkmak ve bölgede barış ve istikrarın korunması için çalışmak güvenlik temelli atılacak adımlar olarak kendini göstermiştir.

3.1.7. İsveç

İsveç, Arktik devletleri içerisinde en geç Arktik stratejisi geliştiren ülkedir. Arktik stratejisini başlattığı yıl (2011-2013) aynı zamanda Arktik Konseyi Başkanlığı'nı da devralmıştır. İsveç'in Arktik meseleleri üzerinde uluslararası iş birliği oluşturmada baş aktörlerden biri olduğu söylenmektedir (Heininen, 2012). Avrupa Birliği, İskandinav Bakanlar Kurulu, Arktik Konseyi gibi birçok forumun aktif üyelerinden biri olmuştur. İsveç'in Arktik'e katılımı yalnızca Hükûmeti ve devlet kurumlarını değil, aynı zamanda bölgesel ve yerel yönetimleri, yerli halk örgütlerini, yükseköğretim kurumlarını, işletmeleri de içine almaktadır (Ministry of Foreign Affairs of Sweden, 2020: 5).

İklim değişikliklerinden kaynaklı Arktik üzerinde yaşanan gelişmeler (biyoçeşitlilik, teknolojik gelişmeler, yerli halkların yaşam koşulları, deniz taşımacılığı gibi) İsveç Hükûmeti için birçok farklı alanda bir dizi yeni siyasi soruna yol açmıştır. İsveç, bölgede çıkarları olan bir Arktik ülkesidir ve hem çok taraflı hem de ikili görüşmelerde oynayacağı önemli bir role sahiptir. Bu nedenle, İsveç Hükûmeti'nin Arktik bölgesi ile ilgili devam eden çabaları için bir siyasi strateji formüle etmesi ihtiyacı ortaya çıkmıştır. İsveç, 2011-2013 yılları arasında bir kez Arktik Konsey Başkanlığı yapmıştır.

3.1.7.1. Arktik Bölge için İsveç Stratejisi 2011

“Arktik Bölge için İsveç Stratejisi”, 2011 yılının mayıs ayında İsveç Hükûmeti tarafından yayımlanmıştır. İsveç Hükûmeti'nin bir bütün olarak Arktik üzerinde benimsediği ilk strateji olma özelliğini taşır, bu nedenle bölgede iş birliğinin daha da geliştirilmesi için bir başlangıç noktası olarak görülmelidir. 2011 Stratejisi Arktik üzerinde öncelik olarak görülen üç konuyu tanımlamıştır: iklim ve çevre (1); ekonomik gelişim (2); insani boyut (3) (Ministry of Foreign Affairs of Sweden, 2011).

2011 Stratejisi, bölgeye yönelik “Arktik (Arctic)”, veya “Arktik Bölgesi (Arctic region)” adlandırmasını içermektedir. İskandinav ülkelerinin bir kısmı (Rusya ile bölgesel iş birliği

içerisindekilerde dahil) bölgeyi “Yüksek Kuzey (High North)” olarak adlandırmaktadırlar. Stratejide Arktik bölgesinin, egemen devletlerle çevrili bir okyanustan (Arktik Okyanusu) ibaret olduğu belirtilir (Ministry of Foreign Affairs of Sweden, 2011).

Çevresel açıdan değerlendirildiğinde, İsveç, 2011 Stratejisi’nde Arktik bölgesine neden strateji ihtiyacı duyulduğundan ve diğer ülkeleri bölgeye yönelik stratejilerinden tek tek bahsederek Arktik’in tanımını açıklamıştır. Buna göre, flora ve fauna koşullarından dolayı Arktik Bölgesi zengin bir biyoçeşitliliğe sahiptir. Ayrıca buzulların erimesi ile yeni ulaşım güzergâhlarına ev sahipliği yaparak uluslararası ticarete kolaylık sağlayıcı bir potansiyele sahiptir. Bu nedenle birçok ülkenin (Kuzey ile coğrafi bağı olduğu gibi olmayanlar da dahil olmak üzere) ilgisini çekmektedir. İsveç Hükûmeti’nin ise Arktik Stratejisi’nin amacı, İsveç’in Arktik ile ilişkisini, mevcut önceliklerini ve gelecekteki görünümünü uluslararası bir şekilde sunmaktır (Ministry of Foreign Affairs of Sweden, 2011).

İsveç, Arktik’te çevresel izleme sistemlerinin koordinasyonunu geliştirmek için çalışmaya devam edecektir. Bu noktada modern lojistik platformlarına erişim önemlidir. Abisko ve Tarfala’da bulunan araştırma istasyonları yerel bölgedeki sıcaklık, yağış, buzun çözülmesi, flora ve fauna ile ilgili kapsamlı çevresel izleme programları yürütmektedir. Emisyonların azaltılması ve petrolün, kimyasalların, atıkların, yerli olmayan organizmaların ve diğer hava kirleticilerinin yayılmasıyla ilgili konuları aktif olarak takip etmesi gerekmektedir. Çünkü kirleticilerin Arktik bölgesi içerisinde yayılması hem nüfus hem de fauna için büyük bir sorundur (Ministry of Foreign Affairs of Sweden, 2011: 27).

Ekonomik faaliyetler açısından değerlendirildiğinde, İsveç Arktik bölgesinde ekonomik kalkınmayı sağlayabilmek için serbest ticareti (free trade) teşvik edici çalışmalarda bulunmaktadır. Arktik üzerinde gelecekteki trafiğin serbest dolaşımı, ekonomik kalkınmaya önemli ölçüde katkıda bulunabilecektir (Ministry of Foreign Affairs of Sweden, 2011: 31). 2011 Stratejisi Barents bölgesine işaret etmektedir. Barents bölgesi İsveç endüstrisi için orman, maden, balıkçılık gibi sektörlerle kaynaklık etmektedir. Özellikle enerji verimliliği ve yenilenebilir enerji potansiyelinin geliştirilmesi konusunda çalışmalara ağırlık vermektedir. Bu nedenle buradaki ülkelerle iş birliğini geliştirme amacı taşır. Örneğin Baltık Denizi Bölgesi Enerji İş birliği (BASREC) ve İskandinav Bakanlar Konseyi iş birliği içerisinde. Arktik doğal kaynaklarına erişimin kolaylaşması ile İsveç’te farklı sektörlerde iş fırsatları doğduğu da vurgulanmıştır. 2011 Stratejisi, bu başlık altında madencilik, ormancılık, kara taşımacılığı, deniz taşımacılığı, denizde ve havada arama kurtarma, enerji sektörüne değinilmiştir. Ekonomi başlığı altında ayrıca sahip olunan buz kırıcılar da ele alınmıştır. Buz kırıcılar, okyanuslarda nakliye güvenliğini artırmak ve donmuş sularda erişilebilirliği mümkün kılmada rol oynamaktadırlar. İsveçliler de Arktik’teki artan ticari nakliyeyi desteklemek ve savunmasız deniz ortamının izlenmesi amacı ile buz kırıcılarla operasyonlar yürütmektedir. İsveç, araştırma ve eğitim girişimlerine de devam edileceğini belirtmiştir. Norveç ile yanlarına araştırma

enstitüleri ve üniversitelerdeki 48 işletme ve kuruluşlarını da alarak çelik üretiminden kaynaklanan karbon emisyonlarını yarıya indirmek amacıyla öncelikli araştırma programı olan ULCOS (Ultra-Düşük Karbondioksit Çelik Üretimi)’a katılmıştır (Ministry of Foreign Affairs of Sweden, 2011: 29). Aynı zamanda, İsveç Kutup Araştırmaları Sekreterliği, İsveç buz kırıcı “Oden” ile hem Arktik hem de Antarktika Okyanusları’nda deniz araştırma seferleri gerçekleştirmesi için çalışmalar yapmaktadır. 2011 Stratejisi aynı zamanda ren geyiği yetiştiriciliği, uzay teknolojisi, telekomünikasyon gibi gelişim gösterdiği konulara da değinmiştir.

Toplumsal açıdan değerlendirildiğinde, 2011 Stratejisi Arktik meselelerinde insani boyutu önelediği görülür. Buna göre, yerli halklar gelecekteki zorluklarla başa çıkabilmek için onları etkileyen kararlara aktif olarak katılmalıdır. Yerli halkların kimliklerini, kültürlerini, bilgi aktarımını ve geleneksel ticaretlerini koruma ve geliştirme hakları desteklenmelidir. Sami dilleri ve diğer yerli Arktik dilleri korunmalıdır.

İş birliği açısından değerlendirildiğinde; Arktik Konseyi’nin Kuzey Kutbu sorunları için merkezi çok taraflı forum olarak rolü güçlendirilmelidir. Konsey, halkın yararına ortak politikalar ve pratik projeler geliştirmede daha aktif olmalıdır. Kuzey Kutbu sorunlarına ilişkin bir AB politikasının süregelen gelişimine aktif olarak katkıda bulunacaktır. BEAC ve AC arasındaki iş birliği ve sinerjinin yanı sıra çeşitli AB iş birliği programları ve bunların elindeki araçlardan yararlanılmalıdır. İklim değişikliğinin, kirleticilerin ve Kuzey Kutbu doğal kaynaklarının kullanımında beklenen artışın olumsuz sağlık ve sosyal etkilerine karşı önlem alınması gerekecek. İsveçli buz kırıcılar, Arktik araştırmalarını desteklemek ve hassas deniz ortamını izlemek için benzersiz niteliklere sahiptir. İsveç, beklenen petrol, gaz ve diğer doğal kaynakların çıkarılmasının çevresel, ekonomik ve sosyal olarak sürdürülebilir bir şekilde gerçekleşmesini sağlamak için çalışacaktır. Deniz ve hava kurtarma alanında bölgesel sınır ötesi iş birliğinin geliştirilmesinin devam etmesi önemlidir. Deniz taşımacılığı için daha sıkı güvenlik gereklilikleri uygulanmalı ve çeşitli sektörlerde İsveç’in çevre teknolojisi uzmanlığından yararlanılmalıdır. Danimarka, Norveç, Finlandiya, Rusya, Amerika Birleşik Devletler, Kanada ve Kuzey İsveç’teki İsveç Ticaret Konseyi ofislerine, İsveç’in Kuzey Kutbu’ndaki ticari çıkarlarını teşvik etmek için beceriler geliştirmeleri talimatı verilmelidir. Sami araştırma programı, araştırma faaliyetlerinin etkisini artırmak için Kuzey Kutbu ile ilgili iş birliği projelerini kullanmalıdır.

Güvenlik açısından değerlendirildiğinde; 2011 Stratejisi’nde İsveç, kapsamlı güvenliğe dayalı bir yaklaşımın önemini belirterek sivil araçların kullanımının askeri araçlara tercih edilmesi gerektiğini vurgulamıştır (Ministry of Foreign Affairs of Sweden, 2011: 23).

3.1.7.2. Arktik Bölge İçin İsveç Stratejisi 2020

İsveç 2020 yılında, Arktik stratejisini revize etme yolunda adımlar atmıştır. Yenilenmiş strateji, Arktik bölgesi ile ilgili olarak Hükûmet'in amaçlarını ve ana önceliklerini ortaya koymuştur. Önceliklerinin olduğu alanlar şunlardır: uluslararası iş birlikleri (1); güvenlik ve istikrar (2); iklim ve çevre (3); kutup araştırmaları ve çevresel izleme (4); sürdürülebilir ekonomik gelişme ve çıkarlar (5); iyi yaşam koşullarının güvenliği (6). Böylelikle, Arktik üzerinde gelecek çalışmaların siyasi yönünü belirlemeyi amaçladığını belirtmiştir (Ministry of Foreign Affairs of Sweden, 2020: 5).

2020 Stratejisi 2011 Stratejisi'nin belli konularda geliştirilmiş hâlidir. Örneğin İsveç, yerli halkların haklarını, bakış açılarını ve çıkarlarını korumayı her iki belgede de vurgularken 2020 Stratejisi'nde buna ek olarak gençlerin ve kadınların Arktik ile ilgili siyasi süreçlere daha fazla katılması için çağrıda bulunmuştur. Bu konuda toplumsal cinsiyet eşitliğine vurgusu dikkat çekmektedir. Yine her iki belgede de İsveç'in, Arktik devletlerinin iyi işleyen uluslararası iş birliğini ortaklaşa sürdürmeye devam etmesine katkıda bulunacağından bahsedilmiştir. Bölgenin jeostratejik önemi hem Arktik hem de Arktik olmayan ülkeler için artmıştır. Bölgede artan askeri mevcudiyetler ve faaliyetler, güvenlik politikalarının oluşturulmasına sebebiyet vermiştir. Bu nedenle, 2020 Stratejisi farklı olarak, Arktik'te küresel zorluklarla başa çıkabilmek için Arktik dışındaki devletlerle iş birliğinin güçlendirilmesi gerektiği belirtilmiştir (Ministry of Foreign Affairs of Sweden, 2020: 12). Bu iş birlikleri iklim ve çevre sorunları, bilimsel araştırmalar, ticaret alanlarında yapılacaktır. Örneğin Almanya ile iş birliği içerisinde çalışmalar yaptığını belirtmiştir Almanya'yı çok taraflılığın ve kurallara dayalı dünya düzeninin savunulmasında ve 2030 Gündemi'nin uygulanmasında yakın bir ortak olarak gördüğünü belirtmiştir (Ministry of Foreign Affairs of Sweden, 2020: 19).

Çevresel açıdan değerlendirildiğinde; İsveç biyolojik çeşitliliğin korunması için Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi'nin amaçları doğrultusunda çalıştığını beyan etmektedir. Ayrıca Paris Anlaşması'nın uygulanması yönünde gerekliliklerden bahsederek çevre ve iklim çalışmalarına katılım göstereceğini vurgulamıştır. 2020 Stratejisi'nde "sürdürülebilirlik" vurgulanmaktadır. Bu doğrultuda 2015 yılında benimsenen Paris İklim Anlaşması ve 2030 Gündemi (2030 Agenda)'ne değinilmiştir. Söz konusu anlaşmalar, İsveç'in Kuzey Kutbu'ndaki katılımı ve uluslararası iş birliği için önemli başlangıç noktaları olarak görülmüştür. 2030 Gündemi sadece Arktik ile ilgili olmayıp ülkenin tamamında sürdürülebilir kalkınma için on yedi küresel hedef içermektedir.

İsveç'in hedefi, dünyanın ilk fosilsiz refah devleti olmaktır (Ministry of Foreign Affairs of Sweden, 2020: 32). Hükûmet iklim politikası çerçevesi, İsveç'in 2045 yılına kadar atmosfere sıfır net sera gazı emisyonuna ulaşacağını ve ardından negatif emisyonla ulaşacağını ortaya koymaktadır.

Toplumsal açıdan değerlendirildiğinde; İsveç, Kuzey Kutbu'ndaki nüfusun iyi yaşam koşullarından ve sürdürülebilir ekonomik ve sosyal kalkınmadan faydalanmasını istediğini 2020

Stratejisi ile ifade etmiştir. Ayrıca yerli halkların haklarına saygı duyulması gerektiğini de belirtmiştir. Bu doğrultuda, Sami halkının korunmasına önem vermiştir. 2020 Stratejisi ile, özellikle ren geyiği yetiştiriciliği ile ekonomik kalkınmaya katkı sağlayan Sami kültürünün korunmasına yönelik çalışmalarda bulunacağını vurgulamıştır. Tüm gençlerin iyi yaşam koşullarına, hayatlarını şekillendirme gücüne ve toplumun gelişimi üzerinde etkiye sahip olması için çalışmayı amaçladığını dile getirmiştir (Ministry of Foreign Affairs of Sweden, 2020: 53).

İş birliği açısından değerlendirildiğinde; Arktik bölgesi uluslararası iş birliği için elverişli koşullara sahip “alçak gerilim bölgesi (low-tension area)” olarak tanımlanmıştır (Ministry of Foreign Affairs of Sweden, 2020). 2020 Stratejisi’nde, 2011 Stratejisi ile benzer şekilde uluslararası iş birliği yoluyla bölgenin barışçıl, istikrarlı ve sürdürülebilir kalkınmasına katkıda bulunulacağı belirtilmiştir. Ancak farklı olarak, iş birliklerinde sadece Arktik devletleri aktör olarak sayılmayıp, Arktik dışı devletler de dikkate alınmıştır. Böylelikle hem ikili hem de çok taraflı iş birlikleri ile Hükûmet, geniş bir güvenlik kavramına dayanan bir yaklaşımı destekleyecektir (Ministry of Foreign Affairs of Sweden, 2020: 5). Uluslararası hukuka saygı, insan hakları, demokrasi, hukukun üstünlüğü ilkeleri ve toplumsal cinsiyet eşitliği gibi İsveç dış politikasının ilkeleri, Arktik politikasının temellerini de atmıştır. İsveç, Arktik Okyanusu üzerinde herhangi bir toprak iddiasında bulunmadığını belirtir. Yine de Arktik devletleri arasında herhangi bir toprak anlaşmazlığı olması durumunda, uluslararası hukuka uygun bir şekilde çözülmesi gerektiğini vurgulamıştır. 2020 Stratejisi, Arktik bölgesine dair İsveç’in katıldığı iş birliklerini de içermektedir. Bu doğrultuda AC, Sami Konseyi, BEAC’dan bahsedilmiştir.

Güvenlik açısından değerlendirildiğinde; 2020 Stratejisi, 2011 Stratejisi’nden farklı olarak “güvenlik ve istikrar” başlığı altında Arktik güvenliğini ve güvenlik odaklı politikalara değinmiştir. Güvenlik ayrı bir başlık altında kapsamlı olarak ele alınmıştır. Hükûmet, güvenliği sağlamanın yolunun iş birliklerinden geçtiği yönünde açıklamalar yapmıştır. Buna göre Arktik’in stratejik, ticari ve ekonomik açıdan cazibesi arttıkça ilgi odağı olacağından bölgedeki gerginlikler artabilecektir. Küresel düzeyde kötüye giden ilişkilerin dolayısıyla bölgede askeri varlık ve faaliyetler de artış yaşanabilecektir. Burada İsveç, Rus topraklarını savunmak için artan Rus faaliyetlerine çekmektedir (Ministry of Foreign Affairs of Sweden, 2020: 23). Ayrıca Arktik –dışı bir ülke olan Çin’in Arktik’e yönelik artan ilgisinden bahsetmektedir. Çin, gözlemci statüsü ile Arktik Konseyi’nde yer alarak özellikle çevre konusunda küresel iş birliğine katkı sağlamaktadır. Çin’in bölgedeki gelişmeleri yakından takip ediyor oluşu İsveç’e göre, çıkar çatışmaları riski taşımaktadır. 2020 Stratejisi, Çin’in bölgede kendi çıkarlarını gözetken eylemlerde uluslararası hukuku desteklediği yönünde bilgi içermektedir (Ministry of Foreign Affairs of Sweden, 2020: 23).

İsveç, küresel düzeydeki gergin ilişkilerin Arktik’te bölgesel düzeyde yansımaları olabileceğini varsayarak güvenlik odaklı iki yaklaşım geliştirdiğini belirtmiştir (Ministry of Foreign Affairs of Sweden, 2020: 32). Birincisi, iyi işleyen iş birliği yoluyla Arktik’te devam eden barış ve istikrarın

sağlanmasıdır. İkincisi ise İsveç'in ulusal kapasitesini güçlendirmektir. İsveç Savunma Komisyonu (Defence Commission), İsveç stratejilerinin şimdiye kadar Kuzey Kutbu'ndaki güvenlik politikası ve askeri gelişmeleri ile bunların İsveç'i nasıl etkileyebileceğini çok az dikkate aldığını söyler. 2020 Stratejisi ile, Hükûmet uluslararası hukuk çerçevesinde Arktik'te uluslararası iş birliği yapılmasını önceliklendirmiştir. Bu noktada Barents bölgesine yönelik iş birliklerinin, İskandinav ülkeleri ile yapılan iş birliklerinin, sürdürülebilir kalkınma için Avrupa Birliği ile olan iş birliklerinin altı çizilmiştir. Hükûmet, AB'nin Arktik Konseyi'ne daimî gözlemci statüsü için başvurmasını da desteklediğini belirtmiştir (Ministry of Foreign Affairs of Sweden, 2020: 11). BEAC ile ilgili olarak, iki İsveç ülkesi Norrbotten ve Västerbotten uluslararası iş birliğine dahil edilmiştir. Bu nedenle, genellikle İsveç'in Kuzey Kutbu bölgesinin bir parçası olarak kabul edilirler. Ayrıca, Arktik Konseyi içerisindeki çalışma gruplarının önemi de ortaya konmuştur. Çalışma grupları, Arktik'te yaşayan ve çalışan insanlar için çevresel değişim ve yaşam koşulları ile ilgili gelişmeleri takip etme konusunda önemli bir göreve sahiptir. Çalışma gruplarının önerilerini içeren bilimsel değerlendirmeler, Arktik Konseyi'nde karar vermede önemli bir başlangıç noktasıdır (Ministry of Foreign Affairs of Sweden, 2020: 15). İsveç, Arktik Konseyi içerisinde çeşitli çalışma gruplarında kendini gösteren bir ülke olmuştur. 2019-2021'de Arktik Flora ve Faunasının Korunması (CAFF) ve Arktik İzleme ve Değerlendirme Programı (AMAP) başkanlığı ve 2022-2024'te PAME (Arktik Deniz Ortamının Korunması) başkanlığı mevcuttur.

3.1.8. Finlandiya

Finlandiya, dünyanın en kuzeydeki ülkelerinden biridir. Ülke yüzeyinin neredeyse tamamı Sub-Arktik iklim kuşağına dahildir (Prime Minister's Office, 2010). Bu nedenle Kuzey Kutbu sorunları özellikle Finlandiya'nın kuzey bölgelerini ve nüfusunu ilgilendirmektedir. Finlandiya, Arktik Okyanusu kıyısında yer almadığı için Arktik kıyı devleti niteliği taşımaz ancak kendini, Arktik Bölgesi'nin "doğal aktörü" olarak tanımlamaktadır (Prime Minister's Office, 2010: 7). Arktik'te herhangi bir toprak iddiası olmamasına rağmen çözülmemiş toprak sorunlarının Finlandiya üzerinde de dolaylı bir etkisi olduğu söylenmektedir. Bu doğrultuda, kıta sahanlıklarıyla ilgili tüm iddialara uluslararası deniz hukuku uyarınca çözüm bulmak için çaba gösterilmesi gerektiği Hükûmet tarafından vurgulanmaktadır.

Finlandiya siyasi, ekonomik ve güvenlik çıkarları ile Kuzey Kutup Bölgesi içerisindeki sekiz ülkeden bir tanesidir. Ekonomik açıdan, Kuzey Kutbu Finlandiya'ya fayda sağlayabilecek potansiyeldedir. Arktik Okyanusu'nda deniz trafiğinin artışı ve bölgedeki doğal kaynakların kullanımı bir fırsat niteliği taşımaktadır (Prime Minister's Office, 2010: 8). Siyasi açıdan, Finlandiya, yerli halklara danışılması gerektiğini ve onları etkileyen konularda karar alma süreçlerine katılabilmesi gerektiğini savunan bir devlettir (Prime Minister's Office, 2010: 8). Finlandiya topraklarında yaşayan Sámi halkı, statüleri Anayasa'da güvence altına alınmış bir Arktik yerli

halkıdır. Güvenlik açısından ise, Arktik Bölgesi ve potansiyeli hakkında farkındalık yaratmak ve değişiklikler için hazırlık yapmakönemlidir (Prime Minister's Office, 2010: 10).

Finlandiya, Kuzey Kutup Bölgesi'nin istikrarlı ve barışçıl bir bölge olduğunu (Heininen, 2012) belirterek artan gerilim ve çatışma potansiyelinden kaçınmaktadır (Prime Minister's Office, 2021). Bu doğrultuda, uluslararası iş birliği ve uluslararası anlaşmalar, Finlandiya'nın Kuzey Kutbu'ndaki faaliyetlerinin temelini oluşturmaktadır. Bölgede istikrarı korumak, iş birliğini sürdürmek ve güvenlik durumunu öngörülebilir düzeyde tutmak Finlandiya'nın çıkarları olarak görülmektedir. Finlandiya'nın Arktik'e yönelik politikaları için en önde gelen iş birliği platformu Arktik Konseyi'dir. Ayrıca üyesi olduğu BEAC, Barents Bölgesel Konseyi, Nordik Bakanlar Konseyi platformları da Arktik politikaları için yarar sağlamaktadır.

Finlandiya, aynı zamanda Arktik devletleri arasında AB üyesi olan üç devletten bir tanesidir (diğer AB üyesi Arktik devletleri ise Danimarka ve İsveç'tir). AB içerisinde "Kuzey Boyutu (The Northern Dimension)" girişimi ile Finlandiya, Kuzey bölgelerin özelliklerine ve özellikle de Rusya ile komşu olmanın getirdiği zorluklara ve olasılıklara dikkat çekmeye çalışmıştır (Ministry for Foreign Affairs of Finland, 2009). Kuzey Boyutu politikasının temelinde ortak sınır bölgelerinde AB ile Rusya arasındaki karşılıklı bağımlılık mevcuttur. Özellikle Kuzey-Batı Rusya ve Baltık Denizi bölgesinde, AB ile Rusya arasındaki ilişkilerin bölgesel olarak sürdürülmesine ve geliştirilmesine katkıda bulunmaktadır. Kuzey Boyutu aynı zamanda tüm circumpolar Arktik bölgesini ilgilendiren konularda iş birliği anlamına gelen "Arktik penceresini (Arctic window)" de kapsamaktadır (Ministry for Foreign Affairs of Finland, 2009). Kuzey'e yönelik resmi bir politika belgesi için çalışmalara, beş kıyıdaş devletin stratejilerini oluşturmaktan sonra başlanmıştır (Heininen, 2012). Finlandiya'nın Kuzey Kutup Bölgesi'ne yönelik strateji önerisi, Avrupa Birliği Dış İlişkiler Kabine Komitesi (Cabinet Committee on the European Union Affairs) tarafından 4 Haziran 2010 tarihinde kabul edilmiştir. Finlandiya, 2000-2002 ve 2017-2015 yılları arasında iki kez Arktik Konsey Başkanlığı yapmıştır.

3.1.8.1. Finlandiya'nın Arktik Bölge Stratejisi 2010

Finlandiya'nın Arktik Bölgesi'ne yönelik yayınladığı strateji belgesi (2010 Stratejisi olarak devam edilecektir) aşağıdaki belirtilen sektörlerdeki Fin hedeflerini tanımlamaktadır: birincisi çevre; ikincisi ekonomik faaliyetler ve bilgi uzmanlığı ile araştırma (know-how and research); üçüncüsü ulaşım ve altyapı; dördüncüsü ise yerli halklardır. Ayrıca belgede küresel, bölgesel ve ikili ilişkiler düzeyde Arktik politik temelleri ile Avrupa Birliği ve Arktik bölgesi arası ilişkileri içeren iki ayrı bölüm mevcuttur (Bailes ve Heininen, 2012: 63). Strateji, Başbakanlık tarafından atanan bir çalışma grubu tarafından hazırlanmıştır.

2010 Stratejisi'nde Finlandiya kendini bir Arktik ülkesi olarak / Arktik Bölge'nin "doğal aktörü" olarak tanımlamıştır (Prime Minister's Office, 2010: 7). Bölgeye yönelik hedeflerinin neler olduğunu belirtmiştir. Bu bağlamda, 2010 Stratejisi dış ilişkileri vurgular; Arktik meselelerinde Finlandiya'nın üye olarak yer aldığı anlaşmalara, uluslararası örgütlere, Finlandiya'nın kuzeyine ve buradaki demografik yapıya, çevreye, sosyal ilişkilere, güvenliğe yönelik bölgesel veya uluslararası iş birliklerine odaklanır.

Çevresel olarak değerlendirildiğinde, 2010 Stratejisi'nde Finlandiya'nın hedefleri şunlardır: Kuzey Kutbu Bölgesi'nin spesifik özelliklerine ve çevre sorunları ile uluslararası iş birliğindeki risklere dikkat çekmek; Arktik araştırmalarına, bölgesel iklim modellerinin geliştirilmesine verilen destekleri artırmak; nükleer güvenlik projelerinde aktif rol alarak çevrenin radyasyon kontrolünü sağlamak. Finlandiya, özellikle Kola Yarımadası'nda nükleer güvenliğin sağlanması için çalışmalarda bulunmaktadır. Kuzey Kutup Dairesi'nin üzerinde faaliyet gösteren dünyanın tek nükleer santrali Kola Yarımadası'nda yer almaktadır (Prime Minister's Office, 2010: 16). Kola Yarımadası, Rusya'nın Kuzey Filosu'nun ve nükleer yakıtlı saldırı denizaltıların faaliyetleri dolayısıyla Arktik'in en askerileşmiş yeri olarak görülmektedir (Macar ve Oğuz, 2021: 345). Askeri faaliyetlerden kaynaklanan atıklar da çevre kazası riski oluşturmaktadır. Hâliyle, Finlandiya komşu bölgelerinde bulunan nükleer santrallerin güvenliğinin geliştirilmesini ikili iş birliği yoluyla desteklemeyi hedeflediğini vurgulamaktadır.

Ekonomik faaliyetler olarak değerlendirildiğinde, 2010 Stratejisi'nde Finlandiya'nın hedefleri şunlardır: Kuzey Kutbu'nda deniz taşımacılığı ve gemi yapımı konusunda Finlandiya'nın gelişimini artırmak; araştırma, teknoloji ve ürün geliştirmeye yatırım yaparak Finlandiya'nın uzman rolünü güçlendirmek; Barents Bölgesi'nde know-how temelli büyük projelerden yararlanmak için Fin şirketlerinin imkanlarını büyütmektir. Endüstri ve istihdam açısından, hem Norveç ve Rusya'daki petrol ve gaz sahalarının kara tabanlı destek alanlarında hem de büyük limanlarda Fin ekonomik faaliyetlerin artışı önemli olmuştur. Aynı zamanda, Barents Bölgesi'ndeki yatırımların varlığı ülkenin tamamını etkilemektedir, bu nedenle bu bölgedeki ekonomik faaliyetlere hız kazandırılması amaçlanmıştır. Örneğin Barents Bölgesi'ndeki petrol ve doğal gaz rezervleri Fin şirketleri için fırsatlar sunmaktadır. Fin şirketlerin ulaşım, lojistik, çevre, makine-teçhizat bilgileri birçok sektörde kullanılabilir. Bu nedenle Finlandiya, bilgi temelli uzmanlıkları önemser ve büyük projelere (Gazprom, Total, Statoil gibi gaz alanında projeler uygulayan şirketler) katılım vasıtası ile ulusal şirketlerinin uluslararası ağ kazanmasını sağlamak için çaba gösterir (Prime Minister's Office, 2010: 18).

Finlandiya'nın ağırlıklı olarak deniz taşımacılığı yoluyla yürütülen dış ticarete olan yoğun bağımlılığı, ulaşım altyapısının ve lojistik sistemin geliştirilmesi için zorluklar ortaya koymaktadır. Kuzey Denizi Rotası'ndaki buzların erimesi ile değişen taşımacılık faaliyetleri de Finlandiya'yı yakından etkilemektedir. Bu nedenle Finlandiya, Barents Bölgesi'ndeki ulaşım ve telekomünikasyon

bağlantılarının geliştirmek için komşu ülkelerle ortak görüşler içerisinde olmaya çabalamaktadır. Kuzey Finlandiya'da ulaştırma sisteminin geliştirilmesi yönünde ve alınacak önlemler konusunda ulusal düzeyde ortak bir stratejik görüşe ihtiyaç olduğunu belirtmektedir (Prime Minister's Office, 2010: 25).

Toplumsal açıdan değerlendirildiğinde; Finlandiya, yerli halkların statülerini etkileyen işlere katılımlarının sağlanması ve bunun için gereken finansmanın sağlanması konusunda gereklilikler ortaya koymuştur. AC ve BEAC tarafından yapılan çalışmalar çerçevesinde Barents bölgesindeki yerli halkların statüsünün iyileştirilmesi konusunu da gündeme getirmiştir. Finlandiya, BM Genel Kurulu tarafından Eylül 2007'de kabul edilen Yerli Halkların Hakları Bildirgesi'nin hazırlanması sürecine aktif olarak katılmıştır. 2010 Stratejisi'nde Finlandiya ayrıca Sámi halkının Anayasa ile güvence altına alınan bir statüye sahip olduğunu da belirtmiştir. Yerli halklara danışılması gerektiğinin ve uluslararası hukukun öngördüğü şekilde kendilerini etkileyen konularda karar alma sürecine katılabilmeleri gerektiğinin altını çizmiştir (Prime Minister's Office, 2010: 8).

İş birliği açısından değerlendirildiğinde; Finlandiya, kendi Kuzey Kutbu hedeflerine ulaşmak ve küresel tehditleri engellemek için küresel ve bölgesel düzeyde çok taraflı iş birliğine aktif olarak katılmaktadır. Bölgesel düzeyde Finlandiya, Arktik Konseyi Kuzey Kutbu'na dair konularda birincil iş birliği forumu olarak görür. BEAC'e dahil olması ile, yine bölgesel düzeyde Barents Bölgesi ile ilgili toprak meselelerine, burada yaşayan yerli halkların sorunlarına yakından ilgi gösterir. Söz konusu iş birliği aynı zamanda Rusya ile ilişkiler için de önemlidir. İskandinav Bakanlar Konseyi (Nordic Council of Ministers) de Finlandiya'nın içerisinde bulunduğu, AC ve BEAC projelerini finanse eden bölgesel düzeyde bir iş birliği örgütüdür. Küresel düzeyde ise, Finlandiya Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (United Nations Convention on the Law of the Sea/ UNCLOS)'ni benimsemiştir. Deniz güvenliği gibi denizcilik üzerine düzenlemeleri ele alan IMO ve Birleşmiş Milletler Yerli Halklar Sorunları Daimî Forumu (United Nations Permanent Forum on Indigenous Issues/ PFII)'da katılım gösterdiği küresel iş birliği platformlardır. İkili iş birliği düzeyinde ise Barents Bölgesi'nde Norveç ve Rusya ile iş birliği yapmak, Finlandiya için önemlidir. Çünkü Norveç ve Rusya arasında Barents Denizi sınırına ilişkin anlaşma, petrol ve gaz arama ve üretimini artıracak ve tüm bölge için geniş kapsamlı ekonomik ve finansal etkiler yaratacaktır (Prime Minister's Office, 2010: 41). Arktik bölgesinde hava ve deniz gözetimi ile uydu hizmetlerinin kullanımı ve ayrıca arama ve kurtarma hizmetleri konusunda İskandinav ülkeler ile iş birliğinin verimli olacağı vurgulanmaktadır.

Güvenlik açısından değerlendirildiğinde; Arktik bölgesine yönelik güvenlik politikası mevcut doğal kaynaklar ve yeni ulaşım yollarının varlığı doğrultusunda şekillenmiştir. Artan nakliye ve insan faaliyetleri, Arktik Okyanusu'nda çevresel kaza risklerini artıracak için güvenlik politikaları ziyade ekonomik ve çevresel endişeler üzerine oluşturulmuştur. Finlandiya, çıkarları gereği bölgede istikrarı

sağlamak, iş birliğini sürdürmek ve güvenlik durumunu öngörülebilir tutmak gerekliliğini savunmuştur. Bunun için İskandinav ülkeler ile iş birliğini destekleyen bir tavır içerisinde.

Finlandiya, kendi Arktik hedeflerine ulaşmak ve küresel tehditleri engellemek için küresel ve bölgesel düzeyde çok taraflı iş birliğine aktif olarak katıldığını 2010 Stratejisi'nde beyan etmiştir. Bu doğrultuda Finlandiya, “kapsamlı güvenlik” terimini kullanmıştır. Buna göre, kapsamlı güvenlik modeli, toplumun önemli işlevlerini sağlamayı; yetkilileri, iş dünyasını, örgütleri ve vatandaşları bir araya getirmeyi amaçlayan sektörler arası bir iş birliği modeli olarak tanımlanmıştır (Räisänen vd., 2021). Önemli işlevlerden kasıt liderlik; uluslararası ve AB faaliyetleri; savunma yeteneği; iç güvenlik; ekonomi gibi konulardır. Bu doğrultuda, kapsamlı güvenliğin sağlanmasını amaç edinmiş olan hükûmetler arası BEAC'e de atıfta bulunulmuştur.

3.1.8.2. Finlandiya'nın Arktik Politika için Stratejisi 2021

Finlandiya, 2021 yılında yeni Kuzey Kutbu politikasına yönelik stratejisi belgesini yayınlamıştır. 2030 yılına kadar geçerliliği olan bu belge, Finlandiya'nın Arktik'e yönelik hedeflerini ortaya koymaktadır. Buna göre, Kuzey Kutbu bölgesindeki tüm faaliyetler ekolojik taşıma kapasitesine dayalıdır. Ekolojik taşıma kapasitesi, doğada istenmeyen değişimlere yol açacak olan insan faaliyetlerinin sınırını ifade etmektedir. Ayrıca iklim koruması, sürdürülebilir kalkınma ilkeleri ve yerli halkların hakların varlığına saygı duyulması birincil planda yer alan meselelerdir (Finnish Government, 2021). 2021 Stratejisi, Finlandiya'nın Kuzey Kutbu faaliyetleri için dört öncelikli alan belirlemiştir: İklim değişikliği, sera gazı emisyonlarını azaltma ve uyum çalışmaları (1); yerli halklar, Sami halkının hakları ve refahı (2); uzmanlık, geçim kaynakları ve öncü araştırmalar (3); altyapı ve lojistik (4) (Finnish Government, 2021).

Çevresel olarak değerlendirildiğinde, 2021 Stratejisi, Paris Anlaşması'na vurgu yapmaktadır. Paris Anlaşması, insan kaynaklı sera gazı emisyonlarının yol açtığı küresel sıcaklık artışını uzun vadede 2 santigrat derecenin altıyla sınırlamayı hedefleyen bir anlaşmadır. Sera gazı emisyonlarının azaltılmasının, Arktik Bölgesi üzerinde de önemli fark yaratacağına inanılmıştır. Bu nedenle, Finlandiya Arktik sınırları içerisinde yeni fosil rezervlerin açılmasına karşı çıkmaktadır. Hükûmet, 2035 yılına kadar karbon nötrlüğünü hedef olarak belirleyerek ulusal düzeyde iklim değişikliği yasası çıkarma hazırlığı içerisinde. Ayrıca iklim değişikliğine dair uyum önlemleri üzerinde çalışmalar mevcuttur. Bu doğrultuda, vatandaşların katılımı güçlendirilip iklim değişikliğinin etkilerine ilişkin bilgi ve farkındalıkları artırılacaktır (Finnish Government, 2021: 30). Bu bilgi seline, Finlandiya sınırları içerisindeki Arktik yerel halklarından biri olan Sami halkı da katılacaktır.

Ekonomik faaliyetler olarak değerlendirildiğinde, ulaşım ve taşımacılık hizmetlerinin desteklenmesi ülkenin ekonomik fırsatları, istihdamı ve istikrarı için önem taşımaktadır. Finlandiya, Kuzey'de ulaşım ağını geliştirip ekonomiyi canlandırmak maksadı ile ulusal ulaşım ağını Trans-

Avrupa ulaşım ağlarına bağlayacaktır. Ayrıca Finlandiya, IMO ve AC ile taşımacılığın yarattığı emisyonları azaltmak için iş birliği içerisinde. IMO tarafından, Arktik sularında 2024 yılından itibaren ağır akaryakıt kullanımına yasaklanacağı söylemleri mevcuttur. Finlandiya’da 2021 Stratejisi’nde, alternatif yakıtlar (elektrik, gaz, hidrojen, yenilenebilir yakıtlar dahil) için yeterli dağıtımın yapılacağı altyapının geliştirilmesi konusunu ele almıştır. Tüm Kuzey’i kapsayan güvenilir bir dağıtım ağı geliştirmek için uluslararası iş birliğine girmek gerektiğini vurgulamıştır (Finnish Government, 2021: 68).

2021 Stratejisi Arktik’e ek olarak, Finlandiya’nın Antarktika’da da aktif olduğunun altını çizmiştir. Finlandiya, 1980’lerden beri Antarktika’da bir araştırma istasyonuna sahiptir ve bu kıtada yüksek kaliteli ve uluslararası ağ bağlantılı araştırmalar yürütmektedir (Finnish Government, 2021: 23).

Toplumsal açıdan ele alındığında; Finlandiya, Arktik bölgesindeki sosyo-ekonomik kalkınma, yerli halkların geleneksel bilgi ve kültürel ifadelerinin korunmasına özen göstereceğini beyan etmiştir.

İş birliği açısından ele alındığında; 2021 Stratejisi’nde genel olarak güvenlik sorunlarına değinilerek uluslararası iş birliğinin önemi ele alınmıştır. Belgede güvenlik ve savunma açısından Rusya’ya ve Çin’e dikkat çekilmektedir. Rusya, en büyük Kuzey Kutup ülkesi olma özelliğine sahiptir. Ekonomik çıkarlarını korumak ve Kuzey Denizi Rotası üzerinde kontrolü sağlamak için Kuzey Kutbu bölgesindeki askeri varlığını güçlendirmektedir. Kola Yarımadası’nda askeri üsler bulundurmakta ve Rus Kuzey Filosu’nun operasyon yeteneğini geliştirmektedir. Bu esnada, Rusya okyanuslara erişim özgürlüğünün de altını çizmektedir. Çin ise Kuzey Kutbu ülkesi olmamasına rağmen bölgeye (doğal kaynaklar, ulaşım yolları vb.) ilgi göstermeye başlamıştır.

2021 Stratejisi, Finlandiya’nın tamamını Kuzey Kutbu ülkesi olarak sınıflandırır. Laponya eyaleti özellikle önemlidir. Laponya’ya ek olarak, Kuzey Ostrobothnia, Kainuu ve Kuzey Karelya bölgeleri de Arktik iş birliği ve özellikle BEAC içindeki bölgesel iş birliği içerisinde (Finnish Government, 2021). Finlandiya Savunma Kuvvetleri, Kuzey Kutbu araştırma iş birliğine katılır ve kuzeyde hem ulusal hem de uluslararası ortaklarıyla birlikte askeri tatbikatlar yürütür. Finlandiya’nın gücü, Kuzey Kutbu koşullarında faaliyet göstermek üzere geliştirilmiş ve yüksek uluslararası düzeyde Kuzey Kutbu uzmanlığına sahip yetenekli Savunma Kuvvetlerinde yatmaktadır.

Güvenlik açısından değerlendirildiğinde; önceki Arktik stratejilerine göre, bölgenin güvenlik politikasında değişiklikler yaşandığı ifade edilmiştir. Askeri faaliyetlerin artışlarından kaynaklı olarak Arktik’in altyapısının geliştirilmesi gerektiği ortaya çıkmıştır. Bu nedenle bölgenin kalkınmasının daha geniş bir güvenlik politikası bağlamının parçası olarak incelenmesi gerekmektedir. Finlandiya’nın bakış açısına göre, Arktik bölgesinin güvenliği, 2010’larda Baltık

Denizi ve Avrupa'nın geri kalanındaki güvenlik durumuyla yakından bağlantılıdır (Finnish Government, 2021: 18). Bu noktada Rusya vurgulanmıştır. Rusya, Kırım'ı yasa dışı yollardan ilhak ederek ve Ukrayna'nın doğusunda başlattığı çatışmayı uzatarak güvenlik bağlamında olumsuz etkiler bırakmıştır. Rusya'nın ekonomik çıkarlarını korumak ve Kuzey Denizi Güzergahı üzerinde kendi kontrolünü sağlamak için Arktik bölgesindeki askeri varlığını sistematik olarak güçlendirmesinin Finlandiya'nın güvenlik politikalarını etkilediği yönünde söylemler mevcuttur. Bu nedenle Arktik bölgesindeki devletlerin artan güvenlik politikaları, Finlandiya'nın dış politikası için de önemli bir öncelik olmaktadır. Arktik güvenlik durumu konusunda hem ikili hem de çok taraflı olarak dış politika, güvenlik politikası ve savunma iş birliği konularında sürekli diyaloglar yürüteceğinin sinyallerini vermiştir. Finlandiya, bir yandan Arktik Konseyi'nin gündemindeki çevre sorunlarının en üst düzeyde ele alınmasını sağlayacak diğer yandan da Arktik Konseyi'nin görevi dışında kalan güvenlik politikası konularının ele alınması için Arktik Zirvesi adıyla olası bir forum oluşturacağını vurgulamıştır (Finnish Government, 2021: 19).

3.2. Arktik Stratejilerinin Neo-liberal Güvenlik Anlayışı Kapsamında Değerlendirilmesi

Kuzey Kutup Bölgesi'nde aktör sayısının artışı ile doğru orantılı olarak karşılıklı ilişkilerin karmaşıklaşması ile bölgeye yönelik stratejilerin oluşturulması yaygınlaşmıştır. Her bir strateji belgesi, bölgede güvenliğin nasıl sağlanacağına dair yanıt arayışındadır. Uluslararası sistemde bir aktörün mevcut stratejisi, o aktörün amaçlarının neler olabileceği ve gücü hakkında ışık tutmaktadır (Dedeoğlu, 2020: 98). Arktik devletlerinin her biri bölgeye yönelik çeşitli stratejilere sahip olmuşlardır. Her bir devlet kendi çıkarlarına uygun düşecek şekilde faaliyetlerde bulunduğu için strateji belgeleri de bu esas üzerine hazırlanarak yayınlanmıştır. Bu nedenle, Arktik stratejileri ve devlet politikaları, her bir Arktik devletin çıkarlarını ve ihtiyaçlarının birer kılavuzu niteliğindedir. Zaman içerisinde yaşanan siyasi, teknolojik, sosyal, ekonomik gelişmeler sonucunda her bir ülkenin Kuzey önceliklerinde değişiklikler yaşanmıştır. Bir önceki bölümde, Arktik Konseyi üye devletlerin ilk politika belgeleri ile revize ederek yayınladıkları son politika belgeleri anlatılmıştır. Devletlerin politikalarında değişikliklere gittiği tespit edilmiştir. Bu bölümde ise söz konusu değişimler Neo-liberal yaklaşımın öne sürdüğü düşünceler temelinde incelenecektir.

Arktik Konseyi'ne üye devletlerin bölgenin güvenliğini sağlamak için attıkları adımların, eylemlerin zaman içerisinde değişime uğradığı görülmektedir. Söz konusu değişimler bölgeye yönelik uluslararası kurumların varlık göstermesi, iş birliklerinin artırılması, bilimsel faaliyetler gibi yumuşak güvenlik unsurlarının önceliklendirilmesi olarak değerlendirilebilmektedir. Bundan dolayı Arktik Bölgesi'nde Neo-liberal bir havanın hüküm sürdüğü söylenebilmektedir. Kanada'da yerli halkların dış politikada etkin rol oynamaya başlaması ile iş birlikçi bir hava ortaya çıkmaktadır. İlk etapta Kanada'nın Kuzey'e dair yaklaşımı jeopolitik konumu gereği Arktik üzerinde egemenliğinin kalıcılığı üzerine olmuştur. Bu hususta sert güç unsurlarına odaklanılmıştır. Kanada, askeri varlığını güçlendirmek amacıyla Ordu Eğitim Merkezi'ni kurmuş; Silahlı Kuvvetler'e daha fazla varlık

göstermeleri için gereken araçların verilmesi hususunda Birinci Savunma Stratejisi'ni yayınlamıştır. Hatta sınırlarının güvenliğini sağlayabilmek amacıyla buzkıranlar ve deniz altından gelebilecek tehditlere karşı nükleer deniz altı limanları inşa etmeyi planladığı söylenmektedir. Ancak zaman içerisinde yaşanan hükûmet değişikliği, Kanada'nın Kuzey'e olan tavrının değişmesinde etkili olmuştur. Harper Hükûmeti'nin Kuzey'e dair yaklaşımı bölgede Kanada egemenliğinin varlığı ve devamlılığı üzerine iken Trudeau Hükûmeti'nin yaklaşımı Kanada egemenliğinin yerli halklar, Kuzeyliler, bölgesel ve eyalet hükûmetleri ile çalışarak kuvvetlendirilmesi üzerine olmuştur. Yumuşak güç unsurlarının gelişimine ağırlık vermeye başlamıştır. Kuzey'e yönelik bilimsel faaliyetlerde öncü ülke olma amacı ile bilimsel yatırımlarda bulunmuştur. Son teknolojiyle donatılmış bir araştırma istasyonu olan Kanada Yüksek Arktik Araştırma İstasyonu'nu kurmuştur. Kuzeybatı Geçidi'nden geçen gemileri tespit etmek için hem kara tabanlı hem de su altı sensörlerini kullanan “Kuzey Saati” sistemini kurma projesini başlatmıştır (MacLeod, McCallum ve Waller, 2009: 1). Ancak şunu belirtmek gerekir ki, Kanada'nın Arktik Bölgesi'ne yönelik askeri güvenliği sağlama yönünde girişimleri devam etmiştir. Bu durum, diğer ülkelerle birlikte Kuzey'in güvenliğini sağlamak için ortak askeri faaliyetlerde bulunarak çeşitli savunma operasyonları ve tatbikatlar ile destek sağlamasından anlaşılabilmektedir. Örneğin 2021 yılında Kuzey hava sahasının güvenliğini sağlamak amacı ile düzenlenen “Amalgam Dart” adında tatbikatta ABD ile askeri eğitim almıştır. Kanada Ordusu, insanlı ve insansız uçaklarıyla Kuzey üzerindeki gözetim kapasitesini aktif olarak artırmaya çalışmıştır. Uluslararası kurumlarla diyaloglarını sürdürerek barış havasının ve güvenliğin sağlanmasına dair iş birlikleri içerisinde olmasına rağmen askeri kapasitesinin gelişimine devam etmiştir.

Çevre koruma, yerli halklar (toplumsal boyut), iş birliği ve güvenlik açısından Kanada'nın Arktik yaklaşımları değerlendirildiğinde şu sonuçlara varılmıştır: Sürdürülebilir bir şekilde bölgenin kalkınması gerektiğini savunarak çevrenin korunmasına yönelik eylemlerde aktif olarak devam etmektedir. Çevresel konularda yerli halklar ile iş birliği içerisinde olan politikasını devam ettirmektedir. Hatta yerli toplulukları iklim değişikliği araştırmalarına dahil ederek bilgi sahibi olmalarını sağlamıştır. İş birliği konusunda tek taraflılıktan çok taraflılığa doğru bir kayma gözlemlenmiştir. Buna göre, Kanada kendi başına kararlar alıp uygulamak yerine hem diğer Arktik devletleri ile hem de Arktik bölgesinde bulunmayan ama ilgisi olan devletlerle iş birliği içerisinde olmuştur. 2009 Kuzey Stratejisi, “iş birliği” kelimesine üç kere vurgu yaparken 2019 Çerçevesi'nin içerisinde ortalama yüz doksan kere bu kelime kullanılmıştır.

Danimarka Krallığı, Arktik stratejilerinde çatışma riskini kabul ettiği gibi uluslararası iş birliğinin önemini de vurgulamaktadır. Bu kapsamda Neo-liberal yaklaşımı yansıtan eylemler içerisinde olmuştur. Bölgenin güvenliğini sağlanmasını sürdürülebilirlik ile eş değer tutarak iş birliğine gidilmesi gerektiğini savunmuştur. Arktik stratejisinin temel amacı, Arktik bölgesindeki sürdürülebilir kalkınmayla ilgili tüm alanlarda bilgi alışverişini ve çabaların koordinasyonunu teşvik etmek ve karşılıklı çıkarların olduğu yerlerde iç ve dış iş birliğini teşvik etmek olmuştur (Ministry of

Foreign Affairs, 2020: 57). Diğer Arktik ülkeleri ile ortak projelere katılım göstermiştir. Örneğin, deniz kirliliğine ilişkin Finlandiya, Norveç ve ABD ile bölgesel eylem planı; Arktik sularında denizel istilacı yabancı türlerin oluşumunu engellemek için Kanada ve ABD ile eylem planı; iklim değişikliğinin Kuzey Kutbu ekosistemi üzerindeki etkisini incelemek için Kanada ile ortak proje geliştirme... Danimarka, Arktik devletleri arasında aynı zamanda Avrupa Birliği üyesi ülkelerden biridir. Bu nedenle AB'nin Kuzey'e yönelik politikalarının da bir ayağını oluşturmuştur. Ancak son dönemde Danimarka Krallığı, Arktik bölgesine yönelik sert güç unsurlarını artırmaya başlamıştır. Askeri ve teknolojik harcamalarında artışlar gözlemlenmiştir. Bunun sebebinin Grönland ve Faroe Adaları'nın stratejik konumu ve buralardaki teknolojinin yeteriz olmasından kaynaklı olduğu söylenmektedir. Örneğin mevcut radar sistemlerin geliştirilmesine yönelik harcamalarda artış yaşanmıştır. Küresel ısınma nedeniyle Danimarka sularında eriyen buzulların mevcut sistemlerde tanımlanamayışı yanlış anlaşılmalara sebebiyet verebileceğinden ötürü güvenlik sorunu olarak sayılmıştır. Her ne kadar sert güç unsurlarını artırsa da iş birliklerine devam etmektedir.

Çevre koruma, yerli halklar (toplumsal boyut), iş birliği ve güvenlik açısından Danimarka'nın Arktik yaklaşımları değerlendirildiğinde şu sonuçlara varılmıştır: ekonomik faaliyetlerin çevreye olumsuz etkilerini azaltmak için ekosistem tabanlı bir sistem uygulama yönünde adımlar atmaya başlamıştır. Ayrıca çevrenin korunmasıyla ilgili uluslararası yükümlülükleri kabul etmiştir. Yerli halkların Arktik Konseyi'nin çalışmalarına katılımını desteklemiştir. İkili iş birliklerine önem vermiştir. Bölgenin güvenliğini artırmak amacıyla iş birliklerine gidilmesini savunmuştur.

Norveç, Arktik stratejilerinde bölgeyi fırsat olarak değerlendirip ekonomik faaliyetlerini buna göre şekillendirmiştir. Deniz kaynaklarının yönetiminden petrole, deniz taşımacılığına, mevcut ekosistem yapısına kadar bölgenin tüm yönleri için istikrar ve iş birliğini savunan bir devlet olmuştur. Bölgeye yönelik hamleleri Neo-liberalizm'i destekleyicidir. Arktik Konseyi, Barents Avro-Arktik Konseyi (BEAC) oluşumları içerisinde aktif rol alarak çevre güvenliğini sağlamaya yönelik iş birlikleri kurmuştur. Örneğin Norveç Çevre Ajansı, BEAC çatısı altındaki çevre konusunda eylem gösteren bir çalışma grubu ile iş birliği içerisine girmiştir. Barents Bölgesi'ndeki kirlenmiş toprakları (atık, kanalizasyon suyu, sanayi kaynaklı) "sıcak noktalar (hotspots)" olarak belirleyerek buradaki koşulları iyileştirmek için "Subgroup for Hotspots Exclusion (SHE)" adlı bir alt çalışma grubuna dahil olmuştur. Buna göre her bir lokasyon, çevresel anlamda iyileştirildikçe söz konusu listeden çıkarılmaktadır. Yine, Arktik Konseyi içerisindeki Çalışma Grupları'nın birçoğu devlet himayesindeki Norveç Çevre Ajansı tarafından belirlenen uzmanlardan oluşmaktadır (The Norwegian Environment Agency, (18.11.2021), <https://www.environmentagency.no/areas-of-activity/international-cooperation/environmental-cooperation-in-the-arctic/>). Norveç, Arktik'te sürdürülebilir ekonomik büyümeyi güçlendirmek için bilgi ve yenilik temelli yaklaşımların izlenmesi gerektiğini savunmuştur. 2015 yılında sahada yer alan dört devlet ile (Kanada, Danimarka, Rusya ve ABD) iş birliği kurarak kutup ayılarının korunmasına yönelik eylem planı oluşturmuştur. Öte yandan hakimiyet kurma çabası altında Silahlı Kuvvetler'in savunma için ne denli önemli olduğuna da işaret

eder. Bu nedenle Kuzey'e yönelik tüm stratejilerinde Silahlı Kuvvetler'in önemini vurgulamıştır. Norveç Silahlı Kuvvetleri'nin egemenlik ve otoritenin kullanılmasında oynadığı rol, Hükûmet'in Arktik politikasının önemli bir unsuru olmuştur (Norwegian Ministry, 2020: 17). 2020 yılında yayınladığı Beyaz Kitap'ta egemenliğin sağlanmasında Silahlı Kuvvetler ile polis ve savcılık makamlarının varlığına da dikkat çekmiştir. Kısacası, Norveç -Kanada gibi- güvenliği sağlamanın yolunun bölge üzerinde kendi egemenliğini kurmaktan yana olduğunu savunmuştur. Norveç ayrıca Kuzey Kutbu'nda Rusya ile sınır paylaşılan bir NATO üyesidir. Stratejik konumu gereği bölgesel istikrarsızlıklar yaşamama adına iş birliğini öncelik görmüştür. Norveç'in NATO üyesi diğer devletlerle yani Müttefikler ile olan ilişkileri güvenlik kapsamında oldukça önemlidir. Örneğin ABD, Arktik bölgesine yönelik faaliyetlerini Norveç üzerinden ilerletmiştir. Güney Norveç'te bulunan Orland Hava Üssü'ne geçici süreyle tatbikatlarda bulunmak için bombardıman uçakları yerleştirmiştir. Sonuç olarak, Norveç Neo-liberal güvenlik kapsamında diğer devletlerle uluslararası örgütler dahilinde çevresel iş birlikleri içerisinde olan bir ülkedir. Ancak bir yandan da askeri güç kapasitesini geliştirme peşindedir. Bölgenin güvenliğini sağlamanın kendi varlığının mümkün olabileceği yönünde bir inancı vardır.

Çevre koruma, yerli halklar (toplumsal boyut), iş birliği ve güvenlik açısından Norveç'in Arktik yaklaşımları değerlendirildiğinde şu sonuçlara varılmıştır: Svalbard'ı çevre ve iklim araştırma merkezi olarak değerlendirmiştir. Svalbard Takımadaları'na kendi varlığını koruma amacı ile özel bir ilgi göstermiştir. Buradan da Norveç'in egemenliğini sağlama konusunda çevreyi aracı olarak kullandığı yorumu yapılabilmektedir. Çevresel tehditleri azaltmak ve onlarla başa çıkabilmek için iş birliğini vurgulama yönünde bir politika değişikliğine gitmiştir. Bu iş birliklerini bilgi temelinde oluşturulmuştur. Yerli toplulukların kimliğini ve kültürlerini korumaya özen göstermiştir. İş birliği konusunda Arktik meselelerinde Arktik dışı diğer aktörlerinde bölge içerisindeki varlıklarını desteklemiştir. NATO, AB, BEAC gibi çok taraflı iş birliklerini teşvik etmiştir.

ABD'nin Arktik'e yönelik güvenlik çıkarları genel hatlarıyla egemenlik kurmak üzerine olmuştur. Ancak egemenliği sağlamada öncelikleri dönem dönem farklılık göstermiştir. 2009 Direktifi ile kendi iç egemenliğini önelemiştir. Bu doğrultuda ticareti kolaylaştırma, uluslararası iş birliğini ve çevre yönetimini güçlendirme, terörizmin önlenmesi gibi yollara başvurarak bölge üzerinde hakimiyet kurabilmeyi hedeflemiştir. Bu dönemde Kuzey Kutbu'nda yaşayan yerli halklarla ilişkiler ikincil plandadır. Obama döneminde ise ABD'nin devlet politikalarında çevre koruma, ulusal çıkar olarak görülmüştür ve çevre araştırmaları, izleme ve değerlendirmeler öncelikli konular sayılmıştır. Örneğin, bu dönemde Arktik bölgesinde keşif yapılmasının ekolojik riskler taşıdığı düşünüldüğü için çevreye dair ayrı bir önem atfedilmiştir. 2013 Stratejisi ile yerli halklara özellikle Alaska yerlilerine dair söylemler artmış olup iş birliği içerisinde olunması gerekliliğinden bahsedilmiştir. ABD'nin mevcut Arktik stratejisi, resmi olarak halen 2013 Stratejisi altındadır. Söz konusu belgenin güncellenmesi gerekmektedir. 2014 Arktik Bölgesinde Ulusal Güvenliğin Uygulanması Planı ve 2015 Arktik Girişimlerinde Koordinasyonu Arttırma ile İlgili Yürütme Emri

bölgede yapılan çalışmalardır. Aslında 2019 yılında Savunma Bakanlığı bir Arktik stratejisi yayınlamıştır. Aynı zamanda Hava Kuvvetleri, Deniz Kuvvetleri ve Ordu'nun her biri de kendi alt stratejilerini yayınlamıştır. Ancak bu stratejilerin koordineli bir şekilde hazırlanmadığı ve bu nedenle birbirlerinden bağımsız olduğu yönünde eleştiriler mevcut olmuştur (Auerswald, 2021). ABD'nin Kuzey'e yönelik güvenlik politikalarında Bush döneminde ağır basan iş birlikçi yaklaşımları ve Obama döneminde ağır basan çevre koruma temelli yaklaşımları Donald Trump döneminde sekteye uğramıştır. Arktik sularında petrol sondaj çalışmalarının yapılabilmesi yönünde faaliyetler başlamıştır. 2019 yılına gelindiğinde Dışişleri Bakanı Mike Pompeo, Arktik Konseyi Bakanlar Toplantısı'nda bölgeyi askerî açıdan değerlendirmeye başladığını üstü kapalı bir şekilde ifade etmiştir. ABD tarafından diğer Arktik devletleri askeri birer tehdit olarak görülmeye başlamıştır. Burada sadece Arktik kıyı devletleri değil aynı zamanda gözlemci statüsündeki devletler de tehdit olarak sayılmıştır. Hâliyle ABD'nin gelecek politikalarında Neo-liberal bir tutum sergilemeyeceği açıktır. İş birlikleri içerisinde olmasına rağmen askeri güvenlik kaygıları taşıyarak gücünü artıracaktır. 2022 yılında Arktik Bölgesi'ne yönelik yeni bir strateji vizyonu ortaya koyacağına dair söylemleri mevcut olmuştur. Arktik meselelerinin tek bir ulus tarafından ele alınamayacak kapasitede olduğunu kabulünün sinyallerini vermeye başlamıştır.

Çevre koruma, yerli halklar (toplumsal boyut), iş birliği ve güvenlik açısından ABD'nin Arktik yaklaşımları değerlendirildiğinde şu sonuçlara varılmıştır: İklim değişikliklerinden etkilenen Arktik doğasının korunması için bilimsel araştırmalara ağırlık verilmeye başlanmıştır. Çevrenin korunmasına yönelik farkındalığın arttığı gözlemlenmiştir. Ulaşımı, ekonomik faaliyetleri de etkileyecek olduğu göz önüne alındığında, ABD enerji güvenliğine önem veren bir yaklaşım izlemeye başlamıştır. Obama döneminde yayınlanan 2013 Strateji belgesi hâlen geçerliliğini korumaktadır. Genel hatlarıyla çevre politikalarına uyumludur. Obama sonrası Trump döneminde her ne kadar iklim değişiklikleri göz ardı edilse de yeni yönetim çevre odaklılık sinyalleri verilmiştir. Hatta Arktik Ulusal Yaban Hayatı Koruma Alanı'nın kaynak aranmasının kapatılması ve açık denizlerde de sondaj yasağı gündeme alınmıştır. Yerli halkların yaşam koşullarında herhangi bir iyileştirmeye gidilecek kararlar alınmamıştır. Ancak ilişkilerin geliştirilmesi gerektiği yönünde Arktik Konsey'in varlığının önemi vurgulanmıştır. Güvenliğin sağlanması konusunda Arktik Konsey'in varlığına daha fazla dikkat çekilmiştir. Konsey tarafından hazırlanan arama kurtarma faaliyetleri, çevre kirliliği, denizlerde petrol kirliliğine ilişkin anlaşmalara atıfta bulunulmuştur. Bu durum, ABD'nin bölgede istikrarın ve güvenliğin sağlanmasında uluslararası kurumları desteklediğini göstermektedir. Ancak siyasi gelişmelerin Kuzey politikalarını etkilediği de göz önünde bulundurularak, ABD'nin ilerleyen yıllardan askeri kapasitesini geliştirerek bölgenin güvenliğini sağlama adı altında saldırgan bir tutum izleyeceğine yönelik ruh hâli mevcuttur.

Kendini "önde gelen bir Kuzey Kutbu gücü olarak" konumlandıran Rusya Federasyonu bölgeye yönelik faaliyetlerini bu doğrultuda kapsamlı bir şekilde genişletmiştir. Arktik'i bir "barış bölgesi" olarak ele almıştır. Ancak aynı zamanda bölgeyi "askeri güvenlik alanı" olarak görerek

donanma ve ordularına dair modernizasyonlar da yapmıştır. Bu hâliyle Neo-liberal yaklaşıma ters düşmektedir. Yüksek politikaları (high politics) öncelikleştirerek askeri unsurlarını geliştirme ve gücünü artırma peşindedir. Gelişmiş teknolojiyi askeri yeteneklerine entegre ederek varlığını sağlamlaştırma çabasıdadır. 2009 Stratejisi aracılığı ile Rusya'nın Arktik'i hem "barış ve iş birliği bölgesi" hem de "askeri güvenlik alanı" olarak gördüğü gözlemlenmiştir (Bailes ve Heininen, 2012). Modern savaş uçakları ile Arktik bölgesinde savunma amacıyla tatbikatlarını devam ettirmektedir. Bölgeyi savunmasının nedeni sahip olduğu/ olabileceği doğal kaynakların varlığıdır. Ayrıca sahip olduğu kaynak potansiyelinden ötürü Arktik'i "sosyo-ekonomik anlamda kalkınma sorunlarının çözüm odağı" ve stratejik olarak "kaynak üssü" hâline dönüştürmeyi amaçlar. Bölgeye yönelik askeri faaliyetler gerçekleştirerek oluşturduğu güvenlik politikalarının temelinde ekonomik çıkarlarını korumak yatmaktadır. Strateji belgelerinde ulusal çıkarlarını askeri yollarla savunmaya hazır olduğunun sinyalini veren açıklamalar mevcuttur. Tüm bunların yanında, Arktik doğasının yaşam koşulları açısından barındırdığı zorluklar nedeni ile insan ve toplum güvenliğinin sağlanması içinde bölgenin kalkınmasına yönelik stratejiler de geliştirmiştir. Madencilik, Murmansk bölgesinde balık yetiştiriciliği için tesis kurma gibi faaliyetler odaklı projelere devlet tarafından finans desteği sağlanmıştır. Özellikle Çin ile enerji alanındaki ilişkilerini sıkı tutmaya çalışmıştır. Burada önemli olan etkenler arasında Çin'in finansal gücü, Arktik'teki enerji kaynaklarının yaklaşık yüzde 80'inin Rusya egemenlik sahası içerisinde olmasıyla birlikte ülkenin Kutup İpek Yolu güzergâhına konumu (Alexeeva ve Lasserre, 2018: 280) ve Ukrayna Krizi sonrası uygulamaya konulan Batı menşeli yaptırımlar sayılabilir (Erkan ve Eminoglu, 2019: 162). Kısacası askeri faaliyetlerini artırdığı gibi aynı zamanda deniz güvenliği, enerji güvenliği gibi düşük politika unsurlarını içeren anlaşmalara da bağlı kalmaktadır.

Çevre koruma, yerli halklar (toplumsal boyut), iş birliği ve güvenlik açısından Rusya'nın Arktik yaklaşımları değerlendirildiğinde şu sonuçlara varılmıştır: Çevre korumaya yönelik farkındalığın zaman içerisinde arttığı gözlemlenmiştir. Çevreyi zarara uğratmayacak yeni teknolojilerin kullanılması hatta devletin buna yönelik denetim mekanizması geliştirmesi gerekliliği öne sürülmüştür. Yerli halkların yaşam koşullarının iyileştirilmesi için eğitim, sağlık gibi alanlarda daha geniş olanaklar tanınmıştır. İş birlikleri kurulması yönünde çabalar genişletilmiştir. Bölgesel nitelikli ikili ilişkiler kurulmasından uluslararası nitelikli ilişkiler kurulmasına doğru bir yönelme vardır. Rusya'nın Arktik gelişimi için iş birliğine ve istikrara değer verdiği ve Kuzey Kutbu'ndaki çevre sorunları gibi çeşitli ortak sorunları ele aldığı görülebilmektedir. Bu nedenle, Amerika Birleşik Devletleri de dahil olmak üzere tüm Arktik devletleri ile iş birliği içerisinde.

İzlanda, İsveç ve Finlandiya Arktik Bölgesi'ne kıyı şeridinde sahip olmamasından kaynaklı bölge üzerinde siyasi bir hak iddiasında bulunmayan üç Kuzey devletidir. Arktik Bölgesi'nin güvenliğini sağlamak, öncelikli bir eylem olmakla birlikte bu güvenlik sert güvenlik unsurlarını içermeyip yumuşak güvenliğe dairdir. Bu bağlamda her üç devletin eylemleri neo-liberalist izler taşımaktadır. *İzlanda*, güvenliği sağlamak için iş birlikleri kurma yoluna veya mevcut olanlara

katılım göstermiştir. Herhangi bir askeri faaliyet veya yatırım yapma yoluna başvurmamıştır. Aksine uluslararası Kuzey Kutup Bölgesi'nin militarize olmamasını amaçlamıştır. Arktik politikasında bölgesel ve çok taraflı iş birliğine vurgu yapan ve bölgenin tüm sert güç unsurlarından arındırılması gerektiğini savunan bir devlettir. Arama kurtarma faaliyetlerinin geliştirilmesi, çevre kirliliğinin önlenmesi, çevrenin korunması için izleme ve değerlendirme raporlarına ağırlık verilmesi gibi yollarla bölgenin çevresel güvenliği üzerine ağırlık vermiştir. Kuzey Kutbu'ndaki "Mavi Biyoekonomi" üzerine bir projenin geliştirilmesine öncülük etmiştir. Mavi Biyoekonomi Projesi ile deniz ürünlerinden tam olarak yararlanmanın yenilikçi yollarını bulma çabasıdır ve Arktik Konseyi başkanlığı döneminde özel şirketlerle iş birliği içerisinde olmuştur. Örneğin, İzlandalı balıkçılık şirketlerini Vísir hf. ve Thorbjörn hf.'ni balık kurutma tesisi kurması konusunda desteklemiştir. Kuzey Kutup Denizi sularında çevre, ulaşım ve deniz taşımacılığı güvenliğinin sağlanmasında büyük ilgi vardır ve bu amaçla sivil olarak iş birliğini güçlendirmek önemlidir (Iceland Government, 2021). Çevre koruma, yerli halklar (toplumsal boyut), iş birliği ve güvenlik açısından İzlanda'nın Arktik yaklaşımları değerlendirildiğinde şu sonuçlara varılmıştır: Çevre meseleleri her zaman İzlanda'nın önem verdiği birincil mesele olarak var olmuştur. İklimsel değerlendirmeleri ve insanlığın kalkınmasına yönelik çalışmalarda öncü pozisyonundadır. Yerli halklarla ilgili olarak, İzlanda yerli nüfusa sahip olmamasına rağmen, bölgenin güvenliğinin sağlamak için yerli halkların sorunlarını dikkate alan bir devlet olmuştur. Kültürlerini ve dillerini koruyan, onlara saygı gösteren ve bunu da açıkça beyan eden bir devlet olmuştur. Yerli kuruluşlarla iş birliğine ek olarak uluslararası iş birliklerini de savunmuştur. İsveç, diğer Arktik devletlere göre bölgenin askeri ve siyasi güvenliği ile ilgili konularda en az meşgul olan devlettir. Hâliyle sert güvenlik unsurlarını bir kenara bırakarak yumuşak güvenliğe odaklandığı yorumu yapılabilmektedir. Coğrafi olarak İsveç'in Arktik bölgesine bir kıyı şeridi yoktur, bu nedenle herhangi bir hak iddiasında bulunmamaktadır. İklim değişikliklerinin yol açtığı çevresel tahribata yönelik kaygılar taşıyarak Neo-liberal güvenlik politikaları izlemektedir. Arktik Konseyi, Avrupa Birliği, BEAC, İskandinav Kurulu gibi bölgesel aynı zamanda da uluslararası katılımında sağlandığı platformlarda aktif olarak faaliyet göstermektedir. Örneğin Kuzey'de seyrek nüfuslu bölgelerin gelişimi için Avrupa Birliği ile sürekli iş birliği hâlinde (Janson, 2021). AB Komisyonu ve AB Dış İlişkiler Eylem Servisi (European Union External Action Service (EEAS)) ile iş birliği içinde AB Arktik Forumu (The EU Arctic Forum)'nu kurmuştur. AB'nin Arktik Konseyi'nde kalıcı bir gözlemci pozisyonunda olmasını desteklemiştir. Ayrıca, Arktik Okyanusu'nda açık denizlerde düzensiz balıkçılığın önlenmesine ilişkin bir anlaşmanın uygulanmasını sağlamak için AB ile çalışacağını beyan etmiştir (Higham, 2022). *Finlandiya* -İsveç ve İzlanda gibi- bölgeye kıyası olmayan bir devlet olmasından ötürü herhangi bir toprak iddiasında bulunmamıştır. 2010 yılında yayınladığı ilk Arktik stratejisinde dört önceliği vardır: iklim değişikliğini azaltmak ve iklim değişikliğine uyum sağlamak; Arktik sakinlerinin refahı ve yerli halkların hakları; bilgi uzmanlığı, ulaşım ve altyapı. Çevre, toplum, altyapı ve ulaşım dair güvenlikleri önceleyen Finlandiya için Rusya'nın Ukrayna'daki eylemleri ve ardından gelen yaptırımlar, Çin'in gözlemci bir devlet olarak Kuzey Kutbu'na yönelik artan ilgisi güvenliğini tehdit eden gelişmeler olduğundan politikalarında değişikliğe gitmesine yol açmıştır.

Avrupa Birliği üyesi bir devlet olarak, birlik içerisindeki “Arktik ilgisinin” artması konusunda dikkat çekmeye çalışmıştır (Arctic Security Policies (t.y.), <https://www.arcticiceland.is/en/selected-material/arctic-security-policies#finland>). Finlandiya’nın çevre koruma, yerli halklar (toplumsal boyut), iş birliği ve güvenlik açısından Arktik yaklaşımları değerlendirildiğinde şu sonuçlara varılmıştır: Çevre koruma konusunda Finlandiya sabit bir çizgide ilerlemiştir. Sera gazı emisyonlarının azaltılmasına yönelik söylemleri devam etmektedir. İklim değişikliklerinin sonuçları doğrultusunda uyum çalışmalarına hazırlık yapmaya başlanmıştır. Burada halkın bilinçlendirilmesi gerekliliği ortaya koyulmuştur. 2010 Stratejisi’nde öncelenen nükleer güvenlik, 2021 Stratejisi’nde yer almamıştır. Yerli halklara söz hakkı tanınması gerekliliğini savunan Finlandiya aynı zamanda halkın bilgi ile donatılması yönünde adımlar atmıştır. Böylelikle hem yerli halkları desteklediğini göstererek onlarla iletişimini iyi tutacak olup hem de çevre koruma konusunda farkındalıklarını artırıp aksiyon almalarını sağlayacaktır. Ayrıca bölgesel ve küresel düzeyde iş birliklerine katılmıştır ve katılmaya da devam edeceğini beyan etmiştir. Özellikle diğer İskandinav ülkelerle arama kurtarma, hava ve deniz gözetimi gibi konularda yakın iş birliği içerisinde olmuştur. Finlandiya’nın iş birliği konusunda dikkat çeken durumu Rusya ve Çin’e odaklanmış olmasıdır. Bu nedenle Finlandiya, Arktik bölgesi konusunda uluslararası iş birliklerine önem veren bir ülke olmuştur.

Devletlerin politikaları ve eylemleri, Arktik bölgesinde Neo-liberalizm yaklaşımının öne sürdüğü Neo-liberal kurumsalcı bir güvenlik anlayışı olduğunu göstermektedir. Neo-liberal kurumsalcı güvenlik anlayışı sadece askeri boyutu önceliklendirmeyip güvenliği kapsamlı bir bakış açısı ile incelemektedir. Buna göre, devletler ortak çıkarlarını gerçekleştirmek amacıyla kurumsallaşma yoluna gitmelidirler (Uğuz, 2018: 93). Bu doğrultuda Arktik Konseyi adı altında hükûmetler arası bir Neo-liberal kurumsal oluşum Arktik Bölgesi’nde kendini göstermektedir. Devletler bu oluşum içerisinde ortak çıkarları doğrultusunda iş birliği hâlinindedir. Arktik Konseyi ve “yumuşak” bir kurum olarak doğası çevresel tehditlere karşı mücadele, yerli halkın refahının sağlanması gibi alçak politika konularında önemli bir rol taşımaktadır. Aynı zamanda sekiz Arktik Konseyi üyesinden üçü (Danimarka, İsveç, Finlandiya) aynı zamanda Avrupa Birliği üyesi, beşi (Danimarka, Norveç, İzlanda, İsveç, Finlandiya) Avrupa Ekonomik Alanı üyesi, beş Arktik kıyı devletinden dördü de (Kanada, Danimarka, Norveç ve ABD) NATO üyesidir (Pétursson, 2011: 84). Bu farklı platformlar da Kuzey’deki risklere ve tehditlere karşı koordineli bir yaklaşım sağlamak için varlık göstermektedirler. Bu nedenle Arktik Bölgesi’nde farklı kurumsal yapıların varlığı bölgenin güvenliğinin sağlanmasında etkin olmaktadır. Bu durum Neo-liberalizm’in öne sürdüğü kurumsal yapılarla iş birliklerinin güvenliği sağlayacağına dair görüşü kanıtlar niteliktedir.

Neo-liberal yaklaşıma göre, güvenliğin sağlanabilmesi için gücün askeri boyutundan ziyade ekonomik boyutu önceliklendirilmiştir ve bu kapsamda ekonomik iş birliklerine gidilmektedir. Ekonomik iş birliğine gidilmesi konusunda Arktik Konseyi bünyesindeki oluşumlar örnek teşkil etmektedir. Söz konusu bu oluşumlar aracılığı ile Konsey’e üye devletler ekonomik bir bağlılık içerisine girerek birbirlerine pozitif yönde etki etmiştir. Bu bağlamda Kanada, Arktik Konseyi

başkanlığı döneminde Kuzey Kutbu'nda işletmeden işletmeye (business-to-business) faaliyetlerin geliştirilmesi ile ekonomik kalkınmayı kolaylaştıran bağımsız bir kuruluş olan Arktik Ekonomik Konseyi'ni kurmuştur. Bu oluşuma çoklu bir yapı hâkim olup bölgeye ekonomik ilgisi olan şirketler, ortaklıklar ve yerli gruplar katılım göstermektedir. Norveç, kendi girişimleri ile bölgesel olarak sürdürülebilir kalkınmanın geliştirilmesi amacıyla Barents Avro-Arktik Konseyi'ni kurmuştur. Üye devletlerin sadece ekonomik bağıllıkla kısıtlı kalmayıp ekolojik ve ticari bağıllıklarının oluşturulması ile bölgenin -dolaylı yoldan da Kuzey'in- gelişimini sağlama peşindedir. Örneğin Norveç'in stratejik bölgelerinde yenilenebilir enerjinin gelişimi için ortak yatırımlar yaparak BEAC üyeleri ekonomik iş birliği platformu kurmuşlardır. Ekonomik iş birlikleri sadece yenilenebilir enerji kapsamında olmayıp eğitim, sağlık, turizm, teknoloji, tarım sektörlerini içine almaktadır. 2022 yılı BEAC resmi sitesinde yayınlanan verilere göre, üye devletlerin her bir bölgesine yapılan yatırımlar toplamda 178 milyar euro olmakla birlikte, enerji sektörü için 50 milyar Euro, turizm sektörü için 4 milyar euro, altyapı çalışmaları için 36 milyar Euro, endüstri sektörü için 86 milyar Euro harcamaları içermektedir (Lapland Chamber of Commerce (2022), https://www.barents-council.org/document/BEAC-16022022_final.pdf). Yine Finlandiya, zararlı yabancı türlerin Barents Bölgesi'nin hassas ve kırılgan Kuzey Kutbu doğasına yönelik oluşturdukları tehditlere yönelik farkındalık yaratma amacıyla proje yürütmektedir. Bu kapsamda Norveç ve İsveç ile Barents Bölgesi içerisinde olmalarından ötürü iş birliği içerisinde.

Liberalizm etkisini taşıyan Neo-liberalizm'de devletlerin yanı sıra bireyler, şirketler de uluslararası politikanın şekillenmesinde önemli bir role sahiptirler. Devlet dışı aktörler olarak da bilinmektedirler. Neo-liberaller'e göre rejimin belirlenmesinde bu küresel siyasi aktörlerinde belli bir rolü vardır. Uluslararası örgütlerin belirlediği kurallar neticesinde uluslararası iş birliği sağlanırsa devletlerin bundan mutlak kazançlar elde edebileceğini belirtmişlerdir (Cerit, 2015: 14). Kuzey Kutup Bölgesi'nde hüküm süren üst düzey kurumlarla mevcut olan iş birliği havası devletlere de belli kazançlar sağlamaktadır. Yapılan iş birlikleri çoğunlukla insan güvenliği ve çevre güvenliği temellidir. İnsan güvenliğinin sağlanabilmesi bakımından, Arktik toplulukları için ekonomik ve yaşam koşullarının iyileştirilmesine yönelik uluslararası kuruluşlarla yapılan iş birlikleri mevcuttur. Bu iş birliklerine yalnızca Arktik devletleri katılmamakla birlikte yerli halktan temsilciler de katılmaktadır. Bu noktada üst düzey hükûmetler arası örgüt olan Arktik Konseyi'nin bünyesindeki Çalışma Grupları ile Arktik devletleri koordineli bir şekilde çalışmaktadırlar. Örneğin bireysel bazda Kanada, ABD, İzlanda; örgütsel bazda Uluslararası Aleut Konseyi ve Uluslararası Gwich Konseyi'nin ortaklaşa yürüttüğü ve Sürdürülebilir Kalkınma Çalışma Grubu (SDWG) tarafından desteklenen "Arktik Yenilenebilir Enerji Ağı Platformu (ARENA/ Arctic Remote Energy Networks Academy)" adlı proje ile enerji üzerinden insan güvenliğini sağlamak amaçlanmıştır. Söz konusu bu proje, Uzak Arktik toplulukları için enerji kaynaklarıyla ilgili bilgi paylaşımı ve profesyonel ağlar kurmayı sağlamaktadır. Böylelikle Arktik topluluklarına dizelden hibrit ve yenilenebilir enerji sistemlerine geçiş, çevre ve insan sağlığı gibi enerji sistemlerine dair bilgiler verilmiştir. Bir başka örnek ise çevre güvenliği temelinde Norveç, İsveç ve Uluslararası Sami Konseyi'nin ortaklaşa

yürüttüğü ve Arktik Atık Eylem Programı Çalışma Grubu (ACAP) tarafından desteklenen “Kola Atık Projesi”dir. Bu proje aracılığı ile yerel olası kirlilik kaynaklarının haritası çıkarılarak Kola Yarımadası’nda temizleme faaliyetleri gerçekleştirilmiştir. Böylelikle Sami topluluklarının yaşamlarının sürdürülebilirliği çevresel atıklardan arınma yoluyla sağlanmaya çalışılmıştır. Kanada ve Danimarka Krallığı tarafından yürütülen ve Circumpolar Sağlığı için Uluslararası Birlik (IUCH)’in de gözlemci olarak katıldığı, Arktik İzleme ve Değerlendirme Programı (AMAP) Çalışma Grubu’nun desteklediği kirleticilerin ve insan sağlığına dair sorunların giderilmesine yönelik bir proje mevcuttur.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu çalışma, Arktik Bölgesi'nde Neo-liberal kurumsalcı bir güvenlik anlayışının var olup olmadığına dair temel bir araştırma sorusuna cevap bulmak amacıyla hazırlanmıştır. Bu sorudan yola çıkarak çeşitli hipotezler ortaya konulmuştur. İlk hipotez, Kuzey Kutup Bölgesi'ndeki devletlerin iş birliği hâlinde olmalarının bölgenin güvenliğini sağlamak istedikleri varsayımına dayanmaktadır. Bu hipotezi destekleyici argüman olarak söz konusu devletlerin Arktik Konseyi, Barents Avro-Arktik Konseyi, Nordik Bakanlar Konseyi gibi bölgeye yönelik atılımlarda bulunan uluslararası örgütleri oluşturması gösterilebilmektedir. Neo-liberal kurumsalcı güvenlik anlayışı çerçevesinde uluslararası iş birlikleri kurumsal yapılar tarafından desteklenmektedir. Kuzey Kutup Bölgesi'nde Arktik Konseyi adında hükûmetler arası forum niteliği taşıyan bir oluşum mevcuttur. Konsey'e bölge ülkelerinin yanı sıra Çin, Japonya, Birleşik Krallık, Almanya gibi ülkeler de gözlemci statüsüyle üyedirler. Her bir Arktik devleti farklı çıkarlara sahip olmasına rağmen ortak noktada buluştukları temel noktaları, Arktik Konsey aracılığı ile ifade etmektedirler.

Kuzey Kutup Bölgesi sahip olduğu değerleri ile insanlık için önemli bir yerdir. Bölge ekosisteminin zarar görmeyecek bir şekilde varlığını sürdürebilmesi için devletlerin negatif etki yaratacak eylemlerden kaçınması gerekmektedir. Arktik Konseyi bölgeye yönelik çevre güvenliği, insan güvenliği, toplum güvenliği, ulaşım güvenliği gibi geniş güvenlik anlayışlarını kendi yapısı içerisinde önceliklendirerek faaliyette bulunan bir örgüt niteliği taşır. Konsey aracılığı ile bölge aktörleri eğitim, sağlık, küresel ısınma, yaban hayatın korunması, deniz taşımacılığı gibi birçok konuda iş birliği içerisinde gelişim göstermektedir. Kanada'nın Konsey Başkanlığı sırasında Arktik Ekonomi Konseyi (AEC) kurulmuştur. AEC, Arktik bölgesi içerisinde işletme faaliyetlerini artırmak, ekonomik kalkınmayı teşvik etmek amacı taşımaktadır. AEC ile Arktik devletleri birbirleri ile ekonomik olarak bir bağımlılık ilişkisi içerisine girmişlerdir. Buradan yola çıkarak Neo-liberal bir düzenin bölgede mevcut olduğu örneklenilebilmektedir. "Uluslararası Arktik Bilimsel İşbirliğini Geliştirme Anlaşması", ABD'nin başkanlığı sırasında imzalanmıştır. Böylelikle bilimsel araştırmalar için araştırma altyapısına ve tesislerine erişim; araştırma alanlarına erişim ve öğrenciler ve erken kariyer bilim adamları için eğitim, kariyer gelişimi ve eğitim fırsatları yaratılmıştır. Finlandiya'nın başkanlığı sırasında ise meteoroloji topluluğu ile iş birliği içerisinde çalışmalar yürütülmüştür. Aynı zamanda üniversitelerin ve sivil toplum kuruluşlarının da bölgenin gelecekte sürdürülebilirliğini korumak ve güvenliğini sağlamak için Finlandiya ve hatta Arktik Konseyi ile iş birliği içerisinde olduğu anlaşılmaktadır. İzlanda, mavi biyoekonomi projesi ile deniz ürünlerinden tam olarak yararlanmanın yenilikçi yollarını bulma çabasıdadır ve başkanlığı döneminde özel sektörden şirketlerle iş birliğine içerisinde olmuştur. Rusya Federasyonu, Konsey Başkanlığı döneminde iş

birliklerini geliştirmek maksadıyla özel elçiler atamıştır. Bunlardan biri Arktik’te uluslararası iş birliği için bir “gençlik elçisi”, diğeri de “yerli ve bölgesel iş birliği için özel temsilci”dir.

Arktik Konsey’in bölgenin güvenliğini sağlamada diğer faaliyetlerine bakıldığında “Görev Gücü” adı ile oluşturduğu yapılanmalar örnek gösterilebilir. Arktik deniz alanlarında iş birliğini artırmak için Arktik Deniz İş Birliği Görev Gücü (The Task Force on Arctic Marine Cooperation) ve telekomünikasyon erişimini ve hizmetini geliştirmek üzere Arktik Telekomünikasyon Altyapı Görev Gücü (The Task Force on Telecommunications Infrastructure in the Arctic)’n kurmuştur. Bir başka oluşum olan Barents Avro-Arktik Konseyi bünyesinde oluşturulan çalışma gruplarının varlığı da bölgesel anlamda iş birliklerinin sağlanmasına aracılık etmektedirler. Sağlık, eğitim, kültür, turizm, ulaşım, yerli halk, evre konularında aktif olarak faaliyet göstermektedir. Örneğin Sağlık ve Sosyal İlişkiler alışma Grubu Rusya, İsveç, Finlandiya ve Norveç’den oluşmakla birlikte Dünya Sağlık rgt gibi diğer uluslararası kuruluşlarla da iş birliği halinde bölgede bulaşıcı hastalıkların önlenmesi, seyrek nüfuslu bölgelerde sağlığın iyileştirilmesi gibi meselelerle ilgilenmektedir. Yine Nordik Bakanlar Konseyi özellikle iklim değişikliği gibi ekolojik temelli konulara odaklanarak çeşitli çalışmalar yürütmektedir. Doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımını sağlamak ve biyolojik çeşitliliği korumak için iş birliği içerisindedirler. Devletler ekolojik bir bağımlılık içerisinde iş birlikçi adımlar atmaktadırlar.

Çalışmanın ikinci hipotezi ise Kuzey Kutup Bölgesi’ndeki aktörlerin bölgeye yönelik duydukları güvenlik kaygılarını iş birlikçi ulusal politikaları aracılığı ile ortadan kaldırdıkları varsayımına dayanmaktadır. Bu durum bölgede Neo-liberalizm’in varlığını destekleyici argumdur. Neo-liberalizm’de güvenli bir alanın inşa edilebilmesi için orada bulunan aktörlerin iş birliği içerisinde olmaya açık olmaları gerekmektedir. Arktik Bölgesi’nde bulunan aktörlerin ulusal strateji belgelerindeki dönüşümlerden iş birliği kurmaya açık oldukları anlaşılmaktadır. Buna göre, Arktik devletlerin bölgeye dair güvenlik politikalarının farklı alanlarda kaygılar içerdiği gözlemlenmiştir. Örneğin egemenlik kaygısı taşıyan devletler güvenlik politikalarını egemenlik temelli oluştururken, evre konusunda kaygılar taşıyan devletler evre korumaya ağırlık vermiştir. Arktik Okyanusu’na kıyısı olan beş devletin stratejilerinde ağırlıklı olarak egemenlik vurgusu hâkim olmuştur. Kanada, Danimarka Krallığı, Norveç ve Rusya Federasyonu egemenlik vurgusu esnasında Silahlı Kuvvetler’e de değinerek savunmanın önemini de vurgulamışlardır. Bu doğrultuda ilk olarak kendi ulusal güvenliklerini ncelemişlerdir. Finlandiya, İzlanda ve İsveç ise Arktik Okyanusu’na kıyısı olmaması nedeniyle stratejilerinde egemenlik vurgusuna ağırlık vermemişlerdir. vrenin korunması, yenilenebilir kaynakların kullanılması gibi meseleleri daha ön planda tutarak stratejilerine bu yönde ağırlık veren vresel güvenlik temelli devletler olarak kendilerini göstermektedir. Özellikle, İzlanda Arktik’te güvenliğin aserileştirme yapılmadan sağlanması yönünde yapılması gerektiğini savunarak iş birliklerine giden bir devlet olmuştur.

Neo-liberal kurumsalcı güvenlik anlayışı içerisinde devletler, kendi askeri (sert) güçlerinden ziyade yumuşak güç kaynaklarının gelişimine odaklanarak ekonomik, ekolojik, demografik temelli güvenlik kaygılarını ön planda tutarak bu alanlarda iş birliklerine gitmektedirler. Bu çalışmada her bir Arktik devletinin bu yönde adımlar attığını ispatlayabilmek adına strateji belgeleri çevre koruma, yerli halklarla ilişkiler, iş birliği ve güvenlik alt başlıkları ile incelenmiştir. Söz konusu bu dört parametrenin belirleyici unsurlar olmasındaki sebep güvenlik kavramının zaman içerisinde değişmesi ve genişlemesinden gelmektedir. Soğuk Savaş dönemi boyunca güvenlik çalışmaları devletlerin askeri güç kapasiteleri ve bekalarını sağlama çerçevesinde yürütülmüştür. Bir konu askeri güç ile ilgili olduğunda, birincil veya yüksek politika (high politics) meselesi olarak düşünülüp askeri güç ile ilgili olmayanlar ise ikincil veya düşük politika (low politics) kategorisine dâhil edilmiştir. Kuzey Kutup Bölgesi’de İkinci Dünya Savaşı’nın son zamanlarında ve Soğuk Savaş zamanı özellikle ABD ve Rusya tarafından askerileştirilen bir bölge olmuştur. Devletler, kendi çıkarlarının peşinden giderek birbirlerine karşı askeri güçlerini kolaylıkla gösterebileceklerini düşündükleri için Kuzey Kutbu’na stratejik bir önem atfetmişlerdir. Ancak Soğuk Savaş’ın sonra ermesi ve aynı zamanda küreselleşmenin varlık göstermesi ile değişen güvenlik anlayışı Kuzey Kutbu’nda bulunan devletlerin de yaklaşımını değiştirmiştir. Bir devletin kendi güvenliğini sağlamasında öncelikli unsurun askeri güç ve kapasitesinin artırılması olmadığı anlaşılmış olup küreselleşmenin de etkisi ile çevre, toplum, ekonomi temelli boyutlarında güvenlik algısını etkilediği anlaşılmıştır. Hâliyle güvenliğin yelpazesi genişlemiştir. Bu durum devletlerin politikalarına yansımıştır. Bir devletin kendi güvenliğini sağladığı gibi stratejik bir bölgenin güvenliğini sağlamasında da öncelikli güvenlik anlayışları değişmiştir. Neo-liberal kurumsalcı güvenlik anlayışına göre, stratejik bölgeler, varlıklarını güvenli bir şekilde devam ettirebilmek için devletlerin askeri güçlerini artırmalarından ziyade müzakereler, anlaşmalar, uluslararası oluşumlar aracılığı ile iş birliklerine başvurmalarına ihtiyaç duymaktadırlar. Kuzey Kutup Bölgesi’nde varlık gösteren devletler stratejik belgeler aracılığı ile bölgenin güvenliğini sağlama peşindedirler. Bölgenin doğasının ve bölgede yaşayan yerli halkın güvenliğinin sağlanmasında iş birliklerini savunan politikalarını söz konusu bu stratejik belgelerle ifade etmektedirler. Tüm strateji belgelerinin ortak özelliği güvenliğin öneminin vurgulanmasından gelmektedir. Arktik bölgesi “güvenli bir bölge” veya “istikrarlı bir bölge” olarak yorumlanmıştır. Devletler güvenliklerini sağlamak için egemenlik kurma eğilimini göstermişlerdir. Ancak bu eğilimi gerçekleştirirken başvurdukları yöntemler, zaman içerisinde Neo-liberal kurumsallaşmanın da etkisi ile değişmiştir. Askeri kapasiteleri genişleterek yapılan eylemler, zamanla çevresel ve toplumsal kaygılardan dolayı uluslararası iş birlikler kurma, bilimsel faaliyetler sürdürme şekline evrilmiştir.

Bu çalışmada ayrıca Arktik devletlerin Kuzey’e yönelik politika belgeleri ile Konsey Başkanlıkları esnasındaki hedefleri ve bu doğrultuda gerçekleştirdikleri faaliyetleri karşılaştırılmıştır. Böylelikle devletlerin Arktik Konseyi aracılığı ile bölgenin güvenliğini sağlamak için ne yönde adımlar attığına bakılarak, kurumsal çerçevedeki politikalarının bireysel hedefleri ile tutarlılık gösterip göstermediğine bakılmak istenmiştir. Bunun için Arktik Konseyi içerisinde en az iki kez Başkanlık görevini devralan devletlerin Başkanlık programları ile ulusal strateji belgeleri

karşılaştırılmıştır. Böylelikle bölgenin güvenliğinin sağlanmasında devletlerin ulusal strateji belgelerinin uluslararası bir oluşum içerisindeki (Arktik Konseyi) *çevresel* ve *toplumsal* faaliyetleri ile tutarlılık gösterdiği tespit edilmiştir. *Toplumsal* olarak kıyaslandığında şu sonuca varılmıştır: Kanada Hükûmeti, 2013 yılı Konsey Başkanlığı sırasında yerli halkların sosyo-ekonomik gelişimlerinin sağlanması, sürdürülebilir topluluklar olarak kalkınmaları gerekliliğinin altını çizmiştir. Örneğin, Kuzey topluluklarında zihinsel sağlığı iyileştirmek amacıyla “Umut Paylaşma (Sharing Hope)” adlı bir rapor yayınlarak bu konudaki iyi uygulamalardan bahsetmiştir. Bu durum, Kanada’nın yerli halkları önemseyişini göstermiştir ki 2019 yılında yayınladığı strateji belgesi de bunu kanıtlar niteliktedir. Kanada artık yerli halklara daha fazla söz hakkı tanınmaya başlamıştır. ABD ise 2015 yılındaki Konsey Başkanlığı sırasında yerli halkların yaşam koşullarının iyileştirilmesi gerektiğini savunmuştur. Kendi strateji belgelerinde de yerli halklar ile ilişkilere değinmiştir. Konsey Başkanlığı sırasında iki eğitim projesi başlatarak eğitimin yerli halkların geleneksel yaşam biçimleriyle nasıl uyumlu hale getirilebileceği konusunda araştırmalara başlamıştır. Aynı zamanda Arktik Gençlik Zirvesi’ne ev sahipliği yaparak gençleri Arktik hakkında eğitime katılmaya teşvik etmiştir. Tüm bu atılımlarda Arktik Üniversitesi önemli bir iş ortağı olmuştur. Finlandiya’nın Konsey Başkanlığı süresince eğitime verdiği önem, 2021 yılında yayınladığı Arktik stratejisinde de devam ettirilmiştir. İzlanda ise başkanlığı esnasında ilk Arktik Liderler Gençlik Zirvesi’ni organize ederek gençlerin Arktik Konseyi toplantılarına katılımlarını teşvik etmiştir. Ancak 2021 Politikası’nda gençlerle ilgili herhangi bir beyanda bulunmamıştır. Mevcut Arktik Konseyi Başkanlığı’nda bulunan Rusya Federasyonu, 2021 yılında bölgenin sürdürülebilir gelişimini sağlamak için nüfus değişikliklerinin doğal nedenlerini ve göç modellerini inceleyeceği Arktik Demografik Endeksi adlı bir proje başlatmıştır. Arktik Bölgesi’ne yönelik 2013 yılında yayınlanan strateji belgesinin uygulamada desteklenmiş hâli olarak örnek verilebilir. Rusya Federasyonu, Konsey Başkanlığı haricinde de yaklaşımlarında bölgenin sürdürülebilir kalkınmasını öncelemiştir.

Yine, başkanlık programları ile strateji belgeleri *çevresel* olarak kıyaslandığında şöyle sonuçlara varılmıştır: Kanada, başkanlık programında çevre korumayı ayrı bir başlık olarak değerlendirmemesine rağmen, Arktik ekosistemin korunması ve güçlendirilmesinin öncelikleri arasında yer aldığını belirtmiştir. Arktik Flora ve Faunanın Korunması (CAFF) Çalışma Grubu, biyoçeşitliliğe yönelik çalışmalarını Kanada’nın başkanlığı döneminde tamamlamıştır. Petrol kaynaklı çevre ve deniz kirliliğinin engellenmesine dair çalışmalar başlatılmıştır. Bu eylemler, Kanada’nın 2019 Stratejisi’nde iklim değişikliği araştırmalarında işbirlikçi yaklaşımlarına dayanak oluşturmaktadır. ABD, başkanlığı sırasında Circumpolar Yerel Çevre Gözlem Ağı (CLEO), Deniz Koruma Alanları (MPA) Ağ Araç Kutusu gibi projelere başlanmıştır. Bu projelerin gerçekleştirilmesi esnasında Arktik Konseyi Çalışma Grupları ile koordineli olunmuştur. Örneğin Arktik Deniz Çevresinin Korunması Çalışma Grubu (PAME), yukarıda bahsi geçen Deniz Koruma Alanları Ağ Araç Kutusu projesini sunacaktır. Bu proje ile ekosistem tabanlı yönetimin geliştirilmesi konusunda bilgilendirmeler yapılacaktır. ABD, 2013 Stratejisi’nde Arktik arama ve kurtarma faaliyetlerinde iş

birliği içerisinde olunacağını ne sürse de iklim bazlı çalışmalarında bizzat iş birliği içerisinde olunacağına yönelik ifadelerde bulunmamıştır. Arktik Bölgesi'nin güvenli ve çatışmasız bir bölge olarak sürdürülebilirliği konusunda diğer Arktik devletlerle iş birliği içerisinde olunacağına dair açıklamaları mevcuttur. Finlandiya, mevcut stratejilerindeki gibi başkanlığı sırasında da Arktik'te deniz petrol kirliliğine hazırlık ve müdahale anlamında tatbikatlar düzenlemiş olup evre güvenliğine verdiği önemi ortaya koymuştur. İzlanda, başkanlığı sırasında Arktik'te deniz meselelerine odaklanmıştır ve bu doğrultuda iş birliği geliştirmeye yönelik yeni bir platform sunmuştur: Kıdemli Arktik Yetkililerinin Deniz Mekanizması (SMM). Arktik deniz ortamındaki plastik kirliliği İzlanda Başkanlığı sırasında öncelikli bir alan olmuştur. Ayrıca plastikler üzerine özel bir koordinatör atayarak deniz kirliliklerine verdiği önemi göstermiştir. İzlanda'nın Arktik bölgesine yönelik ulusal 2021 Stratejisi, denizlerin güvenliğinin sağlanmasına yönelik hedefler içermektedir. Bu doğrultuda iklim değişiklikleri gibi vreyi olumsuz etkilerden koruma adına yapılabileceklerle yer verilen Kutup Kodu'nun altını çizmiştir.

Kuzey Kutup Bölgesi'ndeki aktörlerin bölgenin güvenliğini sağlamak amacıyla iş birliği hâlinde olmaları, bölgeye yönelik duydukları güvenlik kaygılarını iş birlikçi ulusal politikalar aracılığı ile ortadan kaldırmaya dayalı eylemleri neticesinde bölgede hâkim bir Neo-liberal güvenlik anlayışı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Devletler gerek bireysel eylemleri gerek bölgeye yönelik kurulan uluslararası kurumlar içerisindeki eylemleri gereği iş birliği içerisindedirler. Bölgenin evresel, toplumsal, doğal kaynak, enerji konularında güvenliğinin sağlanması için bilimsel projeler oluşturma, araştırma istasyonları kurma, yerli halklarla iş birliği organizasyonları kurma, uluslararası kurum ve kuruluşlar inşa ederek bölge üzerinde varlık sürdürmeye devam etmektedirler.

KAYNAKÇA

- Adomaitis, Nerijus (2021), “Norway eyes sea change in deep dive for metals instead of oil”, <https://www.reuters.com/article/us-norway-deepseamining-insight-idUSKBN29H1YT> (23.05.2022).
- Ağır, Bülent Sarper ve Arman, Murat Necip (2014), “Deepening of Security Conception and Violent Non-State Actors as the Challengers of Human Security”, **Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 1(1), 105-116.
- Akçetin, Nurhayat ve Akçetin, Eyüp (2013), “Liberalizmin Dönüşümü”, **Humanitas**, 2, 15-26.
- Akdemir, Naci ve Tuncer, Can Ozan (2021), “Güvenlik Algısına Etki Eden Faktörler Üzerine Bir İnceleme”, **Güvenlik Stratejileri Dergisi**, 17(40), 825-863.
- Arı, Tayyar (2012), **Uluslararası İlişkilere Giriş**, 3. Baskı, MKM Yayıncılık, Bursa.
- Aruma, E. O. ve Hanacor, Melvis Enwuvesi (2017), “Abraham Maslow’s Hierarchy of Needs and Assessment of Needs in Community Development”, **International Journal of Development and Economic Sustainability**, 5(7), 15-27.
- Ateş, Ayşegül (2017), “Arktika Bölgesi’nin Enerji Kaynakları ve ABD’nin Arktika Politikası”, Harun Gümrükçü vd. (Ed.), **Küresel Bakışla Kutup Çağı-3**, 1. Baskı içinde (66-85), Efil Yayınevi, Ankara.
- Atvur, Senem ve Rüma, İnan (2019), “Ekolojik Güvenlik: Hayati Tehdit”, **Güvenlik Yazıları Serisi**, https://trguvenlikportali.com/wp-content/uploads/2019/11/EkolojikGuvencilik_Senem_AtvurInanRuma_v.1.pdf (e.t. 10.05.2022), 1-9.
- Auerswald, David (2021), “A U.S. Security Strategy for the Arctic”, <https://warontherocks.com/2021/05/a-u-s-security-strategy-for-the-arctic/> (15.5.2022).
- Bakan, Selahaddin ve Şahin, Sonay (2018), “Uluslararası Güvenlik Yaklaşımlarının Tarihsel Dönüşümü ve Yeni Tehditler”, **The Journal of International Lingual, Social and Educational Sciences**, 4(2), 135-152.
- Baldwin, David A. (1997), “The Concept of Security”, **Review of International Studies**, 23, 5-26.
- Barnett, Jon (2017), “Çevre Güvenliği”, Allan Collins (Ed.), **Çağdaş Güvenlik Çalışmaları**, (Çev. Nasuh Uslu), 3. Basım içinde (190-208), Röle Akademik Yayıncılık, İstanbul.
- Baylis, John (2008), “Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı”, **Uluslararası İlişkiler**, 5(18), 69-85.

- Baylis, John vd. (2008), **The Globalization of World Politics**, 4.Baskı, Oxford University Press, New York.
- Bilgiç, Ali (2011), “Güvenlik İkilemi’ni Yeniden Düşünmek Güvenlik Çalışmalarında Yeni Bir Perspektif”, **Uluslararası İlişkiler**, 8(29), 123-142.
- Bilgin, Pınar (2010), “Güvenlik Çalışmalarında Yeni Açılımlar: Yeni Güvenlik Çalışmaları”, **Stratejik Araştırmalar Dergisi**, 8(14), 69-96.
- Bingöl, Oktay (2016), “Yeni Güvenlik Yaklaşımları ve 21. Yüzyıl Güvenlik Sorunları”, Çomak vd. (Ed.), **Uluslararası Güvenlik Yeni Politikalar, Stratejiler ve Yaklaşımlar**, 1. Baskı içinde (17-45), Beta Yayıncılık, İstanbul.
- Birdişli, Fikret (2020), “Uluslararası Güvenliğin Tarihsel Gelişimi ve Post-modern Güvenlik Dönemi”, **Güvenlik Bilimleri Dergisi**, Özel Sayı, 235-260.
- Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı Türkiye Ofisi (1994), “İnsani Gelişme Raporu”, <https://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/library/national-hdrs/nhdr-1994.html> (e.t. 10.05.2022).
- Booth, Ken (2007), **Theory of World Society**, 1.Baskı, Cambridge University Press, United Kingdom.
- Boyd, Rognvald vd. (2002), **Mineral Resources in the Arctic**, Geological Survey of Norway Special Publication, [https://www.ngu.no/upload/Aktuelt/CircumArctic/Mineral Resources Arctic Mainbook.pdf](https://www.ngu.no/upload/Aktuelt/CircumArctic/Mineral_Resources_Arctic_Mainbook.pdf) (19.05.2022).
- Bozdağlıoğlu, Yücel (2007), “İdealizm”, Haydar Çakmak (Ed.), **Uluslararası İlişkiler: Giriş, Kavram ve Teoriler**, 1. Baskı içinde (135-138), Platin Yayıncılık, Ankara.
- _____ (2007), “Liberalizm”, Haydar Çakmak (Ed.), **Uluslararası İlişkiler: Giriş, Kavram ve Teoriler**, 1. Baskı içinde (154-162), Platin Yayıncılık, Ankara.
- Bozdağlıoğlu, Yücel ve Özen, Çınar (2004), “Liberalizmden Neoliberalizme Güç Olgusu ve Sistemik Bağımlılık”, **Uluslararası İlişkiler**, 1(4), 59-79.
- Brauch, Hans Günter (2008), “Güvenliğin Yeniden Kavramsallaştırılması: Barış, Güvenlik, Kalkınma ve Çevre Kavramsal Dörtlüsü”, **Uluslararası İlişkiler Dergisi**, 5(18), 1-47.
- Brown, Chris ve Ainley, Kirsten (2013), **Uluslararası İlişkileri Anlamak**, (Çev. Mehtap Gün Ayrıl), 4. Baskı, Sümer Kitabevi, İstanbul.
- Burchill, Scott (2013), “Liberalizm”, **Uluslararası İlişkiler Teorileri**, (Çev. Muhammed Ağcan ve Ali Aslan), 3. Baskı içinde (85-123), Küre Yayınları, İstanbul.
- Burgess, William (1983), “Recent Mining Developments in the Canadian Arctic”, **Geography**, 68(1), 50-53.

- Buzan, Barry (2015), **İnsanlar, Devletler ve Korku**, (Çev. Emre Çıtak), 2. Baskı, Röle Akademik Yayıncılık, İstanbul.
- Büyükçiçek, Mehmet (2019), Teoriden Pratiğe: Avrupa Birliği, IKSAD Yayınevi, Ankara, <https://docplayer.biz.tr/222950179-Teoriden-pratige-avrupa-birligi-mehmet-buyukcicek.html> (19.05.2022).
- CBC News (2011), “Ottawa Moves Ahead with High Arctic Military Centre”, <https://www.cbc.ca/news/canada/north/ottawa-moves-ahead-with-high-arctic-military-centre-1.1089376> (17.05.2022).
- Cerit, Hediye (2015), **Uluslararası Örgütlerin Devletlerin Dış Politikalarına Etkisi: Çin ve Dünya Ticaret Örgütü**, Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi-Sosyal Bilimler Üniversitesi.
- Çepel, Zühal (2020), “Neoliberalizmin Kovid-19 Testi ve Avrupa Birliği: Dezavantajlı Gruplar Örneği”, **Ulusa: Uluslararası Çalışmalar Dergisi**, 4(1), 33-50.
- Çıtak, Emre (2020), “Arktik Bölgesi Siyaseti: Ottawa Deklarasyonu’ndan Bugüne Aktör Politikaları ve Çin’in Kutup İpek Yolu Projesi”, **Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi**, 15(10), 5438 – 5473.
- Dedeoğlu, Beril (2004), “Yeniden Güvenlik Topluluğu: Benzerliklerin Karşılıklı Bağımlılığından Farklılıkların Birlikteliğine”, **Uluslararası İlişkiler Dergisi**, 1(4), 1-24.
- _____ (2020), **Uluslararası Güvenlik ve Strateji**, 4. Baskı, Yenyüzyıl Yayınları, İstanbul.
- Demir, Sertif ve Varlık, Ali Bilgin (2013), “Realist ve Liberal Teorilerde Güç Anlayışı”, Hasret Çomak ve Caner Sancaktar (Ed.), **Uluslararası İlişkilerde Teorik Tartışmalar**, 1. Baskı içinde (67-89), Beta Yayıncılık, İstanbul.
- Demiray, Muhittin ve İşcan, İsmail Hakkı (2008), “Uluslararası Sistemde Güvenlik Kavramının Değişimi Ekonomik ve Jeopolitik Arka Planı”, **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 21, 141-170.
- Department of Foreign Affairs and International Trade (2000), “The Northern Dimension of Canada’s Foreign Policy”, http://library.arcticportal.org/1255/1/The_Northern_Dimension_Canada.pdf (15.05.2022).
- Dikmen, Çağatay (2004), “Enerji ve Çevre Ekseninde Ulusal Güvenlik”, **Görüş**, http://www.maden.org.tr/resimler/ekler/43de7cf7ba769c7_ek.pdf (e.t. 10.05.2022).
- Doyle, Michael (1986), “Liberalism and World Politics”, **The American Political Science Review**, 80(4), 1151-1169.
- Doyle, Michael W. ve Ikenberry, G. John (2015), “Soğuk Savaşın Sona Ermesi, Klasik Gelenek ve Uluslararası Değişim”, Michael W. Doyle ve G. John Ikenberry (Ed.), **Uluslararası İlişkiler**

- Teorisinde Yeni Düşünce**, (Çev. Emre Çıtak), 1. Baskı içinde (1-21), Röle Akademik Yayıncılık, İstanbul.
- Duva, Özlem (2014), “Immanuel Kant”, Ahu Tunçel ve Kurtul Gülenç (Ed.), **Siyaset Felsefesi Tarihi**, 2.Basım içinde (309-326), Doğu Batı Yayınları, İstanbul.
- Elmas, M. Salih (2013), **Modern Toplumun Güvenlik Çıkmazı: Tehdit, Risk ve Risk Toplumu Perspektifinden Güvenlik**, 1.Baskı, Karınca Yayınları, Ankara.
- Erkan, Anıl ve Eminoğlu, Ayça (2019), “Grand Strateji Olarak Kuşak ve Yol İnisiyatifinde Arktik: Kutup İpekyolu’nun Çin-Rusya Enerji İş Birliğindeki Rolü”, **Akdeniz İİBF Dergisi**, 19, 145-173.
- Eroğlu, İlhan ve Yeter Fatih (2017), “Neoliberal Politik Düşünce Ekseninde Yeni Para Politikası Arayışları”, **Sosyal Bilimler Metinleri**, 1, 60-74.
- Everett, Karen (2018), “Canada’s Arctic Policy Framework: A New Approach to Northern Governance”, The Polar Connection, <https://polarconnection.org/canada-arctic-policy-framework/> (17.05.2022).
- Exner-Pirot, Heather (2012), “New Directions for Governance in the Arctic Region”, **Arctic Year Book**, 224-246.
- FAO (2008), **The State of Food and Agriculture**, <https://www.fao.org/3/i0100e/i0290e.pdf> (23.05.2022).
- _____ (2020), **The State of World Fisheries and Aquaculture 2020**, <https://www.fao.org/3/ca9229en/ca9229en.pdf> (23.05.2022).
- Finnish Government (2021), “Finland’s Strategy for Arctic Policy”, https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163247/VN_2021_55.pdf?sequence=1&isAllowed=y (15.05.2022).
- Freeman, Michael ve Topuzkanamış, Şafak (2016), “Neoliberal Politikalar ve İnsan Hakları”, **D.E.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi**, 17(2), 165-188.
- Frolov, Vladimir (2007), “The Coming Conflict in the Arctic”, **Global Research**, <https://www.globalresearch.ca/the-coming-conflict-in-the-arctic/6344> (23.05.2022).
- Genç, Aslıhan (2020), **Arktika Bölgesi’nin Uluslararası Güvenlik Çerçevesinde İncelenmesi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- _____ (2021), **Uluslararası Güvenlikte Arktika Bölgesi**, 1. Baskı, Astana Yayınları, Ankara.

- Government of Canada (2005), “Canada and Denmark Issue Statement on Hans Island”, <https://www.canada.ca/en/news/archive/2005/09/canada-denmark-issue-statement-hans-island.html> (23.05.2022).
- _____ (2009), “Canada’s Northern Strategy Our North, Our Heritage, Our Future”, <http://library.arcticportal.org/1885/1/canada.pdf> (15.05.2022).
- _____ (2010), “Statement On Canada’s Arctic Foreign Policy: Exercising Sovereignty And Promoting Canada’s Northern Strategy Abroad”, <https://publications.gc.ca/site/eng/9.833064/publication.html> (15.05.2022).
- _____ (2019), “Canada’s Arctic and Northern Policy Framework”, <https://www.rcaanc-cirnac.gc.ca/eng/1560523306861/1560523330587> (15.05.2022).
- Government Offices of Sweden (2011), “Sweden’s Strategy for the Arctic Region”, <https://www.government.se/4ab1ed/contentassets/85de9103bbbe4373b55eddd7f71608da/swe-dens-strategy-for-the-arctic-region> (15.05.2022).
- _____ (2020), “Sweden’s Strategy for the Arctic Region”, <https://www.government.se/4aaec5/contentassets/85de9103bbbe4373b55eddd7f71608da/swe-dens-strategy-for-the-arctic-region-2020.pdf> (15.05.2022).
- Grotius, Hugo (1967), **Savaş ve Barış Hukuku Üzerine**, Çev. Meray Seha, 1. Baskı, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.
- Gül, Murat (2016), “Güvenlikteki Kavramsal Değişim ve Türkiye’nin Güvelik Yaklaşımı ve Politikalarına Etkileri”, **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 21(1), 303-320.
- Gümrükçü, Harun ve Ersoy, Güneş (2017), “Coğrafi Keşifler Çağı’nın Birinci Aşaması: Hindistan’ın Avrupalılar Tarafından Keşfedilmesi ve Bu Sürecin Osmanlı Devleti’ne Etkisi”, Harun Gümrükçü vd. (Ed.), **Küresel Bakışla Kutup Çağı-3**, 1. Baskı içinde (1-24), Efil Yayınevi, Ankara.
- _____ (2017), “Coğrafi Keşiflerin İkinci Aşaması: 17. Yüzyıl-Birinci Dünya Savaşı Arası Dönemde Yüksek Kuzey’in Keşfi”, Harun Gümrükçü vd. (Ed.), **Küresel Bakışla Kutup Çağı-3**, 1. Baskı içinde (24-47), Efil Yayınevi, Ankara.
- Gürkaynak, Muharrem ve Yalçın, Serhan (2009), “Uluslararası Politikada Karşılıklı Bağımlılık ve Küreselleşme Üzerine Bir İnceleme”, **Uluslararası İlişkiler**, 6(23), 73-92.
- Harvey, David (2005), **Neoliberalizmin Kısa Tarihi**, (Çev. Aylin Onacak), 2.Baskı, Sel Yayıncılık, İstanbul.

- Hasanoğlu, İbrahim ve Demirkılınç, Selçuk (2016), “Arktika’da Bölgesel Güvenlik”, Harun Gümrükçü vd. (Ed.), **Küresel Bakışla Kutup Çağı Farklı Disiplinler Çok Yönlü Perspektifler**, 1. Baskı içinde (41-61), Efil Yayınevi, Ankara.
- Heininen, Lassi (2012), “State of the Arctic Strategies and Policies – A Summary”, **Arctic Yearbook**, 2-47.
- Heininen, Lassi vd. (2020), **Arctic Policies and Strategies- Analysis, Synthesis, and Trends**, International Institute for Applied Systems Analysis, 1.Baskı, Avusturya, <http://pure.iiasa.ac.at/id/eprint/16175/> (13.05.2022).
- Heininen, Lassi ve Nicol, Heather (2007), “The Importance of Northern Dimension Foreign Policies in the Geopolitics of the Circumpolar North”, **Geopolitics**, 12(1), 133-165.
- Hettne, Björn (2008), “Teori ve Pratikte Güvenliğin Bölgeselleşmesi”, **Uluslararası İlişkiler**, 5(18), 87-106.
- Hough, Peter (2018), **Understanding Global Security**, 4.Baskı, Routledge, United Kingdom.
- Humpert, Malte (2011), “Arctic Sea Ice Extent Reaches New Historic Minimum”, <https://www.thearcticinstitute.org/author/malte-humpert/page/10/> (20.02.2022).
- Humpert, Malte ve Raspotnik, Andreas (2012), “The Future of Arctic Shipping Along the Transpolar Sea Route”, **Arctic Yearbook**, 281-307.
- İlbuğa, Tamer (2016), “A5 Ülke Ekonomileri İçin Arktika Bölgesi’nin Önemi”, Harun Gümrükçü vd. (Ed.), **Küresel Bakışla Kutup Çağı Farklı Disiplinler Çok Yönlü Perspektifler**, 1. Baskı içinde (67-89), Efil Yayınevi, Ankara.
- İnan Şimşek, Aybuke (2016). “Arktika Bölgesi’ndeki Deniz Yetki Alanlarındaki Çatışmalara Genel Bakış”. H. Gümrükçü, A. İnan Şimşek ve G. Ersoy (Ed.), **Küresel Bakışla Kutup Çağı: Farklı Disiplinler, Çok Yönlü Perspektifler**, Efil Yayınevi, Ankara, 93-118.
- İpek, Cemil Doğan (2017), **Frankofoni ile Türk Konseyi’nin Mukayesesi**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü – Karadeniz Teknik Üniversitesi.
- Kant, Imanuel (1960), **Ebedi Barış Üzerine Felsefi Bir Deneme**, Çev. Meray Seha ve Yavuz Abadan, 1. Baskı, Ajans Türk Matbaası, Ankara.
- Kavas, Alp Yüce (2019), “Soğuk Savaş Sonrası Arktika Bölgesi Jeopolitiği ve Bölgesel İş Birliği Potansiyeli”, **Akdeniz İİBF Dergisi**, 19, 25-44.
- Kaygusuz, Özlem (2014), “Egemenlik ve Vestfalyan Düzen”, Evren Balta (Ed.), **Küresel Siyasete Giriş**, 1. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, <https://iletisim.com.tr/Images/UserFiles/Documents/Gallery/kuresel.pdf> (19.05.2022).
- Keyman, E. Fuat, “Küreselleşme, Uluslararası İlişkiler ve Hegemonya”, **Uluslararası İlişkiler**, 3(9), 1-20.

- Kıral, Selahattin (2020), “Açık Toplum ve Düşmanları: Woodrow Wilson ve Liberalizm”, **Nazilli İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 1(2), 143-160.
- Kikkert, Peter ve Lackenbauer, P. Whitney (2021), “Search and Rescue, Climate Change, and the Expansion of the Coast Guard Auxiliary in Inuit Nunangat / the Canadian Arctic”, **Canadian Journal of Emergency Management**, 1(2), 26-62.
- Kissenger, Henry (2007), **Diplomasi**, (Çev. İbrahim H. Kurt).
- Knutsen, Torbjorn L. (2015), **Uluslararası İlişkiler Teorisi Tarihi**, Çev. Mehmet Özey, 2. Baskı, Açılım Kitap Yayıncılık, İstanbul.
- Koçer, Gökhan (2004), “Küreselleşme ve Uluslararası İlişkilerin Geleceği”, **Uluslararası İlişkiler**, 1(3), 101-122.
- Kupchan, Charles ve Kupchan, Clifford (1995), “The Promise of Collective Security”, **International Security**, 20(1), 52-61.
- Kurt, Selim (2021), “Importance of the Arctic in the Framework of Air Power Theory”, **International Journal of Politics and Security (IJPS)**, 3(1), 51-73.
- Kuyurtar, Erol (2004), “Haklar”, **Liberal Düşünce**, 9(34), 163-174.
- _____ (2014), “John Locke”, Ahu Tunçel ve Kurtul Gülenç (Ed.), **Siyaset Felsefesi Tarihi**, 2.Basım içinde (249-264), Doğu Batı Yayınları, İstanbul.
- Küçükşahin, Ahmet (2006), “Güvenlik Bağlamında, Risk ve Tehdit Kavramları Arasındaki Farklar Nelerdir ve Nasıl Belirlenmelidir?”, **Güvenlik Stratejileri Dergisi**, 2(4), 7-40.
- Lackenbauer, P. Whitney (2019), “Canada’s Emerging Arctic and Northern Policy Framework: Confirming a Longstanding Northern Strategy”, P. Whitney Lackenbauer ve Suzanne Lalonde (Ed.), **Breaking the Ice Curtain? Russia, Canada, and Arctic Security in a Changing Circumpolar World**, içinde 13-42, Canadian Global Affairs Institute, Kanada, https://www.cgai.ca/breaking_the_ice_curtain (13.05.2022).
- Lackenbauer, P. Whitney ve Manicom, James (2016), “Canada’s Northern Strategy and East Asian Interests in the Arctic”, Nicol Heather ve Lassi Heininen (Ed.), **Climate Change and Human Security from a Northern Point of View**, 127-164, Centre on Foreign Policy and Federalism, Canada, https://www.sju.ca/sites/default/files/2016-heininen-nicol-climate-change-hum-sec-northern_4.pdf (17.05.2022).
- Lasserre, Frédéric ve Alexeeva, Olga V. (2019), “An Analysis on Sino-Russian Cooperation in the Arctic in the BRI Era”, **Advances in Polar Science**, 29(4), 269-282.
- Lasswell, Harold D. (1936), **Politics: Who Gets What, When, How**, 1.Baskı, Whittlesey House, New York.

- Ljunggren, David ve Rocha, Euan (2011), “Arctic has great riches but greater challenges”, Reuters, <https://neas.ca/wp-content/uploads/reuters-arctic.pdf> (19.05.2022).
- Marshall, Tim (2018), **Coğrafya Mahkumları**, (Çev. Mert Doğruer), 1. Baskı, Epsilon Yayınevi, İstanbul.
- Ministry of Foreign Affairs (2011), “Kingdom of Denmark Strategy for the Arctic 2011–2020”, <https://um.dk/en/foreign-policy/the-arctic> (15.05.2022).
- Mitrany, David (1943), **A Working Peace System**, <https://archive.org/details/in.ernet.dli.2015.81566/page/n13/mode/2up>, (10.05.2022).
- _____(1948), “The Functional Approach to World Organization”, **International Affairs**, 24(3), 350-363.
- Mor, Hasan (2010), “Avrupa (Birliği) Bütünleşme Süreci ve Sorunları”, **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 14(1), 499-541.
- Moravcsik, Andrew (1997), “Taking Preferences Seriously: A Liberal Theory of International Politics”, **International Organization**, 51(4), 513-553.
- _____(2005), “The European Constitutional Compromise and The Neofunctionalist Legacy”, **Journal of European Public Policy**, 12(2), 349-386.
- _____(2010), “Europe, the Second Superpower”, **Current History**, 109(725), 91–98.
- Morgan, Patrick (2017), “Liberalizm”, Allan Collins (Ed.), **Çağdaş Güvenlik Çalışmaları**, (Çev. Nasuh Uslu), 3. Basım içinde (28-42), Röle Akademik Yayıncılık, İstanbul.
- _____(1992), “Safeguarding Security Studies”, **Arms Control**, 13(3), 464-479.
- Norwegian Ministry of Foreign Affairs (2006), “The Norwegian Government’s High North Strategy”, https://www.regjeringen.no/globalassets/departementene/ud/vedlegg/nord/arctic_strategy.pdf (15.05.2022).
- _____(2020), “The Norwegian Government’s Arctic Policy: People, Opportunities and Norwegian interests in the Arctic”, https://www.regjeringen.no/globalassets/departementene/ud/vedlegg/nord/arctic_strategy.pdf (15.05.2022).
- Nye, Joseph (1990), “The Changing Nature of World Power”, **Political Science Quarterly**, 105(2), 177-192.
- _____(1988), “Neorealism and Neoliberalism”, **World Politics**, 40(2), 235-251.
- _____(2020), **Yumuşak Güç**, (Çev. Rayhan İnan-Aydın), 3. Baskı, BB101 Yayınları, Ankara.

- Nye, Joseph ve Keohane, Robert O. (1971), "Transnational Relations and World Politics: An Introduction", **International Organization**, 25(3), 329-349.
- _____ (1973), "Power and interdependence", **Survival: Global Politics and Strategy**, 15(4), 158-165.
- _____ (2015), "Güç ve Karşılıklı Bağımlılığı Yeniden Ele Almak", **Uluslararası İlişkiler**, 12 (46), 79-104.
- Nye, Joseph ve Welch, David A. (2017), **Küresel Çatışmayı ve İşbirliğini Anlamak**, (Çev. Renan Akman), 6. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Østhagen, Andreas (2021), "Norway's Arctic Policy: Still High North, Low Tension?", **The Polar Journal**, 11(1), 75-94.
- Özcan, Arif Behiç (2011), "Uluslararası Güvenlik Sorunları ve ABD'nin Güvenlik Stratejileri", **Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, 11 (22), 445-466.
- Özdemir, Haluk (2008), "Uluslararası İlişkilerde Güç: Çok Boyutlu Bir Değerlendirme", **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, 63(3), 113-144.
- Parlar, Derya ve Aslantürk, Oğuzhan (2014), "Çevresel Güvenlik Kapsamında Su", **Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, (7), 70-86.
- Pelyasov, Alexander (2013), "Russian Strategy of the Development of the Arctic Zone and the Provision of National Security until 2020", <https://arcticyearbook.com/arctic-yearbook/2013/2013-commentaries/58-russian-strategy-of-the-development-of-the-arctic-zone-and-the-provision-of-national-security-until-2020> (17.05.2022).
- Prime Minister's Office (2010), "Finland's Strategy for the Arctic Region", https://arcticportal.org/images/stories/pdf/J0810_Finlands.pdf (15.05.2022).
- Rahbek-Clemmensen, Jon (2016), "An Arctic Great Power? Recent Developments in Danish Arctic Policy", *Arctic Yearbook*, 346-359.
- Roe, Paul (2017), "Toplumsal Güvenlik", Allan Collins (Ed.), **Çağdaş Güvenlik Çalışmaları**, (Çev. Nasuh Uslu), 3. Basım içinde (176-190), Röle Akademik Yayıncılık, İstanbul.
- Roebeling, Rob vd. (2021), "Observing the cooling of the North Atlantic Ocean during the last decade, using weather satellites", <https://www.eumetsat.int/melting-greenland-ice-sheet-cools-north-atlantic-ocean> (20.05.2022).
- Rothschild, Emma (1995), "What is security?", **Daedalus**, 124(3), 53-98.
- Rüma, İnan (2019), "Ekonomik Güvenlik: Gündelik Sabit Tehdit", Güvenlik Yazıları Serisi, https://trguvenlikportali.com/wp-content/uploads/2019/10/EkonomikGuvenlik_InanRuma_v.1.pdf (e.t. 10.05.2022), 6, 1-7.

- Sancak, Kadir (2013), “Güvenlik Kavramı Etrafındaki Tartışmalar ve Uluslararası Güvenliğin Dönüşümü”, **Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 6, 124-134.
- Sandıklı, Atilla ve Emeklier, Bilgehan (2012), “Güvenlik Yaklaşımlarında Değişim ve Dönüşüm”, Atilla Sandıklı (Ed.), **Teoriler Işığında Güvenlik, Savaş, Barış ve Çatışma Çözümleri**, 1.Baskı içinde (3-71), Bilge Adamlar Stratejik Araştırma Merkezi Yayınları, İstanbul.
- Schultze, Charles L. (1973), “The Economic Content of National Security Policy”, **Foreign Affairs**, 51(3), 522-540.
- Serdar, İskender (2015), “Neorealizm, Neoliberalizm, Konstruktivism ve İngiliz Okulu Modellerinde Uluslararası Sistemsel Değişiklere Bakış”, **The Journal Of Europe - Middle East Social Science Studies**, 1(1), 14-38.
- Shiffman, Gary M. (2017), “Ekonomik Güvenlik”, Allan Collins (Ed.), **Çağdaş Güvenlik Çalışmaları**, (Çev. Nasuh Uslu), 3. Basım içinde (208-222), Röle Akademik Yayıncılık, İstanbul.
- Singer, J. David (1958), “Threat-Perception and The Armament-Tension Dilemma”, **Journal of Conflict Resolution**, 2(1), 90-105.
- Skagestad, Odd Gunnar (2010), “The ‘High North: An Elastic Concept in Norwegian Arctic Policy”, **Fridtjof Nansen Institue**.
- Spohr, A. P. v.d. (2013). The militarization of the Arctic: political, economic and climate challenges. UFRGS Model United Nations Journal, 1,11-70.
- Stephen, Kathrin (2008), “Canada in the Arctic – Arctic Oil and Gas: Reserves, Activities, and Disputes”, <https://www.thearcticinstitute.org/canada-arctic-oil-gas-part1/> (23.05.2022).
- Şahin, Bedri (2020), “Değişen Dünya Düzenine Bağlı Olarak Değişen Uluslararası Güvenlik Algısı”, **İmgelem**, 4(6), 177-204.
- Taşkın, Ali (2014), “Hugo Grotius”, Ahu Tunçel ve Kurtul Gülenç (Ed.), **Siyaset Felsefesi Tarihi**, 2.Basım içinde (197-217), Doğu Batı Yayınları, İstanbul.
- The Ministry for Foreign Affairs of Iceland (2011), “A Parliamentary Resolution on Iceland’s Arctic Policy”, <https://www.government.is/media/utanrikisraduneyti-media/media/nordurlandaskrifstofa/A-Parliamentary-Resolution-on-ICE-Arctic-Policy-approved-by-Althingi.pdf> (15.05.2022).
- _____ (2021), “Iceland’s Policy on Matters Concerning the Arctic Region”, https://www.government.is/library/01-Ministries/Ministry-for-Foreign-Affairs/PDF-skjol/Arctic%20Policy_WEB.pdf (15.05.2022).

- The USA National Security Council (1971), “National Security Decision Memorandum 144”, <https://polarconnection.org/national-security-decision-memorandum-144-december-1971/> (15.05.2022).
- The White House (2009), “National Security Presidential Directive and Homeland Security Presidential Directive”, <https://www.arctic-report.net/wp-content/uploads/2012/01/3.1.1-USA-National-Security-Presidential-Directive-on-Arctic-Region-Policy1.pdf> (15.05.2022).
- _____ (2013), “National Strategy For The Arctic Region”, [Hata! Köprü başyururu geçerli değil.](#) (15.05.2022).
- Tunçeri, Demet (2016), “Arktika ve Antarktika Bölgeleri Arasındaki Benzerlikler ve Farklılıklar”, Harun Gümrükçü vd. (Ed.), **Küresel Bakışla Kutup Çağı Farklı Disiplinler Çok Yönlü Perspektifler**, 1. Baskı içinde (30-41), Efil Yayınevi, Ankara.
- Ullman, Richard H. (1983), “Redefining Security”, **International Security**, 8(1), 129-153.
- Ural, Sami Sezai ve Shilibekova, Aigerim (2016), “Uluslararası Güvenlik ve Yönetişim”, Hasret Çomak vd. (Ed.), **Uluslararası Güvenlik: Yeni Politikalar, Stratejiler ve Yaklaşımlar**, 1. Baskı içinde (3-15), Beta Yayıncılık, İstanbul
- URL, “The Bidjovagge mine Project” (t.y.), <https://www.arcticminerals.se/en/projects/norway/> (23.05.2022).
- Vardar, Esra ve Arpalier, Seçkin (2020), “Uluslararası İlişkilerde Yeni Rekabet Alanı Olarak Arktik”, **Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi**, 8(1), 21-59.
- Waewer, Ole, “Toplumsal Güvenliğin Değişen Gündemi”, **Uluslararası İlişkiler**, 5(18), 151-178.
- Waller, David vd. (2009), “Measures of Effectiveness and Performance for the Northern Watch Station”, **Defence R&D Canada – Centre for Operational Research and Analysis (CORA)**, https://cradpdf.drdc-rddc.gc.ca/PDFS/unc126/p531827_A1b.pdf (15.05.2022).
- Walt, Stephen M. (1991), “The Renaissance of Security Studies”, **International Studies Quarterly**, 35, 211-239.
- Williams, Paul D. (2008), **Security Studies An Introduction**, 1. Baskı, Routledge, United Kingdom.
- Wolfers, Arnold (1952), “National Security as an Ambiguous Symbol”, **Political Science Quarterly**, 64(4), 481-502.
- Yalçinkaya, Haldun ve Tangör, Burak (2010), “Güvenlik Yönetişimi Çerçevesinde Özel Askeri Şirketler”, **Uluslararası İlişkiler Dergisi**, 7(25), 127-154.
- Yanık, Lerna K. (2015), “Liberalizm: Bir Yazın Değerlendirmesi”, **Uluslararası İlişkiler**, 12(46), 34-55.

- Yılmaz, Nihat ve Çiftçi, Ali (2013), “Arktika Bölgesi’nin Siyasal Önemi ve Siyasal ve Hukuksal Statüsünün Karşılaştırmalı Değerlendirmesi”, **Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 31, 1-16.
- Yorulmaz, Murat (2013). “Bölgeselleşen Güvenlik Anlayışında Yeni Açılımlar ve Türkiye’nin Güvenlik Algısında Yaşanan Değişimler”, **Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi**, 5(2), 288-297.
- Young, Oran R. (1985), “The Age of The Arctic”, **Foreign Policy**, 61, 160-179.
- _____ (2005), “Governing the Arctic: From Cold War Theater to Mosaic of Cooperation”, **Global Governance**, 11(1), 9-15.
- _____ (2016), “Governing the Arctic Ocean”, **Marine Policy**.
- Yurdusev, Nuri (2005), “Uluslararası İlişkilere Teorik Bakmak”, **Uluslararası İlişkiler**, 2(66), 157-163.

ÖZGEÇMİŞ

Ece GÜNEN, 2008 yılında Kazım Karabekir İlköğretim Okulu'nu; 2012 yılında Ordu Lisesi'ni; 2016 yılında İstanbul Üniversitesi – İktisat Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nü bitirdi. 2017 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi – Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalında yüksek lisans programına başladı.

GÜNEN, bekâr olup İngilizce bilmektedir.

